

KOLEDAAR
2008

Koledar uredil

dr. Jože Markuža

Za Koledar odgovarja

Marko Tavčar

Platnice in koledarski del oblikoval

Ivan Žerjal

Izdala

Goriška Mohorjeva družba

Založila

Zadruga Goriška Mohorjeva

Natisnila

Tiskarna Budin v Gorici, 2007

Kratice za Koledar

ap apostol; **cs** cesar(ica); **c. uč** cerkveni učitelj; **ev** evangelist; **dh** duhovnik; **dk** diakon; **dv** devica; **kn** knez; **kg** kneginja; **km** kmet; **kr** kralj(ica); **oč** oče; **pr** prerok; **op** opat(inja); **mč** mučen(ec)ka; **mh** menih; **pp** papež; **rd** redovni(k)ica; **sv. ž** svetopisemska žena; **sp** spokorni(k)ica; **šk** škof; **pšč** puščavni(k)ca; **us** ustanovitelj(ica); **vd** vdova

ISSN 1124-6561

Registrirano na sodišču v Gorici dne 26. avgusta 1968 – št. 69

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

KOLENDAR
2008

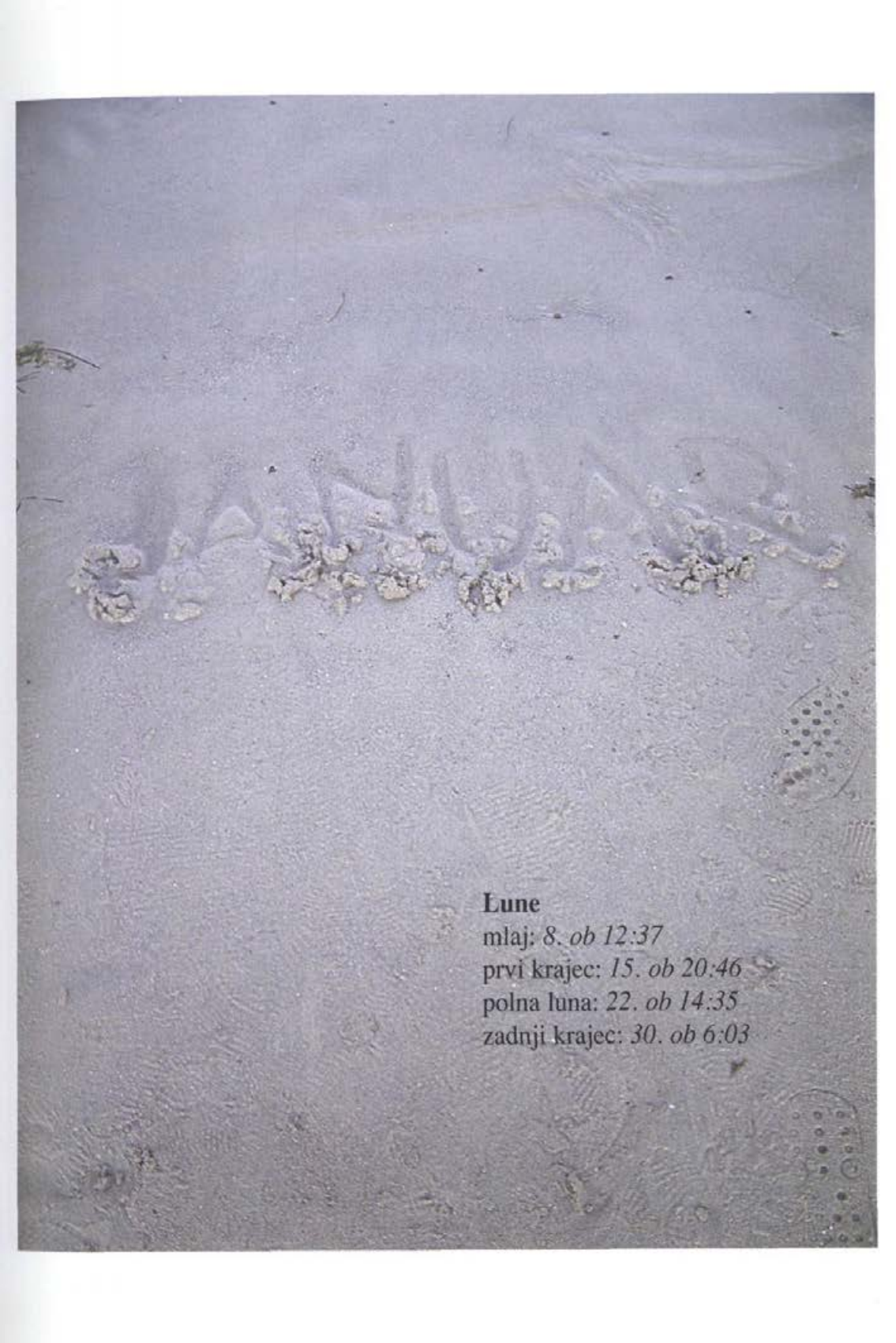
Januar

prosinec - 31 dni

- 1 **T** **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 S Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč
- 3 Č SV. JEZUSOVO IME; Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
- 4 P Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 S Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 **N** **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 P Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antiohijski, mč
- 8 T Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 S Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 Č Viljem, šk; Aldo, pšč
- 11 P Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 S Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 **N** **NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; Hilarij (Radovan), šk c. uč; Veronika, dv**
Jezus ob krstu vidi prihajati nadse Božjega Duha (Mt 3, 13-17)
- 14 P Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 T Pavel, pšč; Maver, op
- 16 S Marcel I., pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 Č Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 P Marjeta Ogrska, rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 S Knut, kr; Marij in drugi mč
- 20 **N** **2. nav. ned.; Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mučenca**
Jagnje Božje odjemlje greh sveta (Jn 1, 29-34)
- 21 P Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 T Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 S Emerencijana, mč; Ildefonz (Ilde), šk
- 24 Č Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 P Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 S Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 **N** **3. nav. ned.; Angela Mérici, dv; Julijan, mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 28 P Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 T Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 S Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 Č Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

30 N P 29.504 / 2007

Lune

mlaj: 8. ob 12:37

prvi krajec: 15. ob 20:46

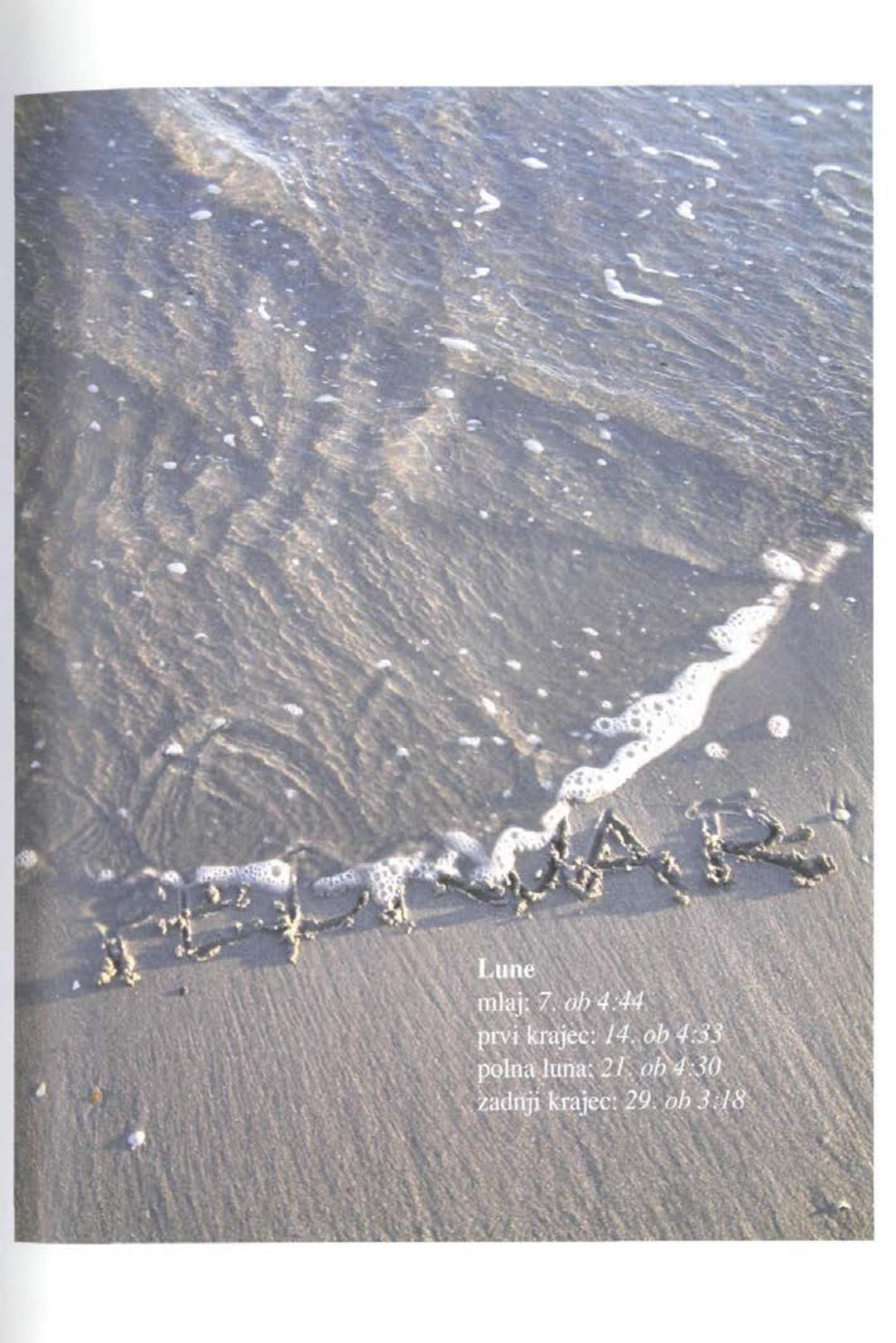
polna luna: 22. ob 14:35

zadnji krajec: 30. ob 6:03

Februar

svečan - 29 dni

- 1 P Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 S SVEČNICA – GOSPODOVO DAROVANJE
- 3 N 4. nav. ned.; Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
Blagor ubogim v duhu (Mt 5, 1-12a)
- 4 P Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
- 5 T Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 S PEPELNICA; Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk
- 7 Č Rihard, kr; Adavkt in frigijski mučenci
- 8 P Hieronim Emiliani, rd; Jožica Bakhita, dv
- 9 S Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 N 1. postna ned.; Sholastika, dv; Viljem Veliki, pšč; bl. Alojzij Stepinac, šk
Jezus se je štirideset dni postil in je bil skušan (Mt 4, 1-11)
- 11 P Lurška Mati Božja; Saturnin, mč
- 12 T Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 S Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 Č Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 P Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 S Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 N 2. postna ned.; Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
Jezusov obraz je zasijal kakor sonce (Mt 17, 1-9)
- 18 P Simeon Jeruz., šk mč; Flavij, šk
- 19 T Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 S Sadot in tov., perzijski mč; Leon Sicilski, šk
- 21 Č Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 P Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 S Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 N 3. postna ned.; Lucij, mč; Sergij, mč (v Sloveniji: Matija, ap)
Izvir vode, ki teče v večno življenje (Jn 4, 5-42)
- 25 P Valburga, dv; Tarazij (Taras), šk
- 26 T Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 S Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp
- 28 Č Roman, op; Hilarij, pp
- 29 P Osvald (Ožbalt), šk; Janez Kasijan, op

An aerial photograph of a beach. The word "LUNAR" is spelled out in large, rustic letters made of dark driftwood on the sand. A line of white foam from a receding wave runs diagonally across the middle of the image, passing behind the letters. The water is a deep blue-grey, and the sand is a light tan color. The overall scene is serene and artistic.

Lune

mlaj: 7. *ob 4:44*

prvi krajec: 14. *ob 4:33*

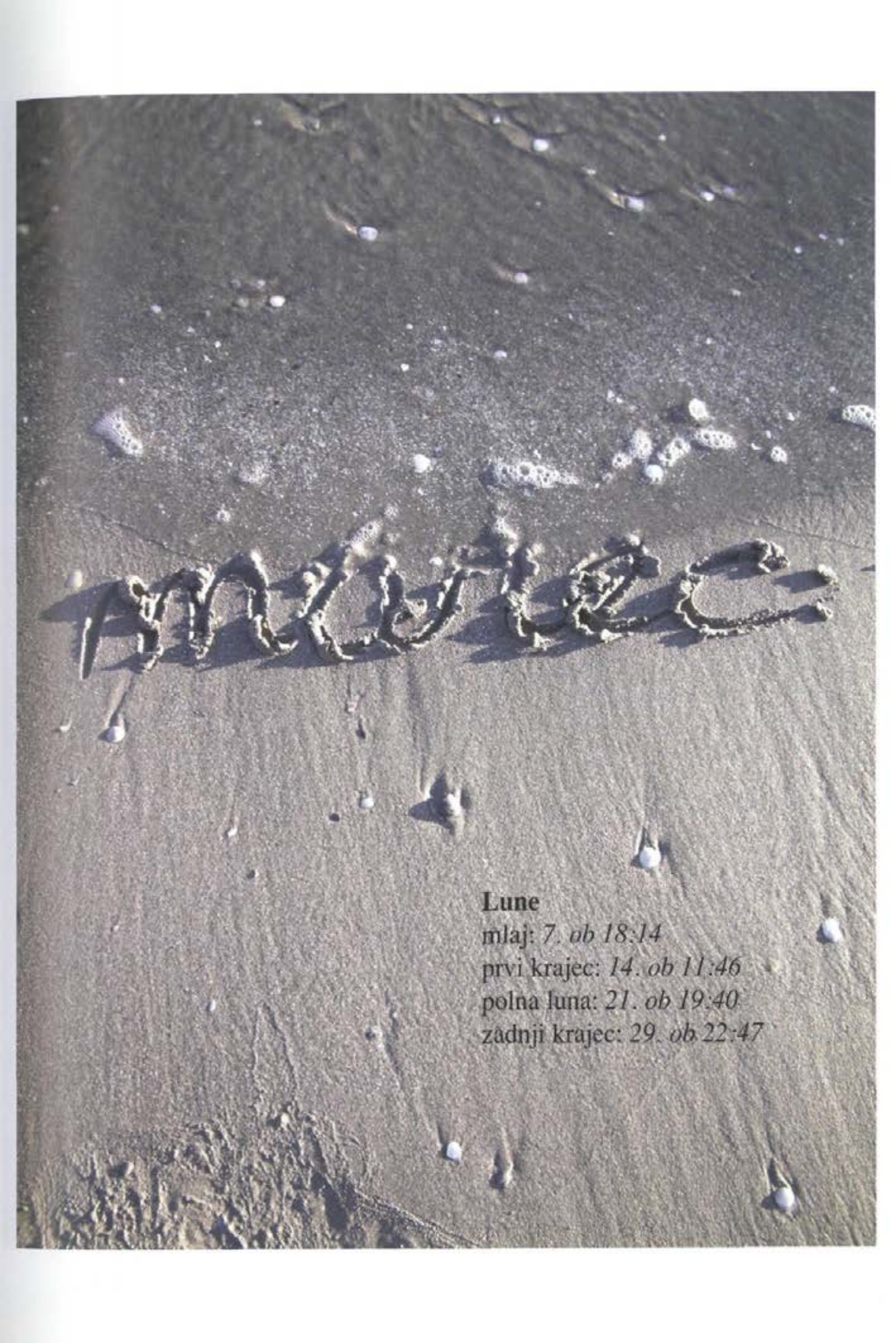
polna luna: 21. *ob 4:30*

zadnji krajec: 29. *ob 3:18*

Marec

sušec - 31 dni

- 1 S Albin, šk; Antonina, mč
- 2 **N** 4. postna ned.; Neža Praška, dv; Henrik, rd
Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 3 P Kunigunda, cs; Marin, mč
- 4 T Kazimir, poljski kraljevič
- 5 S Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
- 6 Č Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
- 7 P Perpetua in Felicita, mč; Gavdiaz (Veselko), šk
- 8 S Janez od Boga, rd us; Beata, mč
- 9 **N** 5. postna ned.; Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c. uč
Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 10 P 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 T Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 S Doroteja (Dora), mč; bl. Luigi Orione, rd
- 13 Č Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 14 P Matilda, kr; Florentina, op
- 15 S Klemen (Milko) Dvoržak, rd
- 16 **N** 6. postna - cvetna ned.; Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75)
- 17 P Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 T Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 19 S *Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik*
- 20 Č *Veliki četrtek*; Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
- 21 P *Veliki petek*; Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 22 S *Velika sobota*; Lea, sp; Zaharija, pp
- 23 **N** VELIKA NOČ – GOSPODOVO VSTAJENJE
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 24 **P** Velikonočni ponedeljek; Dionizij Palestinski, mč; Katarina Švedska, rd
- 25 T Dizma, desni razbojnik
- 26 S Ludgar, šk; Lara Krimska, mč
- 27 Č Lidija, mč; Rupert Solnograški, šk
- 28 P Bojan, kn mč; Sikst III., pp
- 29 S Bertold, rd; Ciril, dk
- 30 **N** 2. velikonočna ned.; nedelja Božjega Usmiljenja; Amadej Savojski, kn
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 31 P GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

more

Lune

mlaj: 7. ob 18:14

prvi krajec: 14. ob 11:46

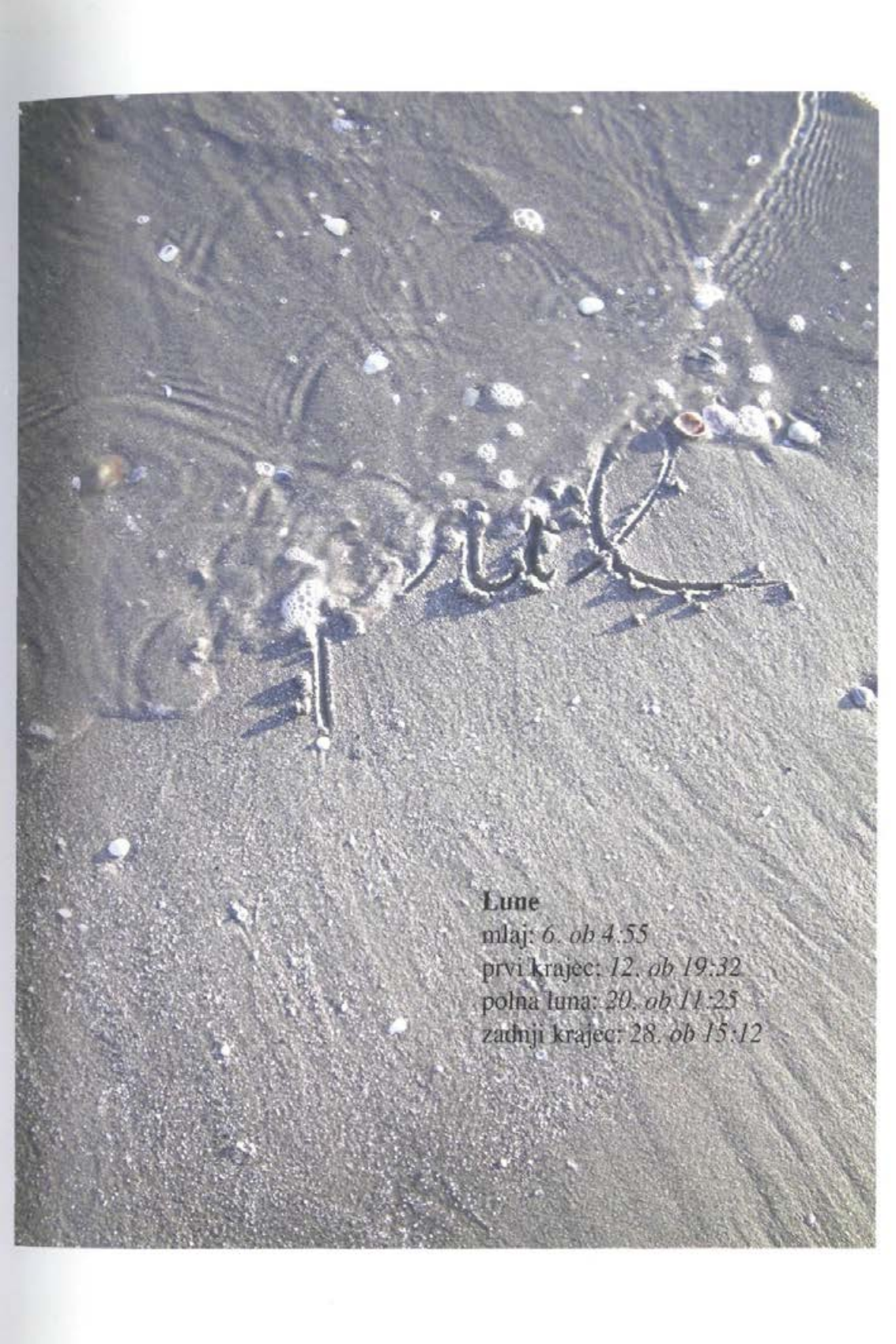
polna luna: 21. ob 19:40

zadnji krajec: 29. ob 22:47

April

mali traven - 30 dni

- 1 T Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 S Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 Č Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 P Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 S Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 **N** 3. velikonočna ned.; Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 7 P Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- 8 T Albert, šk mč; Valter, op
- 9 S Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tolent., mč
- 10 Č Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 P Stanislav, šk mč; Gemma (Biserka) Galgani, rd
- 12 S Zeno, šk; Julij, pp
- 13 **N** 4. velikonočna ned.; Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
Jezus je pastir in vrata ovcam (Jn 10, 1-10)
- 14 P Valerijan in tov. mč; Lidvina, dv
- 15 T Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 S Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 Č Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 P Elefterij Ilirski, mč; Apolonij, mč
- 19 S Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 **N** 5. velikonočna ned.; Teotim, šk; Hilda, dv; Sulpicij, mč
Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)
- 21 P Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 T Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 S Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 Č Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 **P** Marko, ev; Ermin, šk mč; dan osvoboditve
- 26 S Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 **N** 6. velikonočna ned.; Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
Na Jezusovo prošnjo prejmemo Duha Tolažnika (Jn 14, 15-21)
- 28 P Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 T Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 S Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us

Lune

mlaj: 6. ob 4:55

prvi krajec: 12. ob 19:32

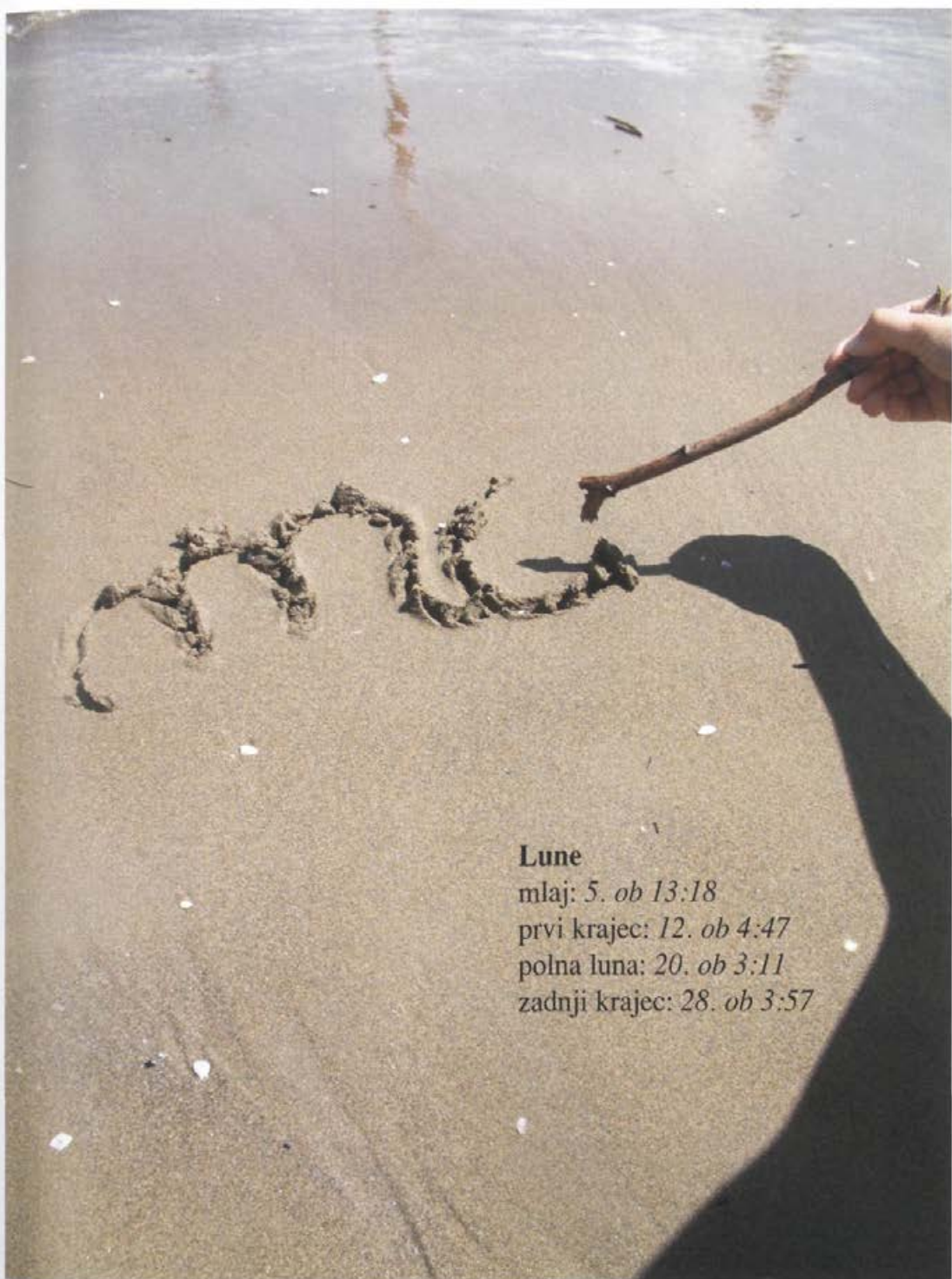
polna luna: 20. ob 11:25

zadnji krajec: 28. ob 15:12

Maj

veliki traven - 31 dni

- 1 **Č** Jožef Delavec; mednarodni praznik dela
- 2 P Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 S Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola
- 4 **N** **GOSPODOV VNEBOHOD; Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč**
Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)
- 5 P Gotard, šk; Angel, mč
- 6 T Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 S Gizela, op; Flavij, mč
- 8 Č Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 P Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 S Antonin, šk; Trsatska Mati Božja
- 11 **N** **BINKOŠTI – PRIHOD SV. DUHA; Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr**
Kakor je oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20, 19-23)
- 12 P Marija, Mati Cerkve; Leopold Bogdan Mandić, rd; Pankracij, mč
- 13 T *Fatimska Mati Božja; Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk*
- 14 S Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 Č Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 P Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 S Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 **N** **SVETA TROJICA; Janez I., pp mč; Erik, kr**
Oče je poslal Sina, da bi se svet po njem rešil (Jn 3, 16-18)
- 19 P Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 T Bernardin Sienski, rd; Plavtila, op
- 21 S Krispin, rd; Evtihij, mč; Krištof Magallanes in mehiški mučenci
- 22 Č Rita (Rjeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 P Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 S *Marija Pomočnica kristjanov; Socerb Tržaški, mč*
- 25 **N** **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Gregor VII., pp**
Jezusovo telo je resnična hrana (Jn 6, 51-58)
- 26 P Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 T Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 S German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 Č Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 P JEZUSOVO PRESVETO SRCE; Kancij in tov., oglejski mč
- 31 S Marijino obiskanje; Petronila, dv

Lune

mlaj: 5. ob 13:18

prvi krajec: 12. ob 4:47

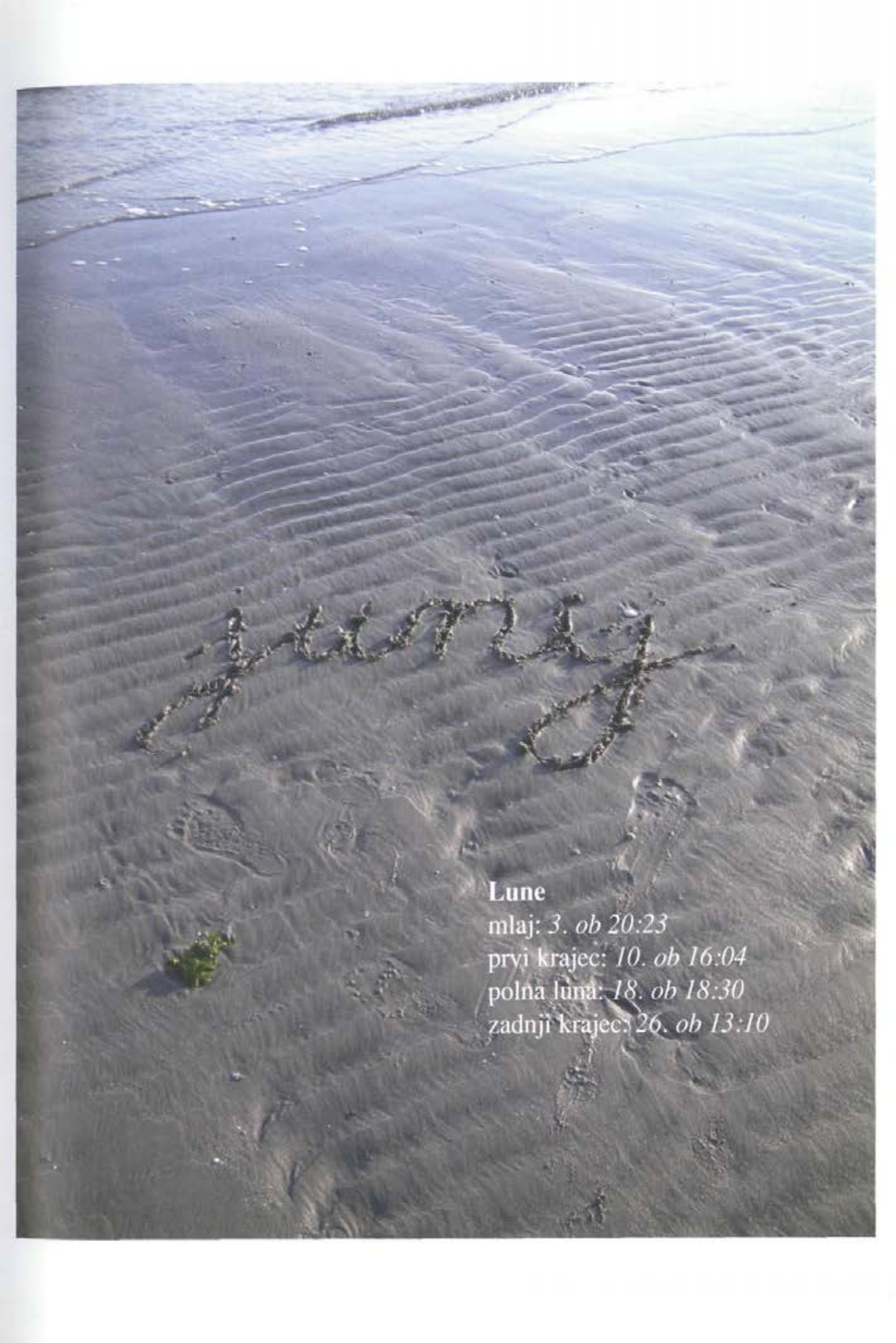
polna luna: 20. ob 3:11

zadnji krajec: 28. ob 3:57

Junij

rožnik - 30 dni

- 1 **N** 9. nav. ned.; Justin, mč; Klavdij, op
Hiša na skali in hiša na pesku (Mt 7, 21-27)
- 2 **P** Marcellin in Peter, mč; Erazem, šk mč; dan republike
- 3 T Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
- 4 S Frančišek Caracciolo, rd us
- 5 Č Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
- 6 P Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
- 7 S Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
- 8 **N** 10. nav. ned.; Medard, šk; Viljem, šk
Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9, 9-13)
- 9 P Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
- 10 T Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
- 11 S Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
- 12 Č Janez Fak., rd; Adela, dv
- 13 P Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
- 14 S Elizej, pr; Valerij, mč
- 15 **N** 11. nav. nedelja; Vid (Vitomir), mč; Prot, oglejski mč
Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9, 36-38; 10, 1-8)
- 16 P Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
- 17 T Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
- 18 S Marcellijan in Marko, mč
- 19 Č Romuald, op; Nazarij, šk
- 20 P Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
- 21 S Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
- 22 **N** 12. nav. ned.; Niceta, oglej. šk; Tomaž More, mč; John Fisher, šk mč
Jezus nam vliva pogum (Mt 10, 26-33)
- 23 P Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
- 24 T Rojstvo Janeza Krstnika; Faust, mč
- 25 S Eleonora, kr; Doroteja, dv
- 26 Č Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
- 27 P Ema Krška, kg; Ladislav, kr; Ciril Aleksandrijski, šk c. uč
- 28 S Irenej (Hotimir), šk mč
- 29 **N** Praznik sv. Petra in Pavla, prvaka apostolov
Jezus obljubi Petru najvišjo oblast (Mt 16, 13-19)
- 30 P Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

The word "Lune" is written in a cursive script on a sandy beach. The letters are formed by dark, wet seaweed or small stones. The sand around the word shows distinct horizontal ripples, likely from the tide. In the background, the ocean meets the shore with gentle waves. A small, dark, bushy plant is visible in the lower-left foreground.

Lune

Lune

mlaj: 3. ob 20:23

prvi krajec: 10. ob 16:04

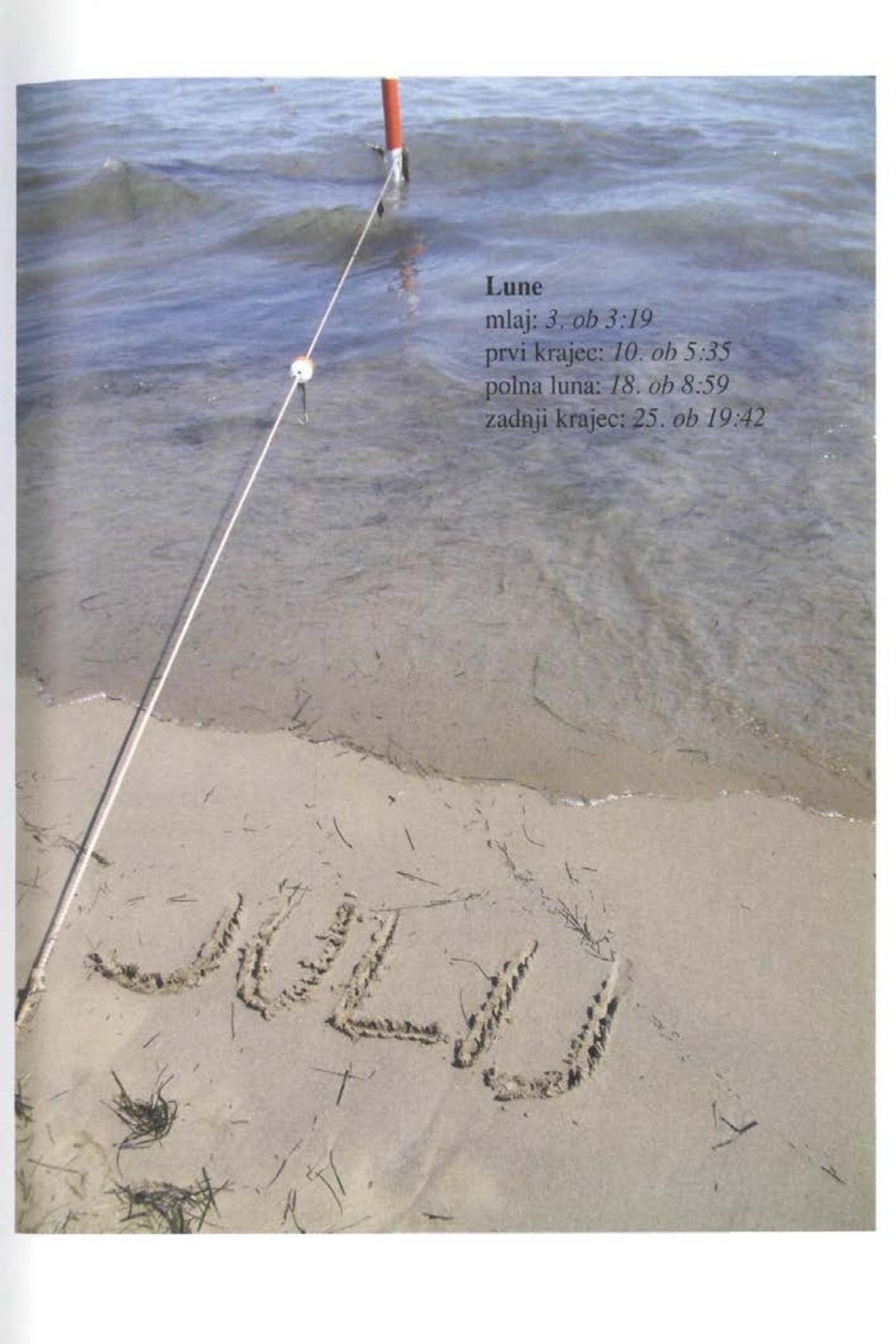
polna luna: 18. ob 18:30

zadnji krajec: 26. ob 13:10

Julij

mali srpan - 31 dni

- 1 T Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv. ž
2 S Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
3 Č Tomaž, ap; Heliodor, šk
4 P Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
5 S Ciril in Metod, ap (v slov. škofijah.); Anton M., dh
6 **N** 14. nav. ned.; Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
Jezus je krotak in v srcu ponižen (Mt 11, 25-30)
7 P Izaija, pr; Vilibald, šk
8 T Kilijan, šk mč; Prokop, mč
9 S Veronika Giuliani, op; Avguštin Zhao Rong, dh, in kitajski mč
10 Č Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč
11 P Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
12 S Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
13 **N** 15. nav. ned.; Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
Sejalec je šel sejat (Mt 13, 1-23)
14 P Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
15 T Bonaventura, šk c. uč; Vladimir Kijevski, kn
16 S Karmelska Mati Božja; Elvira, op
17 Č Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
18 P Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
19 S Avrea (Zlatka), dv; Arsen, pšč
20 **N** 16. nav. ned.; Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
Pustite oboje skupaj rasti do žetve (Mt 13, 24-43)
21 P Lovrenc iz Brindisija, dh c. uč; Danijel, pr
22 T Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
23 S Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
24 Č Krištof, mč; Kristina, mč; Šarbel Makluf, dh
25 P Jakob st., ap; Olimpija, vd
26 S Joahim in Ana, starša Device Marije
27 **N** 17. nav. ned.; Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
Nebeško kraljestvo je podobno zakladu (Mt 13, 44-52)
28 P Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
29 T Marta iz Betanije, sv. ž; Olaf, kr
30 S Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
31 Č Ignacij (Igo) Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

A photograph of a beach scene. A white measuring line with a red pole at the end extends from the top left towards the bottom left. The line has a white buoy in the water. The water is blue and slightly rippled. The sand is light brown and shows several dark, wavy tracks, likely from a crab or similar creature. The text is overlaid on the right side of the image.

Lune

mlaj: 3. ob 3:19

prvi krajec: 10. ob 5:35

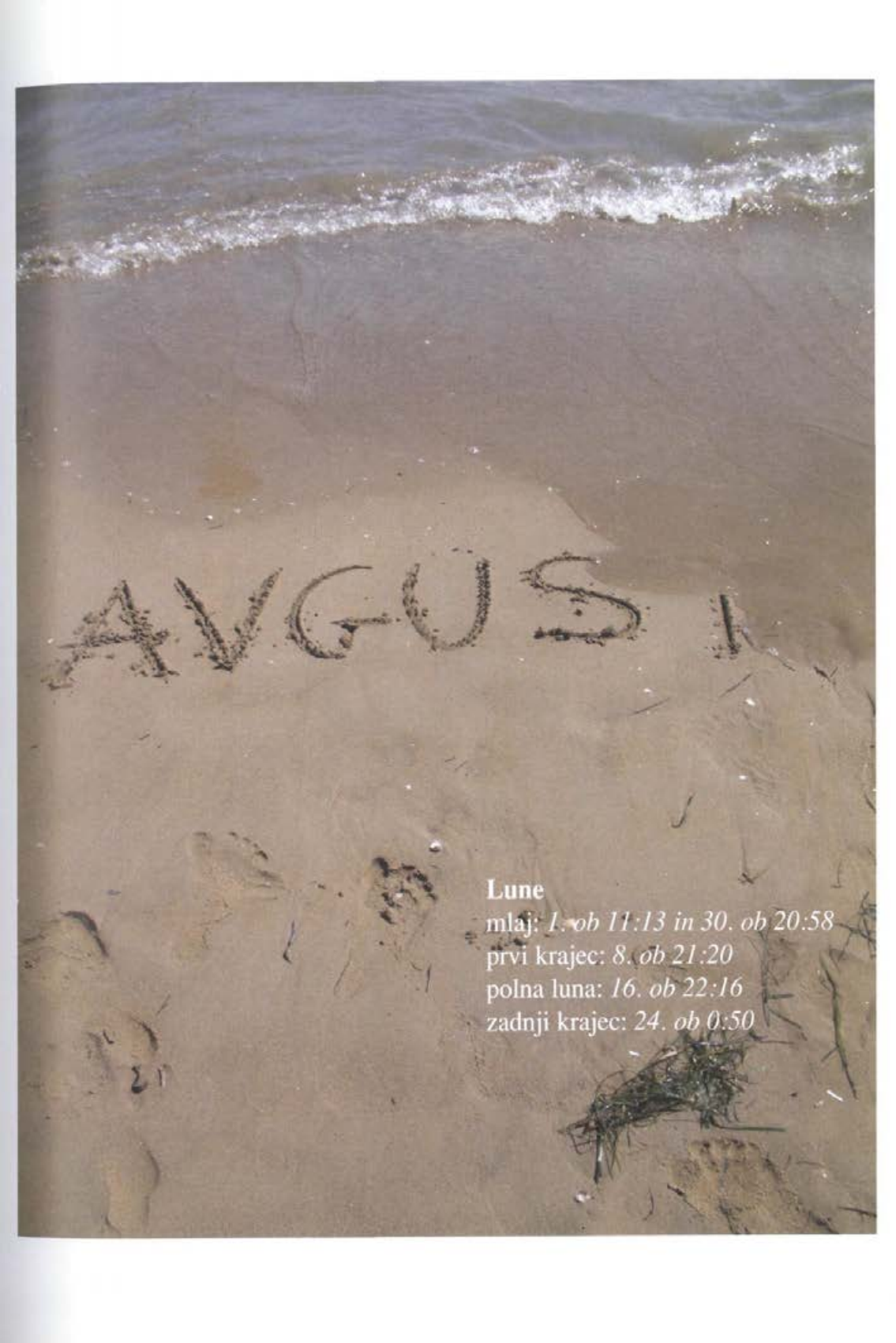
polna luna: 18. ob 8:59

zadnji krajec: 25. ob 19:42

August

veliki srpan - 31 dni

- 1 P Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 S Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 N 18. nav. ned.; Lidija, sv. ž; Avguštin Kazotić, šk
Jezus nasiti množico (Mt 14, 13-21)
- 4 P Janez M. Vianney, dh
- 5 T Marija Snežna (Nives), Ožbalt, kr
- 6 S Jezusova spremenitev na gori (Mt 17, 1-9)
- 7 Č Sikst II., pp, in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 P Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 S Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
- 10 N 19. nav. ned.; Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)
- 11 P Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 T Hilarija, mč; Inocenc XI., pp; Ivana Frančiška de Chantal, rd
- 13 S Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mučenca
- 14 Č Maksimilijan Kolbè, rd mč; Evzebij, dh
- 15 P **MARIJINO VNEBOVZETJE**; Tarcizij, mč
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 S Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 N 20. nav. ned.; Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
Jezus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28)
- 18 P Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 T Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 S Bernard, op c. uč; Samuel, pr
- 21 Č Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 P Devica Marija Kraljica, Sigfrid (Zmago), op
- 23 S Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 N 21. nav. ned.; Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
Jezus obljubi Petru ključ kraljestva (Mt 16, 13-20)
- 25 P Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 T Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 S Monika, mati sv. Avgušтина; Cezarij, šk
- 28 Č Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
- 30 S Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 N 22. nav. ned.; Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk
Hoja za Kristusom zahteva odpoved (Mt 16, 21-27)

AVGUST

Lune

mlaj: 1. ob 11:13 in 30. ob 20:58

prvi krajec: 8. ob 21:20

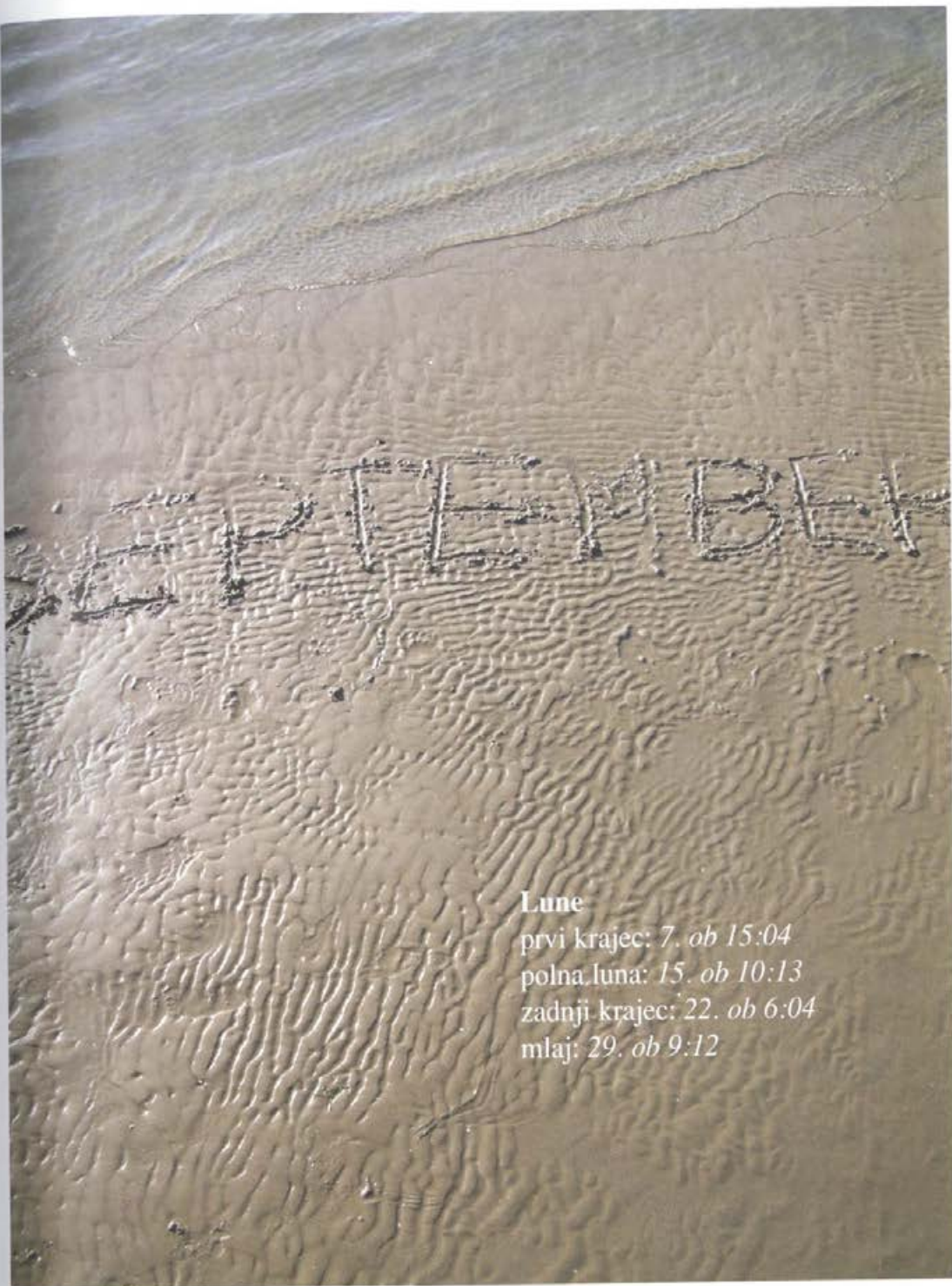
polna luna: 16. ob 22:16

zadnji krajec: 24. ob 0:50

September

kimavec - 30 dni

- 1 P Egidij (Tilen), op; Verena, dv
2 T Maksima, mč; Emerik, kr
3 S Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
4 Č Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
5 P Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
6 S Petronij, šk; Evelina, mč
7 **N** 23. nav. ned; Regina, dv mč; Bronislava, rd
Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)
8 P Rojstvo Device Marije, Hadrijan, mč
9 T Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
10 S Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
11 Č Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
12 P Sveto Marijino ime, Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
13 S Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
14 **N** 24. nav. ned.; Povišanje sv. Križa; Notburga, dv
Sin človekov mora biti povzdignjen (Jn 3, 13-17)
15 P Žalostna Mati Božja (Dolores); Melita, mč
16 T Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
17 S Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
18 Č Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
19 P Januarij, šk mč; Teodor (Božidar, Darko), šk
20 S Andrej Kim, dh, in korejski mučenci
21 **N** 25. nav. ned.; Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
Božja dobrotà presega človekov pogled (Mt 20, 1-16a)
22 P Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
23 T Lin, pp; Pij iz Pietrelcine, rd
24 S Marija Devica, rešiteljica jetnikov; bl. Anton M. Slomšek, šk
25 Č Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
26 P Kozma in Damijan, mč; Nil, op
27 S Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
28 **N** 26. nav. ned.; Venceslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Ruiz in japonski mč
Grešniki pojdejo v Božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)
29 P Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30 T Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

Lune

prvi krajec: 7. ob 15:04

polna luna: 15. ob 10:13

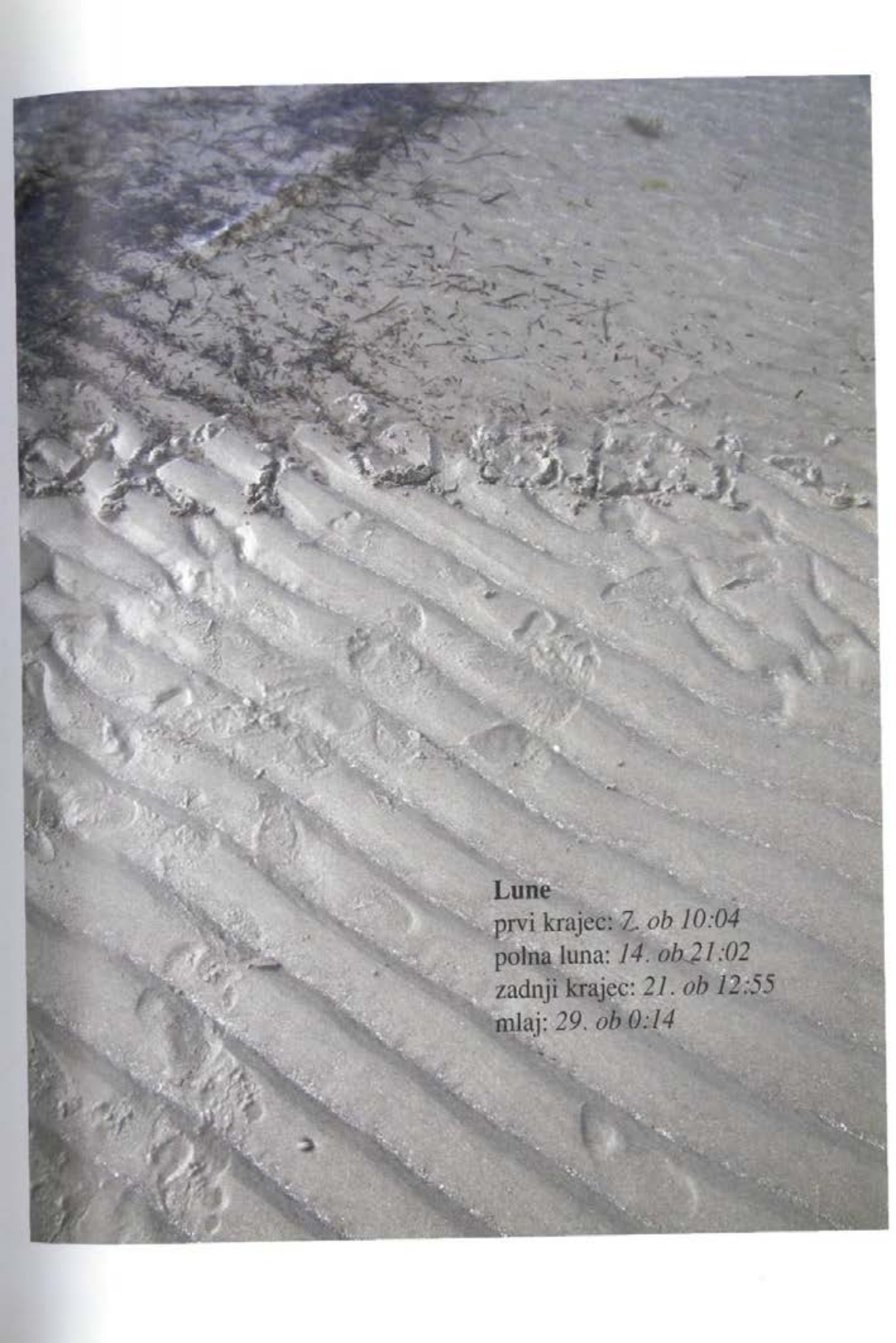
zadnji krajec: 22. ob 6:04

mlaj: 29. ob 9:12

Oktober

vinotok - 31 dni

- 1 S Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
2 Č Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
3 P Kandid (Žarko), mč; Evald, mč
4 S Frančišek Asiški, rd us
5 **N** 27. nav. ned.; Faustyna Kowalska, rd; Luigi Scrosoppi, dh
Gospod bo dal vinograd v najem drugim (Mt 21, 33-43)
6 P Bruno, rd us; Renato, šk
7 T Rožnovenska Mati Božja, Marko I., pp
8 S Sergij Tržaški, mč; Demetrij (Mitja) Solunski, mč
9 Č Dioniz (Denis), šk, in tov. mč; Janez Leonardi, dh
10 P Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
11 S German, šk; Aleksander Sauli, šk
12 **N** 28. nav. ned.; Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
Vsi smo povabljeni na nebeško svatbo (Mt 22, 1-14)
13 P Edvard, kr; Koloman, mč
14 T Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
15 S Terezija Velika Avilska, rd c. uč
16 Č Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
17 P Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
18 S Luka, ev; Julijan, pšč
19 **N** 29. nav. ned.; Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
Dajte cesarju cesarjevo in Bogu Božje (Mt 22, 15-21)
20 P Vendelin, op; Irena (Miroslava, Mira), mč
21 T Uršula, dv mč; Celina, sp
22 S Marija Saloma, sv. ž; Bertilda, rd
23 Č Janez Kapistran, rd; Severin, mč
24 P Anton M. Claret, šk rd us; Martin, op
25 S Krizant in Darja, mč; Krišpin, šk mč
26 **N** 30. nav. ned.; Lucijan, mč; Florij, mč
Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
27 P Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
28 T Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dv mč
29 S Mihael Rua, rd; Narcis, šk
30 Č Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
31 P Volbenk, šk; Kvintin, mč

Lune

prvi krajec: 7. ob 10:04

polna luna: 14. ob 21:02

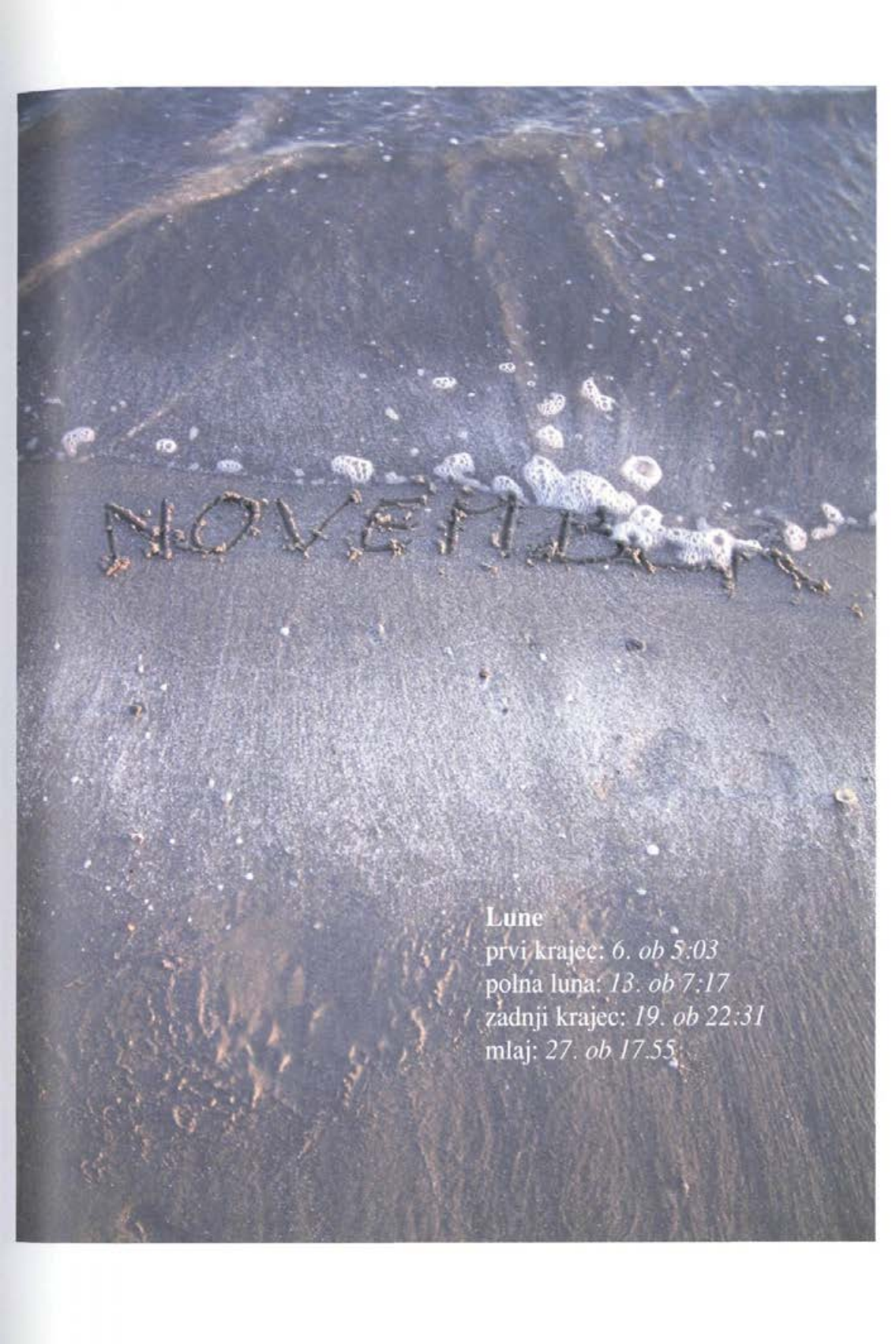
zadnji krajec: 21. ob 12:55

mlaj: 29. ob 0:14

November

listopad - 30 dni

- 1 S VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 N 31. nav. ned.; Spomin vseh vernih rajnih**
Berila in evangelij tega dne
- 3 P Just Tržaški, mč; Viktorin Ptujski, šk mč
- 4 T Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 S Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; oglejski mč
- 6 Č Lenart (Narte), op; Sever, šk
- 7 P Engelbert, šk; Ernest, mč
- 8 S Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
- 9 N 32. nav. ned.; Posvetitev lateranske bazilike v Rimu; Teodor (Darko), rd**
Gospod prihaja, pojdimo mu naproti (Mt 25, 1-13)
- 10 P Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh
- 11 T Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 S Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk
- 13 Č Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
- 14 P Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd
- 15 S Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
- 16 N 33. nav. ned.; Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd**
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 17 P Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogrska, rd
- 18 T Posvetitev rimskih bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
- 19 S Neža Asiška, dv; Barlam, mč
- 20 Č Edmund, kr; Feliks Valois, rd
- 21 P *Marijino darovanje* (Marija od zdravja); Gelazij I., pp
- 22 S Cecilija, mč; Maver, šk mč
- 23 N PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA - KRALJA VESOLJSTVA**
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)
- 24 P Andrej Dung-Lac in tov., vietnamski mč; Krizogon, mč
- 25 T Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč
- 26 S Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
- 27 Č Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
- 28 P Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
- 29 S Saturnin, mč; Radogost, šk
- 30 N 1. adventna ned.; Andrej, ap; Justina, dv mč**
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)

NOVEMBER

Lune

prvi krajec: 6. ob 5:03

polna luna: 13. ob 7:17

zadnji krajec: 19. ob 22:31

mlaj: 27. ob 17:55

December

gruden - 31 dni

- 1 P Eligij, šk; Natalija (Božena), sp; Charles de Foucauld, rd us
2 T Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
3 S Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
4 Č Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
5 P Saba (Sava), op; Krispina, mč
6 S Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
7 **N** 2. adventna ned.; Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
8 **P** **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
9 T Valerija, mč; Peter Fourier, rd
10 S Loretska Mati Božja; Melkijad, pp
11 Č Damaz I., pp; Danijel Stilit (Stolpnik), pšč
12 P Edburga, rd ; Simon Hoa, mč
13 S Lucija, dv mč; Otilija, op
14 **N** 3. adventna ned.; Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn, 1, 6-8. 19-28)
15 P Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
16 T Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
17 S Lazar iz Betanije; Vivina, dv
18 Č Teotim in Bazilijan, mč; Gracijan, šk
19 P Urban V., pp; Favsta, sp
20 S Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
21 **N** 4. adventna ned.; Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
Glej spočela boš in rodila sina (Lk, 1, 26-38)
22 P Demetriј (Mitja) Afriški, mč; Francesca Cabrini, rd
23 T Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
24 S *Božična vigilija* – Sveti večer; prastarša Adam in Eva
25 **Č** **BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč**
Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
26 **P** Štefan, dk prvi mučenec
27 S Janez, ap ev; Fabiola, sp
28 **N** **SVETA DRUŽINA; Nedolžni otroci, mučenci**
Otrok je rasel in bil vedno bolj poln modrosti (Lk 2, 22-40)
29 P Tomaž Becket, šk mč; David, kr
30 T Evgen, šk; Liberij, šk
31 S Silvester, pp; Melanija, op

A close-up photograph of a hand writing the word "December" in a cursive script on a dark, textured surface. The ink is dark and the strokes are fluid. The hand is visible on the right side of the frame, holding the pen.

Lune

prvi krajec: 5. ob 22:26

polna luna: 12. ob 17:37

zadnji krajec: 19. ob 11:29

mlaj: 27. ob 13:22

Astronomski podatki

za leto 2008

1. januar leta 2008 našega (gregorijanskega) koledarja je

<i>19. december 2007</i>	po julijanskem koledarju
<i>22. keihak 1724</i>	po koptskem koledarju
<i>23. tébeth 5768</i>	po judovskem koledarju
<i>22. dou-l-hidija 1428</i>	po muslimanskem koledarju

Začetek letnih časov

<i>pomlad 20. marca</i>	ob 6:48
<i>poletje 21. junija</i>	ob 0:59
<i>jesen 22. septembra</i>	ob 16:44
<i>zima 21. decembra</i>	ob 13:04

Sonce je v periheliju (najbližje Zemlji) 3. januarja ob 1 uri in v afheliju (najbolj oddaljene) 4. julija ob 9. uri.

Sončeva mrka

7. februarja bo mrk obročast. Viden bo kot delen na Antartiki, v vzhodni Avstraliji, Novi Zelandiji in otokih Fidži. Kot obročast le na delu Antarktike. Začetek ob 2:38, maksimum ob 4:55 in konec ob 7:12.

1. avgusta bo mrk popoln. Viden bo kot delen na večjem delu Evrope in Azije, Grenlandiji in severo-vzhodu Severne Amerike. Viden bo kot popoln v pasu, ki se bo raztezal od vzhodne Kanade, preko severne Grenlandije, Sibirije, Mongolije pa do Kitajske. Začetek delnega mrka ob 9:04 in konec ob 13:38. Začetek popolnega mrka ob 10:21, maksimum ob 11:21 in konec ob 12:22.

Lunina mrka

21. februarja bo mrk popoln in viden v Evropi, Afriki, zahodni Aziji in obeh Amerikah. Začetek delnega mrka ob 1:36 in konec ob 7:16. Začetek popolnega mrka bo ob 4:01, maksimum ob 4:26 in konec ob 4:51.

16. avgusta bo mrk delen in viden v Evropi, Afriki, Aziji, Avstraliji in Južni Ameriki. Začetek ob 19:25, maksimum ob 22:10 in konec ob 24:55.

NB. Vsi podatki so po srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je treba prišteti eno uro.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

JOSEPH RATZINGER – BENEDIKT XVI.

»JEZUS IZ NAZARETA«

Anton Štrukelj

Knjiga papeža Benedikta XVI. o Jezusu Kristusu je knjiga o osebnem prijateljstvu do Gospoda Jezusa. Morda prav ta temeljna značilnost in odlika pojasnjujeta, zakaj je bila ta knjiga tako izredno dobro sprejeta pri bralcih po vsem svetu. Njen pisec ne prikri-va svojega glavnega namena: »okrepiti želi živi odnos do Jezusa. Nujno se mu zdi predstaviti Jezusov lik in sporočilo o njegovem javnem delovanju« (str. 20).

Nikakor ni presenetljivo, da papež govori o Jezusu, saj je bistvo njegovega poslanstva, da kot naslednik apostola Petra danes nadaljuje njegovo izpoved o Jezusu: »Ti si Kristus (Mesija), Sin živega Boga« (Mt 16, 16). Ta slovesna izpoved o istovetnosti Jezusa iz Nazareta je trdna skala, na kateri stoji Kristusova Cerkev. Zato je razumljivo, da Petrov naslednik (to je Kefa, Skalar), na katerem je Jezus obljubil zgraditi svojo Cerkev, to izpoved oznanja znova v današnjem trenutku Cerkve. Prav nič ni presenetljivo, da papež govori o Jezusu. To je njegova prva in najpomembnejša naloga.

Presenetljivo pa je, kako to stori. Na ovitku nove knjige ni na prvem mestu Benedikt XVI., marveč preprosto »Joseph Ratzinger«. Šele na drugem mestu je ime, ki si ga je 19. aprila 2005 po izvolitvi za papeža izbral: Benedikt XVI. Tukaj govori preprost vernik, kristjan Joseph Ratzinger, ne pa nekdanji kardinal, škof, profesor, duhovnik. Da bi bilo to od začetka jasno, sklence predgovor svoje knjige z naslednjim navodilom: »Gotovo mi ni treba posebej povedati, da ta knjiga nikakor ni dejanje cerkvenega učiteljstva, marveč izraža samo moje osebno iskanje 'Gospodovega obličja' (prim. Ps 27,8)« (str. 20). Torej povsem osebna »knjiga o Jezusu«. Pisec takoj na začetku pove, da jo »je v svoji notranjosti dolgo pripravljala« (str. 9).

Človek in kristjan Joseph Ratzinger pa je vendar tudi papež Benedikt XVI. S tem tako rekoč »dvojnimi imenom« podpiše tudi svoj predgovor. Pod tem imenom izide knjiga, ki po vsem svetu zbudi veliko pozornost v javnosti. Knjigo

Joseph Ratzinger – Benedikt XVI.

beremo kot papežovo knjigo o Jezusu. In zakaj tudi ne? Saj papež ni najvišji funkcionar neke mednarodne ustanove, ki deluje po vsem svetu, marveč je naslednik tistega, katerega je Jezus vprašal: »Simon, (...) ali me ljubiš?« (Jn 21,15). Zakaj naj to ne bi bil prav papež, ki je posebej poklican, da govori o svojem Učitelju in Gospodu? Ali ni prav on, bolj kakor drugi, poklican, da ga izpolnjuje prijateljstvo s Kristusom? Kakor bomo videli, je prav tu težišče in središče njegove knjige o Jezusu. Papež to imenuje »pristrčno prijateljstvo z Jezusom« in pravi, da »je to povsem bistveno« (str. 10).

Papež se s to knjigo poda na Agoro, na trg javnega razpravljanja. Na Areopagu (prim. Apd 17,22) današnje mnogovrstnosti mnenj predloži svoj pogled na Jezusa. To, kar naj bi bilo na Areopagih današnjega javnega razpravljanja samoumevno, pove papež svojim bralcem in s tem postavi visoko merilo kakovosti: »Zato je vsakomur dovoljeno, da mi ugovarja. Bralke in bralce prosim samo za tisto mero naklonjenosti, brez katere ni nobenega razumevanja« (str. 20).

Jezus je od začetka vsepovsod »znamenje nasprotovanja« (Lk 2,34). Ali je Jezusov lik »skladen«? Ali ni skala Petrove izpovedi vere v Jezusa kot Izraelovega Mesija, kot Sina živega Boga krhka? Ali res vemo kaj zanesljivega o možu iz Galileje? Kakšen smisel ima prijateljstvo s prividom? »Grozi mu nevarnost, da se bo znašlo v praznini« (str. 10). Tako je vprašanje o zgodovinski verodostojnosti življenjskega pomena prav za tistega med dvema milijardama kristjanov, kateremu je na poseben način Jezus zaupal »ključe nebeškega kraljestva« (Mt 16,19).

Papež Benedikt je najbolje usposobljen za to, da prikaže verodostojnost zgodovinskega Jezusa. Kardinal Schönborn pravi, da je Sveto pismo srce in središče papeževe teologije. V mnogih letih, ko ga je od blizu doživljal kot profesorja, kot škofa, kot prefekta kongregacije za verski nauk, ga nikoli ni videl brez njegove knjige »Nestle«, to je kritične izdaje grške Nove zaveze. Kardinal Schönborn zatrjuje: »Ne poznam nobenega teologa, ki je notranje tako domač s Svetim pismom kakor on. Štiriindvajset let je predsedoval Papeški biblični komisiji, ki združuje prvovrstne katoliške strokovnjake Svetega pisma. Ratzinger pozna 'historično-kritično' metodo razlage Svetega pisma. In če je do nje kritičen, to ni iz bojazni, marveč iz utemeljenega prepričanja, da mora priznavati svoje meje«. Papež sam v tej zvezi piše: »Upam, da bo bralcu postalo razvidno, da ta knjiga ni napisana proti moderni eksegezi, marveč v veliki hvaležnosti za tisto veliko, kar nam je podarila in nam podarja« (str. 19). Ratzinger ve, o čem govori. Njegova knjiga na vsaki strani izpričuje, kako je seznanjen z deli današnje svetopisemske znanosti.

Prav ta seznanjenost mu je okrepila prepričanje, da more zaupati evangelijem. Ratzinger hoče poskusiti »predstaviti Jezusa evangelijev kot resničnega Jezusa, kot 'historičnega Jezusa' v dejanskem smislu. Prepričan sem in upam, da bo mogel tudi bralec videti, da je ta lik veliko bolj logičen in tudi historično gledano veliko razumljivejši kakor rekonstrukcije, s katerimi smo bili soočeni v zadnjih desetletjih. Mislim, da je prav ta Jezus – Jezus evangelijev – historično smiselna in skladna človeška podoba« (str. 18).

Naš pisec izhaja iz tega sprejemanja. V tem smislu bere Jezusovo življenje od krsta v Jordanu do spremenitve na gori. Ta prvi zvezek obsega Jezusovo javno delovanje. Pričakujemo drugi zvezek, ki bo obravnaval začetek in konec Jezusove zemeljske poti.

Ali je Jezus sam skladen, verodostojen? Po osebnem pričevanju papeža Benedikta je bila ena od pobud za pisanje te knjige srečanje s knjigo »velikega judovskega učenjaka Jakoba Neusnerja« (str. 91): *A Rabbi talks with Jesus. An Intermillennial interfaith exchange*, Doubleday, New York 1993; nemško: *Ein Rabbi spricht mit Jesus*, Claudius, München 1997). To, kar papež Benedikt pove o tej knjigi, je tako bistveno za razumevanje njegove lastne knjige o Jezusu, da moram tukaj navajati nekoliko obsežnejše. Jakob Neusner, pravi naš pisec, se je »tako rekoč uvrstil med poslušalce govora na gori in nato neposredno poizkušal podati pogovor z Jezusom ... To spoštljivo in prostodušno razpravljanje vernega Juda z Jezusom, Abrahamovim Sinom, mi je bolj kakor druge razlage, ki jih poznam, odprlo oči za veličino Jezusove besede in za odločitev, pred katero nas evangelij postavlja. Tako bi se rad ... kot kristjan udeležil pogovora rabina z Jezusom, da bi z njegovo pomočjo bolje razumel pristno judovstvo in Jezusovo skrivnost« (str. 91).

Na ta trojni pogovor je kardinal Ratzinger mislil že tedaj, ko je označil knjigo rabina Neusnerja kot »daleč najpomembnejše delo za judovsko-krščanski dialog, kar jih je bilo objavljenih v zadnjih ... letih«. Papeževa knjiga o Jezusu, ki je zdaj objavljena, izpolnjuje to obljubo.

Papežu je pogovor z rabinom mnogo pomembnejši kakor razprave o eksegetskih metodah. Te razprave v določenem smislu spadajo k pripravam, k predhodnim obrisom. Joseph Ratzinger, Benedikt XVI., jih hitro in skopo pojasni v predgovoru, pokaže zaslugo in meje historično-kritičnih pristopov k Jezusu. A že od uvoda naprej, od »prvega pogleda na Jezusovo skrivnost« (str. 21-29) je tam, kjer je Jezusova oseba sama postavljena v središče. Tukaj, v srcu njegovih premišljevanj o Jezusu, mu je rabin odločilno pomemben.

»Skušajmo sprejeti bistvo tega pogovora, da bi spoznali Jezusa in bolje razumeli svoje judovske brate« (str. 121). Rabin »Neusner je – v svojem notranjem pogovoru – prav ves dan sledil Jezusu. Zdaj se umakne k molitvi in preučevanju

JOSEPH RATZINGER

BENEDIKT XVI. JEZUS IZ NAZARETA

Naslovnica knjige Jezus iz Nazareta

tore skupaj z Judi nekega majhnega mesta, da bi se o tem, kar je slišal, pogovoril s tamkajšnjim rabijem – vedno v misli sočasnosti onkraj tisočletij« (str. 121). Ti zdaj primerjajo Jezusov nauk z učenjem judovskega izročila. Rabin vpraša Neuserja, ali Jezus uči isto kakor oni. Neusner: »Ne natanko, ampak približno.« »Kaj je izpustil?« »Nič.« »Kaj je dodal?« »Samega sebe.« (str. 122). Tako zgoščeni dvogovor. Prav to je tista točka, pred katero se Neusner v svojem spoštljivem srečanju z Jezusom umakne. Svojo prestrašenost izrazi z besedo, ki jo Jezus izreče bogatemu mladeniču: »Če hočeš biti popoln, pojdi, prodaj, kar imaš, in hodi za *menoj* (prim. Mt 19,21).

Vse je odvisno od tega, pravi Neusner, »kdo je mišljen z '*menoj*'« (Ein Rabbi spricht mit Jesus, str. 114). In naš pisec dopolnjuje: »To je osrednji razlog, zakaj (rabin Neusner) noče hoditi za Jezusom, marveč ostane pri '*večnem Izraelu*'« (str. 122).

»Središčnost Jezusovega *jaza* v njegovem sporočilu« je torej razlog, zakaj se, kakor piše rabin Neusner v predgovoru svoje knjige, »ne bi pridružil krogu Jezusovih učencev, ko bi živel v prvem stoletju v Izraelovi deželi« (pr.t., 7). Tako bi se odločil »iz dobrih in tehtnih razlogov«, »z razumno utemeljenimi argumenti in dejstvi«, pravi rabin Neusner takoj v prvih vrsticah svoje knjige (pr.t., 7).

Rabin Neusner je za knjigo Josepha Ratzingerja, Benedikta XVI., pač tako pomemben zaradi tega, ker se jasno odreče vsem poskusom, da bi historičnega Jezusa ločili od Kristusa cerkvene veroizpovedi. Niti Cerkev niti apostol Pavel nista blagega, liberalnega, preroškega, apokaliptičnega ali kakršnega koli že popotnega pridigarja iz Galileje napravila za Božjega Sina. Ne, marveč Jezus sam postavlja v vsem svojem delovanju in govorjenju zahtevo, ki pristoji edinole Bogu. To je osrednja tematika te knjige. To je Jezusovo vprašanje pred Filipovo Cezarejo: »Za koga me imate?« (Mt 16,15).

Kaj je Jezus prinesel? Novo socialno ureditev? Njegovo kraljestvo ni od tega sveta, pojasni. Jezus je že v zavrnitvi skušnjav oz. skušnjavca jasno zavrnil znotrajsvetno pričakovanje odrešenja. S tem ima opraviti kritika tako imenovane »teologije osvoboditve«, ki jo je podal prefekt kongregacije za nauk vere in ki so jo pogosto napačno razumeli. V premisleka vrednem poglavju o Jezusovih skušnjavah je rečeno: »Nobeno kraljestvo tega sveta ni božje kraljestvo, kratko malo stanje odrešenja sveta ... Kdor trdi, da more urediti odrešen svet, pritruje satanovi prevari, daje mu svet v roke« (str. 65).

Kaj pa sicer, če ne izboljšanje sveta? »Tu seveda nastopi veliko vprašanje, ki nas bo spremljalo skozi vso to knjigo: A kaj je Jezus sploh prinesel, če ni prinesel svetovnega miru ne blaginje za vse ne boljšega sveta? Kaj je prinesel? Odgovor se glasi čisto preprosto: Boga. Prinesel je Boga« (str. 65).

Je to vse? »Samo zaradi svoje trdosrčnosti mislimo, da je to malo« (str. 65). »Osnovna Izraelova zapoved je tudi osnovna zapoved za kristjane: edino Boga je treba častiti« (str. 66). To je predpostavka za zapovedi ljubezni do bližnjega. Brez prvenstva Boga človekovo dostojanstvo ne zdrži dolgo. »Jezus je prinesel Boga in s tem resnico o našem vprašanju od kod in kam« (str. 65).

Kaj pa vse to pove o Jezusu? Ali niso vsi ustanovitelji verstev prinesli vednosti in modrosti od zgoraj? V svojem uvodnem »prvem pogledu na Jezusovo skrivnost« se naš pisec sooči z vprašanjem, kako Jezus »prinese Boga« (str. 21-29). Mojzes je v Stari zavezi srednik spoznanja Boga, božje volje. Mojzes ni bil vedeževalec zaprte prihodnosti, marveč prijatelj in zaupnik Boga, »s katerim je Gospod govoril od obličja do obličja« (5 Mz 34,10). Samo tako je mogel biti posrednik tore, božje volje.

»Preroka kakor mene...« obljublja Mojzes, preroka, ki »govori kakor prijatelj od obličja do obličja« (str. 25). Neposrednost do Boga je razpoznavno znamenje Obljubljenega, Mesije. Jezus je obljubljeni novi Mojzes. »Jezus živi pred obličjem Boga, ne samo kot prijatelj, marveč kot Sin; živi v najgloblji edinosti z Očetom« (str. 27). »Če izpustimo to dejansko središče, gremo mimo resničnega bistva Jezusovega lika; potem je protisloven in konec koncev nerazumljiv« (str. 27).

Ali je mogoče to Jezusovo neposrednost dokazati? Ali je tako rekoč »zagotovljeno«, da je Jezus Božji Sin? V bistvu je vsa knjiga Josepha Ratzingerja, Benedikta XVI., en sam, »simfoničen« poskus, izkazati »ustreznost« Jezusovega lika. Jezus je edini, ki je povsem in neposredno Bog.

Da bi sledili temu prikazu, moramo knjigo samo brati korak za korakom in jo premišljevali. Šele polnost posameznih vtisov more ustvariti celotno podobo. Pri tem kot bralec vedno znova doživljam, da zasiže razvidnost Jezusovega lika. Ali ta moj vtis ni subjektiven? Ali morda izhaja iz moje apriornosti vere, ki me vodi k temu, da vse pri Jezusu razlagam v smislu verske resnice o Kristusu? Eno je gotovo: to, »da je Jezusov lik v resnici razbil vse razpoložljive kategorije in ga je bilo mogoče razumeti samo iz skrivnosti Boga« (str. 19).

Od vsega začetka so »preprosti« to začutili: tukaj govori nekdo, ki ne podaja šolskih učenosti. »Še nikdar noben človek ni govoril kakor ta«, so govorili učeni v Jeruzalemu (prim. Jn 7,46). »Jezusov nauk ne prihaja iz človeških nauk, kakršni koli že so. Izhaja iz neposrednega dotika z Očetom, iz pogovora 'od obličja do obličja' ... Je Sinova beseda. Brez tega notranjega temelja bi bil predrznost« (str. 28).

»Učenec, ki hodi skupaj z Jezusom, je tako skupaj z njim pritegnjen v občestvo z Bogom« (str. 29). Pisec te knjige o Jezusu je brez dvoma človek, katerega je Jezus pritegnil v svoje občestvo z Bogom. Obdarovan z blestečo inteligenco, s »široko odprtim razumom« (str. 190), prinaša tukaj žetev dolge poti skupaj z Jezusom Kristusom. Pogled na družbo, na miselne, socialne, politične izzive našega časa je postal tako univerzalen, kakor ga terja univerzalnost njegovega sedanjega pastirskega služenja. Zadržana vnema za Kristusa je nad vsem sijajem analiz, nad vsem bogastvom uvidov in perspektiv, ki odlikujejo to knjigo. Zdaj je postala Ratzingerjeva naloga, da je Kristusov »namestnik na zemlji«.

Njegova knjiga je zdaj na Agori, na »javnem trgu«. Postavljena je v razpravljanja na Areopagih naše družbe. Njegova preprosta želja ni namenjena v prvi vrsti razpravljanjem, četudi ve, da nasprotovanj ne bo manjkalo. Ratzinger hoče samo eno: »okrepiti živí odnos do Jezusa« iz Nazareta (str. 20).

SVETA GORA – STOLETNICA MARIJINE BAZILIKE

Iz Svetogorske Kraljice zbral brat Pavel Krajnik

Papež Pij X. je dne 19. novembra 1906 proglasil cerkev na Sveti Gori za bazo. Izdal je listino In sublimi beati Petri cathedra (Na znamenitem sedežu svetega Petra) in v njej je zapisal: »... cerkvi Device Marije milosti na Sveti Gori pri mestu Gorica podeljujemo naslov manjše bazilike za vse večne čase ...« S tem je papež spolnil prošnjo tedanjega provinciala Slovenske frančiškanske province svetega Križa p. Placida Fabianija. Želja, da bi bila Marijina cerkev na Sveti Gori odlikovana z naslovom bazilika, je že dolgo bila med ljudmi. Trije škofje ordinariji so jo tudi spodbudili: goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej, ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič in krški škof Anton Mahnič. Slovesna razglasitev svetogorske cerkve za bazo je bila na Sveti Gori 26. aprila 1907.

Stoletnico bazilike pa smo na Sveti Gori obhajali na papeško nedeljo, to je 22. aprila, na obletnico izvolitve papeža Benedikta XVI. Praznovanje smo začeli že v soboto zvečer. Naš brat provincial dr. Viktor Papež je daroval sveto mašo. Po maši pa je bila procesija z Marijino podobo in lučkami okoli vrha Svete Gore. V cerkvi je potem provincial Viktor ljudi blagoslovil z Najsvetejšim.

V nedeljo, 22. aprila 2007, je ob 10. uri daroval slovesno sveto mašo koprski škof Metod Pirih. Z njim so somaševali provincial Viktor Papež in rektorji slovenskih bazilik: opat Anton Nadrah (Stična), p. Lavrencij Anžel (Maribor), g. Jože Špes (Brestanica) in p. Leopold Grčar (Brezje) in še drugi duhovniki.

Škof Metod Pirih je v pridigi govoril o velikonočnih skrivnostih: »Božji Sin je premagal smrt in je bil obujen za vedno, tako da nam odkriva smisel zemeljskega bivanja in obnavlja našo svobodo. Jezusovo vstajenje je preludij in uvod v končni Jezusov prihod. Vsa zemlja je ožarjena z njegovim sijajem. ... Naj nam vstali Gospod podeli luč in moč, da se bomo trdno držali Kristusa in pogumno izpovedovali vero ter molili in delali za mir, spravo, sožitje in odpuščanje.« Dal nam je škof za zgled Marijino vstajensko vero in navzoče spodbudil, »naj po Marijini priprošnji tudi mi postanemo svetišče Božje slave.«

Slovesnosti sta se udeležila tudi častna gosta novogoriški župan Mirko Brulc in župan občine Miren-Kostanjevica Zlatko Martin Marušič. Župan Mirko Brulc je pri oltarju izročil predstojniku-gvardijanu Bernardu Goličniku za Frančiškanski samostan Sveta Gora spominsko plaketo za stoletnico bazilike. Predstojnik-gvardijan Bernard Goličnik pa je podaril gospodu škofu, rektorjem bazilik in častnioma gostoma srebrne spominske medalje, izdelane za stoletnico bazilike.

Po slovesni maši je škof Metod blagoslovil v svetogorskem Marijanskem muzeju zbirko načrtov za zidanje svetogorske bazilike po prvi svetovni vojni in predstojnik-gvardijan Bernard je zbirko odprl za ogled. Načrte so bili italijanski

frančiškani odnesli s Svete Gore leta 1947 in so jih zdaj vrnili iz mesta Trento. Tudi ta zbirka načrtov je pomemben prispevek k stoletnici svetogorske bazilike.

Sveta Gora – 290-letnica kronanja Marijine podobe

Božja Mati Marija je v svoji hvalnici Bogu tudi o sebi napovedala: Blagrovali me bodo vsi rodovi (Lk 1,48). In res je vedno v katoliški Cerkvi cvetelo češčenje svete Matere Marije. Zgodovinar Rudolf Klinec piše: »Ena najbolj pomembnih in vzvišenih proslav, ki jih pozna katoliška liturgija, je kronanje Marijinih čudodelnih podob. Kakor so v sivi davnini papeži kronali krščanske kralje in cesarje, tako Cerkev krona z zlatimi kronami, posutimi z biseri in diamanti, Marijine podobe, ki slovijo po starodavnosti, češčenju in čudežih. Tako kronanje predstavlja najvišjo čast in odliko, ki jo moremo na zemlji nuditi nebeški Kraljici.« (R. Klinec, Kronanje svetogorske Matere Božje, Sveta Gora 1997, str. 20).

Vatikanski kapitelj, to je zbor duhovnikov pri baziliki svetega Petra v Rimu, ima izključno pravico dovoljevati kronanje Marijinih podob in določati obred kronanja. Z njegovim dovoljenjem je bilo kronanih več Marijinih podob v Italiji, izven Italije pa prva Marijina podoba na Trsatu leta 1715, druga pa Marijina podoba na Sveti Gori, dne 6. junija 1717, in tretja istega leta, dne 8. septembra, podoba »slavne čenstohovske Bogorodice« na Poljskem. (Klinec, n.d. 21)

Kakor je nekoč pastirica Uršula Ferligoj iz Grgarja oznanjala, naj zidajo na Sveti Gori cerkev, Marijino hišo, da se bo Marija približala trpečim ljudem, tako je v letih 1714 do 1717, po kruto zatrtem tolminskem kmečkem upor, svetogorski gvardijan p. Romuald Sitar pripravljal kronanje svetogorske Marijine podobe. Vedel je, da so že priprave na kronanje trsatske Marijine podobe vнемale ljudi za češčenje Božje Matere, in vedel je tudi, da je za nesrečno in trpeče ljudstvo na Goriškem Marija rešitev iz zatiranja in obupne žalosti. Poznal je zakonca Schellenburg v Ljubljani, ki nista imela otrok in sta vse svoje premoženje namenila za cerkve in samostane. Gospa Ana Marija Schellenburg mu je podarila zlati kroni za svetogorsko Marijino podobo. Pisal je vatikanskemu kapitlju v Rim, oglejskemu patriarhu Dioniziju Delfinu v Videm (Udine), sprejel goriškega arhidiakona Josipa Antona Del Mestrija za kanonično preiskavo na Sveti Gori, pridobil za kronanje pičenskega škofa Jurija Frančiška Ksaverja Marottija. Ta škof je dobil pooblastilo za kronanje še od dunajskega apostolskega nuncija Jurija Spinula. Končno je p. Romuald ustre-

Dokument o kronanju leta 1717

gel še goriškim oblastem, da bo kronanje Marijine podobe v Gorici, ne na Sveti Gori, kot so prej ves čas nameravali in pripravljali.

Kronanje je bilo veličasten dogodek. Na mestnem trgu Travniku je pri njem ljudska množica začutila, da je vsak človek, kljub vsemu trpljenju, namenjen za popolno srečo in da tega nobena zla sila ne more preprečiti. To doživljanje so potrdile množice ljudi, ki so ves teden po kronanju prihajale na Sveto Goro, kjer je sredi cerkve Marijina kronana podoba stala med ljudmi.

Na goriškem mestnem trgu je bilo ljudstvo leta 1714 v voditeljih upora obsojeno in v grozo potlačeno, tri leta pozneje pa je bilo ob Marijinem kronanju priznано v človeškem dostojanstvu in mu je bilo zagotovljeno upanja polno življenje.

Trpljenje ljudi vedno stiska, Marija v slavi pa nas vedno rešuje iz črnogledosti in obupa. To dogajanje smo ob njegovi 290-letnici obhajali na Sveti Gori s praznikom Marijinega prikazanja pastirici Urški, v soboto, 16. junija, in v nedeljo, kronanico, 17. junija, z romarsko procesijo iz Kanala in Ročinja.

V soboto zvečer so zvonarji pritrkavali v zvoniku od sedmih naprej. Ob osmih je v cerkvi daroval sveto mašo brat provincial dr. Viktor Papež. Z njim je somaševalo več duhovnikov. Ljudsko petje je spremljal organist Jožko Harej z orglami. Po maši je bila procesija z Marijino podobo in z lučkami okoli vrha Svete Gore. Ljudje so odpevali pri Marijinih litanijah. Po procesiji je v cerkvi provincial Viktor ljudi blagoslovil z Najsvetejšim.

V nedeljo, 17. junija, na kronanico, je slovesno sveto mašo ob 10. uri daroval g. škof Jurij Bizjak. Za pridigo je uporabil svetopisemsko slavljenje izraelske junakinje Judite. Slavljenje je obrnil na Marijo: Ti si slava Svete Gore, ti si veselje vseh narodov, ti si čast vsakega ljudstva! Priporočil je, naj se po teh vzklikih pripravljamo na 300-letnico Marijinega kronanja. Pri maši je glasbenica Adela Jerončič dirigirala združenim zborom, Mešanemu pevskemu zboru Jože Srebrnič iz Deskel, Moškemu pevskemu zboru Kazimir Nanut iz Kanala ob Soči in godalnemu kvintetu Štirstrunika. Orglala je organistka Mirjam Furlan, solo je pela sopranistka Marjetka Luznik. Izvajali so Missa brevis in honorem sancti Joannis de Deo.

Ob koncu maše je provincial Viktor Papež izročil listino posinovljenja in priznanja najzvestejšim sodelavcem Svete Gore.

Zunaj pred baziliko je predstojnik-gvardijan Bernard Goličnik napovedal blagoslov in odprtje spominskega prizora pastirice Uršule Ferligoj pri svetogorskem Marijanskem muzeju. Direktor Goriškega muzeja dr. Andrej Malnič je govoril o pripravi tega prizora in posebej poudaril delo direktorja Mušičeve galerije na Dobrovem Herka Saksida in njegovih sodelavcev, ki jim je v majhnem prostoru uspel zelo ubran prizor. Dramski igralec Aleksander Krošl je deklamiral Legendo o Mariji s Svete Gore in o pastirici Urški, pesnitev Joža Lovrenčiča. Po tem uvodu je škof Jurij pri Marijanskem muzeju blagoslovil Urškin spominski prizor in predstojnik-gvardijan Bernard ga je odprl za ogled. Prizor Marijinega prikazanja pastirici Urški naj vsakemu gledalcu poživi zaupanje v Marijino pomoč.

P. PLACIDO CORTESE IN TRI ŠTUDENTKE MEDICINE

Ivo Jevnikar

Kdor se zanima za svetniško življenje in mučeniško smrt p. Placida Corteseja, kdor pozna knjigi p. Apollonia Tottolija »Padre Placido Cortese vittima del nazismo« in p. Ljudevita Antona Maračia »Creski Kolbe« ter dokumentarec režiserja Paola Damossa »Pogum molka«, se gotovo spominja pričevanja živahne upokojene kardiologinje dr. Majde Mazovec iz Ljubljane.

Sama je povedala, da je skupno z dvema kolegicama, ki sta kot ona študirali medicino v Padovi med drugo svetovno vojno, stopila do njim še neznanega patra. Prosile so ga, da bi pomagal slovenskim in hrvaškim internirancem v koncentracijskem taborišču, ki so ga italijanske vojaške oblasti junija 1942 uredile v čisto novih vojašnicah padovanskega predmestja Chiesanuova. Po nekajurnem razmisleku je p. Placido Cortese sprejel, ta odločitev pa je spremenila tek njegovega življenja.

Prvi je na stike med slovenskimi študentkami v Padovi in p. Cortesejem leta 1967 opozoril dr. Vojko Arko iz Bariloč v Argentini v razpravi »P. Placido Cortese« (izšla je v Buenos Airesu v »Zborniku Svobodne Slovenije« 1967 na str. 82-87). Ta zapis je postal temeljni kamen za slovensko poznavanje in raziskovanje življenja in dela svetniškega minorita. Ker pa je bil objavljen v času trdega komunizma v domovini, je dr. Arko v njem navedel le ime že med vojno preminule študentke Marije Slapšak.

Nekoliko skrajšano različico tega mojega članka pa je pred meseci objavila revija hrvaških minoritov »Veritas« (leto 2007, št. 4).

Študentje v Padovi

V Padovi je bilo med vojno precej slovenskih študentov medicine. V Ljubljani so imeli pred drugo svetovno vojno le prve tri letnike medicinske fakultete, zato so študentje višje letnike obiskovali večinoma v Zagrebu ali Beogradu. Po okupaciji leta 1941 pa je bila tako imenovana Ljubljanska pokrajina priključena

Pater Placido Cortese in Marija Ujči

Italiji. Od Hrvaške in Srbije so jo ločevale nove meje. Nekateri medicinci so se odločili za nadaljevanje študija v Padovi.

V naši zgodbi imajo osrednjo vlogo tri takratna dekleta, ki so v Padovo dospela decembra 1941: Majda Mazovec, Marija Ujči in Marija Slapšak. V dobrodelnih akcijah pa so sodelovali tudi drugi padovanski študentje: Gabrijela Ehrlich, Jakobina Zupančič, Grozdana Bregant, Ivan Kastelic (vsi so postali zdravniki; Ehrlichova, ki je edina med njimi še živa, tudi misijonarka), Iva Kafol in še kdo.

Dva frančiškana

Seveda ne gre pozabiti na dva slovenska frančiškana. P. Atanazij Kocjančič (1911-96) je bil kot Istran mobiliziran v italijansko vojsko kot vojaški kurat in bil dodeljen taborišču Chiesanuova. P. Fortunat Zorman (1914-98) pa je s posebnim dovoljenjem nekajkrat prišel iz Ljubljane za krajše obdobje pomagat v taborišče, kjer je med interniranci ustanovil društvo Samopomoč. Denar, hrano, obleko, zdravila, knjige in drugo pomoč za internirance pa so zbirali daleč naokoli – od Vatikana prek Padove do Ljubljane, Trsta, Gorice itd.

Majda Mazovec

Majda Mazovec (1920) smo v filmu neposredno spoznali. Njen rajni brat p. Robert je bil frančiškan. Nazadnje je vodil slovensko župnijo v New Yorku. Brata Miho so Italijani internirali, vendar ne v Chiesanuovo. Tam pa je bil zaprt njihov bratranec, ki je v taborišču tudi umrl.

Dr. Mazovčeva se tudi v javnosti rada spominja p. Placida, ki je zanjo brez dvoma svetnik.

Marija Slapšak

Marija Slapšak je zgodaj umrla. Imela je dva brata duhovnika in eno sestro redovnico. Bolehala je zaradi tuberkuloze in dolga obdobja preživljala v sanatorijih. Zaradi bolezni ni doštudirala in se je iz Padove vrnila v Ljubljano, kjer je dotrpela 14. aprila 1945.

Slovenski pisatelj Stanko Kociper, ki je pred leti umrl v Argentini, je v knjigi spominov »Kar sem živel« (napisal jo je kmalu po vojni, objavil pa šele leta 1996 v Ljubljani) med drugim zapisal: *»Kadar koli se bodo bivši padovski interniranci spominjali svojih mesecev in let v taborišču in s tem nujno tudi Samopomoči, naj zmolijo tudi očenaš za mirni počitek blage duše študentke medicine Marije Slapšakove, zunanje tajnice Samopomoči, za katero interniranci še vedeli niso. V času, ko ji je zahrbtna bolezen razjedala življenje, je poleg študija na padovski univerzi žrtvovala cele noči za delo v Samopomoči.*

Samo temu triogelnemu temelju plemenitih dejanj patra Fortunata Zormana, patra Placida Corteseja in Marije Slapšakove se bodo morali nekoč jugoslovanski narodi (sčasoma je namreč taborišče postalo prava Jugoslavija v malem)

zahvaliti, da jim je padovsko taborišče v 14 mesecih, dokler sem bil tam in tako vodil kontrolo, izmed več kot 10.000 internirancev, kolikor je bilo 'prometa', iztrgalo samo 53 (trinpetdeset) življenj. Kakršna koli primerjava z žrtvami v drugih taboriščih je odveč!» (str. 30)

Marija Ujči

Tudi Marija Ujči je bila iz verne družine, doma v hrvaški Istri. Njen stric dr. Josip Ujči (1880-1964) se je rodil v Starem Pazinu, študiral pa je v Trstu, Gorici in na Dunaju. V teh mestih je tudi služboval kot duhovnik. Po prvi svetovni vojni je predaval na Teološki fakulteti v Ljubljani, leta 1936 pa je bil imenovan za nadškofa v Beogradu.

Marija Ujči se je rodila 28. novembra 1919 v Žminju v Istri. Odraščala je v Ljubljani, kjer je bila sošolka Majde Mazovec na klasični gimnaziji, medicino pa je z njo študirala prej v Ljubljani, potem v Padovi, kjer sta na isti dan diplomirali. Kot zdravnica in potem upokojenka je živela v Poreču, kjer je tudi pokopana. Umrta je 14. decembra 1999 v Pulju.

Dr. Ujčievo sem obiskal 14. julija 1989 na domu v Poreču. Čeprav nisem bil napovedan, mi je zelo rada obudila spomine na p. Corteseja in padovanska leta. Takoj mi je omenila, da se je ravno mesec dni prej intenzivno spominjala p. Placida, o katerem je dejala, da si zaradi svoje dobrote nedvomno zasluži javni spomin.

Iz takratnih zapiskov bom nekoliko obnovil njene besede.

Njen brat Milan Mario je bil interniran v Chiesanuovi, zato se je pozanimala, kako bi mu pomagala. V stiku je bila s patroma Zormanom in Kocjančičem, nekdo – njegovega imena se ni spominjala – pa jo je opozoril na p. Corteseja. S Slapšakovo in Majdo ga je obiskala. V njenem spominu je ostal kot zelo prijazen in razumevajoč.

Levo Marija Ujči, desno Majda Mazovec, ki ima v rokah keramično upodobitev Sončne pesmi sv. Frančiška, ki ji jo je daroval p. Cortese (slika zgoraj).

Pet študentk medicine, slikanih med drugo svetovno vojno v Ljubljani. Spredaj od leve Marija Slapšak, Gabrijela Ehrlich, Bazilija Pregelj, zadaj od leve Majda Mazovec in Marija Ujči. (Vse tri slike so iz albumov dr. Majde Mazovec)

Obiskal je njenega brata, kmalu pa se je razvila široka dobrodelna akcija. Tudi nabirke v baziliki sv. Antona »Kruh sv. Antona« so šle za internirance.

P. Cortese je uradoval kar v tiskarni Messaggera, večkrat na teden pa je obiskal taborišče, saj si je priskrbel tako dovoljenje. Njegov pomočnik je poganjal natovorjeni tricikel.

Po zlomu Italije 8. septembra 1943 so se interniranci razbežali. Ljudje so iskali pomoč levo in desno. Ogromno Slovencev, ne glede na politično prepričanje, se je zatekalo po pomoč k p. Corteseju. Majdi in njej je dal naslove nekaterih družin v Padovi, ki so bile voljne skriti taboriščnike za kak dan. V mestu so bili namreč že Nemci. Onidve sta vodili begunce po mestu in ljudje, ki jih je navedel p. Cortese, so neverjetno lepo sprejemali skrivače. Ti so si potem polagoma pomagali kam naprej.

Za reševanje angloameriških vojnih ujetnikov pa Marija Ujči ni vedela, kot ni vedela za patrove stike s političnimi in vojaškimi krogi, ki so se borili proti nacifašizmu. Kot je v dokumentarcu povedala dr. Majda Mazovec, je p. Cortese varoval dekleta pred nevarnejšimi opravili.

Da je pater 8. oktobra 1944 izginil, je menda Majdi in njej sporočila gospodinja sobe, v kateri sta živeli. Povedala je: *»Stal je pred cerkvijo, Nemci so ga na hitro vzeli, da še po klobuk ni mogel.«*

Takrat ni bilo mogoče poizvedovati, kaj se je zgodilo, vendar je čez čas slišala, da je pater zaprt v Trstu. Decembra je zapustila Padovo. Kje in kako je pater umrl, ni nikoli zvedela, predstavljala pa si je, da je umrl v Trstu.

Dr. Mariji Ujči sem od doma poslal kopije nekaj člankov o p. Corteseju in jo zaprosil, naj mi še kaj zapiše o njem.

Zahvalila se mi je s pismom dne 15. avgusta 1989. Med drugim je zapisala: *»Ne bi Vam več od tega znala reči o padre Corteseju. Ko sem bolje premislila, sem se le spomnila, da smo samo v začetku z njim govorili italijansko, pozneje pa se je res trudil, da z nami govori »slovensko-hrvaško«. Bil je veder, duhovit, rad se je šalil, izgledal mi je optimist kljub težkim časom, vse nas je razumel, bil je odličen prijatelj. Z nami ženskami ni nikdar spregovoril besede o svoji politični angažiranosti.«*

In še eno pismo dr. Ujčieeve hranim kot dragoceno pričevanje. Dne 6. septembra 1989 mi je iz Poreča med drugim pisala: *»Za p. Placida bi rekla še to: neke internirance v Chiesanuovi so na prošnjo (večkratno) družine izpustili predčasno iz taborišča, ker je prav p. Cortese za njih garantiral (riskiral je!), da niso komunisti...«*

SV. HIERONIM – MOŽ S KRASA

Rafko Valenčič

Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1998 je objavil krajši zapis z naslovom Sv. Hieronim – primorski rojak? V naslovu je bil tedaj še vprašaj, da je Hieronim »naše gore list«. Tega se premalo zavedamo. V začetku septembra je izšla moja knjiga z naslovom Sveti Hieronim – mož s Krasa (Družina, Ljubljana 2007), kakor ga je imenoval slovenski patrolog in dogemski zgodovinar Franc Ksaver Lukman (1941). Ne naslovu članka ne naslovu knjige ni mogoče oporekati. Čeprav je lega Hieronimovega rojstnega kraja Stridona (ali Stridone) še vedno neznanka, pa se geografski prostor zožuje na slovenski Kras, na Pivko ali na Bistriško, kakor nakazujejo novejša raziskave.

Hieronim ima izjemno mesto v krščanskem izročilu. Poleg sv. Aguština, sv. Ambroža in sv. Gregorja Velikega ga prištevamo k štirim velikim cerkvenim očetom na krščanskem Zahodu. Rojen je bil v premožni družini v Stridonu, najbrž leta 347. Po lepem in brezskrbnem otroštvu s prijateljem Bonozom je kot mladenič odšel na študij v Rim, kjer je preživel kar osem let in bil tam tudi krščen. Nato se je podal v Galijo, kjer se je srečal z meniško tradicijo z Vzhoda. Po vrnitvi v domači kraj se je napotil v bližnji Oglej (tedanjo Akvilejo) in se tam v krogu prijateljev duhovno oblikoval in dozoreval. Ta prijateljski krog je označil z besedami »zbor blaženih«. Želja po meniškem življenju ga je kmalu zvalila na Vzhod, v puščavo Halkida, kjer se je poleg molitve in pokore posvečal študiju Svetega pisma in svetopisemskih jezikov. Tedaj je tudi sprejel duhovniško posvečenje, čeprav pozneje ni opravljal duhovniške službe. Kot priznanega poznavalca in razlagalca Svetega pisma ga je papež Damaz I. poklical v Rim. Bil je njegov tajnik in svetovalec v teoloških, zlasti svetopisemskih vprašanjih. Damaz mu je naročil, naj pripravi prevod Svetega pisma v latinščino, kar je Hieronim tudi storil bodisi s prevajanjem iz izvirnikov (hebrejščine, aramejščine, grščine) bodisi z redakcijo že prevedenih svetopisemskih knjig. Po smrti papeža Damaza I. ni užival podobnega zaupanja novega papeža Siricija. Za vedno se je poslovil od Rima in odšel v Sveto deželo, v Betlehem, kjer

Zunanost cerkve sv. Hieronima
na Nanosu (slika iz knjige
R. Valenčiča);
Caravaggio: sv. Hieronim

si je v družbi enako mislečih prizadeval za pristno življenje po evangeliju v molitvenem in spokornem duhu, hkrati pa prevajal, pisal, svetoval in skrbel za vsakdanje preživetje treh samostanskih družin, ki jih je ustanovil z bogato rimsko gospo Marcelo. Umrl je leta 420 in bil tam pokopan, v 13. stoletju pa so njegove telesne ostanke prenesli v Rim, v cerkev Santa Maria Maggiore.

Hieronim je znan predvsem kot prevajalec in razlagalec Svetega pisma, ki mu je bilo življenjsko vodilo. Kot razlagalec je tako rekoč nadaljeval delo nekoliko starejšega panonskega rojaka sv. Viktorina Ptujkega (+303), ki velja za prvega eksegeta (razlagalca) Svetega pisma na tedanjem Zahodu. Nič manj ni pomembno Hieronimovo literarno in drugo pisateljsko delo. Njegova pisma, okrog 150 po številu (izbor pisem imamo na voljo tudi v slovenščini v dveh zvezkih v prevodu F. K. Lukmana že od 1941. leta), so še danes vredna branja in občudovanja zaradi stila in duhovnega sporočila. V njih prihaja do izraza Hieronimova duhovna podoba, svetovalna vnema in radikalnost, ki jo je kazal tudi do najbližjih (brata in sestre). V teoloških razpravah se je ukvarjal predvsem z zavračanjem verskih zmot tedanjega časa (arijanizma), pri čemer se je nemalokrat sprl s svojimi nasprotniki. S svojim delom O vrlih možeh (De viris illustribus) pa je postavil temelje cerkvenega zgodovinopisja.

Hieronimova osebnost in življenje sta bila tako izvirna, da so ga upodobili mnogi, tudi največji umetniki: slikarji, kiparji, literati... V upodobitvah (ikonografiji) so uporabljali razne atribute, ki označujejo njegovo življenje: puščavniško in spokorno držo sredi divjine in trnja, kamen, s katerim se bije po prsih v znamenje pokore, križ, v katerega je uprt njegov pogled, mrtvaško lobanjo kot znamenje minljivosti življenja, knjigo – Sveto pismo, pisalo in brljivko, ležečega leva kot stalnega spremljevalca, trobento kot klic k čuječnosti in pokori, pa tudi kardinalski klobuk in ornat ali pa živo rdečo ogrinjalo kot znamenje kardinalske časti (opomba: kardinalat je šele srednjeveška ustanova).

Nič čudnega torej, da so si mnogi narodi prisvajali Hieronima in zagovarjali prepričanje, da je njihov rojak. Tako so se oblikovale in se še vedno oblikujejo razne domneve (hipoteze) o kraju njegovega rojstva, kot so istrska (Zrenj pri Buzetu), panonska (Štrigova v Medžimurju) in dalmatinska (Grahovo polje v Bosni, nekdanji Dalmaciji), v novejšem času pa lička (Lika), liburnijska (Liburnija v zaledju Reke) in kraška (Kras). Najbolj je vsekakor znana dalmatinska domneva, ki jo je zagovarjal hrvaški pesnik in duhovni pisatelj Marko Marulić (1450-1524), v novejšem času arheolog Frane Bulić (1920). Bulićevo domnevo zavračajo priznani raziskovalci Hieronimovega življenja pa tudi hrvaški raziskovalci. M. Suić (1986) zagovarja liburnijsko domnevo, ki jo je v srednjem veku zagovarjal splitski kronist Tomaž Arhidiakon (1201-1268). Hrvatska kulturna preteklost se je napajala ob Hieronimovi tradiciji, za kar ji gre vse priznanje. Med drugim so Hrvati, sklicujoč se na Hieronima, ohranili glagolico, zgradili svetojeronimske ustanove v Rimu (zavod, cerkev, kapitol, pokopališče) ter ustanovili vrsto drugih verskih in kulturnih ustanov z njegovim imenom.

Kaj so glavni dokazi za Hieronimovo liburnijsko oziroma kraško poreklo? Najprej so pomembne njegove navedbe, ki so sicer nepopolne in fragmentarne, vendar se da iz njih izluščiti ustrezen odgovor. V kroniki *De viris illustribus* (135) Hieronim pravi, da je »rojen očetu Evzebiju v mestu Stridon, ki so ga porušili Goti, in je bilo nekdaj na meji med Dalmacijo in Panonijo«. Iz dejstva, da je Hieronim navedel Dalmacijo pred Panonijo, F. Bulić sklepa, da je bil Hieronim Dalmatinec. Drugi avtorji, opirajoč se na navedbo v Komentarju k preroku Sofoniji (I, 2), kjer Hieronim navaja: »Priča je Ilirik, priča Trakija, priča je zemlja, v kateri sem rojen«, sklepajo, da gre za tretjo deželo, to pa je lahko le Italija. V Pismu Pamahiju (66,14) Hieronim pravi, da je bil prisiljen poslati brata Pavlinijana v rojstni kraj, da bi prodal razpadle pristave. V Pismu Rufinu (81,2) pa navaja, da se Pavlinijan še ni vrnil v Betlehem, vendar upa, da se bosta Pavlinijan in Rufin videla pri škofu Valerijanu v Ogleju. V Pismu Julijanu (6) pa priporoča svojo sestro skrbi oglejskih klerikov. Ne nazadnje je devicam in menihu v Emoni (Ljubljani) namenil vsaj dve pismi (11 in 12), sv. Viktorina Ptujskega pa imenuje »naš Viktorin«.

Pomembne so tudi Hieronimove navedbe glede vdorov barbarskih ljudstev, ki so med drugim porušili tudi njegov rojstni kraj Stridon. Tako v Pismu Heliodoru (60,61) in Pismu Agerokiji (123,15.16) omenja Julijske Alpe. F. Callera upravičeno trdi, da je vsako iskanje Stridona izven območja Julijskih Alp, zgrešeno. M. Suić kot arheolog podrobneje obravnava tako imenovane Alpske zapore (*Claustra Alpium Iuliarum*), ki so jih Rimljani zgradili v 3. in zlasti 4. stoletju proti vdorom barbarskih ljudstev. Zapore so potekale od Tarsatike proti severu, preko Prezida in Rakitne do Koroške. Najmočnejše zapore so bile na območju Nauporta (Vrh-nike), Longaticuma (Logatca), Ad Pirum (Hrušice) proti Castri (Ajdovščini) in Akvileji (Ogleju). Ostanki so še danes vidni in dobro ohranjeni. Prav tako se Suić pomudi pri razlagi krajevnih imen (toponimov) Žejane, Šapjane, Mune, Starod... in išče v njih sorodnost z imenom Stridon. Omenja tudi koncentracijo cerkva, posvečenih Hieronimu, čeprav ne omenja krajev, najmanj pa krajev v današnji Sloveniji. Tako je v Istri Hieronimu posvečenih kar 6 cerkva, 3 pa v okolici Trsta.

Poleg teh navedb je treba navesti, da je bil ravno Oglej tisti geografski in duhovni prostor, kjer se je Hieronim oblikoval. V njem je imel prijatelje, katerim je pisal svoja pisma, jim priporočal svojo sestro, pa tudi obžaloval, da je njegov Stridon prepuščen na milost in nemilost barbarskim ljudstvom. Tudi opisi narave in njenih pojavov ustrezajo kontinentalnemu področju, ki je v bližini morja. Tja, v severno Kvarnerske otoke, so namreč odšli njegovi prijatelji Bonoz in Julijan v samoto, da bi se v samoti posvetili molitvi in pokori.

Suićeve in navedbe drugih avtorjev (Cavallera, Vaccari, Premrou, Lukman...) so me spodbudile, da sem začel raziskovati vprašanje lege Stridona. Nekaj podatkov je bilo že znanih, drugi so novejšega datuma. Izročilo je bogatejše, kot je bilo mogoče pričakovati. Tako so bile že znane cerkve sv. Hieronima v teh krajih: na Nanosu, v Koritnicah pri Knežaku, v Čeljah pri Premu, v Ivanjem selu pri Uncu, v Petkovcu v Rovtah ter v Jasenu pri Ilirski Bistrici in Branici na

Vipavskem. Slednji dve sta imeli prvotno sv. Hieronima za svojega patrona, pozneje pa sta dobili drugega zavetnika. Najbolj sta obiskani cerkvi na Nanosu in v Koritnicah, ki imata tudi božjepotni značaj. Na Nanosu je več nedelj v poletnem času maša (v letu 2007 kar 7-krat), v Koritnicah le na Hieronimovo nedeljo. Pivka se ponaša tudi z bogatim izročilom, kot je Hieronimova tisa v Stranah pod Nanosom, upodobitvijo cerkvenih očetov na prižnici v Štivanu pri Postojni; zgornja Vipavska dolina pa z drugimi znamenji (kapelami, oltarji, kipi: Podnanos pri Vipavi, Lozice, Štjak). V sosednji Hrvaški pa sta najbližji cerkvi, posvečeni sv. Hieronimu, v Klani in na Reki.

Med najpomembnejša odkritja spada cerkev sv. Martina na Šilentabru nad Zagorjem pri Knežaku, ki jo raziskovalci (S. Ciglenečki, R. Bratož) zaradi arheoloških najdb postavljajo v čas pozne antike (VI. stoletje). Tudi arheološka najdišča v Ajdovščini nad Rodikom ter v bližnjem Škocijanu potrjujejo navzočnost krščanstva na tem prostoru v tistem času. Tudi gosta posejanost prazupnij (Trnovo, Košana, Slavina, Hrenovice, Vipava – vse so iz 10. stoletja) in drugih srednjeveških župnij (Jelšane, Hrušica, Vreme, Knežak, Senožeče) na tem geografskem prostoru govori o tem, da je bilo krščanstvo v teh krajih že zgodaj prisotno. Ti kraji so namreč omogočali naravni pretok ljudstev, trgovcev in vojska med zahodom in vzhodom, o čemer pričajo tudi mnoga prazgodovinska in poznejša gradišča, pa tudi gosto posejane mitnice.

Kakor sicer lahko delno pritrdimo Suičevi domnevi, ki postavlja Stridon v nekdanjo Liburnijo (Kvarnersko zaledje), tako se zdi bolj verjetna in tudi bolj dokazljiva »kraška« domneva, ki Stridon locira na današnjo Pivko. Večina starejših in novejših raziskovalcev, zlasti tujih, teh podatkov niso imeli na voljo, zato jih tudi niso mogli upoštevati. Nadaljnje raziskave bodo morale te podatke vsekakor upoštevati. Izročilo o Hieronimu kot kraškem rojaku, doslej neznano in neraziskano, je sedaj zbrano in povezano. Utemeljeno je tako na analizi Hieronimovih navedb kakor na zgodovinskih in arheoloških podatkih, na katere se druge domneve ne sklicujejo.

Dejstvo je, da je bil Stridon zaradi svoje provincialne lege daleč od kakega verskega in upravnega središča, ki bi skrbelo za ohranjanje tradicije Hieronimovega češčenja. Najbližja rimska mesta (Oglej, Emona, Tergeste, Tarsatika) so bila nekdanj in so še danes vstran od liburnijskega oziroma kraškega ozemlja. Prav tako ni bilo človeka, ki bi se na cerkveni ali svetni ravni posvečal raziskovanju tega vprašanja in češčenju svetnika. Potrebna je bila spodbuda tujcev, da smo se zavedeli bogastva, ki so ga ljudje teh krajev dali v svetovno zakladnico kulture in misli, krščanske zavesti in evangelijske duhovnosti. Poznanje Hieronimovega življenja in dela, zgodovine in značilnosti krajev njegovega rojstva ter še vedno živega izročila je vsekakor pomembno izhodišče za nadaljnje raziskovanje ubikacije Stridona. Brez dvoma smemo Stridon postaviti v kraje med Kvarnerjem in Pivko, med gorske vršace Učko, Snežnik in Nanos, ki na neki način simbolizirajo Hieronimovo mesto in podobo v zgodovini krščanstva in teh krajev.

OBNOVA VERSKEGA ŽIVLJENJA NA GORIŠKEM PO SPOPADIH NA SOŠKI FRONTI

Renato Podberšič

Po dvanajsti soški bitki in prodoru pri Kobaridu se je na Goriško končno vrnil mir. Od začetka ofenzive 24. oktobra 1917 se je italijanska vojska, ki ni pričakovala tovrstnega napadalnega sunka izmučene monarhije, le še umikala. V štirinajstih dneh so združene sile dosegle reko Pivo, kjer se je fronta ustalila za leto dni, do konca prve svetovne vojne. Prodor avstro-ogrskih in nemških enot na ozemlje Kraljevine Italije je povzročil umik civilnega prebivalstva. Umaknil se je tudi videmski nadškof Rossi, prav tako vsi duhovniki, ki so jih na zasedenem ozemlju med vojno postavile italijanske oblasti.

Goriška duhovščina v zaledju fronte je nestrpno pričakovala novice o prodoru. »Prihajajo prvi glasovi, da so naši prodrli pri Bovcu in Kobaridu. Upanje je, da bomo rešeni.« (Batujška kronika, oktober 1917)

Gorica je bila osvobodjena 27. oktobra 1917. Tako je vsaj italijanski umik občutila velika večina slovenske duhovščine, kar potrjujejo številne župnijske kronike iz zaledja.

Podobne občutke je delil tudi nadškof Sedej. V pastirskem pismu, izdanem 4. decembra 1917, se je zahvalil Vsemogočnemu Bogu, da je njegovo nadškofijo osvobodil sovražnikov in jo ponovno združil s katoliško Avstrijo pod slavno dinastijo Habsburžanov. Italijansko okupacijo je primerjal z babilonskim suženjstvom, italijanski poraz pa je označil kot božjo kazen za italijansko vlado, ki bo morala plačati za svojo nezvestobo in nasilje proti Cerkvi. To pismo je Sedeja drago stalo v povojnem obdobju, saj je služilo kot iztočnica za dokaz njegovega protitalijanskega razpoloženja.

Na dan Vseh svetih, 1. novembra 1917, je deželni glavar msgr. dr. Luigi Faidutti daroval zahvalno mašo za osvobodeno domovino v cerkvi sv. Uršule v močno poškodovanem uršulinskem samostanu, svečanost trenutka je še povečal tržaški

Zvonik v Opatjem selu po prvi svetovni vojni

cesarski namestnik Alfred Fries-Skene. Prav pri uršulinkah so med vojno našle zatočišče vse redovnice (devet uršulink, dve notredamki, štiri usmiljenke), ki so vztrajale v Gorici tudi pod italijansko zasedbo.

Ob ponovni vrnitvi pod avstrijsko oblast se je marsikateri duhovnik zahvaljeval Bogu, predvsem pa Mariji, zelo priljubljeni pri Slovencih. Verjeli so, da bo prav Marija najkasneje do maja 1918 izprosila dokončen mir, seveda z avstrijsko zmago.

»In res, ravno v Marijinih mesecih, majnika in oktobra je zmagovala od vseh strani ogrožena Avstrija. Majnika 1. 1915 je bila pri Gorlicah poražena Rusija, oktobra Srbija in Črna gora; majnika 1916 Italija pri Asiagu, oktobra Romunija, majnika 1917 zopet Rusija, in oktobra Italija. Ljudje, ki nič ne mislijo, so med

triletno vojsko blebetali, da molitev nič ne pomaga.

Očividno pa je, da smo se radovali naših zmag, ko smo največ molili in častili preblazeno Devico Marijo. Dasi nisem prerok, sem vendar zase prepričan, da nam bo mogočna Devica prihodnji majnik izprosila blaženi mir.» (Slovenec, 7. december 1917)

Goriško malo semenišče

Že v začetku decembra 1917 je prišel nadškof Sedej na ogled v porušeno deželo in bil pretresen nad stanjem, ki ga je videl. Kot je poročal v pismu prijatelju in sošolcu dr. Antonu Primožiču, ga je zelo prizadela uničena goriška okolica: Šempeter, Vrtojba, Pevma in Podgora. Tudi cerkve v samem mestu so bile uničene ali vsaj močno poškodovane. Trpela je nadškofijska palača in novo malo semenišče.

Priprave na obnovo dežele so se sicer pričele davno pred osvoboditvijo Goriške. Leta 1916 je bila pri c.kr. namestništvu v Trstu ustanovljena Deželna komisija za obnovo. Primorski vplivni možje, med katerimi so prevladovali župani in duhovniki, so že 17. marca 1917 v Ljubljani ustanovili »Odbor za obnovitev Goriške«. Odbor je bil sestavni del že uveljavljene Posredovalnice za goriške begunce v Ljubljani. Pomembno vlogo v Odboru so predstavljali goriški duhovniki, tajnik je postal dr. Ignacij Kobal, sicer goriški stolni vikar.

Prva dela so se začela takoj po italijanskem umiku. Novembra 1917 je bil na Dunaju ustanovljen Osrednji odbor za vrnitev beguncem in obnovo Primorja. Za častnega predsednika tega odbora so imenovali prav nadškofa Sedeja. Vidna člana

odbora sta bila med drugimi tudi dva katoliška politika, duhovnik Anton Gregorčič in Josip Fon.

Za zbiranje različnih potrebščin za porušeno Goriško so agitirali tudi visoki cerkveni dostojanstveniki po drugih škofijah. Dunajski nadškof in kardinal Gustav Piffl je v dopisu Sedeja obvestil, da bo dunajska nadškofija organizirala poseben Goriški dan (*Görzer Tag*) za zbiranje oblek, perila in tudi denarja. Zbrano je bilo namenjeno vračajočim se beguncem. Kardinal Piffl je poznal stisko Goričanov, saj je pogosto obiskoval goriške begunce po različnih taboriščih in jim podeljeval zakramente.

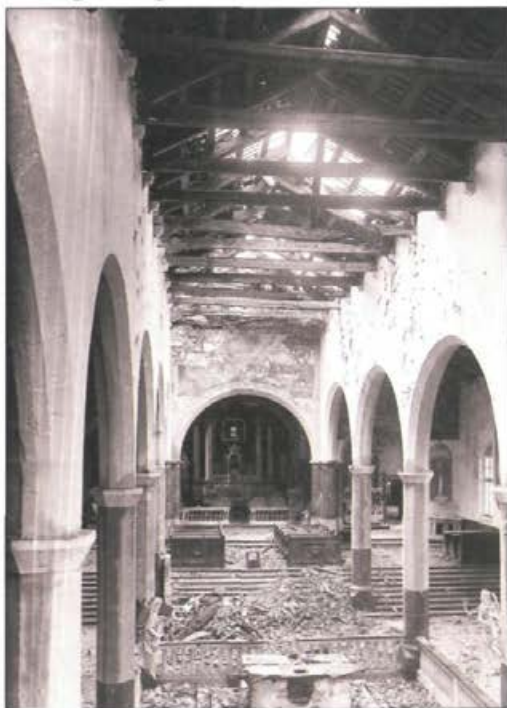
Vojna je pustila globoke sledi na verskem, moralnem in materialnem področju goriške nadškofije. Zaradi vojne je bilo na njenem ozemlju porušeni ali zelo močno poškodovani kar 43 cerkva, še več jih je bilo potrebnih popravila. Najbolj so trpele cerkve vzdolž celotne bojne črte. Po kobariškem preboju so hoteli pregledovati škodo, med prvimi so se vračali prav goriški duhovniki-begunci, da bi ocenili škodo na cerkvenem imetju. Neznani goriški župnik je v Slovincu (5. januar 1918) zapisal: »V Gorici sem srečaval razne gospode duhovnike, goriške begunce, ki so šli ogledovat svoje župnije...«

Velike poškodbe in uničenje niso prizanesli niti metropolitanski goriški stolnici sv. Hilarija in Tacijana, niti znanim božjepotnim cerkvam na Sveti Gori, na Mirenskem Gradu in na Mengorah.

Tržaški cesarski namestnik je poleti 1918 nadškofu izrekel vso podporo države pri popravilu in obnovi porušeni cerkvi. Pri tem dopisu je nekoliko nenavadno, da je naslovljeno na nadškofa Sedeja, ki naj bi, po naslovu prejemnika sodeč, še vedno bival v Stični. Dejstvo je, da je Sedej 8. marca 1918 obvestil škofijski ordinariat v Ljubljani, da se 13. marca vrača v Gorico. Dokončno se je vrnil 17. marca 1918.

Poleg cerkvenih stavb so trpeli tudi zvonovi. Uničeni so bili med obstreljevanji, še več pa so jih odvzele avstro-ogrske vojaške oblasti za potrebe vojne industrije. V goriški nadškofiji je bilo tako pobranih kar 514 zvonov, ponavadi so enega pustili v zvoniku.

Kljub vsem težavam so si oblasti prizadevale normalizirati razmere. Dne 4. aprila 1918 se je v Gorici v okviru skrbno načrtovanega obiska ustavil tudi cesar Karel I. s številnim spremstvom. Poleg deželni oblasti so se poklona cesarju

Razdejana notranjost svetogorske bazilike

udeležili tudi najvišji cerkveni dostojanstveniki na čelu z nadškofom Sedejem. Sredi aprila 1918 se je v Gorico vrnil še goriški deželni zbor, torej mesec dni za nadškofom Sedejem. V začetku maja se je pričel šolski pouk pri uršulinkah.

Goriška duhovščina se je v obupnih življenjskih razmerah, ki so poleti 1918 spremljale počasno vračanje beguncev na svoje domove, zavedala pomembnosti konsolidacije gospodarskega stanja in preskrbe prebivalstva na Goriškem. Vendar so problemi s preskrbo zadevali vse družbene skupine v deželi. Primanjkovalo je vsega, saj je večina ob odhodu reševala le golo življenje, tudi duhovniki. Konec julija 1918 je bila v Gorici ustanovljena aprovizacijska zadruga za duhovnike in učitelje na Goriškem.

Goriško pokopališče

Prebivalstvo se je začelo počasi vračati na večinoma porušene domove. Zaradi slabih življenjskih razmer na Goriškem so občinske in deželne oblasti opozarjale begunce, naj nikar ne silijo domov, ker je bil problem z namestitvijo. Nadalje so si morali vračajoči se begunci pri okrajnih glavarstvih priskrbeti dokumente oziroma potne listine za vrnitev.

Tudi vračanje posameznih

duhovnikov je bilo bolj ali manj spontano. Najprej so se ponavadi vračali duhovniki iz župnij, ki so ležale za nekdanjo frontno linijo in jih ni zasedla italijanska vojska ter so bivalne razmere omogočale vrnitev. Tako je že z novim letom 1918 začel normalno delovati župnijski urad v Šempasu. Župnik Blaž Grča je ob novem letu in za praznik sv. Treh kraljev opravil vse običajne obrede. Poleg svoje župnije in podružnic je upravljal še sosednji vikariat Osek, ker se tamkajšnji vikar Franke še ni vrnil iz begunstva na Dolenjskem. Prve dni maja 1918 se je v porušeni Solkan vrnil župnik Jakob Rejec. V kraju so bile porušene vse cerkve. Maše so opravljali v zasilni kapeli. Dne 15. maja je bil v Solkanu krščen prvi otrok.

Toda potrebno je bilo poskrbeti tudi za duhovno oskrbo v tistih krajih, kjer se duhovniki še niso vrnili. V krajih goriške okolice so se izkazali zlasti (slovenski) kapucini iz samostana v Gorici, ki so se spomladi 1918 vrnili iz begunstva. Neutrudno so maševali, pridigali, spovedovali in hrabril vračajoče se begunce. Prevzeli so odgovorno delo. Prvi otrok v Šempetru pri Gorici je bil krščen v domačem kraju šele 6. oktobra 1918. Krstil ga je Karel Piciulin, župnijski upravitelj pri sv. Ignaciju v Gorici. Nadaljnje verske obrede so opravljali goriški kapucini do 22. novembra 1919, ko se je vrnil dekan dr. Knavs. Največ je Šem-

peter oskrboval p. Linus Prah. Isti pater je v glavnem skrbel tudi za vrtojbenske vernike, do vrnitve vikarja Mežnaršiča leta 1919.

Septembra 1918 so se redne maše darovale samo v treh goriških mestnih cerkvah; pri jezuitih na Travniku, pri kapucinih in v kapeli Brezmadežne (pri Imakulati).

Življenje je počasi teklo v stare okvire tudi, kar se tiče spoštovanja cerkvene zakonodaje in uradovanja. Dne 23. avgusta 1918 je Luka Samar iz Gorice podpisal dovoljenje za poroko svoje mladoletne hčere Alojzije. Dokument je potrdil Giuseppe Grusovin, tajnik nadškofa Sedeja in tedanji župnijski upravitelj župnije sv. Roka v Gorici. Ta primer nam pokaže pereč problem pomanjkanja duhovnikov in njihovo angažiranje na različnih področjih delovanja v Cerkvi na Goriškem.

Ob koncu poletja 1918 so se na Goriškem ponovno začele organizirati politične stranke. V katoliškem taboru je prišlo do pomiritve in združitve nekdanj sprtih frakcij znotraj Slovenske ljudske stranke za Goriško. Dne 6. septembra 1918 je bilo v Gorici zborovanje zaupnikov stranke. Načelnik stranke je postal duhovnik dr. Josip Ličan, profesor v goriškem bogoslovnem semenišču in že predvojni vsestranski organizator in kulturni delavec. V vodstvo stranke je bilo izvoljenih še več goriških duhovnikov. Pod pokroviteljstvom stranke je začel izhajati tudi nov časopis goriških Slovencev, Goriška straža.

Cerkvene slovesnosti in podeljevanje zakramentov so se skoraj nemoteno nadaljevali. Dne 15. septembra 1918, na nedeljo Marijinega imena, je bil v Sv. Križu (danes Vipavski Križ) shod vseh Marijinih družb črniške dekanije. Slavnostni pridigar pri maši je bil lazarist dr. Anton Zdešar. Prav lazaristi so med prvimi pohiteli z vračanjem iz begunstva, že v začetku pomladi 1918 jih najdemo v Mirnu. Maševali so v tamkajšnjem občinskem domu, pozneje pa v baraki, ki so jo med vojno uporabljali vojaki. Lazaristi so pričeli s postopnim čiščenjem ruševin in popraviljanjem kaplanije na Mirenskem Gradu. Lazarista Pirc in Zdešar sta poleti 1918 oskrbovala kar devet sosednjih župnij.

Težave je povzročala nova bolezen, španska gripa, ki je pobirala krvni davek tudi na Goriškem in ni prizanesla niti duhovnikom. Zapis črniškega dekana Novaka, oktober 1918: »Danes sva z g. kaplanom prvič zopet maševala, ko sva pre-

Cerkev sv. Ignacija na Travniku

bolela špansko bolezen. Mene je zgrabila v Sv. Križu pri birmi. Tamkaj tudi g. Grusovina, nadškofovega tajnika... G. Grusovin je v Križu obležal in je tam umrl, – en teden je bil bolan, jaz pa sem se le zvlekel domov in sem se s pomočjo Kneipove zdravilne metode spravil zopet pokoncu. Med tem pa, ko sva z g. kaplanom ležala, sta gg. batujski in oseški po fari previdevala in pokopavala – ljudje cepajo kot muhe. Je nekaj kužnega v ozračju – človek ne more biti nikdar gotov, da se ni nalezol tega bacila nove bolezni. Najbolj zdravi ljudje kar zginejo – v posteljo.»

Po premirju je bila Italijanom odprta pot do z londonskim sporazumom obljubljenih ozemelj. Vladala je velika negotovost, niti duhovščina ni vedela, kaj se pravzaprav dogaja. *»Naši vojaki zapuščajo italijansko vojno črto. Nekteri pravijo, da so naši položili orožje, drugi, da so jih Italijani potisnili nazaj. Gotovo je, da so se že vsi naveličali.»* (Župnijska kronika Batuj, november 1918)

Malokdo je vedel, kako se obnašati ob prihodu italijanske vojske, čeprav je Narodni svet v Gorici 5. novembra 1918 izdal proglas, naj bodo ljudje do italijanske vojske prijazni in naklonjeni, ker da prihaja le začasno, in to v imenu antantnih zaveznikov. Večina duhovnikov je nezaupljivo gledala prihod italijanske vojske, skupaj s civilnim prebivalstvom so trepetali za usodo domačih krajev. Italijanski okupaciji je sledila vojaška uprava zasedenih ozemelj do avgusta 1919.

Za goriško Cerkev se je po italijanski zasedbi novembra 1918 začelo težko povojno obdobje, povezano z obnovo in prehodom iz sistema avstrijske k italijanski upravi. Ta prehod je bil še težji zaradi vojnih dogodkov in nerešenih vprašanj iz preteklosti.

V težkih časih so se pred goriško duhovščino znašle odgovorne naloge. Nadškof si je najprej prizadeval za čimprejšnjo vrnitev interniranih duhovnikov. V zvezi s tem je 16. novembra 1918 naslovil posebno pismo na generala Carla Petittija di Roreto. Nadškofovi prošnji ni bilo ugodeno, internacije duhovnikov so se celo nadaljevale. Za pomoč se je nadškof Sedej sredi januarja 1919 obrnil celo na samega papeža in ga prosil za posredovanje. Papeževo vmešavanje v ta problem je počasi le obrodilo sadove, saj se je večina goriške duhovščine do leta 1920 vrnila na svoje domove. Kazati pa se je začel nov problem, povezan z duhovniki, ki niso bili rojeni na področju goriške nadškofije in so jim italijanske oblasti po podpisu rapalske pogodbe jeseni 1920 odrekale italijansko državljanstvo in tako marsikaterega duhovnika prisilile k odhodu. Začeli so se novi časi...

VIRI IN LITERATURA:

Nadškofijski arhiv v Gorici.

Tedanjí časopisi: Slovenec, Goriška straža, Edinost, L'Eco del Litorale.

Župnijske kronike Batuje, Črniče, Šempas.

Matične knjige župnij: Gorica-Sv. Rok, Solkan, Šempas, Šempeter.

Statistica delle campane asportate dalle province venete dai Germanici e dagli Austro-ungarici o distrutte nella zona di guerra, 2. popravljena izdaja, Tipografia San Marco, Benetke 1919.

Status personalis et localis Archidioeceseos Goritiensis za leto 1920, Gorica 1920.

SEDEJEV SIMPOZIJ V RIMU (zbornik), Mohorjeva družba v Celju in Goriška Mohorjeva družba, Celje 1988.

TRAGEDIJA V LANIŠČU IN ŽUPNIK ŠTEFAN CEK

Tomaž Simčič

Birma v Lanišču (1947)

24. avgusta 2007 je minilo točno šestdeset let od tragičnih dogodkov v Lanišču v Istri. Tega dne je namreč nezaslišano nasilje prekinilo birmovanje, ki ga je po slovenskih in hrvaških župnijah Istre vodil slovenski prelat msgr. Jakob Ukmar. Njega je namreč sv. stolica določila, naj bi avgusta 1947 kot znan in narodno zaveden slovenski duhovnik delil zakrament sv. birme namesto krajevnega ordinarija msgr. Antonia Santina. To je bil čas, ko se je zaradi skorajšnje razmejitve politična napetost v obmejnih krajih še stopnjevala.

Jakob Ukmar je v Istro prišel 17. avgusta 1947. Že po nekaj dneh so podeljevanje sv. birme začele spremljati proticerkvene manifestacije in izgredi, zlasti v Buzetu in okolici. Ti izgredi so svoj višek dosegli 24. avgusta v Lanišču v Čičariji. Tu je po končanem obredu skupina nasilnežev vdrla v župnišče in tam ubila Ukmarjevega spremljevalca, mladega hrvaškega duhovnika Mira Bulešića, tedaj 69-letnega dr. Jakoba Ukmarja pa težko ranila. Domačemu župniku Štefanu Ceku se je nasilju sicer uspelo izogniti, kasneje pa je bil na montiranem procesu obsojen na šest let težkega zapora.

Dogodkom v Lanišču je krščansko občestvo v Istri in na Primorskem od vsega začetka pripisovalo tudi versko-pričevanjski pomen. »Sanguis martyrum«, je že 29. avgusta 1947 v kroniko župnije Kubeš zapisal tamkajšnji župnik Ivan Budin. Podobno poanto so vsebovali tudi članki v tržaškem in goriškem verskem tisku. In res sta glavna protagonista laniškega dogajanja, msgr. Jakob Ukmar in Miro Bulešić, danes oba kandidata za oltar.

Dogodki izpred šestdesetih let, njihovo politično ozadje, njihovi vzroki in posledice so bili večkrat izčrpno in natančno opisani. Veliko razprav in pričevanj je bilo objavljenih po letu 1990, zlasti ob petdesetletnici leta 1997. Letošnja šestdesetletnica je bila povod za posebne verske svečanosti, ki so se 24. avgusta zvrstile v Lanišču in nato v Svetvinčentu, kraju, kjer je ubiti duhovnik Miro Bulešić pokopan.

Slovinci v Italiji smo seveda tudi z zgodovinskega vidika največ pozornosti posvetili našemu rojaku msgr. Jakobu Ukmarju. Še s posebno vnemo smo njego-

Župnik Štefan Cek

vo življenje začeli preučevati, odkar se je leta 2001 začel postopek za njegovo prigrasitev k blaženim. Ravno tako je razumljivo, da istrski Hrvati negujejo zlasti spomin ubitega Mira Bulešića, mladega in gorečega duhovnika, ki ga po pravici častijo kot »mučenca za vero«. Marijan Bartolić je o njem napisal obširno knjigo, na mnogih mestih pa ga omenja tudi vodilni tedanji istrski duhovnik Božo Milanović v svojih postumno objavljenih spominih. Postopek za Bulešićevo beatifikacijo se je tajno začel točno pred petdesetimi leti, novega zagona pa je zadobil po političnih spremembah leta 1990 ter leta 1998 z imenovanjem novega postulatorja. Njegov primer zdaj preučuje pristojna kongregacija v Rimu.

Tretji pomembni akter dogajanja v Lanišću, domači župnik Štefan Cek, je ostal do danes nekako v senci obeh znamenitejših sobratov-duhovnikov. Na nedavnih svečanostih v Lanišću in Svetvinčentu je bilo njegovo ime komaj omenjeno. Pa si njegov lik – sodeč po razpoložljivih dokumentih in memoarskem gradivu – zasluži, da ga ovrednotimo in javnosti primerno predstavimo.

Štefan Cek (1913-1985)

Štefan Cek se je rodil leta 1913 v Hrušici pri Podgradu. Bogoslovje je študiral v Gorici in bil leta 1937 posvečen v duhovnika. Po dokumentih italijanskega notranjega ministrstva sodeč, je v bogoslovnih letih razmišljal, da bi zaprosil za prestop v reško škofijo, a ga je ravno msgr. Ukmar – tedaj škofijski referent za semenišča – prepričal, naj ostane v domači tržaško-koprski škofiji. In tako se je zgodilo. Med leti 1938 in 1947 je bil dušni pastir v Kaščergi, Brestu, Dolenji vasi in od novembra 1946 v Lanišću v Čičariji. Deloval je v narodnem duhu. V krajih, kjer je pastirjeval, je zavzeto sodeloval pri ohranjanju hrvaškega jezika in kulturne dediščine. S tem svojim zadržanjem si je na italijanskem notranjem ministrstvu prislužil fascikel v zloglasni kartoteki nasprotnikov fašističnega režima (Casellario politico centrale), v kateri je bil označen kot duhovnik »izrazitih slovenskih čustev« ter »nasprotnik režima in naših institucij«, kar so bile v tistem času značilne oznake za narodno zavedne slovenske in hrvaške duhovnike na Primorskem in v Istri.

Prišlo je leto 1945 in z njim osvoboditev izpod nacifašizma ter politični preobrat, ki je na oblast postavil komunistično partijo. »Vojne je konec. Začne se doba obnove in miru«, je v svoj dnevnik napisal Cek. Sprva je bilo sožitje med oblastjo in Cerkvijo še nekako znosno, saj je bila državopolitična usoda obmejnih ozemelj še vprašljiva, morebiten prispevek duhovščine k pozitivnemu razpletu jugoslovanskih ozemeljskih zahtev pa nadvse dragocen. In dejansko je bil Štefan Cek – tako kot njegov sobrat Miro Bulešić – med podpisniki spomenice duhovnikov za priključitev Istre in Primorske Jugoslaviji z dne 12. februarja 1946. Toda po začetnem zatišju se je napetost v odnosu med Cerkvijo in novo oblastjo začela kmalu stopnjevati. Na Primorskem in v Istri je ta napetost enega od viškov dosegla prav v dneh tik pred začetkom veljave pariške mirovne pogodbe. V ta okvir se umeščajo dogodki avgusta leta 1947 v Istri, povezani z birmovanjem.

Kot izhaja iz znanih, tolikokrat opisanih dejstev, je bil Cek – tedaj župnik v Lanišću, torej v eni od vasi, kjer se je podeljevala birma – odločen, pa tudi podjeten dušni pastir. V Lanišću se je dobro znašel in bil od vernikov sprejet. Vas je namreč veljala za katoliško in domačini so bili v veliki večini na župnikovi strani. Očitno to oblasti ni bilo po volji in začela so se izzivanja, katerih namen je bil umetno ustvarjanje napetosti in vzbujanje strahu. Med božično polnočnico leta 1946 se je na primer zgodilo, da je skozi šipo nekdo na oltar vrgel velik kamen. »Ljudstvo je bilo žalostno in preplašeno; mnogi so jokali«, je v svojih spominih napisal Štefan Cek.

Med avgustovsko birmo leta 1947 je bila župnija v Lanišću med najbolj izpostavljenimi. Po končanih neredih v Buzetu je bilo na primer slišati naslednjo grožnjo: »Lepo je bilo danes v Buzetu, a jutri bo na Lanišće padalo krvavo kamenje.« Ko je župnik Cek izvedel, da se za dan birmo pripravljajo neredi, je s pomočjo vaščanov organiziral nekakšno redarsko službo (kar ga je kasneje na procesu drago stalo!). Na predvečer birmo je celo predlagal, da bi bila podelitev zakramenta ponoči, česar pa msgr. Ukmar ni sprejel. Pač pa je obveljal drug njegov predlog, in sicer naj se obred izpelje eno uro pred predvidenim urnikom. Tako je tudi bilo in zato so se neredi v vasi začeli, ko je bil obred že v teku. V Lanišću je msgr. Ukmarju tako uspelo birmati 237 otrok, kar je celotni seštevek istrskih birmancev dvignil na skupno število 3830.

Med nasiljem, ki se je po obredu zgodilo v župnišču in med katerim je bil Miro Bulešić ubit, msgr. Ukmar pa težko ranjen, se je Štefan Cek s pomočjo matere skril v klet pod stopnice in se tako izognil gotovi smrti. V resnici pa se je njegova kalvarija takoj za tem šele začela. Že v naslednjih dneh je bilo namreč jasno, da misli policija v brk pravici in resnici ravno njemu naprtiti največjo odgovornost za to, kar se je zgodilo. Po pripovedovanju Boža Milanovića so oblasti tedaj Ceku namigovala, naj zbeži čez mejo. S tem bi namreč najbolje potrdil utemeljenost izmišljenih obtožb. Pa tudi nekateri sobratje so mu prigovarjali, naj se z begom reši pred gotovim preganjanjem. A Cek se je uprl. Z njim so bili namreč obtoženi tudi številni domačini, ki so sodelovali z njim pri vzdrževanju reda med birmo. Ni želel svojih vernikov zapustiti in jih prepustiti samovolji oblasti. Sklenil je, da ostane z njimi. Skušal jim je pomagati s tem, da je prevzel nase tudi njihovo »krivdo«. Oblasti so dale vedeti, da bi tudi morebitna obsodba Ceka s strani istrske duhovščine stvari »spravila na mesto«. Tega poniževalnega predloga pa istrski duhovniki pod vodstvom Boža Milanovića ter s soglasjem samega Ceka niso sprejeli.

In tako je bil skupaj z msgr. Ukmarjem in nekaterimi domačini župnik Štefan Cek nekaj dni po izgredih aretiran pod obtožbo, da je v resnici nasilje s smrtnim izidom zakrivil on, češ da je z organizirano obrambo cerkvene stavbe ter redarsko službo med obredom dejansko izzival ljudstvo in mu kratil njegove naravne pravice. Po krivem je bil obtožen tudi, da je bivšim partizanom in pripadnikom vojske zabranil, da bi bili birmancem botri. Kot izhaja iz dokumentov in pričevanj,

je bila resnica drugačna. Na nekem predhodnem sestanku istrske duhovščine sta Cek in Bulešić podprla le predlog, naj bi od botrovanja izključili pripadnike »protiverske organizacije« (mišljena je bila komunistična partija), vendar pa je bil tudi ta predlog dejansko opuščen. Duhovniki so se omejili na to, da so vernikom predstavili, kaj o birmanskih botrih pravi cerkveni zakonik, in jih opomnili, naj se teh zahtev držijo. Noben boter torej ni bil zavržen zaradi svoje borčevske preteklosti ali zaradi svoje pripadnosti Ljudski armadi.

Proces se je odvijal v Pazinu med 29. septembrom in 2. oktobrom. O tem procesu je sam tedanji predsednik pazinskega sodišča Ivan Motika kasneje priznal, da je potekal »po vnaprej skovanem načrtu« in da je bila obsodba napisana, še preden se je začel. Sodišče je svojo »odločitev« razglasilo 2. oktobra: Jakob Ukmar je bil obsojen na en mesec ječe in izgnan iz države, dejanski krivci in nasilneži so bili obsojeni na lažje, le nekajmesečne zaporne kazni, župnikovi sodelovci so bili kaznovani strožje od dejanskih krivcev, župnik Štefan Cek pa je bil obsojen na kar šest let težke ječe s prisilnim delom. Ironija usode je, da je v knjigi *Magnum crimen*, ki je izšla v Zagrebu leta 1948 in ki je bila ena sama silovita obtožnica Vatikana, hrvaške hierarhije in duhovščine, avtor Viktor Novak kot svetlo izjemo poimensko hvalil prav Štefana Ceka kot zgled zavednega duhovnika, ki se je uprl fašizmu. Ko je ta knjiga izšla, pa je Cek že prestajal zaporno kazen v zloglasni jetnišnici v Stari Gradiški, obsojen zaradi dejanj, ki jih ni zakrivil.

Cek je vdano sprejel obsodbo in dosojeno kazen v celoti prestal. Dodeljena so mu bila najtežja dela v kamnolomih, peskokopih in opekarnah. V ječi in na prisilnem delu je prišel v stik kar z 200 duhovniki-sojetniki. Predlagali so mu krepko zmanjšanje kazni pod pogojem, da bi vodstvu jetnišnice poročal o pogovorih med duhovniki. Predlog je Cek gladko zavrnil. Eden od njegovih sojetnikov je pričal, da je bilo njegovo zadržanje v zaporu »vzorno duhovniško, da je bil človek globoke duhovnosti in da je bil vsem zgled usmiljenja in duhovniškega dostojanstva« (pismo msgr. Santina Jakobu Ukmarju z dne 30. maja 1953).

Iz zapora je bil Štefan Cek izpuščen 26. avgusta 1953, točno šest let po aretaciji. Potem ko si je zdravstveno nekoliko opomogel, se je kmalu vrnil v dušno pastirstvo. Škof Nežić ga je najprej imenoval za upravitelja župnije Karojba, toda oblasti mu zaradi bližine meje s cono B tam niso dovolile nadaljnjega bivanja. Začasno je nato odšel v Pićan, nato pa štiri leta v Lindar in sedem let v Novigrad. Ves čas je bil pod budnim nadzorstvom Udbe. Leta 1965 ga je koprski apostolski administrator Janez Jenko poklical v Slovenijo. Odzval se je na vabilo, čeprav je hrvaško Istro nerad zapustil. Dvanajst let je bil župnik v Šmarjah pri Kopru, od avgusta 1977 do svoje smrti leta 1985 pa župnik v Dekanih. Svojo življenjsko izkušnjo je opisal v spominih, ki pa niso bili še objavljeni.

V spominu faranov je ostal zapisan kot delaven in evangeljsko čuteč dušni pastir. Mate Žmak-Matešić je napisal: »Kmalu po njegovem prihodu so Lanišćani navdušeno govorili o njem kot o duhovniku, 'ki ga je sam Bog poslal'. Poln življenja, marljiv, iniciativen, blagega in mirnega značaja, znal se je približati

vsakomur: starcu in najmanjšemu otroku. Vsi so ga takoj vzljubili, ker je imel primerno besedo za vse. V kratkem času je zbral okoli sebe vse, moške in ženske, otroke, mladeniče in mladenke.«

Vernikom sta se njegovo globoko molitveno življenje in gorečnost zapisala v srce tudi kasneje, ko je že v poznih letih župnikoval na Slovenskem. Bil je prizadeven, a tudi zahteven dušni pastir. Po značaju je bil iskren in prostodušen. Gospa Vida Bratina iz Dekanov se ga takole spominja: »Ko smo zjutraj odhajali malo po peti uri v službo, smo ga srečevali, ko je hodil v cerkev molit. Čim je zvedel, da je kdo bolan doma ali v bolnišnici, ga je obiskal in tolažil. Bil je zelo skromen glede hrane in svojega počutja. Čeprav je župnišče zelo veliko, je imel skromno spalnico, kjer je stala samo postelja. Ko je bil bolan, sem mu nesla čaj in se mi je zdelo, da trepetam od mraza. 'Gospod, saj vas zebe,' sem vzkliknila. 'Nič ne marajte', mi je rekel, 'treba je malo potrpeti za ljubega Boga.' Prosila sem moža, da mu je nesel toplo odejo. Bil je zelo hvaležen in je rekel: 'Kako lepo mi je sedaj.' Pred župniščem je imel majhno barako, v kateri je redil tri kokoši. Zdelo se mi je čudno, saj ni potreboval veliko zase. Povedal mi je, da iz hvaležnosti redi kokoši, ker so mu rešile življenje. Tisti dan (24. avgusta 1947 v Lanišću, op. pis.), ko so udbovci prišli, da ga ubijejo, ga je mama skrila v klet, kjer so bile kokoši. Ko so ga iskali, so bile kokoši čisto tiho in ga niso izdale. Večkrat je prihajal k nam na dom. Včasih je pripovedoval tudi, kako je bilo v zaporu. Nikoli z zagrenjenostjo, vedno le dejstva. Kako so bili zaporniki iznajdljivi, ko so se pripravljali na sveto mašo. Zelo rad je imel otroke in pokazal posebno skrb za versko vzgojo.«

Umrli je 22. januarja 1985. Na pogrebu, ki ga je s sodelovanjem nad 60 duhovnikov vodil škof Jenko, so spregovorili tudi predstavniki civilnih oblasti. Le-ti so omenili njegovo preganjanje za časa fašizma, njegovo šestletno trpljenje v zaporu pod komunistično oblastjo pa povsem zamolčali.

VIRI IN LITERATURA:

Državni arhiv v Rimu – Archivio centrale dello Stato, CPC, b. 1230;

Arhiv Jakoba Ukmarja;

Arhiv škofije Trst;

Letopis ali kronika župnije Kured od 1928 dalje, rokopis, Arhiv škofije Koper;

Š. Cek, *Moje uspomene*, rokopis, Arhiv škofije Koper;

Pričevanje ge. Vide Bratina z dne 20. septembra 2007;

M. Bartolić, *Miroslav Bulešić sluga božji*, Pazin 2000;

B. Milanović, *Istra u dvadesetom stoljeću*, II, Pazin 1996;

I. Milanović, *Dogaaji u Lanišću 24. kolovoza 1947*, Hrvatsko sudstvo, Zagreb, 1997, 4, str. 34-42;

V. Novak, *Magnum crimen*, Zagreb 1948;

T. Simčič, *Birma v Lanišću leta 1947*, Acta Histriae, 9, 2001, 2. knjiga, str. 549-572;

T. Simčič, *Jakob Ukmar in birma v Lanišću leta 1947*, Ukmarjev simpozij v Rimu, Celje 2006, str. 135-146;

L. Škerl, *Cek Štefan*, Primorski slovenski biografski leksikon, IV, str. 514-515;

M. Žmak-Matešić, *Krvava krizma – Lanišće 1947*, Lanišće 1997.

VELIKA NOČ V GORIŠKEM OKRAJU LETA 1954 – MOTEČE VERSKO SLAVJE?

Jurij Rosa

Poizvedovanja okrajnih oblasti v Novi Gorici o praznovanju in običajih največjega krščanskega praznika

V arhivskih dokumentih oblastnih in političnih organov ter društev iz območja goriškega okraja v okviru Ljudske republike Slovenije (LRS) – obstajal je od februarja 1947 do decembra 1962 – je ohranjenih precej takih, ki izpričujejo odnos takratne politike, tako imenovane ljudske oblasti do katoliške Cerkve, njenih ustanov, ljudi in verskega življenja v vseh pojavnih oblikah. Dokumente hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici in se nahajajo v arhivskih fondih okrajnih, občinskih in krajevnih ljudskih odborov, okrajnih in občinskih komitejev zveze komunistov, okrajnih in občinskih odborov socialistične zveze, nekaj pa tudi v arhivskem gradivu društev in njihovih zvez.

Znano zgodovinsko dejstvo je, da se je oblast v LRS, ki jo je usmerjala ideologija komunistične partije oziroma zveze komunistov ves čas njene vladavine, veliko ukvarjala s prisotnostjo in vlogo katoliške Cerkve na Slovenskem, ker je ta bila tako rekoč edina ustanova izven organizirane strukture oblasti in njenega nadzora.

Zakonodaja takratne družbene ureditve je bila do verske dejavnosti in Cerkve več ali manj omejevalna, kar je prišlo do izraza tudi v praksi.

To sicer zelo široko področje raziskovanja tudi za bližnjo preteklost goriškega prostora je bilo deloma že obdelano, vendar je za zgodovinarje na to temo še veliko dela.

Ena od ožjih tem je tudi odnos oblasti do verskih, tj. cerkvenih praznikov, ki so bili med verniki in tudi na splošno v zavesti ljudi v obravnavanem času močno zakoreninjeni.

V dokumentih tega časa sicer ne najdemo prav veliko podatkov o teh vsebinah. Nekaj pa jih je, ki se pojavljajo več let in se nanašajo na ponavljajoče se zadeve.

Največ je prošelj župnijskih (vikariatnih in kuracijskih) uradov za dovoljenja procesij in odgovorov nanje. Procesije so bile običajno na naslednje dneve: na cvetno nedeljo, ob slavlju velikonočnega vstajenja (na veliko soboto zvečer ali velikonočno nedeljo zjutraj), na dan sv. Marka (25. aprila), na vse tri prošnje dneve pred praznikom Gospodovega vnebohoda (ta je 40. dan po Veliki noči), na praznik Svetega Rešnjega Telesa in ponekod tudi ob praznovanju glavnega zavetnika župnijske skupnosti ali zavetnika njene podružnice.

Okrajne oblasti so se pri nižjih oblastnih organih pozanimale tudi za posebne praznike, ki so jih imele posamezne cerkvene ali vaške skupnosti in jih na našem območju poznamo kot šagre.

Veliko je prošelj in odgovorov, ki zadevajo dodatno zvonjenje ob velikih cerkvenih praznikih ali neobičajnih urah: za božično polnočnico, za nočne ali zgodnje jutranje velikonočne vstajenske obrede, za izredne slovesnosti (šagre, birmovanja...).

Ohranjene so tudi posamezne prošnje za dovoljenje blagoslova velikonočnih jedil izven cerkvenih prostorov.

Veliko preglavic je oblastem povzročalo praznovanje sv. Florijana (4. maja), priprošnjika zoper požare in zavetnika gasilcev, ki so bili zelo množična organizacija in imeli svoje društvo skorajda v vsakem malo večjem kraju. Zaradi močne tradicije in velikega vpliva, ki so ga imeli v svojih krajih, so ponekod še nekaj let po uveljavitvi socialističnega političnega sistema praznovali svojega zavetnika brez kakih političnih zadržkov, kar so na okrajni krovni gasilski organizaciji in okrajni upravi za notranje zadeve šteli za nedopustno početje »reakcionarnih klerikalnih elementov v gasilskih društvih«. Arhivsko gradivo Okrajne gasilske zveze Gorica bi bilo zanimivo raziskovalno področje posebej za to temo.

Zanimiv je dokument iz arhivskega gradiva Občinskega komiteja zveze komunistov Šempeter leta 1958, kjer so se člani neke krajevne partijske celice zelo ostro odzvali na pripravo in izvedbo nove maše v svojem kraju. Zapisnik sestanka kmalu po novi maši je v celoti posvečen politični situaciji v kraju, kjer so se za partijo pojavljali nesprejemljivi dogodki: pri pripravah in izvedbi nove maše so namreč organizatorjem šli vsestransko na roko domača društva, krajevna zadruha in mnogi posamezniki, ki naj bi bili sovražni politični elementi. Celica je ugotavljala, da je bil to škandal, ki ni imel primere v celi Sloveniji.

Zelo sporočilen pa je dokument, ki ga želim v tem prispevku posebej izpostaviti in objaviti v celoti, ker po vsebini in obsegu nekako odstopa od ostalih, ki se nanašajo na cerkvene praznike.

Tajništvo za notranje zadeve Okrajnega ljudskega odbora Gorica je 29. marca 1954 poslalo vsem matičnim uradom občinskih ljudskih odborov okraja Gorica

Maksim Gaspari: *Procesija*

okrožnico (štev. 2143/1-54), s katero je pred bližajočimi se velikonočnimi prazniki želelo zelo natančno poizvedeti, kako jih bodo praznovali na vsem območju okraja. Občinski ljudski odbori so bili organi vodenja takratnih občin, v goriškem okraju jih je bilo v tistem času 18. Predvidevam, da so ga seveda prejeli vsi matični uradi, predstavljeni dokument pa je primerek, ki ga je prejel Občinski ljudski odbor Kojsko.

Praznovanje velikonočnih dogodkov, ki so največji praznik krščanstva (ravnaajo se po luninem koledarju, zato so premakljivi), je leta 1954 padlo na pozne datume. Iz koledarja Družbe sv. Mohorja v Celju za leto 1954 je razvidno, da je bila cvetna nedelja 11. aprila, velikonočno tridnevje od 15. do 17. aprila, velikonočna nedelja in ponedeljek 18. in 19. aprila.

Koledarji, ki so jih izdajale državne in civilne založbe, različne ustanove in organizacije na območju LRS, v letu 1954 praviloma niso več navajali cerkvenih praznikov, kvečjemu le najpomembnejše, vendar ne kot državne praznike, tj. dela proste dneve.

V nadaljevanju je objavljena vsebina besedila v izvirniku, smiselno so popravljene le tipkarske napake (manjkajoče črke ali ločila):

V zvezi s praznovanjem verskega praznika »Velika noč« dajemo naslednja pojasnila:

Ker je pred pomembnejšimi verskimi prazniki navada, da v cerkvah dalj časa zvonijo kot običajno, in ker je po občinah različno omejen čas za zvonjenje, smo mnenja, da bi se smelo vršiti največ 10 minutno zvonjenje.

Glede zažiganja kresov in streljanja z možnarji, ki so tradicionalno povezana s praznovanjem velike noči, se je ravnati po uredbi o požarno-varnostnih ukrepih pri ravnanju z ognjem in s predmeti z raznesilnim in razpočnim učinkom (Ur. l. LRS 6/47). /Op. pisca: navedba uradnega lista/. V smislu te uredbe se bo zažiganje kresov in streljanje z možnarji dovoljevalo le tam, kjer to delajo običajno vsako leto, proti vsem onim, ki bi pa brez dovoljenja zažigali kresove in streljali z možnarjem, se bo upravno kazensko postopalo.

Verski praznik velika noč sodi med največje verske praznike, zato so priprave za njegovo praznovanje obsežne in temeljite. Da se bo lahko uspešno analizirala in poznala dejavnost duhovščine in njihovih eksponentov, je potrebno ustvariti si čim boljši operativni pregled nad vsemi verskimi manifestacijami v času velike noči, zlasti pa nad delovanjem klera in klerikalnih elementov in to za vsako župnijo posebej. Posebno skrb bo treba v zvezi s tem posvetiti tudi poročevalski službi. O vseh važnejših pojavih v zvezi s praznovanjem velike noči pošiljajte sproti poročila na tuk. TNZ-IV /op. pisca: tajništvo za notranje zadeve/, najkasneje do 20. IV. 1954 pa dostavite zaključno poročilo o naslednjih tezah:

1) nošenje butaric in oljčnih vejic v cerkev na dan cvetne nedelje: kakšna je bila udeležba v primerjavi z lanskim letom, kdo so bili izdelovalci butaric, koliko je bilo primerov prodajanja butaric itd.;

2) *blagoslovitev velikonočnih jedil v cerkvi, izven nje in po privatnih hišah*: število oseb, katerim so se jedila blagoslovila izven cerkve in po privatnih hišah, koliko blagoslavljanja je bilo neprijavljenega, povprečna udeležba na blagoslavljanjih izven nje in po privatnih hišah, razni običaji (izdelovanje jerbasov in vezenin z umetniškimi okraski in napisi IHS, pripravljane pirhov itd.);

3) *sobotno masovno obhajilo*: kakšna je bila agitacija, udeležba pri spovedi v dneh pred veliko nočjo in koliko je bilo od tega mladine, udeležba na sobotnem obhajilu itd.;

4) *božji grob*: priprave za postavitve groba in njegova krasitev, kdo so bili stražarji (primere uniformiranih gasilcev zberite poimenično) itd.;

5) *kresovi in streljanje*: število kresov, požarov, materialna škoda, povzročena po požarih, v kakšnih oblikah so pripravljene kresovi, razne druge oblike osvetljevanja, blagoslavljanja s posvečenim ognjem, koliko je bilo primerov streljanja z možnarji in eksplozivom ter število nesreč pri tem, odkod izvira eksploziv, koliko je bilo streljanja s karbidom, ali so trgovske poslovalnice naročale za veliko noč posebne kontingente karbida in koliko je bilo prodanega v velikonočnem času;

6) *zvonjenje*: število cerkva, kjer je prekomerno zvonilo ali pritrkavalo;

7) *velikonočne procesije*: število udeležencev pri procesijah, zunanje manifestacije procesij v obliki postavljanja mlajev, udeležba članov verskih organizacij s svojimi simboli, uniformami ali zastavami, udeležba članov posameznega društva ali organizacij pri teh procesijah kot celota z znaki, uniformami itd., udejstvovanje godb, organiziran obhod šoloobvezne mladine za procesijami in imena organizatorjev; navedba krajev, kjer so bile *procesije najštevilnejše po udeležbi in izrazito slovesne* itd.;

8) *izostanek od dela, kršitev obratovalnega časa na velikonočni ponedeljek*: število izostankov v državnih in zadružnih obratih oz. ustanovah, število trgovskih in obrtnih poslovalnic državnega, zadružnega ali privatnega sektorja, ki so vršili obratovalni čas, razne sovražne izjave v zvezi z nepraznovanjem velike noči, v katerih podjetjih in ustanovah;

9) *izostanek od šolskega pouka v velikonočnih dneh*: število izostankov od pouka v osnovnih šolah, nižjih in višjih gimnazijah ter ostalih srednjih šolah, navesti karakteristične primere šol, ki so imele največji izostanek, razne izjave v zvezi z nepraznovanjem velikonočnih praznikov itd.;

10) *velikonočna vigilijska*: kakšno agitacijo so delali duhovniki za večerne oz. nočne verske obrede na veliko soboto in veliko nedeljo, imenovane velikonočna vigilijska, udeležba na teh obredih, razpoloženje ljudi itd.;

11) *zbiranje prostovoljnih prispevkov v denarju in živilih*: čim bolj točno ugotoviti, koliko so ljudje darovali denarja in živila v posameznih velikonočnih dneh odn. obredih /važno za odmero davka/, koliko primerov nedovoljenega pobiranja je bilo in kdo so bili organizatorji itd.;

12) *pridige*: obseg in vsebina pridig v velikonočnih dneh, način in oblika sovražnega odnosa v pridigah, značilne izjave itd.;

13) udeležba članov ZKS, funkcionarjev, prosvetnih delavcev in vidnejših državnih uslužbencev oz. njihovih družinskih članov na velikonočnih obredih: za vsake posebej navedite skupno število, za vidnejša imena.

Podatke po spredaj navedenih tezah zbirajte za vsako župnijo posebej na čimbolj zaupen način. Pazite, da to zbiranje podatkov ne bo vzbujalo pri ljudeh videza preganjanja vere oz. take psihoze, zlasti glede drž. uslužbencev.

S. f. – s. n. /op. pisca: Smrt fašizmu – svoboda narodu/

Zanimivo bi bilo proučiti odgovore občinskih matičnih uradov, da bi dobili vpogled v praznovanja na terenu, vendar je bilo njihovo iskanje zaenkrat neuspešno. Vprašanje je, ali so uradi (vsi ali le nekateri) sploh pripravili podatke in jih poslali, pa tudi, če so se odgovori ohranili.

Že samo besedilo okrožnice je dovolj zgovorno, zanimivo pa ne samo za proučevalce odnosa oblasti do vere, ampak tudi za proučevalce verskih običajev. Nedvoumno je, da so sestavljalci besedila dobro poznali tako velikonočno bogoslužje kakor tudi ljudske velikonočne običaje.

Iz uvodnih odstavkov besedila je razvidno, da so okrajno oblast izrazi velikonočnega slavlja po župnijah zelo vznemirjali, saj je poleg zaključnega poročila zahtevala celo sprotno poročanje na notranjo upravo. Za takratne politične razmere je značilno, da je bilo za oblast zelo pomembno, kako se velikonočno praznovanje odraža v javnosti, v državnih ustanovah, delovnih obratih, trgovinah, šolah in predvsem, kdo se udeležuje verskih slovesnosti, pri čemer naj bi poročevalci posebej pazili na izpostavljene funkcionarje in uslužbence. Iz tega in še katerih drugih dokumentov je namreč razvidno tudi to, da takrat še ni bilo samo po sebi umevno, da politično bolj izpostavljeni ljudje, vključno s člani partije, ne smejo javno izražati verske pripadnosti ali vsaj navezanosti na versko tradicijo. V tem oziru je dovolj zgovoren tudi zaključni stavek dokumenta.

Nekateri deli besedila pa so zanimivi zaradi tega, ker očitno kažejo, da so bili takrat še ohranjeni posamezni običaji, ki jih v današnjem času ne poznamo več ali pa se na novo oživljajo prav v zadnjih letih. Izpostaviti velja naslednje: zažiganje kresov in streljanje z možnarji, straža uniformiranih gasilcev pri božjem grobu, postavljanje mlajev za velikonočno procesijo, udeležba članov društev ali drugih organizacij s svojimi simboli pri procesiji in sodelovanje godbenikov pri njej, organiziran odhod šoloobvezne mladine k procesiji; morda bi k temu dodali še navedbo običaja zbiranja prostovoljnih prispevkov v denarju in živilih – pri čemer ni prav jasno, kaj si lahko ob tem predstavljamo; ali je bilo to praznično darovanje za cerkev pri obredih, morda prispevki za duhovnika ali pa za ljudi, ki so raznašali blagoslovljeni velikonočni ogenj.

Vsebina tukaj objavljenega dokumenta, ne glede na to, da (še) ne poznamo njegove dopolnitve z odgovori, je zanimivo pričevanje časa in stanja duha v odnosu politike do vere, pa morebiti tudi pričevalno sporočilo za narodopisce.

OB NOVIH GRADNJA NA SV. VIŠARJAH

Giorgio Giannini

Sv. Višarje sem prvič zagledal 4. septembra leta 1957 z vrha Divje koze, po dolgem in napornem vzponu v severni steni po Comicijevi smeri. Sedeli smo pod križem na vrhu in se razgledovali naokrog. Nebo je bilo precej oblačno, a zahajajoče sonce je pod to sivino zlatordeče ožarjalo Višarje in vrh Lovca, medtem ko je dolina Zajzere že tonila v mrak. Bili smo trije in družbo so nam delali le sokoliči, ki so mirno krožili nad nami in s predirljivimi klici spremljali blažene občutke, ki so nas prevevali.

Tedaj še nisem vedel, kakšen pomen ima tista cerkvica na vrhu vzpetine, a zavedal sem se, da mora biti nekaj posebnega. Bil sem dovzeten za duhovni utrip določenih krajev in tisti čas sem se pripravljaj na skorajšnji vstop v semenišče, da bi se posvetil študiju teologije.

Nekaj let kasneje sem se že kot duhovnik prvič povzpela na Višarje. Z motor-nim kolesom znamke BMW 250 sem se peljal po dolini Zajzere in nenadoma zagledal smerokaz, ki je vzbudil mojo radovednost. Motorno kolo sem varno parkiral in vzel pot pod noge. Bilo je nekje v začetku maja leta 1963 in povsod je še ležal sneg. Uspelo mi je priti le do kapelice, ki stoji slab kilometer od svetišča, kajti stezo do vrha je pokrivala globoka snežna odeja. Samota in poezija brez primere. Pravi poduhovljeni, ponotranjeni vzpon. Nikjer smučarskih prog, vlečnic, trgovinic, hrupnih planinskih družb s tranzistorniki in smučarjev, ki neutrudno švigajo mimo in jim ni mar zate. Kdo ve, ali se njihove misli kaj pomudijo pri Materi Božji in vrednotah, ki jih predstavlja to svetišče. Vrednote, ki so veliko pomembnejše od vrednot športa. Naj mi tekmovalni smučarji ne zamerijo, a s kom bi se radi pomerili? Morda le s seboj?

Ob tem je vredno, da se pomudimo ob nerazložljivih dogodkih, zaradi katerih je ta dotlej nepomembni vrh postal simbol duhovnega druženja pripadnikov treh različnih narodov. Gre za obliko ljudske pobožnosti, ki ji ni najti primere v vsem alpskem loku. Tako piše Dario Marini, akademik Italijanske skupine gornjskih pisateljev in avtor vodiča po zahodnih Julijcih: »Ustno izročilo pripoveduje, da je leta 1360 – čeprav datum ni zabeležen v nobenem dokumentu – neki pastir iz Žabnic, ki je na Višarjah pasel drobnico, med pritlikavim brinjem našel lesen kipec Marije z detetom. Pastir ga je odnesel v dolino, kjer pa je kipec izginil in se nato čudežno spet pojavil na Višarjah. Ko je oglejski patriarh izvedel za čudežni do-godek, je dal na tistem kraju postaviti cerkvico. Zaradi strmih, neudelanih poti pa je cerkvica samevala, dokler se niso pričele širiti govorice o čudežnih ozdra-vitvah. Tedaj se je sloves višarske cerkvice naglo razširil po bližnji in daljni okolici, od Furlanije do Tirolske, predvsem pa v Slovenijo, od koder je leta 1860, ob pet-stoletnici postavitve cerkvice, na Sv. Višarje poromalo 100.000 vernikov.

Tiste čase so se romarji vzpenjali do svetišča po tlakovani romarski poti, ki je vodila ob strugi višarskega potoka. Ob njej so postavili kapelice s postajami križevega pota, ob katerih so se romarji zaustavljali v molitvi. Za tisočmetrski vzpon po kolenih so romarji potrebovali cel dan in skoraj vsi so bili tudi bosonogi, da so s svojo žrtvijo izbrisali kazen za greh in počastili sv. Devico. Skrit za novejšimi zgradbami ob vznožju še vedno stoji kamnit steber, na njem pa izklesan angel kaže smer vzpona katarzične božje poti.

V stoletjih je višarski božji hram prestal številne preizkušnje: cesar Jožef II. ga je dal leta 1789 celo zapreti in so morali Marijin kipec z vso cerkveno opravo vred odnesti v Žabnice. Leta 1807 je udarec strele močno poškodoval cerkev in leta 1916 so jo zadele granate italijanskih topovskih baterij v dolini Dunje, ki so obstreljevale avstrijske artilerijske postojanke na Višarjah. Med vojno je kipec višarske Matere Božje romal iz Ljubljane v Maribor, Dravograd, Beljak in Celovec, po vojni pa je bilo svetišče spet obnovljeno. Višarska cerkvena je po ponovni posvetitvi dne 1. junija 1926 spet odprla svoje naročje množicam romarjev, a ni minilo dolgo, ko je leta 1943 te kraje zasedla nacistična okupacijska vojska. Višarsko svetišče je bilo zapuščeno, le najpogumnejši so se ob Marijinih praznikih povzpeli na vrh in zvonili višarski Devici v čast in slavo. Njena podoba se je leta 1948 spet vrnila na svoje mesto.

Od tedaj dalje ni več noben pretresljiv dogodek skalil miru in pokoja višarske cerkvice, marsikaj pa se je v letih spremenilo – in ne vedno na boljše. Z izgradnjo žičnice za potrebe smučarjev so romarji ostali v manjšini in v množici ljudi, ki iz različnih razlogov radi zahajajo sem, postali skoraj nevidni. Mir in zbranost Sv. Višarij sta se umaknila vrvežu množičnega turizma, ki je v nepovratnem zaletu spremenil podobo starodavnega svetišča v bazar posvetnosti, kjer je za pašo oči in potešitev želodca veliko bolje poskrbljeno kot pa za duhovno obogatitev.

Kdor bi se rad naužil edinstvenih občutkov, pa mora kot nekdanj peš na Sv. Višarje in to tedaj, ko žičnica ne vozi. Tedaj se bomo naenkrat znašli v objemu duhovno razpoložene družčine verujočih, med katerimi prednjačijo Slovenci, že od zdavnaj zapisani višarski Materi Božji. Naleteli bomo seveda tudi na klasičnega gornika, ki namerava še istega dne tudi na Lovca ali pa se bo ves zamaknjen zazrl v večne skalnate katedrale, ki jih je Najvišji arhitekt nasejal krog in krog Višarij. Bistro oko je nekoč naštel 265 gorskih vrhov. Vse je že kazalo, da je razdiralnih del na gori konec, ko je pred kratkim spet udarila vest o novih gradbenih načrtih, ki ne namenjajo nobene pozornosti že hudo načetemu naravnemu okolju in jih vrh vsega podpirajo celo tisti, ki so v prvi vrsti poklicani, da ga zaščitijo.

Tako razmišlja laični pisatelj. Mislim, da je zdajšnji napad na Sv. Višarje temeljitejši od tistega v daljnem letu 1916. Tedaj so hoteli zrušiti sovražnikovo postojanko, danes pa je ogrožena simbolika samega svetišča in čudežne podobe Matere božje. Simbolični pomen svetega kraja in gorske narave, ki ga obkroža, pomeni hkrati tudi povezanost čutenj, misli in duhovnih prebliskov, ki jih romar-

sko svetišče milostno deli. In če je tako, potem je tudi bližnja okolica del tega stika med božjim in človeškim. Višarsko okolje z bližnjimi vršaci, gozdovi, gorskimi potoki in lahnim vetrcem, ki se lovi v drevesnih krošnjah, tišina, ki postane glasba in kratko oglašanje sokola nad menoj.

Naravno okolje obenem vodi v notranji svet, v dušo vsakogar izmed nas, kjer ni smrek in macesnov, temveč čustva, namesto lepote gorskih vrhov doživljamo nesluteno radost, šum gorskega potoka zamenja blaženost ob nenehnem kipenju življenjske sile onkraj vseh pregrad v brezmejno neskončnost.

Le sekajte stoletne iglavce, uničujte še zadnje zapuščene kapelice križevega pota Toneta Kralja, kopljite v strugi višarskega potoka, koder bo tekla nova smučarska proga... samouničevalci, sami sebi povzročate škodo, pa čeprav je vaša vera sploščena, materialistična, skrčena na tu in zdaj in mirno opazuje uničevanje narave, javnemu mnenju v brk. Ali gre res za vprašanje preživetja Kanalske doline, da je zanjo potrebno žrtvovati naravo in njeno dediščino molohu dobička in njegovih političnih zagovornikov?

Le uničuj naravo in prej ko slej se boš znašel v puščavi napol zarjavelih žičniških naprav, s plevelom zaraslih smučarskih prog, kjer bo zredčenih gozdov na gorskih vesinah le za vzorec. Morda pa je res treba po tej poti vse do konca, da pridemo do spoznanja, kako je treba naravo čuvati in ne uničevati. In da se tega vsakdo zave tudi v svojem srcu.

Pri vsem tem gre naposled za pravo demokracijo. Ali je mogoče, da o takih vprašanjih odloča občinski svet, ki ga bo že jutri zamenjala nova upraviteljska garnitura in tvega, da v kratkih letih svojega mandata povzroči škodo, ki je ne bo mogoče odpraviti prej kot v stopetdesetih ali dvesto letih?

Kaj pa višarski romarji, ali nimajo pri vsem tem res nobene besede? Tu bi veljalo povzdigniti glas in poživiti verski čut vseh Furlanov, Korošcev in predvsem Slovencev, ki jim je simbolika Sv. Višarij morda najgloblje zapisana v srce. Pa tudi Tržačani, ki sicer radi pogodrnjajo nad klerikalstvom in pobožnjakarstvom, se vedno radi vračajo sem in uživajo ob razgledu, mimogrede pa se za kratek čas zbrano pomudijo še v svetišču. Pri višarski Materi božji je vse mogoče.

In duhovščina? Ali je mogoče, da ta kasta, ki ima o vsaki stvari svoje mnenje, tokrat molči ali kvečjemu le tiho šepeta? No, to pot ni tako, duhovniki so povzdignili svoj glas: žabniški in višarski župnik Dionisio Matevčič se je o zadevi s protestnim pismom oglasil dne 27. jul. 2007 v tedniku videmske škofije *La vita cattolica*.

Navsezadnje gre prav zato – za vprašanje vere ali nevere. Iz vernosti izhaja spoštovanje do svetega. Človeško srce se po nedoumljivih skrivnostnih poteh odloča za Boga, ki ga kliče, pa čeprav le z glasom višarskih zvonov ali preproste in prisrčne župnikove pridige.

Bolj kot kdajkoli prej se moramo danes obrniti na višarsko Devico Marijo s prošnjo, naj obvaruje svetišče in romarje, obenem pa naj izmodri politike, ki menijo, da lahko odločajo v imenu vseh, neglede na njihova verska čustva.

(Prevod: Janez Beličič)

GRGAR IN URŠKA FERLIGOJ

Justina Doljak

Starodavne poti vodijo iz doline. Pridružijo se jim nove poti, znane in neznane, ki vodijo po manj odkriti pokrajini vabljive lepote.

Vabijo v svet med Sočo in Čepovansko dolino, razgiban, neokrnjen, tih in samotni. Vabijo vasi, vasice, domačije in ljudje, ki že stoletja varujejo svoja polja, senožeti in gmajne, svoj kamen in svoje navade ... Vabijo kraji, ki jih oko zaje, ko se na Sveti Gori ozre proti severu. Ko pride popotnik, romar, izletnik na Sveto Goro, se mu odpira na vse strani neba edinstven pogled do daljnih obzorij. Oko se mu prav gotovo ustavi tudi v dolinici tik pod Sveto Goro. Tristo metrov spodaj je vas Grgar. Še lepši pogled nanjo se ponuja z vrha Frančiškovega hriba. V slabih desetih minutah pridemo od bazilike do tja, do razgledne točke, kjer je nekoč stal spomenik M. Fabianija padlim vojakom v prvi svetovni vojni. Po drugi vojni je bil porušen. Svetogorski frančiškani so pred par leti prostor čudovito uredili. Tloris prejšnjega spomenika je označen s kamnitim nizkim zidom, v sredini pa je na kamnitem podstavku bronast kip Frančiška Asiškega v naravni velikosti. Prelep kraj! Od tu je pogled na Grgar in okolico zares čudovit.

Grgar (289 m) je razpotegnjena vas v dokaj rodovitni Grgarski kotlinici. Na jugu kotlino zapira Škabrijel (646 m), na zahodu Sveta Gora (681 m), na severu južni rob Banjske planote – Podlaška gora, proti vzhodu pa se začenja svet dvigati proti Trnovskemu gozdu.

Na pobočju nad kotlino so gručasti zaselki: Bitež, Fobca, Zagorje in Fobški Kal. Kotlinica je kraško polje z vsemi kraškimi značilnostmi: tu so kraški doli, vrtače, hudourniške struge, brezna in požiralniki, celo jame s kapniki. Vas šteje po zadnjem štetju 748 prebivalcev in je 7 kilometrov oddaljena od Nove Gorice. Iz Solkana se po treh kilometrih pripeljemo do Prevala, kjer si Sveta Gora in Škabrijel podasta roki in si pripovedujeta o krvavih zgodbah prve svetovne vojne, nato smo po dveh kilometrih v Grgarju.

Grgar je prav gotovo zelo staro naselje. To pričajo tudi leta 1968 v prezbiteriju župnijske cerkve svetega Martina odkrite izkopanine: ohranjen del s freskami poslikanih sten gotskega prezbiterija in oltarna miza. S poglobljenimi sondažami so prišli do sledi temeljev romanske apside z originalnim tlakom. Na tem nivoju je bil najden figuralni relief iz bakrene pločevine 14,7 x 6,5 cm z upodobitvijo Marije, ki moli. Nastal naj bi konec 12. ali v začetku 13. stoletja in je najstarejša upodobitev Marije na ozemlju Republike Slovenije. Relief hrani goriški muzej.

Grgar je stopil iz anonimnosti leta 1539, ko se je na Skalnici pastirici Uršuli Ferligoj prikazala Mati Božja in ji naročila, naj ji na gori sezidajo cerkev in jo prosijo milosti. Od tedaj naprej so bili kraj in njegovi prebivalci skozi vsa stoletja čustveno tesno povezani s Sveto Goro.

Leta 1931 so za prezbiterijem župnijske cerkve Grgarci postavili spomenik s poslikavo dogodka prikazanja, goriškega slikarja Clementeja del Nerija z napisom: »Tu je pokopana pastirica U. F., ki se ji je po ustnem izročilu leta 1539 prikazala Mati Božja.«

Tudi po 1. svetovni vojni obnovljena cerkev je bila poslikana z motivi prikazanja Matere Božje, žal je bila leta 1945 bombardirana. Tako je, pravijo, za tisto obdobje ena najlepših vaških cerkva na Goriškem, postala ruševina. Z veliko težavo so jo po vojni ljudje postavili pod streho, a notranjost je ostala pusta. Sijaja ni bilo nikjer več. V zadnjih treh letih se cerkev obnavlja po načrtih arhitekta Marka Lavrenčiča iz Vipave. Za prezbiterijem bodo na ogled tudi arheološke najdbe.

Sveta Gora in Grgar sta najbližja sosed. Kje še donijo svetogorski zvonovi lepše kot v grgarski kotlinici? Če povprašate vsakega starejšega Grgarca, naj kaj pove o Sveti Gori, bo dejal, da je Sveta Gora »naša, grgarska«. Pred Piskovo domačijo v Vasi, kjer je bila rojstna hiša pastirice Urške, je spomenik – kapelica, ki so jo leta 1938 ob 400-letnici svetogorskih slovesnosti postavili Grgarci. V stoletjih so bili ljudje duhovno in gospodarsko povezani s Sveto Goro.

Srečanje rodbine Ferligoj

Grgar je v nedeljo, 27. maja 2007, doživel nekaj zelo lepega. Tu so se namreč prav gotovo prvič zbrali daljni potomci rodbine FERLIGOJ. Najprej so se zbrali na Sveti Gori, kjer so imeli skupno sveto mašo, ki jo je daroval duhovnik iz Števerjana, lanski novomašnik, Alessio Stasi. Pri maši je pel zbor iz Dornberka pod vodstvom gospoda J. Hareja. Nato so po cesti čez Preški vrh prišli do kapelice pred Piskovo hišo. Tu so kot rodbina položili pred Urškin spomenik venec z dvojezičnim napisom in se poklonili stoletnim rodovom. Šopek cvetja so položili tudi pri kapelici svete Uršule pri izviru vode in nazadnje šopek tudi z dvojezičnim napisom pri Urškinem grobu za prezbiterijem župnijske cerkve.

Nato so se zbrali v dvorani kulturnega doma v Grgarju. Krajevna skupnost je pripravila prostor in predsednik gospod Kokoravec je izrekel dobrodošlico. Ob

Podoba Urške Ferligojeve na Sveti Gori

prigrizku in kapljici so se obujali spomini. Stiski rok, objemi, tudi solzne oči... Prišli so – okrog 90 jih je bilo – iz Neaplja, Milana, Bologne, Portoroža, Pirana, Kopra, Ljubljane, Doberdoba, Gorice, Kozane v Goriških Brdih, iz daljne Bitole v Makedoniji pa je prišlo pismo.

Glavni organizator gospod Saverij Rožič z ženo (dekliški priimek Ferligoj) iz Podgore je bil vidno ganjen in nadvse zadovoljen. Njuno skoraj trimesečno organizacijsko delo je bilo poplačano. Preseglo je vsa pričakovanja.

Povprašala sem nekatere udeležence po vtisih. Odgovori so bili: Fantastično! Zelo lepo! Presenečena sem! Vesela sem, da sem del te družine! Pred srečanjem sem bila vzemirjena, zdaj pa mi duša vriska! Grgar je lep in dejansko pričakujem, da bi se vse v zvezi z Urško bolj raziskalo, da bi Grgar z njo zaživel! Še bom prišel! Vesel sem, ker so Grgarci razporejeni za naš sprejem in gostoljubni! Počutim se domače! Itd.

Spominska soba vidkinje Uršule Ferligoj

V nedeljo, 17. junija, je bila na Sveti Gori velika slovesnost ob 290-letnici kronanja Milostne podobe Matere božje. Slovesno bogoslužje je vodil koprski pomožni škof dr. Jurij Bizjak ob prisotnosti frančiškanskega provinciala patra Viktorja Papeža in številnih duhovnikov. Prepolna bazilika romarjev je ob prelepem izvajanju Haydnove »Missae brevis« pevcev iz Deskel in Kanala doživljala prekrasno slavo.

Po maši je to slovesnost dopolnil enkratni dogodek: blagoslov »Urškine sobe«. Bratje frančiškani so skupaj z Goriškim muzejem že dalj časa načrtovali in pripravljali predstavitev širši javnosti te sicer po velikosti majhne sobice, vendar čudovite predstavitve prikazanja Matere Božje grgarski pastirici Urški Ferligoj. Vsakdo, ki bo vstopil v Marijanski muzej na Sveti Gori, ga bo ob vhodu najprej nagovorila v nebo, v goro Skalnico, v oblake zazrta, klečeča mala pastirica. Pristrčno in močno doživetje!

Kako naj se ne bi tudi Grgarci veselili tega dogodka! Pridne gospodinje so za romarje napekle sladkih dobrot in jih ponudile pred baziliko. Tudi nekateri potomci rodbine Ferligoj, ki so se zbrali na srečanju na Sveti Gori in v Grgarju, so se z navdušenjem in ganjenostjo udeležili te slovesnosti.

Počasi – korak za korakom, vsaj tako upamo, bo pastirica Urška Ferligoj močneje stopila tudi v zavest današnjih rodov. Prav tako Grgarci upamo, da bosta Grgar in Sveta Gora povezana s krožno cesto, da bi lahko romarji in drugi obiskovalci Svete Gore prihajali tudi v Urškin rojstni kraj.

MARIJIN KIP V SOČERGI

Igor Gregori

Gospa Marija Gregorič Zanevra se je rodila v Sočergi v Istri in pred mnogimi leti se je preselila v Trst, kjer se je poročila. Dokler so bili njeni starši še pri življenju, je gospa Zanevra vsako nedeljo obiskovala sv. mašo v domači župnijski cerkvi sv. Justa in Evfemije in bila vseskozi oseba, ki si je nenehno prizadevala krojiti vaško župnijsko življenje, četudi z določene zemljepisne razdalje.

Sočerga je res lepa istrska vasica na slovenskem ozemlju, ki je le nekaj kilometrov oddaljena od hrvaške meje. Do Sočerge pelje cesta, ki se vije po Gračiško-Lukinški vali. Na griču ob vasi so nekdanji domačini zgradili mogočno cerkev sv. Justa in Evfemije, od koder je mogoče opazovati dolino reke Reke in oko seže vse tja do Buzeta, hrvaškega srednjeveškega mesteca, na katerega so bile okoliške vasi od nekdanj povezane. Sočerga se omenja že leta 1028 z imeni S. Siro, S. Sirico ali S. Quirico oziroma sv. Kvirik. Ime je še danes v rabi za pokopališko cerkvico nedaleč od Sočerge na kraški planoti. Na vrhu te planote je stalo prazgodovinsko gradišče, na katerega nas spominja današnje ime Gradec. S sv. Kvirika se nam odpira razgled po Movraški vali. Oko nam seže na hribovit svet gornje Istre vse od Slavnika, Kojnika, Goliča pa tja do Žbevnice. Od župnijske cerkve v Sočergi pa se razgled zaključuje šele na visoki Učki, ki bedi kot stražar nad istrskim človekom, ki je v letih zaradi življenjskih okoliščin svojo rojstno zemljo tudi zapuščal: k njej pa se danes – če se le da – rad vrača.

Ob blagoslovitvi Marijinega kipa (foto: I. Gregori)

Sočerga je bila že od nekdaj pomembna prometnica na relaciji med slovensko in hrvaško Istro. Povečanje prometa je zato leta 1975 privedlo do razširitve vaške glavne ceste in posledične odprave vsega tega, kar je stalo v neposredni bližini asfaltne črte. Porušili so zato med drugim tudi kapelico, v kateri je stal kipec lurške Matere Božje, ki so ga nato prenesli v župnijsko cerkev. Gospa Zanevra in drugi dobrotniki pa so si vedno želeli, da bi kapelico nanovo sezidali in da bi Marijin kip ponovno stal na kraju, od koder ga je tok modernizacije odstranil. »Z istrskimi prijatelji v Trstu smo pred tremi leti sklenili, da bomo poskrbeli izgradnjo nove kapele,« nam je povedala gospa Zanevra. »Zbirala sem denar pri naših ljudeh v Trstu in drugod in ko sem imela v rokah še vsa potrebna dovoljenja, so lahko dela končno stekla«. V treh mesecih je tako nastala lepa kapelica, ob kateri se je v soboto, 28. aprila 2007, zbrala lepa množica domačinov in prijateljev iz Sočerge ter okolice. Prisotni so končno prisostvovali zaključku »Marijinega brezdomstva«, kot je barvito poudaril župnik Franc Prelec, ki je sv. mašo vodil ob somaševanju g. Cvetka Valiča. Verniki so se najprej zbrali v župnijski cerkvi sv. Justa in Evfemije, da bi prisostvovali bogoslužju, nakar so v procesiji, na čelu katere so peli pevci zbora iz Sv. Antona in Škofij, prispeli na kraj izgradnje.

Med sveto mašo je članica zbora stopila pred mikrofona in se zahvalila vsem dobrotnikom, ki so v teh letih vsestransko pomagali. »Posebna zahvala gre družinam Zanevra, Buzečan, Dellgatta in mnogim anonimnim dobrotnikom ter vsem tistim, ki so sodelovali pri pripravi današnjega slavlja. Bog naj jim bo bogat plačnik!«

Pogled na kapelico (foto: I. Gregori)

OBNOVLJENA KRAŠKA CERKVICA POSVEČENA SV. NOTBURGI

Marko Tavčar

Kreplje so manjša vas na Krasu, ki šteje približno 150 duš in spada k župniji Dutovlje. Vas slovi po kakovostnem teranu in gostoljubnih ljudeh, nad vasjo pa bedi podružna cerkvena sv. Notburge. Ne vem, ali ste kdaj slišali za to svetnico. V starih časih je bila precej poznana, saj je ta tirolska devica, ki je živel na začetku 14. sto-

Cerkev sv. Notburge ob blagoslovitvenem slavlju (foto: N. Tavčar)

letja, velika priprošnjica za živino in zemeljske sadove, goduje pa 13. septembra. Sv. Notburga nas opozarja na pomen spoštovanja nedelj in cerkvenih praznikov, saj je znano, da si je od gospodarja izborila nedeljski delopust, ko je vrgla srp v zrak in je ta v zraku tudi čudežno lebdela, kot je rekla Notburga, da je Božja volja.

Vsako leto je v Krepljah prvo nedeljo po prazniku shod, kot pravijo Kraševci žeganju.

Znani tomajski župnik in kasnejši apostolski administrator za tisti del tržaškoprske škofije, ki je bil priključen Jugoslaviji, Albin Kjuder, je bil tudi vnet zgodovinar in pisec številnih domoznanskih spisov. V nekem svojem spisu piše, da je cerkev v Krepljah dal postaviti na lastne stroške tomajski župnik Pavel Frančišek Klapše. Bil je to zelo zanimiva in podjetna osebnost. Rodil se je verjetno leta 1688 v Kostelu ob Kolpi, umrl pa je 31. januarja 1772 v Tomaju, kjer je bil 40 let župnik in dekan. Imel je celo vrsto naslovov. Bil je apostolski protonotar, palatinski grof, vitez zlatega reda itd. Kot poroča Kjuder, je Klapše h gradnji prispeval 243 dukatov, krepeljski vaščani pa so se obvezali za težaško delo in za potrebni gradbeni material. Cerkvico so postavili na zemljišču, ki ga je odstopil »presvetli gospod« *Gasper grof Lanthieri a Paratico, graščak v Žabljah*. Delo je očitno hitro napredovalo, ker so na praznik sv. Notburge leta 1741 »dospеле v Kreplje v procesijah velike množice ljudi iz vseh sosednjih krajev s svojimi župniki in kaplani. Z dovoljenjem predstojnikov je isti tomajski župnik (Klapše) cerkev slovesno blagoslovil«.

Tomajski župnik Pavel Frančišek Klapše je prav gotovo zelo zaslužen za cerkveno umetnost in gradnjo novih cerkva na tistem predelu Krasa. Dogradil je namreč tudi cerkev v Skopem (1741) ter na Repentabru (1762), kjer je dal postaviti tudi župnišče. Kot je zapisal dr. Lojze Škerl v PSBL, pa je »z novimi oltarji slikami in preureditvami okrasil cerkve v Tomaju, na Britofu, v Utovljah, Kazljah, Koprivi, Krajni vasi in v Dutovljah«. V tomajski župni cerkvi pa je dal postaviti dva nova oltarja, sv. Janezu Nepomuku in sv. Florijanu.

Desni oltar, posvečen sv. Rozaliji
(foto: N. Tavčar)

procesije, ki so prišle iz Povirja, Rodika, od Kačičev in iz Brezovice. Župnik Klapše pa je zabeležil tudi nekaj primerov čudežnih ozdravitev in vrnitev po priprošnji k sv. devici Notburgi. Neki furlanski kmet se je zaobljubil, da pride poromat v krepeljsko cerkev in da bo tam dal za sv. mašo, če se njegova žena vrne domov, ko je bila že 16 let po svetu. Tretji dan po zaobljubi, pravi kronika, je žena prišla zdrava domov in oba sta prišla, da izpolnita zaobljubo. Naj izmed drugih navedenih primerov objavimo še enega: »Leto 1746. Janez Barič iz Krajne vasi je imel bolnega vola. Že nekaj dni ni hotel pokusiti sena. Že je mislil žival zaklati. Tedaj se je spomnil sv. Notburge in napravil zaobljubo. Istega dne je žival vstala, jedla in je ozdravela. Janez je zaobljubo vestno izpolnil.«

Podobnih primerov je župnik Klapše navedel veliko. Branje teh papirjev je zelo zanimivo, saj si človek lahko ustvari jasno predstavo o življenju v tistih časih.

Kot dokazuje krepeljski urbar, v katerem piše o gradnji cerkve sv. Notburge, je tomajski župnik poznal tudi bogate in vplivne ljudi, ki so darovali za zidavo teh novih cerkva. Tako so med dobrotniki krepeljske cerkve imenovani ne samo grof Lanthieri, ki je daroval svet, na katerem so gradili, in tudi neko dolino, ampak tudi Ljubljánčanka, grofica Terezija Rosp, ki je darovala lep oltarni prt in dva korporala. Poleg številnih duhovnikov, ki so prispevali k zidavi, in kmetov ali posestnikov, ki so novi cerkvi kaj darovali, ter seveda vseh Krepeljcev, ki so pomagali pri delu, je imenovan tudi ljubljanski grof Franc Bernard Lamberg, ki je daroval pravo relikvijo kosti sv. Notburge, skupaj s pozlačeno monštranco, kjer je shranjena. V naslednjih letih so razni ljudje darovali krepeljski cerkvi tudi nekaj zemljišča.

Kmalu je postala krepeljska cerkev prava božja pot. K sv. Notburgi so romali od blizu in daleč. Tako so zabeležene v kroniki

Čeprav so ljudje živeli v revščini, so si vseeno upali vzeti na rame velika dela. Zidava cerkve je bila važna zadeva za malo vas in vso okolico. Prav gotovo so jih k temu spodbujali duhovniki, ki so se zavedali, da cerkev ne pomeni samo obogatitev duhovnega življenja, ampak da je za vas tudi nekakšen skupni dom.

Krepeljci pa so tudi danes zelo navezani na svojo vas in se že nekaj let trudijo, da bi jo čim lepše uredili. Med drugim so se lotili tudi obnove cerkve sv. Notburge. Poskrbeli so za sanacijo zidov in obnovo ometa, postopoma urejujejo notranjost cerkve in njeno okolico.

V letu 2007 pa so ob prazniku svoje zavetnice, ki so ga priredili v nedeljo, 16. septembra, predstavili oba stranska oltarja, ki so ju zgledno obnovili s širokogrudno finančno pomočjo gospe Milene Brundula Raspopovi, p.d. Šončeve iz sosednjih Gudenj. Levi oltar, ki je posvečen sv. Jožefu, in desnega, ki stoji v čast sv. Rozaliji, je ob množični udeležbi vaščanov in faranov blagoslovil koprski pomožni škof dr. Jurij Bizjak, ob katerem so somaševali dutovski župnik g. Bogdan Špacapan in sosednji dušni pastirji ter duhovniki, ki so pred njim službovali v Dutovljah.

V svoji homiliji je gospod škof izrecno izrazil hvaležnost in poudaril, da je treba ceniti požrtvovalnost in radodarnost vseh, ki s svojim delom in denarjem pomagajo pri obnavljanju in ohranjanju cerkva in njene opreme, saj gre za dokaz spoštljive pozornosti do naše duhovne dediščine. Zelo lepo pa je tudi izrazil in opisal ono notranje veselje, ki ga doživlja vsakdo, ki se loti takega dela Bogu v čast.

Ob tem je treba povedati, da so se Krepeljci za to priložnost res izkazali in so msgr. Bizjaka pričakali v starodavnih kraških nošah ter ga praznično pospremili do cerkve, kjer sta med doživetim bogoslužjem pela mešani zbor dutovske fare pod vodstvom neutrudnega Hermana Kjudra na koru, pred obnovljenim oltarjem sv. Rozalije pa je ženska pevska skupina v narodnih nošah zapela pod vodstvom gospe Andreje Brešič. Po cerkvenem delu praznika se je vsa vas z gosti pomaknila do bližnjega vaškega doma, kjer so najprej predstavili krajši kulturni program, ki so ga zelo doživeto uprizorili članice in člani folklorne in pevske skupine Kraški šopek, ki se na vajah zbira prav v Krepljah, pridne gospodinje pa so medtem pripravile imenitno pogostitev za vse prisotne.

*Levi oltar, posvečen sv. Jožefu
(foto: N. Tavčar)*

Vladimir Kos

NASMEŠEK STARE KAMELIJE

Kako čudovito je skrito izkustvo
ob pravih akordih na strunah srcá:
stvari zazvenijo z valovi glasu
in pesnik s stvarmi se lahko pogovarja.

Zaslišal sem Mraz, ki je rekel oblakom:
»Nikar ne hitite v premlado pomlad!«
In veter: »Naj človek bo tudi vojak,
naj v samoodpovedi malce se vadi...«

Ob poti kamelije stare nasmešek
ujel sem in nič se ni bala hladu.
»Preveč enostransko soditi ne smeš –
oboje je dobro,« s smehljajem na ustih.

»Kako to razumeš?« sem hotel ji reči,
a ona je v veter uprla oči.
Na koga spominja njen cvet me rdeč?
Na nekoga s srčecem zlatim v sredini.

Z MENOJ SE MNOGI, MNOGI VESELIJO

O tem ne hotel bi le énkrat peti:
Edini se je vrnil Živ nazaj,
ubit po urah treh, čez križ razpet
in prebodén – in grob njegov ni bajka!

Z menoj se mnogi, mnogi veselijo:
od mrtvih Vstali se je vzpel v nebo
in – najčarobnejša vseh melodij –
odtlej prihaja na obisk med Svoje.

Gospoda smemo klicati »Prijatelj!«
Še bolj se čudi: On je Hostija,
ki pride v naša srca stanovat.
O, ko bi tukaj tla bila oprana!

JANEZ WOLF – ROBARJEV GOSPOD

KANONIK V GORICI

Ambrož Kodelja

Rodil se je pri Robarju na Petrovem Brdu nad Podbrdom 26. avgusta 1835. Oče je bil Blaž in mati Marija Kos. V duhovnika je bil posvečen 22. avgusta 1859 v Gorici.

Prvo službeno mesto je nastopil v Ročinju kot kaplan, tam je bil pet let. Nato je odšel za kaplana v Kanal do leta 1868, potem je bil župnik v Šlovrencu v Brdih do leta 1876, nato dve leti v Mirnu pri Gorici in potem še na Travniku pri sv. Ignaciju v Gorici od leta 1880 do 26. avgusta 1900, ko je bil imenovan za stolnega kanonika. Leta 1902 je postal cerkveni nadškofijski sodnik.

Leta 1903 je bil imenovan za izpraševalca pri župnijskih izpitih. Ko je leta 1905 umrl nadškof Jordan, je bil izvoljen za kapitularnega vikarja. Tako je vodil goriško nadškofijo do 25.3.1906, ko je bil ustoličen knezoškof Frančišek Borgija Sedej. Še isto leto je postal nadškofijski ekonom in je obenem skrbel za gradnjo novega semenišča (sedanje univerzitetne zgradbe). 1908 je bil imenovan za vodjo nadškofijske pisarne. Umrl je kot vojni begunec v Ljubljani 10. maja 1917.

Njegova mladost je potekala v času, ko je bila Baška dolina zelo slabo povezana s svetom. V Gorico se je šlo peš ali pa z vozovi po Grapi. Tedanja cesta je vodila skozi graparske vasi in po njej so vozili v glavnem les. Iz Podbrda so šli največkrat tudi peš čez Porezen, Cerkno, Trebušo, Čepovan in mimo Grgarja do Gorice. To pešpot je velikokrat prehodil kot šolar tudi Janez Wolf. Ko je leta 1906 bila odprta bohinjska železnica, je z vlakom rad prihajal v Podbrdo, bodisi domov ali pa je obiskoval bližnje hribe, saj je bil vnet planinec.

V času službovanja pri sv. Ignaciju na Travniku v Gorici je uredil župnišče in dal poslikati cerkev. Stanoval pa je skupaj z dr. Antonom Mahničem, dokler ni bil ta imenovan za škofa na Krku. Znano je, da sta se zelo dobro razumela.

Janez Wolf

Po naročilu kardinala Jakoba Missie je leta 1898 kupil tedanjo Boekmanovo vilo z vsem posestvom – ki je obsegalo nad 15 ha za 243.000 kron in tam vodil zidavo velike semeniške zgradbe – goriško semenišče, ki je sprejelo prve dijake jeseni 1912. V njem so se šolali naši duhovniki vse do druge svetovne vojne kot tudi veliko naših primorskih izobražencev. Semenišče je vse do druge vojne gostilo dijake tudi s Krka in iz Istre. Med zadnjo vojno je bila v njem bolnišnica. Po drugi svetovni vojni je stavba služila za bogoslovje do oktobra 1976, potem pa je gostila slovenske višje šole do leta 1991, nato je nadškofija stavbo prodala in danes je v njej univerzitetno središče v sklopu Univerze iz Trsta.

Janez Wolf je bil tudi nekaj časa predsednik »Jožefovega društva«, ki je skrbelo za bolne in onemogle duhovnike. To društvo je imelo svojo hišo v Meranu na Tirolskem in v Gorici. V ta namen je zgradil tudi okrevališče v Iki pri Opatiji, ki ga je imenoval po sebi »Joaneum« (današnja otroška bolnišnica). Prav tako je v bližini Zadra tik ob morju kupil večjo parcelo za ta namen, vendar pa ni bila pozidana.

Pred prvo svetovno vojno je rad zahajal domov na Rob. Na lepem razgledišču nad rojstno hišo si je dal narediti majhno leseno hišico. V njej je maševal, da ni hodil v Podbrdo. Tu se je mislil tudi nastaniti, ko bi odšel v pokoj. Na tem mestu so 13. maja 2007 postavili spominski križ, ob stoti obletnici Wolfove smrti. Ob veliki udeležbi domačinov iz Baške grape sta bila tedaj maša in spominsko slavlje.

Prva svetovna vojna je Wolfu prekrizala načrte in kot begunec se je zatekel v Ljubljano. Stanoval je v Elizabetišču, kjer je bila otroška bolnišnica. Še deset dni pred smrtjo je ob obisku prijatelja Tinčeta omenil, da pride maja v Podbrdo, da bo stanoval v župnišču in da bi bil rad pokopan med svojimi. Želja se mu ni izpolnila, saj je umrl 10. maja 1917 v Ljubljani in je tam tudi pokopan.

IZ ZAPUŠČINE VIKTORJA KOSA

Ob 20. obletnici smrti nekdanjega komenskega dekana Viktorja Kosa

Ivanka Uršič

V župnijskem arhivu v Komnu so shranjeni dokumenti o življenju in delu Viktorja Kosa, zlasti za obdobje po vrnitvi iz internacije v Neumarktu. Ob pregledovanju njegove zapuščine se je porodila ideja o predstavitvi le-te širši javnosti in s tem obuditi spomina ob 20. obletnici njegove smrti.

Osebnost Viktorja Kosa je poznana mnogim. Svoj pečat je zapustil zlasti v obdobju druge svetovne vojne, ko je s svojimi župljani, skupaj s kaplanom Renerjem, prostovoljno odšel v izgnanstvo.

Z ogledom zapuščine je mogoče spoznati še druge razsežnosti njegovega dela in življenja po vrnitvi iz Nemčije, ko je nadaljeval duhovniško službo v Komnu, od leta 1971 pa službo bolniškega kurata v šempetrski bolnišnici, kjer se je posvečal bolnikom in jim poskušal biti tolažnik, svetovalec in pomočnik.

Kosova zapuščina vsebuje poleg osebnih dokumentov zlasti gradivo v zvezi z opravljanjem duhovniške službe, kot na primer zapise duhovniških opravil v t.i. zapisniku o pridigah, obsežno gradivo za pridige, dopise s škofije.

Ohranjena so tudi številna pisma: dopisoval si je s škofom Alojzijem Fogarjem, z duhovniki, ki so služ-

*Viktor Kos s svojimi sobraty na Sv. Gori ob zlati maši 2.7.1973
(original hrani Župnijski arhiv v Komnu).*

bovali v okoliških krajih. Prek pisem je ohranjal prijateljstva, ki so se stkala v času izgnanstva v Nemčiji, zlasti z družino Heigel. Ohranjenih je nekaj zelo zanimivih pisem kaplana Mirka Renerja. Dopisoval si je tudi z duhovnikom in skladateljem Vinkom Vodopivcem in sadove njunega prijateljstva uživamo še danes. Skladbo Sv. Jurij, posvečeno zavetniku komenske župnije, je Vodopivec zložil v zahvalo za pomoč pri prepisovanju notnih zapisov.

V Šempetru se je Viktor Kos posvetil tudi pisanju. Koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1974 je objavil njegove spomine na internacijo v Nemčiji. Večina tekstov pa je ostala v rokopisu. Nekaj poročil o duhovnikih preganjanih pod

fašizmom: Bogomil Nemec, Janko Kos, Anton Šatej, Ernest Bandelj; Kako naj se srečujemo z bolniki; Strah pred bolniškim maziljenjem; Premišljevanja ob srečanjih na Mirenskem Gradu; Spomini na doživljanj ob izviru Soče ter vzpon na Razor in Triglav.

Ta zadnji članek je poslal konec leta 1977 na uredništvo Planinskega vestnika s pripisom, da je njihov star naročnik in da sta s pokojnim prijateljem Francetom Hrovatom v mladosti večkrat oblezla Julijske Alpe.

Dekan Kos je neizmerno ljubil naravo, zato ni čudno, da ga najdemo med člani planinske bratovščine »Juventus fervida«, kar pomeni ognjevit prekaljena mladost.

»S sošolcem Francetom Hrovatom sva se nekega dne okoli 15. avgusta 1921 ali 1922 sončila ob izviru Soče. Že dalj časa ni deževalo in Soča ob izviru ni bruhala iz velike votline kakor ob deževju, ampak je le kot majhen potoček žuborela iz grušča več metrov pod ustjem votline. V isti višini, v notranjosti votline pa se je nahajala površina mirne vode, kakor v velikem vodnjaku, kakih 5-6 metrov pod ustjem votline. S pomočjo železne vrvi sva se spustila do površine vode, kjer je bilo mogoče stati, ker votlina ni bila navpična. Ob površini vode je tam votlina kakih 5 metrov dolga in približno 2 metra široka. Ob desni in levi strani je gladka navpična stena.

Radovedna sva bila, kako globoko sega voda v tem izvirnem »vodnjaku«. Pomagalo nama je sonce. V začetku je sijalo le na površino vode ob strani, potem pa prodiralo vedno globlje in končno posijalo prav do dna. Votlina se v globino vedno bolj oži. Po približni ocenitvi je dno moralo biti kakih 15-20 metrov pod površino (glede na to, da izgleda v vodi vse bližje). Vesela sva bila doživljanja, pri katerem je srečno sodelovalo sonce, sredina avgusta in opoldanska ura. Še kopala sva se v tej garantirano neokuženi vodi, ki je bila kljub avgustu primerno hladna. France je celo zaplaval čez to malo zanimivo jezerce.

Po prijetnem doživetju ob izviru Soče sva s Francetom prenočila na seniku pri Špiku ob trentarski cerkvi. Oče tega Špika je ustrelil zadnjega medveda v Trenti, ki pa je lovcu odbil spodnjo čeljust, predno je sam poginil. Njegov sin pa je bil pozneje oskrbnik botaničnega vrta »Alpinetum« tam blizu. Zgodaj zjutraj se napotiva prvič na Razor. Dvigala sva se ob potoku Korita. Na nasprotni strani potoka so se pa vile v višino serpentine ceste, ki gre čez Vršič. Ko sva bila že blizu golim skalam Razorja, se mi je zdelo, da ni v steni nikakega prehoda. Ko pa stopiva bliže, zagledava lepo polico, ki pelje v desno preko stene. Preden stopiva na to polico, se odžejava z izvrstno studenčnico, za katero sva vedela že naprej s pomočjo dobre avstrijske vojaške karte. Prijetno je bilo stopati po gladkih skalah brez vsakega grušča v smeri Kriških podov, kjer pa tedaj še ni bilo planinske koče.

Prijazna gora ta Razor, ki človeku ne dela težav, čeprav je oborožen, kakor midva, samo z dolgo palico z železno konico spodaj in z jermenasto zanko zgoraj, tako da je bilo možno palico obesiti na laket, če je bilo treba.

Na vrhu Razorja se nama je nudil krasen razgled. Triglav se nama je zdel čisto blizu in sva sklenila obiskati tudi njega še isti dan. Na prijetnem soncu malo

zadremava. Zbudi naju neka skupina turistov iz Kranjske Gore, s katero smo se potem spuščali v dolino Vrata. Tu smo se ločili, oni domov, midva proti prelazu Luknja. Namesto prejšnje družbe so se nam pa tu pridružile nekatere koze, ki so bile zelo vesele, če sva jim postregla s koščki kruha. Seveda nisva pričakovala od njih protiusluge v tem, da nas spremljajo na nadaljnji poti. Koze pa se niso dale odpoditi in so naju spremljale vse do prelaza Luknja. Vedela sva, da se od Luknje odcepi precej nevarna Bambergova pot na Triglav. Tu se je France pokrižal in naju priporočil angelu varuhu. Potrebno je bilo. Bambergova pot pelje po grebenu ob zahodnem robu severne triglavske stene. Ko sva začela plezati, so se seveda koze ustavile in razočarano gledale za nama. Ta pot je bila tvegana, zlasti takoj po prvi vojni leta 1921-22, ker med vojno ni nihče mogel skrbeti za poti in je zato precej klinov manjkalo ali pa so bili nezanesljivi. Le kak teden za nama se je na isti poti smrtno ponesrečil neki turist, menda Čeh, ki pa je plezal sam in od zgoraj dol, kar je seveda še nevarnejše. Vendar sva na neke viže le napredovala po strmem grebenu, s katerega je krasen razgled na mogočno severno steno, kakor tudi na trentarsko stran. Opazna je bila tudi različna temperatura; hladnejša od Vrat, toplejša od Trente. Nisva imela mnogo časa za razgledovanja, ker se je dan že nagibal. Žeja naju je mučila, ker sva zadnjo limono že posesala.

Ko sva srečno dospela vrh strmin na položnejši svet, sva bolj hitela in tako prišla do vrha grušča pod triglavskim vrhom. Bil je že mrak in iz votlin na podnožju skal vrh grušča so naju začudeno gledali neki beli zajci ali kaj, češ, kaj nas motite, saj sedaj je čas iti spat. Na vrh torej ni bilo misliti ob tej uri in naju je skrbelo, če sploh prideva do koče, ki se je takrat imenovala Aleksandrova, sedaj Planika. Vedela sva, da nižje preko tega velikana pelje neka pot v smeri koče, ker sva včasih hodila po njej iz Trente grede. Treba je nama le odkriti to pot, kar pa ne bo lahko, ker se pot v grušču skoraj ne razlikuje od grušča samega, zlasti če je že skoraj tema. Skleneva torej paziti, da poti nevede ne preskočiva in se z velikimi koraki spustiva navzdol. Srečno sva pot odkrila in končno le zagledala luč v koči, ki je bila le še kak kilometer oddaljena. Ko pa sva bila le še kakih 100 metrov pod kočo, so naju zapustile vse moči. Ni čudno, saj sva ta dan premagala na Razorju in Triglavu okoli 3000 m višine in 1500 m z Razorja v Vrata. Sedaj pa sva se znašla na varnem in ni bilo več skrbi, ki bi naju poganjala naprej, zato ta nemoč.

Odpočila sva se nekoliko in potem premagala še teh nekaj metrov do koče. Srečo sva imela. Čeprav je bilo precej gostov, sva le dobila sobo z dvema posteljama in imenitno tako potrebno večerjo, žgance in mleko in ne vem kaj še. Pripravljena sva bila porabiti vse dinarje, kar sva jih premogla, saj v Italiji jih ne bova potrebovala.

Naslednje jutro je bilo vse megleno. Kljub temu jo mahneva še na vrh Triglava. Razgleda ni bilo, a naju to ni posebno motilo, saj ko se človek bliža vrhu, naj bo ta v megli ali ne, občuti neko sproščenost, ki se ne da popisati. To je pač naš Triglav.«

Vladimir Kos

ZVEZDAM NAD ČOLNI OBLAKOV

Nad čolni oblakov, ki jadrajo v noč,
kako se srebrno smehljate,
svetilke na bregu tako daleč proč:
so ceste tja v nótranjost zlate?

Kljub vsemu v vesolju je dober – naš svet,
napreden planet nebogljenih.
Še više nas vabi vaš zvezdnat pogled –
ker duh smo v telesih prsténih.

Oj, zvezde, kako ste vse z nami – skrivnost!
Kje bitij je naših Stvaritelj?
Za zadnjim ozvezdjem? Na meji v prostost?
In kam brez prestanka hitite?

ZLATÓ-MARELIČNI REFREN

Je kdo Ti kdaj, Čarobno lepa,
zapel, da »Virgo« vrtnica
spominja nate, beli ep,
dehteče bel, Devica Mama.

Je kdo Ti kdaj dodal za višek
še »Wéndy Cássons« vrtnico?
Škrlatno kot ljubezni kri,
iz listov, kot Srcé je Tvoje.

Dovoli, da dodam še eno:
zlató-marelično »Boté«;
njen list za listom tli v refren
»Kako se krona Ti prilega!«

MSGR. FRANC MOČNIK

OB 100-LETNICI ROJSTVA

Andrej Bratuž

Leta 2007 smo obhajali stoletnico rojstva monsinjorja dr. Franca Močnika (1907-2000), ki je s svojim delovanjem nedvomno obeležil versko, javno in zlasti kulturno življenje goriških Slovencev.

V tem zapisu se ga želimo spomniti kot duhovnika, vzgojitelja in profesorja, urednika in organizatorja zlasti slovenske dijaške mladine.

Dr. Franc Močnik se je rodil 26. septembra 1907 v Idriji. Po opravljeni gimnaziji se je vpisal na univerzo v Bologni in tam študiral matematiko in fiziko ter tudi diplomiral.

Šele potem je Močnik vstopil v bogoslovje in tako postal duhovnik. V tej službi je deloval na raznih mestih. Mi se ga še najbolj spominjamo po njegovem dušnopastirskem delovanju v Gorici. Kmalu po zadnji vojni je postal apostolski administrator za del goriške nadškofije, ki je prišel pod Jugoslavijo. Kmalu pa so ga komunisti nasilno izgnali iz Solkana v Gorico. Tu je deloval kot vzgojitelj in dušni pastir. Vodil je slovensko mestno duhovnijo pri sv. Ivanu, ki se je medtem oblikovala. Kasneje je postal še stolni kanonik. Dolgo let je poučeval matematiko in fiziko na slovenski gimnaziji-liceju v Gorici. Bil pa je tudi vzgojitelj in ravnatelj v Alojzijevišču.

Sam se ga spominjam predvsem kot profesorja matematike in fizike na goriškem liceju. Matematika ni bil moj predmet, bolje sem se znašel v fiziki. Dijaška leta pa je še bolj zaznamovalo delovanje v krožku, ki je imel sedež v Alojzijevišču. Tu smo se dijaki višješolci seznanili s temelji organizacijske dejavnosti in imeli svoj odbor. Sam nas je uvajal v poznavanje katoliškega sveta, Cerkve in organizacij za laike. Dijaki pa smo se poskusili v nastopanju s kratkimi predavanji o temi, ki nas je posebej zanimala. Delovanje v krožku je poleti dopolnjevalo krajše počitniško bivanje v Žabnicah. Tu smo se tudi naučili vsakdanjih opravil in s tem določenih osebnih odgovornosti. Oddih in zabava,

Msgr. Franc Močnik z bivšimi dijaki: z leve brata Ivo in Aljoša Ravnik, ki živita v Kaliforniji, ter Andrej Bratuž.

obenem pa tudi koristno delo v skupnosti. Vse se je odvijalo najprej na nekdanji žagi na poti v Tinji log, kasenje pa v koči sv. Jožefa, za katero je dal pobudo. Eno poletje smo bili na počitnicah v dolini Valgardena na Južnem Tirolskem.

Msgr. Močnik je bil poleg že omenjenih dejavnosti odgovorni urednik Katoliškega glasa, živo je bil tudi vključen v Goriško Mohorjevo družbo in bil njen večletni predsednik. S tem je sodeloval v tej naši zgodovinski knjižni založbi, ki ima tako velik pomen za vse kulturno delo, zlasti na Primorskem. Danes njegov zgled lepo nadaljujejo drugi duhovniki in laiki, ki tako ohranjajo med nami to veliko publicistično ustanovo.

Močnik je bil oseba vedre in vesele narave. Vodil je tudi romanja v Lurd in na druge božje poti.

Močnikov lik je zato tudi danes lahko poučen zgled in plemenito vodilo pri našem delu in to v korist in dobrobit celotne naše slovenske skupnosti v zamejstvu.

Vladimir Kos

MARČNA SKRIVNOST

Zakaj sem vesel, ko mi pesem zapoje
in ni ne preveč, ne premalo besed?
Še dolgo, še dolgo utripal bo soj
z oblakov na prst, ki že diha ob ledu.

Na vejah, rjavih od zime, vreščijo
razburjeno vrabčki: »Bo res že pomlad?«
In veter izbira iz zvezd simfonij:
spet brezam bi rad zaigral serenade.

Pod grudo skrivaj se narcise in zvončki
pripravljajo tiho na sonca sprejem.
Še krokar na boru spreminja svoj ton:
za mlade naj večje daljave zajema.

Med pesmijo to in še več se dogaja –
beseda v magijo zeleno jih tke.
Živijo in nočejo v zimo nazaj.
In čudno – drugače kot človek umrejo.

NOVA ODKRITJA IZ »KOBARIŠKE DELAVNICE«

Silvester Gabersček

Pri obnovi profanih in sakralnih spomenikov po »velikonočnem« potresu, ki je leta 1998 prizadel Zgornje Posočje, je bilo pod ometi in beleži ter na podstrešjih cerkva in župnišč odkritih več zanimivih dragotin, ki so dopolnili dosedanje poznavanje in vedenje o gibanju umetnostnih tokov in njih ustvarjalcih na tem območju.

Izsledki raziskav pri konservatorsko – restavratorskih posegih so obogatili tudi seznam del, ki jih umetnostni zgodovinarji pripisujejo t.i. »Kobariški delavnici«, ki je v veliki meri manj znana tudi poznavalcem umetnostne zgodovine. »Kobariško delavnico« bi lahko opredelili kot eno izmed vidnejših nosilk likovnega ustvarjanja v 17. in 18. stoletju ob »slovenski poti« (1), kot je dr. Henrik Tuma poimenoval pot med Škofjo Loko preko Tolminske do Čedad, ali po »Poteh Andreja iz Loke«, kot se je uveljavilo v zadnjem času. O tem vsestransko zanimivem »kotlu«, kot je akademik Emilijan Cevc pogosto rekel temu prostoru, je premalo znanega, prav zato si po njegovem zasluži še posebne strokovne pozornosti in poglobljenih študij. V enem izmed zadnjih Cevčevih besedil, v katerem obravnava to območje, je zapisal: »... kljub goratemu ozemlju se je med Gorenjsko, Tolminsko in Kobariškim kotom in čez Furlanijo, (Beneško) Slovenijo spletla močna kulturna povezava, tako da se kulturno geografsko uvršča pas od Škofje Loke do gorskega sveta Furlanije v enovito ubran kulturni zven; tudi likovne umetnosti so delovale podobno ubrane, večkrat kar enake slogovne silnice in utripali močni umetnostni vplivi« (2)

V letih po drugi svetovni vojni je msgr. Ivan Trinko opozoril Giuseppa Marchettija, Guida Nicolettija, Franceta Steleta in druge vidnejše furlanske in slovenske umetnostne zgodovinarje (3) na posebnosti nekaterih »zlatih« oltarjev Slovenske Benečije in Furlanije (4), ki se slogovno vidno razlikujejo od furlanskih delavnic in so bližje t.i. »kranjski« tradiciji. Z vprašanjem porekla in avtorstva teh oltarjev so se poleg omenjenih priznanih strokovnjakov ubadali še prof. Giovanni Maria del Basso, prof. Tarcisio Venutti, akademik Emilijan Cevc. Slednja imata največ zaslug za opredelitev porekla omenjenih oltarjev ter še nekaterih drugih v Furlaniji kot tudi v Soški dolini, saj sta dognala, da so delo do tedaj nepoznane Kobariške

Plastika Matere Božje z nekdanjega stranskega oltarja podružne cerkve sv. Urha v Tolminu

delavnice, katere najvidnejša predstavnika sta Luka Šarf (Lucas Scharf) – polihromator in pozlatar ter rezbar Jernej Vrtav (Bartolomeo Ortari).

Prof. Borut Uršič je z raziskavo o »briških« oltarjih (5) strokovno globoko dregnil v srž do tedaj že dognanega obstoja t.i. »Kobariške delavnice«. Iz primerjave lesenih oltarjev Brd, Goriške, Posočja, Benečije in Furlanije je prišel na sled še nekaterim izdelkom te delavnice in tako opisal ter opredelil kakih dvajset oltarjev, ki jih je s podrobnejšo študijo arhitekturne zasnove, njihove strukture z značilnostmi sestavnih elementov, posameznih kipov z značilnimi gubami oblek in potez na obrazih, razdelil v tri časovna obdobja (6), med tem ko naj bi oltar sv. Andreja v Svinu, ki nosi letnico 1669, in tistega pri sv. Andreju v Kravarju izdelal Jernejev učitelj, ki je bil po vsej verjetnosti njegov oče.

Dr. Sergej Vrišer v svoji knjigi »Baročno kiparstvo na Primorskem« (7) ugotavlja sorodnost med nekdanjim oltarjem sv. Justa v Koseču pri Drežnici in prav tako nekdanjim oltarjem pri sv. Danijelu v Volčah z oltarjema v Svinu in Kravarju ter ju pripisuje »Kobariški delavnici« ne glede na očitne sledi mehkejšega furlanskega vpliva meni, da prevladujejo likovne lastnosti, ki so značilne za kranjske »zlate oltarje«. Vrišer tudi meni, da je velika verjetnost, da je tudi oltar cerkve sv. Ane v Magozdu pri Drežnici, na katerem so še izraženi renesančni arhitekturni elementi, po vsej verjetnosti delo rezbarja, ki je močno vplival na razvoj »Kobariške delavnice«.

Z deli, ki jih Vrišer pripisuje tej delavnici, se Uršičev seznam oltarjev iz »Kobariške delavnice« hipotetično poveča še za tri oltarje.

Dolgoletnemu kobariškemu dekanu msgr. Francu Rupniku, ki je bil sam vnet raziskovalec naše preteklosti, gre pripisati zaslugo, da se je s svojim požrtvovalnim listanjem po krstnih, mrliških in poročnih knjigah ter vztrajnim brskanjem po arhivih Čedajskega kapitlja dokopal do imen glavnih ustvarjalcev oltarja v cerkvi sv. Andreja v Svinu iz leta 1669, ki velja za prvo delo »Kobariške delavnice« in ga pripisujejo Jernejevemu očetu ali učitelju, pa vse do imena mojstra – izdelovalca oltarja sv. Treh Kraljev v Sužidu iz leta 1764, ki velja za zadnje delo »Kobariške delavnice« in je izdelek Antona Vrtava – Jernejevega vnuka ali nečaka (8). Rupnikova zasluga je tudi, da sta prof. Tarcisio Venutti in akademik Emilijan Cevc lahko prišla do trdnega zaključka, da sta najbolj prepoznavna ustvarjalca številnih del »Kobariške delavnice« Jernej Vrtav – Urhov iz Kobarida kot rezbar in Luka Šarf – Malarjev iz Kobarida kot polihromator in pozlatar.

Luka Šarf (Lukas Scharf) (9) je bil sicer tudi uveljavljen slikar in freskant. Iz fotodokumentacije Tržaškega spomeniškega varstva je možno sklepati, da je bila poslikava s prizori poslednje sodbe na oboku prezbiterija cerkve sv. Antona na Griču nad Kobaridom (10), njegovo delo (11), kot so njegove tudi baročna poslikava v cerkvi sv. Treh kraljev v Sužidu, vrhnja plast poslikav v pokopališki cerkvi Sv. Križa v Sedlu, v cerkvi Marije Snežne na Kladju nad Breginjem (12) in prav tako vrhnja plast poslikav v cerkvi sv. Petra nad Livkom ter v cerkvi sv. Križa nad Kojskim v Brdih, slogovno pa je možno iskati

sorodnost tudi s fragmenti poslikave v romarski cerkvi Viskorša v Benečiji (13).

Sredi devetdesetih let preteklega stoletja so se v župnijski cerkvi Marijinega vnebovzetja v Podmelcu na pobudo Ministrstva za kulturo, po letih premora, začela nadaljevalna restavratorska dela (14), ki so pod beležem cerkvene ladje razkrila zelo kakovostno baročno poslikavo Marijinega oznanjenja na slavočno steni, medtem ko je na prizorih poslednje sodbe na severni steni ladje še možno prepoznati izstopajoče primese renesančnih likovnih vzorov, kar pa ne velja za prizor Binkošti, ki je v nadaljevanju prizora Vesoljne sodbe. Na nasprotni strani tj. na južni steni ladje so uprizorjeni gro-

Skupina lesenih plastik z nekdanjega oltarja v cerkvi pri sv. Marjeti na Stolu: sv. Mohor, sv. Marjeta, sv. Juri (zgoraj); Skupina treh lesenih plastik iz Bovškega, desni kip predstavlja sv. Nežo (spodaj)

zoviti prizori pekla s posebnim »kotlinom« za grešnike za vsakega izmed sedmih poglavitnih grehov (15). Dodatni restavratorski posegi v prezbiteriju so pokazali, da gre pri vseh poslikavah cerkve za delo istega avtorja, čeprav je prezbiterij poslikan v a secco tehniki, medtem ko je ladja poslikana v klasični fresko tehniki. Iz napisov pod freskami prizora pekla kot v napisih pod oknom prezbiterija je bila v kronogramu ugotovljena letnica 1718, tj. nastanka poslikave celotne cerkve, ki predstavlja zaokroženo ilustracijo glavnih vsebin kateheze: vesoljne sodbe s peklom v cerkveni ladji in prav tam tudi ponazorjeno ustanovitev Cerkev na Binkošti, ki je pot do nebeške slave, katera je ponazorjena na svodu prezbiterija. Ob prehodu oboka v nosilne stene so naslikani novozavezni očetje in zadnja večerja; posebno pozornost vzbudi nenavaden prizor na smokvinem drevesu obešenega Juda Iškarijota z razlitim drobovjem na levi notranji strani slavočne stene, na nasprotni strani pa je naslikan Kajnov greh. Isti motiv pekla se je pokazal pod beleži pri popotresni obnovi južne kapele župnijske cerkve sv. Lamberta v Nemškem Rutu, kar daje slutiti, da je umetnik v poslikavi grozovitih prizorov »peklenskih muk« dokumentiral strahotno vzdušje, ki je vladalo na Tolminskem po krvavem zatrtju »Velikega punta« iz leta 1713 (16). Slikar Luka Šarf je prepoznaven tudi po svojem »mojstrskem« znaku, to je po značilni upodobitvi lune

in sonca na slavoločni steni cerkve v Nemškem Rutu, prav tako na slavoločni steni v cerkvi v Podmeltu in tudi na »sončni uri', ki jo je naslikal na vogalu nekdanje »kaplanije« v Kobaridu, ki je bila tudi restavrirana v okviru popotresne obnove (17). Pri nadaljnjih konservatorsko – restavratorskih posegih v okviru popotresne obnove sakralnih objektov v Posočju so se pod beleži na južni steni ladje cerkve sv. Mateja v Drežniških Ravnah pojavile sledi sinopsis risbe za kasnejšo poslikavo, ki močno spominjajo na ostala Šarfova dela. Nadaljnja restavratorska dela v prezbiteriju cerkve sv. Nikolaja v Kredu pri Kobaridu (18) bodo pokazala, ali je zgornjo baročno plast poslikav morda tudi možno pripisati istemu »čopiču'.

Priprava na popotresno obnovo mnogih zgradb je bila povod za predhoden pregled tudi najbolj pozabljenih kotičkov, zato so se na cerkvenih in domačih podstrešjih, shrambah, kaščah, skednjih, »klenicah« pa tudi po kletah našli za kulturno dediščino zanimivi predmeti. Spomeniško varstvena služba je skupaj z Državno tehnično pisarno in v sodelovanju z župnijskimi uradi pisno in ustno opozarjala vse lastnike, naj bodo pozorni na vse premične predmete, ki imajo »starinsko« patino in naj ne nasedajo morebitnim kupcem in obetavnim posrednikom. Pri čiščenju podstrešja župnišča v Logu pod Mangartom so bile odkrite štiri lesene plastike, katere je bilo možno že na prvi pogled pripisati dletu »Kobariške delavnice«. Dve izmed plastik imata še delno ohranjeno poslikavo, med tem ko sta ostali dve očiščeni do osnove. Kip škofa – morda sv. Urha, ki je zavetnik župnije Bovec po velikosti in rezbarski izdelavi kakovostno nekoliko odstopa od ostalih treh kipov svetnic, med katerimi je po atributih prepoznavna le sv. Neža. Iz poročil župnijske kronike je znano, da so bile ob začetku 1. svetovne vojne iz Bovca prenesene na varno nekatere dragocenosti z župnijskim arhivom v Log pod Mangartom, zato obstaja velika verjetnost, da vse štiri plastike izvirajo iz Bovca. Sicer je bilo stroki že doslej znano, da je bil oltar pri Devici Mariji na Polju delo »Kobariške delavnice«, od katerega se je ohranil kip sv. Barbare in je sedaj del stalne razstave v Tolminskem muzeju. Še naprej pa ostaja odprto vprašanje, ali so te štiri plastike iz nekdanjega zlatega oltarja pri Devici Mariji na Polju ali pa morda iz župnijske cerkve sv. Urha (19).

Tudi iz podstrešja župnišča v Breginju so bile »potegnjene« na plano lesene plastike sv. Marjete, sv. Florijana in sv. Mohorja, ki so bile do »furlanskega« potresa leta 1976 v oltarju cerkve sv. Marjete pod Stolom. Tudi te plastike je možno že na prvi pogled pripisati »Kobariški delavnici« in prav tako tudi močno poškodovan kipec Marije z Detetom v naročju, med tem ko je opredelitev za klečečega angela bolj negotova; za slednji dve plastiki tudi ni znana prvotna lokacija.

V sklopu popotresne obnove cerkve sv. Volarija (Hilarija) na Miji pri Robiču so bili obnovljeni kipi zavetnika sv. Volarija, sv. Mateja in sv. Katarine Aleksandrijske (20). Tolminskemu muzeju je bila pred leti posredovana fotografija že »očiščene« oltarne arhitekture oltarja iz cerkve sv. Volarija (21).

Nekdanji kobariški dekan msgr. Franc Rupnik je na cerkvenem podstrešju v Idrskem našel leseno plastiko sv. Pavla, ki je bila pred tem na oltarju nekdanje cerkve sv. Tomaža na vzpetini »Petru« nad Idrskim. Gube oblačila, zlasti pa obraz z brado in značilna drža svetnika izdajata poreklo te plastike, kar pomeni, da je bil tudi tamkajšnji oltar iz »Kobariške delavnice«.

Po primerjavi med plastikami posameznih oltarjev v Benečiji, Furlaniji in v Posočju ter med fotografijami tistih, ki so bili uničeni med 1. svetovno vojno, potem je »Kobariški delavnici« možno z veliko gotovostjo pripisati tudi tri ohranjene plastike iz starega oltarja cerkve sv. Petra v Zatoľminu (22).

V gotskem slogu obnovljeni cerkvi sv. Marka nad Žabčami iz 12. stoletja, ki je bila razdejana v protiverski vnemi leta 1949 (23), sta bili leta 1994 vrnjeni leseni plastiki iz nekdanjega zlatega oltarja, in sicer zavetnik sv. Marko ter Marija z Detetom v naročju (24). Kip zavetnika sodi med boljše plastike »Kobariške delavnice« in je rezbarsko kakovostnejši od Marije z Detetom, ki kompozicijsko in rezbarsko zelo spominja na kip Marije z Detetom v cerkvi sv. Jerneja v Dolnjem Barnasu (25). Še večjo sorodnost z omenjeno plastiko iz Dolnjega Barnasa pa je možno zaznati na leseni plastiki Marije z Detetom (26), ki se hrani v župnijskem uradu v Tolminu in je bila do 1. svetovne vojne na stranskem oltarju pokopališke cerkve sv. Urha, kar napeljuje na sklepanje, da je bil verjetno tudi stranski – Marijin oltar te cerkve iz »Kobariške delavnice«.

Če se k navedenim štirinajstim lesenim plastikam prišteje še lesena plastika svetnice iz cerkve sv. Jurija na Kneži (27), pri kateri je spodnji del plastike sicer bolj razgiban in stilno bolj izdelan, potem se likovnemu opusu »Kobariške delavnice« lahko pogojno pripiše petnajst enot lesenih plastik. Še naprej pa ostaja odprto vprašanje, pri kom in kje so se »izšolali« mojstri »Kobariške delavnice«? Pri »zlatih oltarjih« je očitno, da so delo večjega števila različnih rok, tako so praviloma

Lesena plastika sv. Pavla iz nekdanje cerkve v Idrskem (zgoraj); restavrirani kip sv. Volarija – Hilarija (spodaj)

plastike zavetnika delo glavnega mojstra in so zato tudi po likovno – umetniški plati kakovostnejša.

S stenskim poslikavam v ladji župnijske cerkve v Podmelcu in stranske kapele cerkve v Nemškem Rutu, ostankom sinopsisa v cerkvi sv. Mateja v Drežniških Ravnah, kot tudi s »sončno uro« v fresko tehniki na zunanji fasadi nekdanje kaplanije v Kobaridu se podaljša tudi seznam del Luke Šarfa in njegovih sodelavcev.

S tem zapisom zagotovo ni izčrpana inventarizacija »Kobariške delavnice«, saj se bo v prihodnje lahko izkazalo, da ji bo možno pripisati še kakšno doslej nepoznano delo.

Zanimiva bi bila tudi raziskava o »Kobariški delavnici«, kot npr. o rezbarju Andreju Stresu iz Tolmina (28) in tudi o drugih mojstrih in delavnicah, ki so se v preteklih stoletjih pojavile in zaživele ob »Slovenski« oziroma »Andrejevi« poti med Gorenjsko in Furlanijo oziroma na Cerkljansko – Idrijskem, širšem Tolminskem in v Slovensko Benečijo.(29)

Msgr. Franc Rupnik zaključuje svoj prispevek »Kobariška umetniška šola in zlati oltarji«, ki je objavljen v zborniku »Po poteh Andreja iz Loke« (30) s citatom prof. Franceta Steleta iz knjige »Umetnost v Primorju': *»Prav ob tej poti se nahajajo najzanimivejši spomeniki. Te kulturne izmenjave so bile posebno intenzivne prvič v drugi polovici 14. stoletja in v prvi polovici 15., v drugič pa v drugi polovici 15. in prvi polovici 16. stoletja (zdaj lahko dodamo še koncem 17. in v začetku 18. stol.). Prvič so ti tokovi šli v smer zahod – vzhod, drugič v nasprotno smer...«*

V zgodovini so se smeri velikokrat spreminjale, občasno pa tudi tekle vzporedno in pogosto v tesni povezavi z vsakokratnimi gospodarskimi in trgovskimi tokovi.

Z odpravo meja znotraj Evropske skupnosti se bodo ponovno sprostile in upajmo, da bodo tudi oživele nekdanj pomembne zgodovinske poti; kulturni spomeniki in tisočletna dediščina ob njih pa naj ne postanejo samo »breme« vzdrževanja spomina na pretekle čase, pač pa nujna popestritev in poživitev duha, ki hkrati s svojimi vrednotami nagovarja in plemeniti tudi človeka današnjega in jutrišnjega časa.

OPOMBE:

1) Navedek v besedilu Emilijana Cevca; Prispevek Andreja iz Loke k slovenski gotski arhitekturi v zborniku Po poteh Andreja iz Loke, Špjetar 1994m, str 57

2) Navedek v istem besedilu na str. 57

3) Giuseppe Marchetti, Guido Nicoletti: La scultura lignea nel Friuli, Milano; Giuseppe Marchetti: Le chiesette votive del Friuli, Udine 1971

4) Oltarji: sv. Andreja in sv. Lucije v Kravarju, sv. Janeza v Landarski jami, sv. Jerneja v Barnasu, sv. Antona opata v Malini, stranska oltarja v cerkvi pri sv. Lenartu

5) objavljena delno tudi v italijanščini in v Trinkovem koledarju za 1985

6) I: od 1670 – 1680 z oltarji sv. Janeza v Landarski jami, sv. Lenarta v Ošjaku, sv. Silvestra v Kožbani, sv. Antona Opata v Klenju, sv. Volarija na Miji pri Robiču – ohranjeni le trije kipi, uničen je tudi oltar sv. Donata v Lazcu. II. od 1685 do 1670 sodijo: oltar sv.

Jerneja v Dolnjem Barnasu, uničeni oltar sv. Antona Padovanskega na Mengorah, sv. Kancijana v Britofu ob Idriji, neohranjena prižnica pri sv. Danijelu v Volčah, oltar Žalostne Matere Božje v Golem Brdu in stranski oltar v Bellazoi pri Magredisu. III. Od 1700 do 1710 sodijo: veliki oltar v kraju Malina pri Ahtnu, veliki oltar v Grions del Torre, sv. Lucije v Kravarju, oltarni okvir glavnega oltarja v Kobaridu in stranska oltarja Križanja in sv. Apolonije v Sv. Lenartu Slovenov

7) Ljubljana 1983, str 11 – 22

8) Doslej znani rezbarji iz »Urhove« hiše – rodbine v Kobaridu so: Urh Vrtav, domnevno iz Oblok v Baški grapi, je bil oče Jerneja Vrtava – Bartolomeo Ortari, ki je bil krščen 15. avgusta 1647 v Kobaridu in prav tam tudi 22. novembra 1725 umrl, Lovrenc Vrtav, ki je tudi rezbaril, je bil Urhov brat in Anton zadnji znani rezbar Vrtavovih, ki je bil verjetno Jernejev vnuk

9) krščen 17. okt. 1671 v Kobaridu kot nezakonski sin Janeza Šarfa iz Škofje Loke in Ivane Perinčič

10) cerkev je bila posvečena 1696. leta

11) cerkev so leta 1935 predelali Italijani ob gradnji kostnice

12) iz leta 1721

13) Monteaperta

14) pod vodstvom prof. Moma Vukovića, predhodne restavratorske posege v prezbitterju je opravil ZVKD iz Nove Gorice

15) Dela je spremljala strokovna komisija v sestavi: akademik Emilijan Cevc, dr. Marjan Slabe, prof. dr. Nace Šumi, prof. Giuseppe Bergamini, prof. Janez Kromar, prof. Robert Červ, ki je prvi stensko poslikavo pripisal Luki Šarfu, ter prof. Olga Zupan in Silvester Gaberšček

16) Restavratorske posege sta vodila prof. France Kokalj in prof. Gregor Kokalj

17) Restavratorske posege je opravil ZVKD enota Nova Gorica

18) Odkrivanje in utrjevanje srednjeveških in baročnih fresk je izvajal ZVKD enota Nova Gorica

19) kip škofa in svetnice sta bila že dovršena, dva kipa z delno ohranjeno polihromacijo pa sta na restavriranju v Restavratorskem centru v Ljubljani

20) in ne sv. Jederti, kot je bila pomotoma poimenovana. Vse tri plastike iz »Kobariške delavnice« ter plastiki sv. Roka in sv. Andreja, ki sta deli druge delavnice, so bili restavrirani v Restavratorskem centru v Ljubljani

21) zaradi neposredne bližine državne meje je cerkev sv. Volarija postala ljudem nedostopna, postala je pomožna postojanka graničarjev nekdanje JNA, ki so preostanek oltarja zakurili

22) v šestdesetih letih je akad. Slikar Rudi Kogej odnesel štiri kipe apostolov, ki so bili shranjeni na podstrešju Lokarjeve domačije, v Tolminski muzej, pri čemer je plastiko sv. Andreja prodal v tujino. Župnijski urad v Tolminu je zahteval njihovo vrnitev, kjer so tudi v hrambi. Manjši dve sta bili restavrirani v Škofijski delavnici v Mariboru, večjo plastiko sv. Petra pa je restavriral prof. Momo Vuković. Po fotografski primerjavi so zelo podobne kipom z oltarja v Hostnem, ki jih pripisujejo Urhu Vrtavu in naj bi nastale med leti 1675-1685.

23) Prvotna cerkev iz 12. stol. v 15. stol gotizirana in kasneje barokizirana je bila leta 1949 v protiverskem divjanju razdejana in je vse do odhoda JLA 1991 služila kot tarča vojaških strelnih vaj

24) obe plastiki sta bili restavrirani v Škofijski delavnici v Mariboru

25) iz leta 1685 po fotografiji v sestavku Boruta Uršiča v Trinkovem koledarju za leto 1985

26) restavriran v Škofijski delavnici v Mariboru

27) verjetno prenesen iz nekdanje cerkve sv. Jurija na Ilovci nad Knežo, na katerem so prav tako prepoznavne značilne poteze rezbarskega dleta iz Kobarida

28) Tarcisio Venutti mu pripisuje oltar sv. Antona iz leta 1773 v cerkvi v Gornji Mersi pri Šentlenartu

29) Kot npr. v 16. in 17. stol. gradbenik in kamnosek Caspar iz Tolmina, Matija Leban duhovnik in freskant iz Poljubinja, ali pa v 19. stol. zelo živa dejavnost Cerkljanske delavnice s podobarji in rezbarji: Josipom Štravsom, Josipom in Mihaelom Kosmačem, Francem Peternelom, Matejem Kokelom, Jakobom Raspetom ter zelo plodnim podobarjem Jurijem Tavčarjem iz Idrije. V ta okvir sodijo še številni posamezniki, kot so Seljak Tomaž st. in Seljak Tomaž ml. ter Seljak Franc iz Kneže v Baški grapi ali pa Vincenc Lapanja s Ponikev na Šentviški planoti.

30) izdala zadruga Lipa iz Špjeta 1994

VIRI IN LITERATURA:

- Sestavki: Gian Carlo Menis; Zgodovinske korenine Evrope med Furlanijo, Koroško in Slovenijo, Emilijan Cevc; Prispevek Andreja iz Loke k slovenski gotski arhitekturi, Tarcisio Venutti; Zgodovina in značilnosti slovenskih gotskih cerkvic, Franc Rupnik; Kobariška umetniška šola in zlati altariji, Silvester Gaberšček; Nekatere vezi med Furlanijo in Gorenjsko, Giovanni Maria Del Basso; Furlani in slovenska kultura v Zborniku: Po poteh Andreja iz Loke, Špjetar Slovenov, 1994
- Borut Uršič; Rezbar Jernej Vrtav in slikar Luka Šarf, Trinkov koledar, Čedad 1985, str. 58-71
- Borut Uršič; Rezljani altariji 17. stol. v Goriških Brdih, Zbornik za umetnostno zgodovino, n.v. XX, Ljubljana 1984
- Borut Uršič; Altari lignei della bottega d'intaglio di Kobarid (Caporetto), Atti del simposio dedicato alla Mostra della scultura lignea in Friuli, Udine 1983
- La cultura slovena nel Litorale, Gorizia 1958
- Slovenski primorski biografski leksikon, Gorica 1989, zvezek 15, str. 509
- Slovenski primorski biografski leksikon, Gorica 1991, zvezek 17, str. 283-204
- Giuseppe Marchetti; Le chiesette votive della Slovenia friulana, Sot na nape, Udine, XIII (1961) 3, str. 24-38
- Giuseppe Marchetti; Le chiesette votive del Friuli, Udine 1971
- Tarcisio Venutti; Chiesette votive da S. Pietro al Natisone a Prepotto, La nuova base
- Tarcisio Venutti; Chiesette votive da Tarcento a Cividale, La nuova base
- Sergej Vrišer; Baročno kiparstvo na Primorskem, Ljubljana 1983, str.11 – 22
- Emilijan Cevc; Goriška v slovenski umetnosti v preteklosti, Goriški zbornik 1947-1957, Nova Gorica 1957
- Sakralna znamenja, Lesena plastika na Goriškem med pozno gotiko in renesanso, Uredil: Walter Klainscek
- La scultura lignea nell'arco Alpino, a cura di Giuseppe Perusini, Udine 1997
- Branko Melink; Marijino Celje 3, Župnijski urad Marijino Celje 1995
- Slavko Jereb; V zavetju sv. Kancijana 1505-2005 ob 500-letnici cerkve v Britofu, 2005
- Andrea Antonello in Walter Klainscek; Gotske cerkve v Posočju in Goriških Brdih, Gorizia 1996
- Sergio Tavano; I monumenti fra Aquileia e Gorizia, Udine – Gorizia 1988
- Valentina Kobal; Posočska pričevanja o moči slovenskega gotskega sakralnega slikarstva, tipkopis 1997/98
- Andrea Moschetti; I danni ai monumenti e alle opere d'arte delle Venezie nella guerra mondiale 1915-18, Venezia 1928-31
- Franc Rupnik; Kraj in župnija Kobarid od začetka drugega tisočletja do leta 1848, Kobarid – zbornik uredila Nada Osmuk, Kobarid 1997, str. 29-66
- Cin, cin, cin Drežnica, zbornik – uredila Marijan Lazar in Urška Kranjc, Drežnica 2003
- Andrej Jazbec; Marija z detetom iz cerkve Marijinega rojstva na Policah na Šentviški planoti, Idrijski razgledi I, Idrija 2007, str. 60-66

ZVESTI MISLI SLOVENSКИH TABOROV

Proslavljanja stoletnice šempaskega tabora leta 1968

Vlasta Tul

Leta 2008 se spominjamo vsaj dveh obletnic povezanih z idejo Združene Slovenije. Prva je zaznamovana z burnim letom 1848, ko se je ta zamisel porodila, druga pa z gibanjem, ki je uresničitev programa Zedinjene Slovenije leta 1868 na taborih javno zahtevalo. Na Primorskem so prvi tabor priredili na Veliki Otavi pri Šempasu. Posebnost šempaskega tabora, ki je bil sicer tretji zapovrstjo v slovenskem prostoru, je bila ta, da so bile zahteve po Združeni Sloveniji prvič izpostavljene že v programu tabora in nato uvrščene na prvo mesto med sklepi, ki jih je tabor sprejel.

Mineva 160 let, kar je revolucionarno leto 1848, z zahtevami po političnih in narodnostnih pravicah v velikem delu evropskega prostora, prineslo tako imenovano »pomlad narodov« tudi Slovencem. Tega leta so zlasti slovenski študentje in mlajši intelektualci na Dunaju in v Gradcu oblikovali program Zedinjena Slovenija, v katerem so zahtevali združitev vsega slovenskega narodnostnega ozemlja ne glede na takratne deželne meje, terjali pa so tudi uvedbo slovenskega jezika v šole in urade. Program ni imel množične podpore med preprostim ljudstvom, oblast na Dunaju pa je že kmalu po zadušitvi revolucije odpravila pridobljene svoboščine, tudi politične in narodnostne. Toda poslej je slovensčina imela v šolstvu in na upravnopravnem področju vseeno nekoliko večjo vlogo.

Misel na Zedinjeno Slovenijo je z obnovo parlamentarnega življenja v šestdesetih letih 19. stoletja spet zaživela, najbolj odmevno v dobi taborov, to je prvih slovenskih množičnih političnih zborovanjih, ki so nekako zrasli iz čitalniških zborovanj na prostem in po češkem zgledu. Začetniki in nosilci taborskega gibanja so bili liberalni mladoslovenci. Taboroma v Ljutomeru 9. avgusta 1868 in Žalcu 6. septembra 1868 je 18. oktobra istega leta sledil prvi tabor v Šempasu. Vrsta taborov je bila do leta 1871 organizirana po vseh deželah, kjer so živeli Slovenci, na Primorskem jih je bilo šest, od tega štirje na Goriškem (Šempas, Biljana v Brdih, Tolmin, Sežana), dva v Istri (Kubed, Kastav), štirje na Kranjskem, od tega kar trije na Notranjskem (Pivka, Cerknica, Vipava).

V politično življenje Slovencev je veliko spremembo leta 1866 prinesla izgubljena vojna Avstrije proti Prusiji in Italiji, po kateri je Beneška Slovenija

Štampiljka ob 100-letnici tabora

pripadla Italiji, meja z novo italijansko državo pa se je približala in posledično okrepila protislovensko usmerjenost pripadnikov italijanske narodnosti na Primorskem-Goriškem. Potreba po Zedinjeni Sloveniji je ponovno oživila, saj je bilo slutiti, da bi bili Slovenci ob morebitnem propadu monarhije razdeljeni med Nemčijo in Italijo. Nove razmere so tako krepile občutek ogroženosti in dvigale narodno zavest. Taborsko gibanje na Primorskem je prežemala misel, da je potrebno na narodnostni meji še toliko bolj skrbeti za lastno ohranitev in uveljavitev.

Zaradi jasno izraženih zahtev po združenju vseh slovenskih dežel, zaradi javno zahtevanih narodnostnih pravic in zaradi množične podpore, nosijo tabori pečat ene najsvetlejših in za slovensko narodno gibanje ključnih obdobj v naši zgodovini.

Ravno zato so ob različnih priložnostih še vedno vredni omembe in spomina. Tako je bilo veliko pozornosti posvečene stoletnicam prvih taborov leta 1968.

Na Goriškem so leta 1968, na stoto obletnico tabora v Šempasu, pripravili veliko slovesnost z več prireditvami in spremljevalnimi dejavnostmi. Kako so slovesnosti potekale, kakšen je bil njihov namen, program, kdo so bili med nastopajočimi, kaj so govorniki na prireditvah povedali, to vse izvemo iz javnih občil. Časopisje na obeh straneh državne meje je o dogajanjih bolj ali manj izčrpno poročalo. O dogajanjih so poročali tudi na radiu. Nekaj več o ozadju, o prizadevanjih, poteh in stranpoteh, ki so do prireditev privedli, pa izvemo iz sicer nepopolno ohranjenega arhivskega gradiva, ki ga v povezavi tem hrani Pokrajinski arhiv v Novi Gorici.

Zamisel, da je vredno in potrebno tako obletnico kar moč slovesno obeležiti, je dozorela že vsaj dve leti prej. Njeni snovalci, goriški kulturniki, so na posvetovalnem sestanku 2. novembra 1966 pri Zvezi kulturnoprosvetnih organizacij (ZKPO) v Novi Gorici v bistvu sklenili obeležiti stoletnico celotnega narodnega preporoda na Goriškem, kar je pomenilo, da so se želeli spomniti tudi obletnic ustanovitve številnih čitalnic v naših krajih, ki so zaživele že tudi pred taborom v Šempasu, izhajanja časopisov in oblikovanja političnih društev ter pomembnih in zaslužnih posameznikov iz tega obdobja. Proslava naj bi bila medobčinska, vseprimorska, zato so k sodelovanju najprej povabili takratne občine Ajdovščina, Tolmin, Idrija in Sežana. Razmišljali pa so tudi o vključitvi občine Ilirska Bistrica, Postojna ter Koper in Slovenske prosvetne zveze v Gorici in Trstu. Zaželenega odziva s strani povabljenih občin žal ni bilo. V iniciativni odbor niso imenovalе svojih članov, ki so ga sestavljali zato le predstavniki z novogoriškega območja, predvsem ugledni ravnatelji oziroma predstavniki kulturnih in izobraževalnih ustanov, ki so že same imele več kot le občinski značaj. Na sestanku iniciativnega odbora so 6. marca 1967 sklenili proslave obletnic čitalnic prepustiti posameznim občinam ali krajem, kjer so te delovale. Odbor pa naj bi te proslave

spodbujal, morda koordiniral, predlagal obeležitve ter načine prireditev sploh. Hkrati je sklenil, da bo osrednja proslava jeseni 1968 ob stoletnici šempaskega tabora, s postavitvijo obeležja taboru in 150-letnici rojstva dr. Karla Lavriča, ki naj bi mu odkrili spomenik. Načrtoval je tudi več kulturnih prireditev.

Odbor je nato zaprosil Občinsko konferenco Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL) Nova Gorica, naj prevzame organizacijo vseh načrtovanih prireditev s posebnim poudarkom na šempaskem taboru. Maja 1968 je bil pri občinski konferenci SZDL imenovan devetnajstčlanski pripravljalni odbor za proslavo 100-letnice tabora v Šempasu, ki mu je predsedoval Milo Vižintin, podpredsednik je bil Branko Marušič, tajnica odbora pa Alenka Saksida. Dela so nato stekla z vsem zagonom. Vsak član odbora je bil zadolžen za izpeljavo konkretne naloge. Za kulturni program v povezavi z vsemi sorodnimi institucijami in Slovensko prosvetno zvezo v Trstu in Gorici, je bila zadolžena ZKPO, kjer je bila tajnica Alenka Saksida, hkrati tajnica odbora za proslavo. V sodelovanju z goriškimi pevovodji so se na ZKPO domenili za spored pesmi, ki naj bi jih peli pevski zbori. Zaradi sprememb v sestavi združenih pevskih zborov, ko so nekateri zbori odpovedovali sodelovanje, so se nato odločili za izvajanje pesmi Triglav, Barčica, Jadransko morje, Slovan na dan, Zdravljica in Pesem o svobodi, prve tri pod dirigentsko palico Cirila Siliča, druge tri pa Klavdija Koloinija. Slovenska prosvetna zveza je bila pripravljena na prireditev poslati vse pevske zборе z Goriškega in morda tudi zборе s Tržaškega. Zamejci so predlagali pesmi, s katerimi bi nastopili (Le vkup uboga gmajna, Oj, Doberdob, Čej so tiste stezice in Zdravica), odbor jih je potrdil. Goriško gledališče je bilo zadolženo za pripravo primerne predstave, ureditev brošure o taboru pri Šempasu sta imela v rokah Branko Marušič in Marjan Brecelj, za ureditev prireditvenega prostora naj bi poskrbel Milo Vižintin, za propagando na šolah Štefan Trojar, Goriški muzej pa

STOLETNICA ŠEMPASKEGA TABORA 1868-1968

Vabimo vas na prireditev ob stoletnici znamenitega šempaskega tabora na Veliki Otavi 18. oktobra 1868, prvega vse ljudskega političnega zborovanja Slovencev na Primorskem v dobi narodnostnega prebujanja.

Prireditve bodo v dneh od 18. do 20. oktobra 1968 pod pokroviteljstvom predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josipa Vidmarja.

Petek, 18. oktobra:

ob 9.30 športne igre učencev osnovne šole Šempas na igrišču v Šempasu

ob 20. uri »Beseda« v izvedbi Goriškega gledališča v kinodvorani »Šotak« v Novi Gorici

Sobota, 19. oktobra:

ob 16. uri ob Erjavčevi cesti v Novi Gorici odkritje spomenika dr. Karlu Lavriču (1818—1876), buditelju primorskih Slovencev ob 150-letnici rojstva

ob 19.30 pouditev »Beseda« Goriškega gledališča v dvorani združenega doma v Šempasu

Nedelja, 20. oktobra:

ob 10. uri počastitev spomina padlih borcev ob spomenku v Ozeljanu

ob 11. uri odkritje spomenika šempaskemu taboru na Veliki Otavi pod Ozeljanom, na kraju, kjer je bil tabor; hkrati bo slovesno odprta nova cesta Ozeljan—Velika Otava

ob 14. uri osrednja proslava pri Združenem domu v Šempasu

Program:

Nagovor predsednika pripravljalnega odbora Mila Vižintina

nastop združenih pevskih zborov in godbe na pihala

pozdravni govor pokrovitelja proslave akademika Josipa Vidmarja
osrednji govor predsednika republiškega zbora skupščine SRS dr. Joža Vilfana

nastop združenih pevskih zborov, recitatorjev in godbe na pihala

*Stran iz vabila na prireditev ob stoletnici
tabora v Šempasu*

za razstavo o taboru. Tudi novi odbor je sklenil obveščati in vabiti ostale primorske občine, prosil je vse primorske konference SZDL, naj bi spodbudili ljudi k udeležbi praznika v Šempasu. Na avgustovski seji so se že veselili brošure, ki je bila v tisku skupaj s priložnostnimi razglednicami in posebnim spominskim poštnim žigom, v časopisju pa so nizali tekoče objave priprav na proslavo v Šempasu. Občina Nova Gorica je pomagala z denarnim prispevkom Klubu starih goriških študentov poravnati dolg za najem Lavričevega groba v Gorici. Odbor je reševal tudi nesporazume med krajanji Šempasa in Ozeljana glede prizorišča prireditve ob obletnici tabora. Tabor je namreč potekal na Veliki Otavi pri Ozeljanu, poimenovali pa so ga šempaski, ker je bil v takratni občini Šempas. V zaključno fazo priprav za ureditev prireditvenih prostorov je odbor vključil predstavnike obeh krajev. Domačini so bili tako zadolženi za okrasitev prireditvenih prostorov in krajev samih. Postavili naj bi dva slavoloka in mlaj ter razobesili trobojnice. Organizatorji so obenem naročili tudi dva transparenta, prodajo priložnostnih značk, brošur in razglednic.

Odbor za proslavo stoletnice tabora v Šempasu je skliceval tiskovne konference, kjer je predstavnike tiska obveščal o rezultatih svojega dela. Še zlasti Primorske novice in Primorski dnevnik sta z bližanjem dne slavnostnega dogodka vse bolj skrbno, obsežno in redno poročala o pripravi na proslavitev tabora.

S programom, ki se je odvijal na obletnico tabora in je vključeval veliko elementov resničnega tabora izpred sto let, so prireditelji poskušali sodobnemu človeku čim bolj približati zgodovinsko dogajanje. Ker so tabori nekako zrasli iz čitalnic, kjer se je v šestdesetih letih odvijalo slovensko kulturno in politično življenje, je Goriško gledališče z uprizoritvijo čitalniškega večera poskušalo občinstvu približati podobo nekdanjega čitalniškega vzdušja že pred glavno slovesnostjo najprej v Novi Gorici, nato še v Šempasu. Večer, ki so ga poimenovali »Velika beseda«, je s pomočjo gradiva, ki ga je pripravil ravnatelj Goriškega muzeja Branko Marušič, priredil in režiral Marjan Kovač. V predstavi so sodelovali tudi dijaki novogoriške gimnazije. Glavna prireditev se je tako kot pred sto leti tabor začela na nedeljo ob dveh popoldan, le da je nedelja pred sto leti padla na 18., leta 1968 pa na 20. oktober. Na tabor pri Šempasu je pred sto leti prišlo 10000 navdušenih udeležencev, takrat je šlo, kot je pozival organizator tabora, za sveto dolžnost boriti se za preživetje in obstoj slovenskega naroda. Ob njegovi obletnici pa se je prireditve udeležilo kakih 3000 ljudi, ki niso prišli le obujat stoletnega spomina, ampak na pravi tabor, ki naj bi ojačil pristno narodno zavest tudi sedanjega rodu, je poročal Novi list. Poročevalec v Primorskih novicah pa je bil očitno nekoliko razočaran nad skromnejšo udeležbo od pričakovane in tudi nad mlačnostjo vsega dogajanja. Pred sto leti je taborite nagovoril dr. Karel Lavrič, osrednja osebnost narodnega preporoda primorskih Slovencev, bil je tudi ključna osebnost šempaskega tabora. Ob stoletnici tabora in hkrati stopetdesetletnici njegovega rojstva so mu v Novi Gorici 19. oktobra 1968 z nagovorom Branka Marušiča odkrili doprsni kip, delo Borisa Kalina. V spomin na zgodovinski tabor

so na njegovem prizorišču na Veliki Otavi organizatorji prireditve postavili spomenik, delo arhitekta Janeza Suhadolca. Ob odkritju je govoril Štefan Trojar. Kot je v Primorskih novicah zapisal Sandi Sitar, naj bi avtor spomenika simbolično uporabil šotor, kar pa ni bilo ustrezno, saj šempaski tabor ni bil tabor v smislu šotorjenja, ampak narodne utrdbe. Glavna prireditev leta 1968 ni potekala na prvotnem prireditvenem prostoru na Veliki Otavi, marveč ob združenem domu v Šempasu. Bila pa sta tam okrašena govorniški oder in tribuna za nastopajoče kot pred sto leti. Nastopali so pevci z obeh strani državne meje, skupaj okrog 250, poleg tega pa še godbi na pihala iz Ajdovščine in Idrije. Med povabljenimi gosti je bilo opaziti kar nekaj vidnih slovenskih politikov, zelo močno pa je bilo zastopstvo iz zamejstva. Po sto letih sta za Lavričem stopila na govorniški oder v Šempasu pokrovitelj tabora akademik Josip Vidmar in nato slavnostni govornik primorski rojak dr. Joža Vilfan.

Zanimivo, da si poročevalci glede vzdušja, ki je prevladovalo na taboru, niso bili edini. Poročevalec Novega lista je med zborovalci v Šempasu opazoval udeležence, ki naj bi žareli od taborske navdušenosti. Pohvalil je strnjen in izklesan govor dr. Josipa Vidmarja, ki ga je ob burnem odobravanju navzočih zaključil z besedami: »Svoj prostor na soncu bomo dosegli, če bomo misli slovenskih taborov izpred sto let ostali zvesti naprej. In to hočemo.« Isti poročevalec je omenil slavnostni govor dr. Jože Vilfana z aktualno vsebino, v katerem je opozoril, da smo Slovenci dolžni sami odločati o svojih zadevah. V Primorskem dnevniku je bil govor dr. Josipa Vidmarja v celoti objavljen, iz govora dr. Jože Vilfana pa le poudarki. Katoliški glas je v govoru Josipa Vidmarja zmotila misel, da se je taborsko gibanje končno uresničilo v socialistični skupnosti slovenskega naroda. Navdušilo pa ga je izvajanje Jože Vilfana, ki je vrednote iz taborske dobe, ko so se Slovenci zavzeli za Zedinjeno Slovenijo, povezal z nalogami, ki zadevajo sedanje predstavnike slovenskega naroda, da v zveznem merilu z ustavnimi in zakonskimi jamstvi poglobijo slovensko enakopravnost v zvezi jugoslovanskih narodov. Ta izjava naj bi po mnenju poročevalca ovrgla trditev Edvarda Kardelja z dne 6. oktobra 1968, ki je na proslavi stoletnice tabora v Ljutomeru dejal, da smo Slovenci že prišli do zedinjene Slovenije z uresničenjem revolucionarne zveze delavcev, kmetov in vsega delovnega ljudstva v Osvobodilni fronti.

V drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja so se v Jugoslaviji resnično zaostрила nacionalna vprašanja, zlasti ko je šlo za neenakopravno uporabo slovenskega jezika v stikih z drugimi jugoslovanskimi narodi. Poleg tega je leta 1968 »praška pomlad« in njeno zatrtje vplivalo tudi na težnje po večji liberalizaciji družbe v Jugoslaviji in Sloveniji, pojavile so se zahteve po večji samostojnosti republik. V Sloveniji je zahteve za take politične in tudi gospodarske reforme poosebljal predsednik izvršnega sveta Stane Kavčič. Koliko so take razmere spodbudile k proslavitvi obletnic čitalniškega in taborskega gibanja iz ohranjenih dokumentov, ni moč razbrati. Vse kaže, da je bolj sproščeno vzdušje v Sloveniji

nasprotnike političnega sistema v Jugoslaviji navdajalo z upanjem, da so tam na vidiku tudi skorajšnje večje spremembe.

Vse poročevalce s proslavitve tabora je navdušil nastop Franca Gorkiča, 82-letnega predsednika Kluba starih goriških študentov, ki je pozdravil udeležence v imenu rodu, ki je pomagal k uresničitvi idej s šempaskega tabora.

Proslavljanje je seglo tudi med Slovence v Gorici. Na predvečer tabora je klub Simon Gregorčič v Gorici pod predsedstvom Marka Waltritscha začel sezono svojega kulturnega delovanja. Kot gost in predavatelj je o narodnostnem gibanju v času čitalnic in taborov na Slovenskem in še posebej v goriškem prostoru govoril Joža Vilfan.

Pomemben prispevek k stoletnici šempaskega tabora je bil ponatis publikacije Ernesta Klavžarja iz leta 1868 Tabor v Šempasu. Ponatisu so dodani še trije članki: dr. Vasilij Melik piše o taborih na Slovenskem, Branko Marušič o šempaskem taboru, Marjan Brecelj pa o Ernestu Klavžarju in njegovih publicističnih delih.

Šempaski tabor je leta 1868 združil primorske Slovence v boju za narodnostne pravice, ker so se v skupnosti avstro-ogrske države počutili neenakopravne pa tudi ogrožene s strani italijanskega iredentizma. Prireditve ob stoletnici so obudile spomin na veliki dogodek, obenem pa naj bi tudi okrepile narodno zavest in misel, da moramo za samoohranitev ostati zvesti ideji nekdanjih taborov.

Prispevek je nastal zgolj na zapisanih virih, zanimivo pa bi bilo o dogajanjih oktobra 1969 povprašati tudi organizatorje in udeležence.

Tudi po 140-letih je sporočilo tabora še vedno aktualno. V okoljih, kjer sobiva več narodov, namreč vedno obstaja nevarnost prevlade močnejšega nad šibkejšim, zato moramo prisluhniti drug drugemu, se medsebojno upoštevati, če želimo živeti v slogi in miru.

VIRI IN LITERATURA (IZBOR):

- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (PANG), Zveza kulturnih organizacij Nova Gorica, t.e. 7
- PANG, Občinski odbor Socialistične zveze delovnega ljudstva Nova Gorica, t.e. 23 in 24
- PANG, Zbirka arhivskega in dokumentacijskega gradiva, t.e. 109
- Primorske novice, 5.10.1968, str. 3, 12.10. 1968, str. 3, 19.10.1968, str. 3, 26.10. 1968, str. 12
- Primorski dnevnik, 8.10. 1968, str. 5, 15.10. 1968, str. 3, 19.10. 1968, str. 3, 22.10.1968, str. 1 in 3,
- Novi list, 24.10.1968, str. 5
- Katoliški glas, 24.10.1968, str. 1
- Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868, Gorica 1868
- Vasilij Melik, Slovenski tabori v Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, 15/2, 1968, str. 65-76
- Branko Marušič, Primorski čas pretekli, Prispevki za zgodovino Primorske, Koper 1985
- Slovenska novejša zgodovina od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848-1992, Ljubljana 2006
- Peter Vodopivec, Od Pohlinove slovnic do samostojne države, Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja, Ljubljana 2006

SLOVENIJA, VODILNO KRASOSLOVNO SREDIŠČE

Posebnosti kraške pokrajine

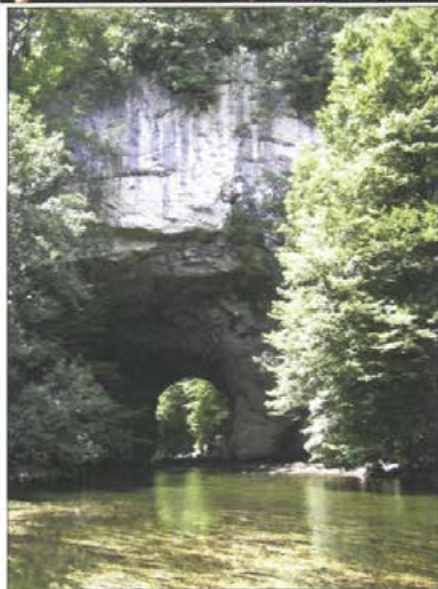
Nataša Ravbar

Kras je oblika površja, za katero so značilne tipične površinske in podzemeljske oblike, ki so se razvile izključno s kemičnim delovanjem vode na lahko topnih karbonatnih kamninah (apnenec, dolomit). Deževnica se v atmosferi in pri prenikanju skozi prst namreč obogati s CO_2 in tako tvori šibko ogljikovo kislino, v stiku s karbonatnimi kamninami pa jih intenzivno raztaplja.

Pri tem nastajajo značilni kraški pojavi, ki oblikujejo kraško pokrajino. Na površju so značilne vrtače, udornice, kraška polja, kopasti vrhovi, izviri in ponori ter mikoreliefne oblike na goli skali (škraplje in žlebiči). Jamski sistemi in brezna nastajajo v podzemlju. Gre za svet brez prave površinske rečne mreže, vendar z izjemno svojevrstnim sistemom podzemskega pretakanja voda po korozijsko razširjenih razpokah in kanalih. Na območju kraških polj, kontaktnega in plitvega krasa se pretakajo reke ponikalnice, kjer pa prihaja do nihanja podtalnice, se pogosto srečujemo z večjimi in manjšimi presihajočimi jezери.

Hitrost in intenzivnost raztapljanja karbonatnih kamnin sta odvisni od lastnosti kamnin in od lokalnega podnebja. Spreminjata se z geografsko širino, razgibanostjo površja, s količino padavin, z debelino prsti, ki prekriva karbonatne kamnine, in s temperaturo.

Značilni tip površja kras (pisano z malo začetnico!) je dobil ime po pokrajini Kras v jugozahodni Sloveniji in je znan povsod po svetu. Geopolitične, zgodovinske in prometne razmere v 19. stoletju so bile vzrok, da je prav pokrajina Kras

Županova jama pri Grosupljem (staro ime Taborska jama) je ena najlepših slovenskih turističnih jam (zgoraj); Za kraško pokrajino so značilne reke ponikalnice. Na sliki je Veliki naravni most – ponorno območje Raka (spodaj). (Foto: Nataša Ravbar)

postala sinonim za to posebno oblikovanost površja. Njegovo slavo so v svet ponesli popotniki, geografi, kartografi in drugi učenjaki, ki so prvič v zgodovini omenjali in opisovali najznamenitejše kraške pojave ravno s slovenskega ozemlja.

Da je bil Kras znan že v antiki, priča njegovo rimsko (latinsko) ime, katerega koren je indoevropskega ali celo predindoevropskega izvora. Iz stare besede *karra*, kamen, je najprej nastalo antično ime Carusadus za današnjo pokrajino Kras. Njegovo ime se je uveljavilo po vsem svetu v enaki ali nekoliko spremenjeni obliki (angleško in nemško Karst, italijansko Carso). Še mnoga druga imena za kraške pojave izvirajo iz slovenskega jezika in so uveljavljena v mednarodni kraški literaturi – na primer dolina za vrtačo; polje za kraško polje; ponor in jama.

V Sloveniji je kar 44 odstotkov (9000 km²) ali skoraj polovica vsega državnega ozemlja kraškega (Novak, 1993). Kraško površje se razteza od visokogorskega sveta Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alp na severu do Soče in Jadranskega morja na zahodu ter do planot v Gorskem Kotarju in do Kolpe na jugu. Karbonatnih kamnin je manj v osrednjem delu Slovenije, severovzhodna Slovenija pa je skoraj popolnoma brez karbonatnih kamnin.

Največja odlika našega krasa je velika pestrost različnih kraških tipov na majhnem ozemlju. Nekateri tipični kraški pojavi so v posameznih tipih krasa različno razviti zaradi drugačnih geoloških, hidroloških, klimatskih in drugih razmer. Kraški pokrajinski tipi se poleg različnih morfoloških oblik med seboj razlikujejo še po nastanku, pokritosti s prstjo in vegetacijsko odejo ter po stopnji zakraselosti, kar vpliva tudi na gostoto poselitve in različno gospodarsko izrabo območja.

Dosedanja kraška literatura v grobem deli kraška območja v Sloveniji na alpski, dinarski in osameli kras (Habič, 1969; 1993; Gams, 2003; Kunaver, 1983). Alpski kras je razvit v Julijskih in Kamniških Alpah, delno tudi v Karavankah. Najobsežnejša sklenjena območja zavzema dinarski kras v južni Sloveniji, ki ga navadno delimo na primorski, notranjski in dolenski kras (Gams, 2003). Osameli kras so manjše krpe karbonatnih kamnin, obkrožene s fluvialno pokrajino v zahodni, osrednji in vzhodni Sloveniji.

Slovenija pa ni edina dežela krasa. Nasprotno, povsem brez krasa je le malo predelov sveta. Na svetu predstavlja kraško ozemlje približno 10 do 20 odstotkov kopnih površin (Ford in Williams, 2007). Vendar pa se nekateri kraški pojavi zaradi različnih geoloških, klimatskih in drugih razmer različno razviti. V Evropi so pomembnejša kraška območja v državah na Balkanskem polotoku, v južni Franciji, Italiji in Španiji. Po svetu pa se znana kraška območja vlečejo preko Male Azije, Kavkaza, Iranskega višavja, Himalaje, loka indonezijskih otočij. Na območju Severne, Srednje in Južne Amerike so obsežni kraški predeli na področju od Skalnega gorovja preko Yucatanskega polotoka in Antilov do Andov.

Na Kitajskem se nahajajo največja sklenjena kraška območja na svetu, ki so hkrati tako zelo raznolika, da je tu moč najti skoraj vse podtipke kraškega sveta. Najbolj znani med njimi so fengcong, fenglin in kamniti gozd. Slednjemu na Madagaskarju pravijo tsingy.

Podobne oblike kitajskemu kopastemu krasu se nahajajo na Jamajki, kjer jim pravijo kokpiti, na Kubi pa prevladujejo mogote. Z Bahamov so znane obmorske jame, imenovane modre luknje, na Yucatanu pa zalite jame, imenovane cenote.

Znanstvena veda krasoslovje

Krasoslovje se je pričelo razvijati v začetku 19. stol. v veliki meri na podlagi raziskovanj krasa na današnjem slovenskem ozemlju. Čeprav je krasoslovje mlada veda, se hitro razvija in postaja tudi v vsakdanjem življenju vse bolj zanimiva. Zavzema zelo široko področje delovanja in preučevanja, pri čemer pa vključuje metode številnih drugih ved. Združuje znanje iz geologije in geografije krasa, hidrografije, speleologije in speleobiologije ter drugih znanstvenih panog (Gams, 1973) in je hkrati del kraške geomorfologije. Ker postaja vse bolj kompleksna veda, postopoma prehaja v samostojno disciplino (Panoš, 1995).

Krasoslovje kot izrazito interdisciplinarna veda doslej še nikjer ni uspela priti v uradne sistemizacije in klasifikacije ved. Na številnih univerzah, oddelkih in katedrah poučujejo predmete o krasu, od geologije in geografije krasa, gradenj na krasu do podzemeljske favne. V večini držav, kjer je kras, so številni doktorji znanosti napravili doktorat iz kraške tematike, vendar niso postali doktorji krasoslovja, temveč doktorji svoje matične panoge.

Ker je kras v Sloveniji in tudi marsikje po svetu postal predvsem gospodarsko pomemben (izkoriščanje vodnih virov, turizem, komunikacije, gradbeni material), so se pokazale potrebe po raziskovalcih, ki bi kras poznali z najrazličnejših vidikov. Prav tako naj bi bili sposobni proučevati kras in kraške pojave za najrazličnejše potrebe narave in sodobne družbe. Potrebno je tudi znati zbrati vse znanje o krasu in njegovih značilnostih ter ga podajati drugim v gospodarske in izobraževalne namene ter za potrebe varovanja okolja, saj so poglobljene in temeljne raziskave različnih strok na kraškem območju pogoj za varovanje tako občutljive pokrajine in za smiselno načrtovanje življenja v njej, bodisi pri načrtovanju oskrbe s pitno vodo bodisi pri načrtovanju in izvajanju različnih drugih posegov v pokrajino.

Znano kamnito območje v južni Španiji – El Torcal (zgoraj). Pokrajini, kjer od 100 do 200 m visoke kraške vzpetine molijo iz ravnice, ki so jih napravile alohtone reke, Kitajci pravijo fenglin, kar pomeni gozd vrhov. Fotografija prikazuje fenglin ob reki Li jiang v provinci Guangxi na Kitajskem (spodaj). (Foto: Nataša Ravbar)

Zato krasoslovje vse bolj zahteva poglobljanje znanja o nastanku in razvoju krasa, njegovih morfoloških značilnosti na površju, o kraških vodonosnikih in o jamah, ki ga votlijo. Predvsem je potrebno vedeti čim več o vodah, ki se pretakajo skozi kras in ga oblikujejo. Zaradi širjenja gostejše poselitve na kraška območja pri nas in po svetu bi bilo potrebno ugotoviti, kakšno stopnjo obremenitve ta tip površja lahko prenese, kakšne so samočistilne sposobnosti tega okolja in koliko je kras že »ranjen«. Prav tako pa krasoslovje raziskuje regionalno razširjenost takega površja pri nas in po svetu. Osnovno razumevanje pa temelji na poznavanju zgodovine ter razvoja raziskovanja in preučevanja krasa.

Sedež Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU je v nekdanji graščini, eni najstarejših stavb v Postojni. (Foto: Franjo Drole)

loških društev, je leta 1929 ustanovil italijanski speleološki inštitut (Istituto Speleologico Italiano) v Postojni, na temeljih katerega je Slovenska akademija znanosti in umetnosti leta 1947 ustanovila Zavod, kasneje Inštitut za raziskovanje krasa.

Prvotna naloga Inštituta za raziskovanje krasa je bila ureditev in izpopolnitev katastra jam (raziskave in meritve večjih jam), kasneje pa so bile raziskave vedno bolj usmerjene v razna druga krasoslovna vprašanja in razvoj celostnega krasoslovja. Prvi raziskovalci so bili R. Savnik, E. Pretnar, S. Brodar, F. Hribar, z novimi sodelavci I. Gamsom, F. Lebnom, R. Gospodaričem, F. Habetom, P. Habičem, A. Kranjcem in F. Šuštaršičem pa se je raziskovalna dejavnost še povečala.

Letos Inštitut obeležuje 60. obletnico delovanja. Zaradi tradicije, pomena Postojnske jame in lokacije sredi najbolj tipičnih kraških pokrajin ter zaradi mednarodne uveljavljenosti v raziskovalnih krogih se je Inštitut v tem času razvil v eno izmed vodilnih mednarodnih raziskovalnih in študijskih krasoslovnih središč.

Na Inštitutu deluje raziskovalna skupina, ki jo sestavljajo geografi, geologi, kemičarka, fizik, biologinja, mikrobiolog in krasoslovka ter tehnični delavci in laborantka. Razvijamo celostno krasoslovje in pri tem sodelujemo s krasoslovci s celega sveta. Naše raziskovalno delo pogloblja temeljno znanje v večini najbolj pomembnih krasoslovnih področij: kraška geomorfologija, speleologija, hidrologija in ekologija.

Inštitut za raziskovanje krasa

Z 20. stoletjem so se predvsem v Evropi pričele raziskave kraških pokrajin, ki bi jih lahko označili kot sodobne znanstvene raziskave, ki so prerasle okvire speleologije ali jamoslovja. Zamisli o ustanovitvi strokovne speleološke in krasoslovne organizacije so se pojavile že pred 1. svetovno vojno. I. A. Perko, tajnik Jamske komisije v Postojni in po 1. svetovni vojni direktor Postojnske jame, ki se je šolal v Trstu in bil član enega tamkajšnjih speleo-

Poglobljamo znanje o zgodovini življenja na krasu, zgodovini krasoslovja in speleologije, o kraškem površju, jamah in vodah ter razvoju krasa. Ugotavljamo, kateri procesi in dogodki določajo razvoj kraškega podzemlja in površja, kakšno je pretakanje voda v kraškem vodonosniku in kako je razvoj krasa povezan z razvojem in razširjenostjo bioloških vrst. Pri tem si pomagamo s proučevanjem različnih virov, terenskimi meritvami, laboratorijskimi analizami in računalniškimi modeliranj.

Sodelavci Inštituta so bili že zelo zgodaj vpeti v mednarodne raziskovalne dejavnosti in razprave, kar dokazuje organiziranje 4. mednarodnega speleološkega kongresa leta 1965 v Ljubljani. Takrat je bila ustanovljena Mednarodna speleološka zveza. Pred nekaj leti je bil za njen stalni sedež, ki ga prej ni imela, izbran prav Inštitut za raziskovanje krasa.

Vsako leto se zvrsti v Postojni nekaj mednarodnih krasoslovnih obiskov in prireditev. Že 15 let pripravljamo Mednarodno krasoslovno šolo »Klasični Kras«, ki se je vsako leto udeleži preko 100 udeležencev iz številnih evropskih in izvenevropskih držav. Inštitut za raziskovanje krasa je tudi sedež nacionalne mreže dolgoročnih ekoloških in socioekonomskih raziskav, ki deluje pod okriljem mednarodne mreže ILTER (International Long-Term Ecological Research). Cilj mreže je raziskovanje, spremljanje in ohranjanje stanja občutljivega kraškega ekosistema.

Svoje izkušnje in poznavanja krasa sodelavci Inštituta širimo tudi v obliki prispevkov poljudnih, strokovnih in znanstvenih člankov ter knjig doma in po svetu. Pod okriljem inštituta je že leta 1955 pričela izhajati znanstvena revija *Acta carsologica*, ki je kot ena redkih slovenskih znanstvenih revij uvrščena v seznam Science Citation Index Expanded. V okviru matične Založbe ZRC smo v zbirki *Carsologica* izdali tudi vrsto znanstvenih monografij.

Poleg znanstvene aktivnosti je cilj našega delovanja tudi prenos informacij in znanja v prakso. Eno izmed naših pomembnejših dosežkov je načrtovanje življenja in opravljanje posegov v tej občutljivi pokrajini ter njeno varovanje. Pri načrtovanju tras pri gradnji avtocest je naša vloga opozarjanje in svetovanje, saj pri razgaljanju površja naletimo na številne kraške pojave, kot so z ilovico zasute vrtače, jame in brezna. Tudi pri najnovejših načrtih gradnje drugega železniškega tira Koper – Divača bomo s svojim znanjem, poznavanjem krasa in izkušnjami pripomogli k najustreznejšim rešitvam.

Z Jamarsko zvezo Slovenije vodimo in urejamo Kataster jam, to je zbirko vseh registriranih kraških jam v Sloveniji in tako razširjamo in poglobljamo poznavanje kraške naravne dediščine. Plod skupnega raziskovanja s češkimi krasoslovci so

V dosednji praksi se je sledenje s pomočjo umetnih sledil v krasu pokazalo za učinkovito pri spoznavanju smeri, hitrosti in drugih značilnosti pretakanja podzemnih voda. (Foto: Arhiv IZRK)

paleomagnetne raziskave jamskih sedimentov, na podlagi katerih je mogoče ugotavljati absolutno starost kraških jam. Na podlagi teh raziskav in raziskav mlade tektonike ter paleokrasa smo odprli nove poglede na oblikovanje kraškega reliefa.

Podzemeljske vode – bodisi prenikajočo skozi kamninski strop ali ponikajoče vodne tokove – raziskujemo s sledenjem z naravnimi in umetnimi sledili in ugotavljamo njihovo kakovost. Sodelujemo pri iskanju virov pitne vode, njihovem upravljanju in varovanju. Raziskujemo, kateri so onesnaževalci kraških podzemnih voda in sodelujemo pri sanaciji odlagališč odpadkov. Ugotavljamo posledice izlitiš škodljivih snovi na prepustno kraško površje. Proučujemo ekološke, biološke in okoljske parametre v različnih tipih podzemeljskih habitatov, kjer so bile odkrite tudi nove vrste podzemeljske favne.

Iz potreb po aplikaciji izrazito interdisciplinarne znanstvene vede krasoslovje smo aktivno vključeni tudi v izobraževalno dejavnost. Sodelujemo v učnih geografskih programih na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter na Fakulteti za humanistične študije v Kopru. Z ustanovitvijo programa podiplomskega študija krasoslovja leta 2001 smo prvi na svetu uvedli samostojni študij krasoslovja. Program je bil sprva izvajan na Fakulteti za humanistične študije v Kopru in je bil kasneje prenesen na Univerzo v Novi Gorici. Velik del predavateljev je iz vrst članov Inštituta za raziskovanje krasa. Tudi sedež šole, prostori in potrebna oprema so v inštitutski zgradbi v Postojni, kjer potekajo predavanja.

Namen študija je usposobiti študente za znanstveno preučevanje krasa na terenu in v laboratoriju ter za samostojno presojanje rezultatov in analiz. Zavzema poznavanje teoretičnih osnov kraških procesov, procesov zakrasedanja in kraških oblik. Poleg tega vključuje tudi poznavanje razporeditve in tipov krasa po svetu (regionalno krasoslovje) in poznavanje okoljevarstvene politike, reševanja problemov onesnaževanja krasa in sposobnosti presoje vplivov pri posegih v kras.

Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU je v slovenskem prostoru pomembna ustanova predvsem z raziskovalnega in z uporabnega vidika. Njegova trdna vpetost v mednarodne tokove krasoslovja pa je hkrati temelj za razvijanje dobrega, tudi vodilnega krasoslovja in za sloves Slovenije kot kraške in krasoslovne dežele.

VIRI:

Ford, D.C. & P.W. Williams, 2007: Karst hydrogeology and geomorphology.- John Willey & Sons, Ltd., 562 str., London.

Gams, I., 1973: Slovenska kraška terminologija.- Katedra za fizično geografijo oddelka za geografijo FF, Univerza v Ljubljani, 76 str., Ljubljana.

Gams, I., 2003: Kras v Sloveniji v prostoru in času.- Založba ZRC, ZRC SAZU, 516 str., Ljubljana.

Habič, P., 1969: Hidrografska rajonizacija krasa v Sloveniji.- Krš Jugoslavije, 6: 79-91.

Habič, P., 1993: Kras and karst in Slovenia.- Naše jame, 35, 1: 5-13.

Kunaver, J., 1983: Geomorfološki razvoj Kaninskega pogorja s posebnim ozirom na glaciokraške pojave.- Geografski zbornik, 22: 197-346.

Novak, D., 1993: Hydrogeological research of the Slovenian karst.- Naše jame, 35, 1: 15-20.

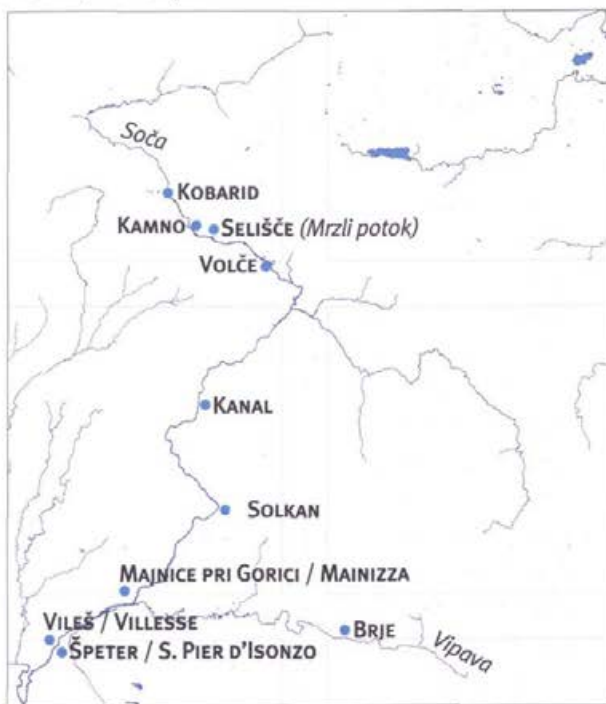
Panoš, V., 1995: Karstology: an integrated system of sciences on karst.- Acta Carsologica, 24: 41-52.

SOČA IN NJENI ARHEOLOŠKI ZAKLADI

Miha Mlinar

Reko Sočo zaradi smaragdne barve in lepote ne občudujemo le danes, ampak so bili čari »krasne hčere planin« v prazgodovini in zgodnejših zgodovinskih dobah še bolj opevani. Edine posredne pričevalke, ki so nas po dolгих stoletjih lahko privedle do takšnega zaključka, so arheološke najdbe, odkrite znotraj struge Soče ali v njenemrodu. Vse te najdbe so bile na žalost odkrite le slučajno, brez prisotnosti arheologov in brez usmerjenih arheoloških posegov. Marsikateri pomemben najdiščni podatek se je zato izgubil, brez podrobnejšega opisa okoliščin odkritja pa je velikokrat oteženo pravilno vrednotenje dogajanja v nam tako oddaljenem času. Zato mi dovolite, da na tem mestu apeliram na vse najditelje ali bodoče najditelje naključnih arheoloških najdb, ne le vodnih, tudi drugih, da jih prinesejo v najbližji muzej ali jih predajo »domačemu« arheologu. Najdba bo tako strokovno obdelana in na vpogled vsem, ki bi jih ta tematika zanimala.

Vrnimo se nazaj k naravi, predvsem k rekam in vodam. Ljudje so se poskušali v davnini, predvsem v predkrščanskih dobah, naravi na razne načine oddolževali za vso dobroto, ki jim jo je dajala. Eden izmed načinov oddolževanja in čaščenja za dobre letine in pridelke je bilo tudi odlaganje raznih, predvsem kovinskih predmetov v reke, močvirja, jezera, brezna, jame, spodmole in druga nenavadna mesta v naravi. Takemu odlaganju lahko sledimo od globoke prazgodovine dalje vse do mlajših arheoloških obdobij, najbolj razširjeno pa je bilo v pozni bronasti dobi. To je čas pred približno 3200 leti, ki ga poznamo tudi pod imenom Kulture žarnih grobišč.

Karta najdišč vodnih najdb iz porečja Soče

Posvetimo se najdbam, odloženim ali odvrženim v reke, potoke ali jezera. Vodne najdbe lahko razlagamo kot del obreda ali daritve kulturnega značaja, določene pa predstavljajo tudi poklon ob srečnem prehodu preko reke ali jezera. Te najdbe so lahko tudi posledica določenih naravnih procesov, predvsem ero-

zije, ki je predmete z zemljo nanese iz bližnje naselbine ali grobišča. Vseh vodnih najdb torej ne gre razlagati kot kulturnih ali votivnih; v mnogih primerih gre za izgubljene predmete, ki pa so lahko tudi posledica neuspelega prečenja vode.

Vodne najdbe so na območju Slovenije najštevilčnejše v Ljubljani, pojavljajo pa se znotraj vseh pomembnejših slovenskih rek in jezer: Save, Drave, Savinje, Kolpe, Kamniške Bistrice, Mure in Blejskega jezera. Odloženi, odvrženi ali izgubljeni predmeti so bili odkriti tudi v Soči in nekaterih njenih pritokih. Značilnost vodnih najdb votivnega značaja je njihova dragocenost in dobra ohranjenost, ti predmeti so velikokrat tudi povsem nerabljeni. Zato lahko sklepamo, da je imelo čaščenje in darovanje vodnim božanstvom v predkrščanskih dobah velik pomen za ljudstva, živeča ob rekah, in kot bomo videli v nadaljevanju, tudi ob Soči.

Najstarejši in za zdaj edini bakrenodobni predmet iz porečja reke Soče izvira iz reke Vipave. Pri vasi Brje je bila na levem bregu struge te reke slučajno odkrita ploščata bakrena sekirica trapezaste oblike, ki jo danes hranijo v Goriškem muzeju v Novi Gorici. Najdbo zaradi osamljenosti težje prisodimo votivnim vodnim najdbam, če pa bo v gornjem toku Vipave v bodoče razkrit še kakšen podoben artefakt, bomo o Vipavi poročali tudi kot o daritveni reki.

Največ vodnih najdb, tako iz Posočja kot tudi ostalega slovenskega in bližnjega prostora, je bronastodobnih. V ta čas sodijo predvsem najdbe orožja, med katerimi prevladujejo bronaste sekire različnih oblik, meči in bodala ter sulične osti in noži.

Leta 1994 je bila v produ Mrzlega potoka nad vasjo Selišče odkrita povsem ohranjena bronasta plavutasta sekira s srednje stoječimi plavutmi in zaobljenim rezilom. Najdiščni podatki odkritja, predvsem težka prehodnost soteske Mrzlega potoka, naravne lepote njegovih korit in dobra ohranjenost sekire kažejo na izrazito kulturni značaj najdbe. Nadvse zanimiva je tudi njena podobnost z bronasto sekiro iz potoka Kosca pri naselju Hlodič v Benečiji. Tudi slednja je bila namreč odkrita v koritih potoka, primerljivi pa sta si tako po starosti kot tudi po obliki.

Druga bronastodobna sekira je prav tako ohranjena v celoti in izhaja iz rečnega proda z desnega brega Soče. Odkrita je bila v bližini domačije Perše, severno od vasi Volče. Lokacija morda nakazuje na prazgodovinski prehod čez Sočo v neposredni bližini Tolmina, ki je moral obstajati nekje v bližini današnjega mostu, kjer je najprimernejše mesto za prečenje rečnega prodišča. Tudi to sekiro zaradi dobre ohranjenosti in najdiščnih okoliščin pripisujemo votivnim najdbam. Ta tip bronastih sekir je na območju Slovenije slabo zastopan, oblikovno primerljivi najdbi sta bili odkriti prav tako v rečnem produ, tokrat reke Drave pri Mariborskem otoku.

V soškem produ je bila pod mostom pri Kamnem odkrita tudi 16 cm dolga, povsem ohranjena bronasta sulična ost. Tudi to poznobronastodobno ost z listnatim rezilom lahko prištevamo med votivne vodne najdbe. Kot zanimivost naj navedemo, da je bila identična sulična ost odkrita tudi v reki Savinji pri Celju.

Razberemo lahko, da je s prostorskega stališča odsek reke Soče z obrežnimi lokacijami med Tolminom in Kobaridom izredno zanimiv. Ostala območja z

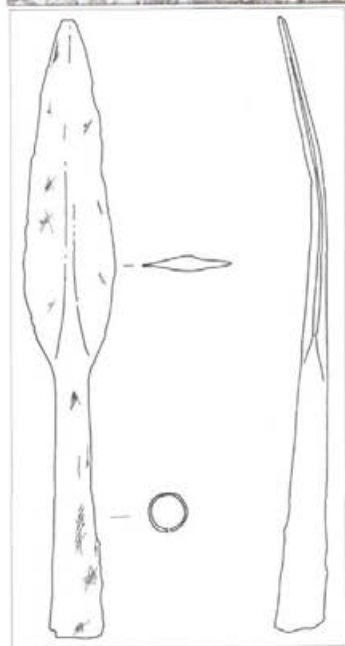
odloženimi najdbami so pri Solkanu ter v spodnjem toku reke v Furlanski nižini. Grupiranje najdb v rekah ali ob njihovih bregovih zasledimo torej predvsem v bližini pomembnejših naselbin in grobišč (Kobarid, Tolmin) ter na naravno bolj prehodnih območjih (Solkan).

Tudi obsoške lokacije pod Solkanom so na žalost arheološko nepregledane. Od tod izvira bronasti nož, ki ga lahko vključimo v spekter bronastodobnega orožja. Nož z ukrivljenim rezilom in trnastim nastavkom za ročaj s solkanske ledine Gluštarca ima prav tako »sorodnike« v drugih rekah, npr. Ljubljanici in Savinji, ki so časovno vezani na mlajše obdobje Kulture žarnih grobišč.

Med izjemne vodne najdbe z votivnim značajem sodi tudi najdba bronastega polnoročajnega meča iz struge reke Soče. Meč je bil odkrit v bližini Vileša pri Gorici in je zaenkrat edini, a po drugi strani hkrati zelo verodostojen dokaz, da so bila rečnemu darovanju v bronasti dobi namenjena tudi določena mesta ob spodnjem toku Soče.

Vodnih najdb iz železne dobe je mnogo manj kot bronastodobnih, kar morda pomeni, da je tudi odlaganje in darovanje orožja ali drugih predmetov v reke tedaj izgubilo na priljubljenosti. Znotraj grušča reke Soče je bila vseeno odkrita najdba, ki priča, da so reko oboževalci tudi takrat obdarjevali. Gre za najdbo železne sulične osti lovorolistne oblike, ki jo je ob nizkem vodostaju Soče najditeljica slučajno odkrila v produ desnega brega. Najdišče Za gradom se nahaja približno 1 km severovzhodno od Kobarida, v bližini kampa Lazar. Skoraj 22 cm dolga železna ost je rahlo ukrivljena, kar je domnevno posledica njene več kot dvatisočletne ujetosti med rečnimi prodniki. Primerljive železne sulične osti z Idrije pri Bači, Notranjske, predvsem pa z dolenjskega območja, so iz konca starejše železne dobe oz. 5. in 4. stol. pr. Kr.

V obdobju mlajše železne dobe (4. – 1. stol. pr. Kr.) je bil običaj odlaganja kovinskih predmetov v reke na slovenskem močno razširjen. V tem času velja poudariti predvsem na pomembnost najdb iz Ljubljane. Glede na veliko količino najdb iz te reke

Bronasta plavutasta sekira, odkrita vrodu Soče pri Volčah, zgoraj (fototeka Tolminski muzej). Bronasta sulična ost iz proda Soče pri Kamnem, spodaj (risba: N. Grum).

lahko prepoznamo celo odseke ob njej, ki kažejo na stalna mesta odlaganj, kjer so zagotovo potekale določene kultne prakse. V Soči in njenih pritokih ne poznamo najdb iz tega časa, kar je seveda predvsem odraz stanja neraziskanosti območja.

Tudi rimskodobne najdbe so v Soči skromno zastopane. V produ Soče je bila v Kanalu naključno odkrita trokrilna puščična ost, kakršne so v poznorimskem času uporabljali tako nomadski bojevniki kot rimska vojska. Sicer pa te puščične osti verjetno ne smemo obravnavati kot votivne najdbe, saj gre bolj verjetno za izgubljen oz. v Sočo izstreljen primer.

S kultnega stališča je povsem drugačna rimskodobna slika spodnjega toka reke. Izjemni najdbi sta kamnita spomenika, ki prva neposredno dokazujeta čaščenje Soče oz. njenega rečnega božanstva *Aesontija*. Kult vodnih božanstev je bil na območju severnega Jadrana in na jugovzhodnem alpskem območju močno razširjen, saj je ob *Aesontiusu* z epigrafskimi spomeniki dokazan obstoj kar nekaj vodnih božanstev: *Padusa*, *Timavusa*, *Dravusa*, *Danuviusa* in *Adsalutte*. Odkriti oltarji z omenjenimi rečnimi božanstvi hkrati kažejo na pomembnost Pada, Timave, Drave, Donave in tudi Soče v antiki.

Oba kamnita spomenika z omembo *Aesontiusa* sta bila odkrita v spodnjem toku reke Soče. Prvega so že v 20. letih 20. stol. odkrili pri Majnicah med Gorico in Gradiščem, kjer je v rimskem času stal most čez Sočo in v njegovi bližini obcestna postaja *Pons Sonti*. Drug oltarček s posvetilom *Aesontiju* je bil ob koncu 80. let 20. stol. odkrit jugovzhodno od naselja S. Pier d'Isonzo. Prvoodkriti kultni spomenik božanstvu Soče je časovno umeščen na konec 2. oz. začetek 3. stoletja n. št. ter na napisnem polju nosi napis: *Aesontio / sacr(um) / L. Barbius Montan(us) / p(rimus) p(ilus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*. Drugo odkritje je že iz konca 1. oz. začetka 2. stoletja, darovalec pa je *Licinius Vitalis*, ki je bil svečenik v službi vladarskega kulta. Glede na najdbi spomenikov z omenjenim božanstvom se zdi logično, da je bilo tudi ime reke Soče (*Isontius*, *Aesontius*, *Sontius*) Rimljanom znano že v 1. in 2. stoletju. Zato močno preseneča dejstvo, da reka Soča s tem imenom ni bila omenjena v nobenem izmed pisnih virov iz rimskega zgodnjece-sarskega obdobja, ampak se najzgodnejši zapisi z njeno omembo pojavijo šele v 6. stoletju.

Hidronim (*Ae*)*Sontius* – *Isontius* – Isonzo, iz katerega izhaja tudi slovensko poimenovanje Soča, ima starodaven, zagotovo predlatinski koren. Nekaj podobnega kot *Aesontius* se je verjetno imenovala Soča tudi v pozni bronasti dobi in železni dobi, ko so tod prebivala ljudstva, ki razen indoevropskega jezika večjih skupnih značilnosti niso imela z Rimljani. So pa prav Rimljani, ki so celotno Posočje dokončno osvojili ob koncu 1. stol. pr. Kr., zaslužni za ohranitev starodavnega imena te reke, kot tudi mnogih drugih imen voda in hribov v malo drugačnih različicah vse do danes. Njihova zasluga je tudi, da se je s kamnitimi spomeniki in napisi na njih neposredno ohranilo tudi ime domorodnega vodnega božanstva *Aesontiusa*, ki so ga častili, kot kažejo najdbe prazgodovinskega orožja,

že od bronaste dobe dalje. Ker gre za tedaj zelo dragocene darovane predmete bronastih mečev, sekir in suličnih osti, lahko predvidevamo, da so imeli ti obredi očitno velik pomen. Če sklepamo po najdbah orožja, je bil darovalec rekam verjetno moški, bojevnik. Vse votivne vodne najdbe so odlično ohranjene, najboljše primerjave zanje pa dobimo prav tako v najdbah iz drugih rek. V izoliranih najdbah, kot npr. sekira iz Mrzlega potočka ali soškega proda pri Peršetu, lahko vidimo daritve posameznika ob določenem dogodku. Prazgodovinske rečne daritve v obliki orožja so v antiki nadomestili kamniti spomeniki s posvetili rečnim božanstvom, v našem primeru *Aesontiju*. Ti so bili ponavadi postavljeni ob cestah in mostovih v bližini rek.

Drugo vprašanje, ki se nam ob teh odkritjih zastavlja, je, kako so ta predkrščanska darovanja in čaščenja potekala. So bila tem obredom namenjena določena mesta, so se v bližini nahajali žrtveniki? Vsekakor je to tematika, ki bi jo morali podrobneje raziskati, tako z arheološkega, kot tudi s socioreligioznega vidika. Seveda brez sistematičnih podvodnih arheoloških raziskav, predvsem pred začetkom izgradnje hidroelektrarn in drugih podobnih objektov na rekah, ne bo šlo!

UPORABLJENA LITERATURA:

- Bratina P. 2001, Volarje, Varstvo spomenikov 38, 143.
 Bratož R. 2001, Soča in prehodi čez reko v antiki, Goriški letnik 27, 27—50.
 Gaspari A. 2007, The Ljubljana river: evidence for a late iron age site in south-eastern Alps (Slovenia), v: Blut und Wein (ur. S. Groh, H. Sedlmayer), *Protohistoire europeene* 10, 142-154.
 Knific T. 2004, Na stičišču treh svetov. Arheološki podatki o Goriški v zgodnjem srednjem veku, Goriški letnik 29, 5—30.
 Mlinar M. 2002, Vodne najdbe iz Soče, *EPIcenter* III/3.
 Mlinar M. 2007, Kobarid – Za gradom, Var. spom. (v tisku).
 Mlinar M., Klasinc R. 2001, Kamno, Varstvo spomenikov 38, 50.
 Rupel L. 2004, Contributi alla carta archeologica delle Valli del Natisone, *Forum Iulii* 27, 66—67.
 Svoljšak D. 1984, Nova Gorica – Solkan, Varstvo spomenikov 26, 203, sl. 11.
 Šašel Kos M. 1999, Pre-Roman divinities of the eastern Alps and Adriatic, *Situla* 38, 23.
 Šinkovec I. 1996, Posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe, v: Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem (ed. B. Teržan), Katalogi in monografije 30.
 Vedaldi Iasbez V. 1996, Una nuova aretta votiva all'Aesontius, *Aquileia nostra* 67, 109—126, op. 59.
 Žbona Trkman B. 1986, Brje, Varstvo spomenikov 28, 242.

Votivna ara rečnemu božanstvu *Aesontiju* (po Vedaldi Iasbez 1996, Fig. 1; original hrani Narodni arheološki muzej iz Akvileje).

Z VLAKOM IZ GORICE V TRST LETA 1885

Branko Marušič

Med pomembne primorske javne delavce 19. stoletja, katerih življenje in delo še nista bili doslej podrobneje raziskani, sodi tudi duhovnik Marko Vales. Rojen je bil 19. aprila 1840 v Gabrjah na Vipavskem. Gimnazijo je obiskoval na Reki, kjer ga je za rodoljubje navduševal prof. Janez Trdina, sicer slovenski pisatelj. V goriškem bogoslovju se je šolal med leti 1861-1865. 23. septembra 1865 je bil posvečen in nastopil prvo službo kot kaplan v takratni Sv. Luciji, na današnjem Mostu na Soči (od 19. oktobra 1865)). Služboval je nato v Prvačini (od 3. oktobra 1868), Renčah (od 22. marca 1871) ter bil vikar v Števerjanu (od 13. oktobra 1874) in Oseku (od 3. aprila 1876). Leta 1882 je zaradi bolezni stopil v pokoj in živel nato kot upokojeni duhovnik in spovednik na Sveti Gori (1884-1889).⁽¹⁾ Nato je prekinil začasno upokojitev in je od leta 1889 služboval v Gorenji Branici. Poldrugo leto pred smrtjo je zaradi bolezni prenehal službovati, naselil se je v Šempetru pri Gorici, kjer je umrl 24. aprila 1905. Na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let 19. stoletja se je vključil v slovensko politično dejavnost na Goriškem. Do srede leta 1872 so Slovenci na Goriškem delovali politično razmeroma enotni. Potem je sledil razcep med mlado in staroslovenci. Vales se je priključil staroslovenskemu taboru, vendar je njegovo začetno aktivnost začela preprečevati bolezen srca. Dopisoval je v liste *Soča* in *Glas*, kasneje se je oglašal v *Slovincu*. Leta 1875 je v Gorici izdal knjigo *Vojška med Francozi in Nemci leta 1870 do 1871*.

Marko Vales je kot začasni upokojenec leta 1885 v šestih nadaljevanjih (številke 128-133) objavil v *Slovincu* s psevdonimom Mihaeljev podlistek *Izlet iz Gorice v Tržaško okolico*. Pred Veliko nočjo leta 1885 – tisto leto je bila Velika noč 5. aprila – je na povabilo (»če mi je le količkaj mogoče velikonočne praznike obhajati«) župnika v Barkovljah Ivana Černeta,⁽²⁾ potoval z vlakom v Trst. Tako je nastal potopis, ki ga v naslednjem povzemamo.

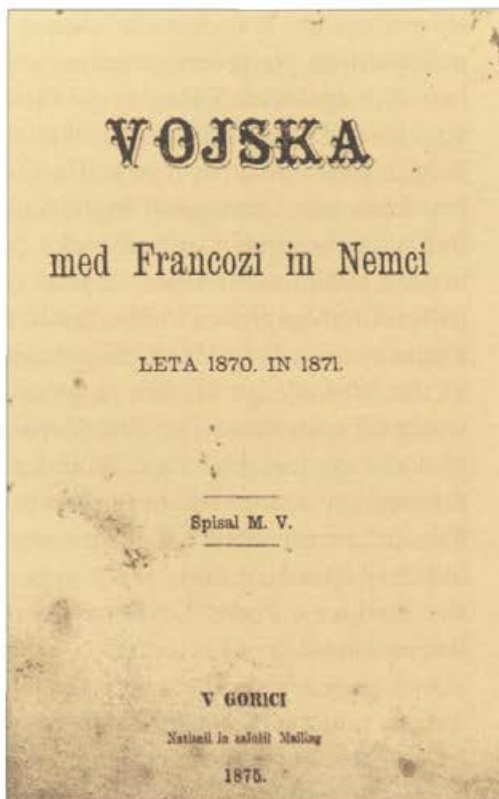
Potovanje je začel na veliki četrtek, 2. aprila. V Gorico je prišel peš s Svete Gore, prav tako se je peš tudi odpravil na goriško železniško postajo. Vozil se je v drugem razredu, da ne bi doživel kakega neprijetnega stika z »laško druhaljo«, ki je rada zabavljala čez vero in duhovnike. Prvi vtis, ki ga je zapisal, so bila izvirno slovenska imena železniških postaj, napisana v popačenih oblikah (Rubbia-Savogna, Gradisca, Sdraussina, Grignano). Ko je vlak vozil mimo Štandreža, je omenil, da so tu doma »izvrstni špargeljni, zgodnji krompir in ostalo sočivje.« Ob pogledu na Miren je pozornost namenil božjepotni cerkvi na Gradu, »ki ima dva zvonika in je sezidana po milih darovih in s posebno pomočjo ranjce gospe Kalistrove, soproge slovenskega milijonarja Janeza Kalistra v Trstu († 1864).« Pri tem se je spomnil tudi truda domačega župnika, renškega rojaka Ivana Eleršiča,

pa tudi župnika, ki je takrat služboval v Mirnu, a ga ni posebej imenoval. (3) Vales je še omenil, da je ob rusko-turški vojni (1877-1878) turška vlada naročila mirenskim čevljarjem izdelavo 40.000 parov čevljev; ker pa je rok izdelave prekratek in ponujena cena prenizka, se posla niso lotili. Mirenski čevljarji prodajajo svoje izdelke v Trstu pa tudi v Egiptu »imajo neki svoje prodajalne zaloge.«

V vlaku je Vales imel sopotnika državnega uradnika Goričana s slovenskim primkom, a se je imel za Italijana (Laha ali Furlanca). Govorila sta o »šolah, učnem jeziku in raznih dnevnih vprašanih primorske dežele.« Beseda pa je nanese tudi na Podreccovo knjigo *Slavia italiana*. Sogovornik je knjigo, ki jo je Vales ocenil v *Slovincu*,⁽⁴⁾ prebral in sodil, »da pri vračnanju državnih mej ni večkrat mogoče rešiti malih odklonkov drugih narodnosti, in da se jih mora žrtvovati, akoravno ni povsem pravično.« Govorila sta tudi o iredenti, o njej je sogovornik nerad govoril in sodil, da ni tako množičen pojav, kot pišejo časniki. Sogovorniku se kljub temu, da se šteje za Italijana, ni zdela logična prošnja tržaškega mestnega (deželnega) sveta za ustanovitev italijanske pravne fakultete, ker sta v monarhiji le dve italijanski gimnaziji (Koper, Trst).

V Zdravščinah govorijo le še nekateri slovensko, v cerkvi je italijanščina, ljudje (»bizjaki«) pa govorijo neko mešanico, ki se ji pravi »bizjaščina«. V kraju je velika tovarna svile. V bližnjem Gradišču ob Soči, Vales ga omenja kot Gradiška, živi furlansko prebivalstvo; kraja povezuje železen most, ki je namenjen le pešcem. Na ulici, ki pelje proti kaznilnici, živita čevljar Prešern in notar Vesel (sin pesnika Jovana Vesela Koseskega); nosilca priimka dveh slovenskih pesnikov se nimata za Slovence. V povezavi z zapori v Gradišču ob Soči je zapisal: »Odkar so vsled državno-zborskega sklepa leta 1867 odvzeli jetnikom verige, bi se mogle kaznilnice imenovati pač le zavodi človekoljubja, kajti družega tuj kaznenci ne pogrešajo, kakor svobode in prostosti. Navadno je tuj priprtih kakih 350 do 400 kaznencev...«

Ko se je vozil mimo kraja Sagra, kot je bilo zapisano na pročelju železniške postaje, je pomislil na slovenski izvor imena kraja. Imenuje ga Zagra in sodi, da se je vas imenovala Za gradom (namreč onim v Gradišču ob Soči). »Lahon-

Povest o vojni med Francozi in Nemci je Marko Vales objavil v Gorici leta 1875.

ski prebivalci« kraja govore sicer, da izvira ime od besede *sacrato*, ker naj bi tu pokopali, na posvečenem kraju, vojake, padle v bojih oglejskega patriarha z beneško republiko. V Zagraju je velika tovarna usnja lastnikov Aquaroli iz Trsta, v njej so delali povečini Slovenci iz okolice Gorice. Tudi tu je bil postavljen most, dolg in lesen, povezoval je kraj preko Soče z Gradiščem in Romansom. V vojni leta 1866 med Avstrijo in kraljevino Italijo naj bi ga Avstrijci razstrelili, da bi Italijanom preprečili prehod preko Soče; na bojnem polju je prišlo do premirja in most ni bil uničen. Opozoril je na govor Italijanov, ki bivajo od Zagraja navzdol na levem bregu Soče (14.000 ljudi), različen od onih na desnem bregu, kjer žive Furlani, razen v Gradežu; ti govorijo »italijanščino beneškega narečja«. V Foglianu, imenuje ga Fojana, omenja obrt pletenja košar in jerbasov.

Preko kraja Ronke je vlak došel do Tržiča. Vales ga pozna kot Monfalkone in doda: »ta lepi tržič šteje 3800 duš ter se imenuje Monfalcone (Montefalcone) po tem, ker ima v svojem (mestnem) grbi podobo sokola, kar pomeni v laščini 'falcone', nemški 'falk'«. Omenja, da se prebivalci Tržiča poleg kmetijstva ukvarjajo tudi z ribištvom, v kraju je tovarna, »v kateri skladajo sardine v zalotane kositar-ske škatljice.« Preko Tržiča se avstrijska država z železniško progo povezuje z Italijo. »Pravijo pa«, piše Vales, »da od tu dalje skozi Gorico do meje je napravljena enojna proga le iz strateških ozirov, ako ravno je že narejen prostor za dvojno progo.« V bližini Tržiča so toplice.

Železniška proga se od Tržiča vzpenja na Kras, ob reki Timavi, »ktera teče poleg Ilirske Bistrice skozi Berkine ter se skriva pod Škocijanom v zemljo, ter zagleda zopet svetlobo z ogromno vodno množino pri Števanu, od koder se steka po kratkem toku, ob katerem stojé veliki mlini.« Med Štivanom in Devinom »je lep zverinjak kneza Hohenlohe, v katerem se gojé jeleni in srne in séga do morja.« V Devinu žive Slovenci, »akoravno se jim vsiljuje laščina; pa dokler je duhovščina narodna in vzdržuje slovenščino v šoli in v cerkvi, se ni bati za polahonjenje prebivalstva.« Do zdaj sta za to jamčila devinski dekan in njegov kaplan.⁽⁵⁾ Ob Nabrežini se je spomnil kamnarstva, na postaji Grignano-Miramare pa: »Ljudje pravijo tej postaji po slovensko Grljan; kajti tudi tukaj in do Trsta in v Trstu stanuje naš rod. Že večkrat sem se tukaj peljal pa čez dan, kakor je tudi najlepše, kajti vživa se raz železnice diven razgled po sinji Adriji prek Trsta do Pirana onstran, in do otoka Grada [Gradeža] pa tostran. Vselej pa memo Miramara, krasnega grada blagega ranjcega Maksa peljaje se, se mi je vrivalo mišljenje na njegovo žalostno osodo v Meksiki.« Vales je dodal še v povezavi z nadvojvodo Maksimilijanom še nekaj pikrih opazk na račun Napoleona III.; o njem je pisal tudi v svoji knjigi o francosko-nemški vojni v letih 1870 in 1871.

Ker pa vlak, s katerim je Vales potoval iz Gorice, ni vozil direktno v Trst, je moral na nabrežinski postaji počakati prihoda vlaka z Dunaja. Tako se je poto-vanje v Trst časovno podaljšalo. Na tržaški kolodvor je vlak prispel ob dvajsetih in petnajst minut. Gostitelj Ivan Černe je poskrbel, da je Valesa v Barkovlje z zaprtim vozom (brum) pripeljal mož »v narodni okoličanski obleki«.

Na veliki petek je po končanem mašnem obredu Vales obiskal svojega znanca župnika Ivana Marijo Martelanca na Proseku, »vljudnega gospoda, malo črnika-ste, pa dovolj krepke postave, ki šteje kakih 45 let, rojenega okoličana v Barkovljah, kjer ima tudi njegov brat veliko gostilno«. Odpravil se je peš, med hojo je srečeval domačine, ki so ga pozdravljali s »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« in »Dober dan!« To mu je ugajalo, ni mu pa bilo po volji beračenje otrok pri Kontovelu, nadlegovali so ga v italijanščini; v tem kraju so otroci potnike tudi kamenjali. Tako je »malo nevoljen zaradi teh surovih paglavcev« prispel na Prosek. Gostilna Lukša je imela na pročelju napis v slovenščini in italijanščini. Obiskal je domačega župnika, v pogovoru je Valesa zanimalo tudi župnikovo srečanje z avstrijsko cesarico, o kateri je poročal tudi Slovenec (24. 1. in 3. 2. 1885, št. 19 in 26). 22. januarja 1885 se je v spremstvu dveh dam podala cesarica Elizabeta iz rezidence v gradu Miramar peš na Kontovel, in sicer na način, da jih ne bi ljudje spoznali. V cerkev jo je pospremil župnik Černe, ki pa cesarice ni spoznal. Župnik tudi ni hotel sprejeti darila, ki mu ga je ponujala ena od dam. Visokih dam tudi ni spoznal vaški župan (capovilla), ki jim je šel naproti. Vest o visokem obisku na Kontovelu je prvi objavil *Triester Zeitung*.

Na veliki petek popoldne se je Vales udeležil večernic, ki so jih domačini peli v slovenščini. Sledila je enourna pridiga župnika Černeta o Kristusovem trpljenju. S križevim potom, ki je sledil, je celoten obred trajal nad štiri ure.

K velikonočnemu kosilu je župnik povabil tudi nekaj prijateljev in sorodnikov. Govorili so o mnogočem, tudi o pesniku Simonu Gregorčiču (Vales navaja le inicialko G.). Počastila naj bi ga »ovacija«, ki so jo v Prvačini pripravljali na velikonočni ponedeljek.⁽⁶⁾ Udeleženec kosila, izobraženec, ki pa ni bil duhovnik, je lepo govoril o Gregorčičevih poezijah, vendar »tudi njemu ne dopada pesem: 'Človeka nikar!',⁽⁷⁾ kajti da on (govornik) ne more umeti, kako se je moral pesnik G. zlasti v štirih poslednjih vrsticah omenjene pesni izraziti tako čudno in brez podane tolažbe, ako je s prepričanjem katoliški duhoven! Prašali so me tudi, kako sodi sploh Goriška duhovščina njegove pesni, ter na to vprašanje sem povedal resnico, rekši, da v tem kočljivem vprašanju je razdeljena v dve stranki, in sicer ena se drži razlage in ocene veleučenega in bistrornega g. dr. Mahnič, in ta je po mojem mnenju in v kolikor je meni znano, v veliki večini, druga jih pa hvale vse skup 'en bloc!' in ta je v manj; sicer pa vsi cenimo visoke njegove pesniške darove, razun v onih stihih, nad katerimi se mora pravi katoličan po pravici spodtikati. Sicer pa je po mojem mnenju boljše, da se ne piha več v žerjavico, kajti stvar je dozdej do pičice pojasnjena vsacemu, kdor ima um in ljubezen do resnice; in čas bo tudi to hibo polagoma ozdravil. Tako je bilo to kočljivo vprašanje rešeno.«

Po kosilu so sledile litanije, ki so jih v cerkvi peli po slovensko. V družbi z gostiteljem se je nato Vales odpravil na kratek sprehod ob morju. Tu mu je župnik Černe pokazal kraj, kjer je v času velike tržaške razstave (1882) ob 500-letnici prihoda Trsta pod Habsburžane pozdravil cesarja Franca Jožefa I. Župnik mu je tudi povedal o odnosu tržaškega magistrata do slovenskih okoličanov. Tržaški

italijanski bogati sloji kupujejo slovensko zemljo v okolici mesta. To je največja nevarnost, »ki preti res zaradi pokupovanja posestev od strani gg. 'italianissimov' slovenski narodnosti v Tržaški okolici. G. župnik, ki je sam okoličan in dober Slovenec, je zaradi tega, kakor mi je trdil, v skrbi, kakor mora biti vsak domoljub. Naj bi obilnoštevilni Tržaški in okoličanski domoljubi resno prevdarjali to stvar, da se ne bo enkrat govorilo: 'Fuit Slovenia' na obalah Tržaškega zaliva!«

Moža, oblečenega v tržaško okoličansko nošo (cerkveni starešina Št. J.), ki je Valesa ob prihodu v Trst peljal v Barkovlje, je Vales srečal na velikonočni ponedeljek ob sprehajanju ob morju. Barkovljan mu je povedal, da je bil pri okoliškem bataljonu (štel je 1.600 mož, »ki so bili prav narodno uniformirani, s kratkimi pod koleni razklanimi hlačami, temno-višnjevimi nogovicami in šolni; na klobuku je pa vihral šopek kapunovih peres, kakor pri ostalih lovcih«), ki ga je oblast leta 1869 zaradi rovarjenja »italianissimov« razpustila. Pripovedoval mu je o ladjevju piemontskega kraljestva, ki je v revoluciji leta 1848 priplulo pred tržaško пристanišče, in o zadržanju okoliškega bataljona, ki je sodeloval pri tem, da ne bi italijansko ladjevje zasedlo pristanišča.

V zaključku svojega potopisa je Vales omenil, da slovenske okoličanke še vedno nosijo svojo lepo narodno nošo, le moški, zlasti mladi, jo opuščajo. Okoličani so pobožni in spoštujejo svoje duhovnike. Nato zakliče: »Bog vas toraj živi, zveste čuvaje jadranskega morja, moram vam klicati zaradi nezasluženega spoštovanja in pozornosti, ktero ste mi skazovali ob velikonočnih praznikih!«

OPOMBE:

(1) Ob svetogorskem župniku Lovrencu Rutarju (stric zgodovinarja Simona Rutarja) in Marku Valesu sta tedaj (1885) na Sveti Gorici živela še upokojena duhovnika Anton Červ (1846-1891), zgodovinar svetogorske božje poti, in Cerkljan Joakim Jereb (1841-1920). Podatki o Valesovem službovanju so povzeti po katalogu duhovnikov goriške nadškofije (Nadškofijski arhiv v Gorici).

(2) Ivan (Janez) Černe (r. 1842) je v rodnih Barkovljah služboval od leta 1881. Ko so Barkovlje postale samostojna župnija (1892), je postal prvi barkovljanski župnik.

(3) Naslednik Ivana Eleršiča (1802-1876) je bil Ivan Lukežič (1845-1913), prav tako renški rojak. Služboval je v Mirnu od leta 1881, umrl je v Gorici kot kanonik. V letih 1876-1881 je bil mirenski župnik Janez Wolf (1835-1917).

(4) Carlo Podrecca je objavil tri različne knjige pod istim naslovom, a različnim podnaslovom (1884, 1885, 1887). Vales (podpisan M. Mihaeljev) je v poročilu (*Slovenec* 6.- 10. 3. 1885, št. 53-56) z naslovom »*Slavia italiana*« in njen bližnji pa daljni smoter, pisal o knjigi iz leta 1884.

(5) Leta 1885 je bil devinski dekan Ivan Filipič (1844-1917), rojen v Grgarju, kasneje župnik in dekan v Ločniku. Kaplan v Devinu je bil Jožef Kosovel (1858-1949) iz Batuj. Kosovelov predhodnik je bil Franc Kodrič (1855- 1914), rojak iz Rihemberka, danes Branika.

(6) Dornberška občina je na velikonočni ponedeljek, 6. aprila 1885, podelila Simonu Gregorčiču diplomo častnega občana. Dogodek, ki mu je prisostvoval pesnik v družbi s prijateljem duhovnikom Hilarijem Zornom, je bil povezan s »slavnostno besedo«. Na banketu po prireditvi je o pesniku govoril Fran Erjavec.

(7) V tem času je časnik »Slovenec« objavil polemiko o tej Gregorčičevi pesmi. Na pesnikovi strani je stal duhovnik Hilarij Zorn, Mahničev odnos do pesmi je bil drugačen.

VODA – TEKOČE ZLATO

Nina Mazi

Strokovnjaki in poznavalci napovedujejo, da se bitke in vojne v prihodnosti ne bodo bile zaradi naravnih in materialnih virov, energije, znanja, razvoja in napredka, marveč zaradi običajne pitne vode.

Voda kot nepogrešljiva snov v živi in neživi naravi pokriva dve tretjini zemeljskega površja. Nobeno živo bitje ne more shajati brez nje. Vodo nujno potrebujemo vsi. Brez nje ni življenja, zdravja in blaginje. Zato je vodo treba spoštovati in zanjo skrbeti, z njo varčevati in jo varovati pred onesnaženjem.

Če upoštevamo ta dejstva, je razumljivo, da si strokovnjaki in politiki prizadevajo za širjenje in poglobljanje znanja in izkušenj ter informiranje javnosti o pitni vodi. Vse to naj bi vplivalo na poučenost in ozaveščenost prebivalstva o pomenu in vlogi vode na modrem planetu, posledično pa tudi na izboljšanje oskrbe prebivalcev z vodo ter na povečanje skrbi za zagotavljanje njene varnosti, razpoložljivosti in dostopnosti. Slovenija, Avstrija in severna Italija veljajo za dežele, ki so z vodo relativno bogate. V Sloveniji je za oskrbo s pitno vodo na voljo več kot 1000 vodovodnih sistemov, ki skupaj oskrbujejo glavnino – preko 90 odstotkov prebivalcev naše države.

Voda, prozorna tekočina iz nedrja zemlje, postaja vse dražja in vedno bolj dragocena – strokovnjaki jo upravičeno imenujejo »tekoče zlato XXI. stoletja«. Ta redka prozorna tekočina brez barve, vonja in okusa danes ni nujno potrebna le za zdravje in vitalnost, marveč postaja vse bolj zanimiva tudi za posel, razvoj in napredek. Proizvodnja, poraba, distribucija, prodaja in ponudba ustekleničene vode na visoko razviti zahodni polobli je v strmem porastu. Najnovejši statistični podatki z nasprotni strani Atlantika pričajo, da so v ZDA leta 2006 popili oziroma porabili okrog 100 litrov ustekleničene vode na osebo, s katero so dosegli promet v višini dobrih 11 milijard ameriških dolarjev. Ustekleničena voda je primerna in praktična zlasti na potovanju, v izrednih razmerah in na območjih, kjer velja omejitev oziroma prepoved uporabe pitne vode iz vodovoda (pipe). Embalirana voda je pri nas podvržena strožjemu nadzoru in mora zadoščati nekoliko zahtevnejšim kriterijem kot voda iz pipe, zlasti na področju mikrobioloških parametrov, saj je mogoče, da ustekleničena voda stoji dalj časa, preden jo uporabnik zaužije. Kar pa samo po sebi seveda sploh ne pomeni, da je dejansko »varnejša« in bolj primerna za pitje – boljša od tiste iz pipe. Standardi vsebnosti kemikalij, kot so nitrati, pesticidi, težke kovine ipd., so v obeh primerih identični – praktično enaki za vodo iz vodovodnega omrežja in iz steklenice.

Domovina ustekleničene vode je Francija, kjer je iznajdljivi in domiselni podjetnik Louis Perrier že leta 1860 začel vodo iz svojih vrelcev ponujati potrošnikom v ličnih steklenicah in jih skušal prepričati, da je veliko bolj zdrava

od tiste običajne, ki priteče iz njihovih pip. Verjeli so mu predvsem bolj premožni posamezniki in tisti, ki so posebej skrbeli za svoje zdravje. Tedaj so na stari celini oživila tudi termalna kopališča in zdravilišča, ki so jih prav tako obiskovali predvsem najbolj premožni. Iz najvišjega, najbolje situiranega razreda se je zanimanje počasi, a vztrajno širilo tudi na srednji družbeni razred, ki je zagotovil vsesplošno priljubljenost ustekleničene vode in termalnih kopališč. Ko so v poznih šestdesetih letih preteklega stoletja na ameriški trg prišle prve plastične steklenice, se je ustekleničena voda povzpela na »piedestal«, na katerem brez prave konkurence kraljuje še danes. Tako prebivalci nove celine danes popijejo več ustekleničene vode kot mleka in ostalih mlečnih pijač, za spoznanje pa pred vodo še vedno prednjači pivo.

Je voda iz steklenice, ki vključuje predpakirano pitno vodo, izvirsko vodo, naravno mineralno vodo in namizno vodo, res boljša od tiste iz pipe?

Da in ne. Strokovnjaki ugotavljajo, da se kakovost ustekleničene vode v praksi zelo razlikuje. Leta 1999 so specialisti vseameriškega sveta za zaščito naravnih virov z obsežno in poglobljeno raziskavo ugotovili, da je v okrog 25 odstotkih steklenic običajna voda iz pipe, ki so jo pred embaliranjem filtrirali (odstranili klor), ljudje pa so jo nato plačevali po relativno visoki ceni in pili v prepričanju, da uživajo zelo zdravilno, povsem neoporečno pijačo.

Eurostat priča, da imajo številni zdravniki vodo iz steklenice še vedno za več vredno od tiste, ki teče iz pipe, in jo zato tudi priporočajo svojim bolnikom, čeprav ni nujno, da prva res vsebuje manj kemikalij, mikroorganizmov, aditivov ipd. in da je organizmu tudi bolj prijazna od prve.

Vsekakor pa je ustekleničena voda veliko breme in grožnja za naravo. Že proizvodnja plastičnih steklenic sama po sebi samo v ZDA terja okrog 1,5 milijonov sodov surove nafte (gorivo, s katerim bi lahko pokrili celoletno porabo 100 tisoč avtomobilov), k čemur je treba prišteti še transport, prodajo, odvoz praznih steklenic, recikliranje (v globalnem merilu je danes le 10 odstotkov steklenic mogoče reciklirati) ipd. Zato ni čudno, da je ustekleničena voda znatno dražja od tiste, ki priteče iz pipe – cena prve je od 250-krat do 10.000-krat višja od druge. Energija, potrebna za zagotavljanje ustekleničene vode, je ogromna – četrtino vsake steklenice vode predstavlja surova nafta. Obenem pa po mnenju ameriških in japonskih strokovnjakov plastika (zlasti neakovostna) lahko človeku tudi škoduje (podobno kot so to dokazali pri laboratorijskih miškah). Zato ameriški in japonski strokovnjaki svetujejo zdravnikom in dietologom, naj ljudem priporočajo pitje naravne vode – predvsem tiste iz pipe. Pri čemer naj jim pomagajo preveriti njeno kakovost in jim po potrebi svetujejo, kako jo lahko izboljšajo (filtriranje, prekuhavanje, formatiranje ipd.). Nič čudnega, da je bil kanadski strokovnjak Rob Bower močno presenečen, ko so mu v Torontu, ki velja za velemesto z odlično pitno vodo, ki teče iz pipe, ko so mu na večerji poleg izbora odličnih vin ponudili tudi seznam dragih eksotičnih znamk vode v steklenici. Ko je zavrnil njihovo ponudbo in je zahteval kozarec vode iz pipe, ga je

možakar, ki se je predstavil kot sommelier za vodo, skušal prepričati, naj raje izbere odlično vodo iz steklenice. Rob Bower, ki je kljub temu vztrajal pri kozarcu navadne vode iz pipe in jo seveda tudi dobil, je kasneje lastniku razložil, da je voda v Torontu odlična in da sommelier za ustekleničeno vodo v njegovi restavraciji sploh ni potreben. Sicer pa rezultati poglobljenih raziskav na novi in stari celini pričajo, da ljudje pijejo ustekleničeno vodo predvsem zato, ker menijo, da je bolj prijetnega okusa, da je bolj čista, bogata z vitamini in minerali ter bolj prijazna in koristna za organizem.

Po mnenju večine uporabnikov, sodelujočih v najnovejših raziskavah, naj bi bilo v ustekleničeni vodi manj bakterij in ostalih mikroorganizmov ter škodljivih snovi in nevarnih kemikalij kot v vodi, ki priteče iz pipe. Kar pa seveda pogosto ne drži – v številnih državah so standardi kakovosti za pitno vodo iz pipe višji, zahteve na področju neoporečnosti pa strožje kot pri vodi, ki je na prodajnih policah in v gostinskih lokalih žejnim potrošnikom na voljo v steklenicah, plastenkah in drugi embalaži.

Sicer pa ustekleničena voda podobno kot mobilni telefoni, prenosni računalniki, dlančniki in ipodi, na pragu XXI. stoletja sodi med nepogrešljive elemente sodobnih teženj. Med pripadniki vseh ras, poklicev, stanov in slojev se je že pred časom uveljavilo prepričanje, da steklenica čiste, pitne vode sodi med nepogrešljive spremljevalce življenjskega utripa sodobne populacije razvite zahodne poloble.

Pitna voda, ki mora ustrezati vsaj minimalnim standardom oziroma predpisanim zahtevam, je namenjena predvsem pitju, kuhanju in peki oziroma pripravi hrane, uporablja pa se tudi za druge namene (predvsem v gospodinjstvu), vključuje pa tudi ostalo vodo, ki se uporablja v proizvodnji živil in v prometu z njimi.

Kje in kako dolgo lahko hranimo zaprto steklenico s pitno vodo?

Na vsaki embalaži pitne vode je na vidnem mestu označen rok uporabe. Ustekleničeno vodo hranimo v hladnem, po možnosti temnem prostoru. Preden jo zaužijemo, preverimo, ali je bila pravilno uskladiščena in ali je še uporabna – rok uporabe oziroma trajanja ji še ni pretekel. Če proizvajalec ne določa drugače, vodo v originalni embalaži po odprtju hranimo na hladnem in jo porabimo v 2 ali 3 dneh.

Voda predstavlja med 55 in 75 odstotkov celotne mase človekovega telesa – kar pri 70 kilogramov težkem človeku znaša 50 in več litrov. V človeškem telesu voda predstavlja 92 odstotkov krvi, 75 odstotkov možganov in mišic in 22 odstotkov kosti in je nujno potrebna za rast, razvoj, obstoj in delovanje vsake celice, tkiva in organov. Voda preko krvi in limfnega sistema slehernemu delu organizma dovaja hrano in kisik ter odplavlja škodljive – odpadne in strupene snovi iz telesa, predvsem iz ledvic. Izboljšuje posameznikovo zdravje in telesno pripravljenost, vlaži sluznice in sklepe, pomaga organom pri pravilnem delovanju, varuje nas pred vrsto bolezni, motenj in poškodb – od prehladov,

zaprtja, okužb in bolezni sečnih poti do ledvičnih kamnov, debelosti ipd. Obenem pa telesu prinaša dragocene vitamine in minerale ter omogoča vzpostavljati in ohranjati ravnovesje elektrolitov, ki pomagajo uravnavati telesno temperaturo in krvni pritisk, daje nam energijo za delo, šport, rekreacijo, telesno in duševno dejavnost. Pomaga pa nam tudi topiti maščobne obloge ter blagodejno vpliva na človekov zunanji videz, počutje in razpoloženje. Voda, s svojimi dragocenimi hranilnimi in varovalnimi snovmi omogoča, spodbuja, vzdržuje in ohranja rast, razvoj, obstoj in delovanje sleherne celice, tkiva, organa, organskega sistema in organizma v celoti. Tako na primer skrbi za zdravje in vitalnost kože, mišic, krvi, kosti, las, nohtov in zob. Zdravje zob in ustne votline namreč ni odvisno le od rednega umivanja in čiščenja, marveč tudi od hrane in pijače, ki jo zaužijemo. Tako voda, bogata s fluorom, zobovje varuje pred kariesom ter krepi odpornost zob, dlesni in ustne votline nasploh. Pitje vode pa ni nujno le za zdravje in vitalnost, marveč tudi za ohranjanje mladosti, prožnosti in lepote. Voda je namreč upravičeno velja za najcenejši naravni eliksir mladosti in lepote. Vezivno tkivo v podkožju veže in shranjuje tekočino. Kadar ne zaužijemo dovolj vode in ta organizmu primanjkuje, jo telo iz površja potegne v notranjost. Koža se zato izsuši in postane uvela, začnejo se pojavljati gubice, ki se kasneje razvijejo v večje in globlje gube.

V vročih poletnih mesecih, ko organizem vodo nujno potrebuje tudi za regulacijo telesne temperature – precej je izgubi z znojenjem, dihanjem in izločanjem, dnevno človek izloči najmanj 1,5 – 2 litra tekočine, zato je potrebno še posebej pozorno skrbeti, da popijemo 2 – 3 litre vode na dan; v ekstremnih klimatskih pogojih in pri hudem telesnem naporu pa je ta količina večja od običajne. Vse tekočine organizem ne dobi le v obliki vode – vsebujejo jo tudi druge pijače (sadni in zeliščni čaji, mleko in mlečni napitki, sadni in zelenjavni sokovi, sadne in zelenjavne pijače, vitaminski napitki, juhe, prelivs ipd.), od jedi pa sta z vodo najbolj bogata sadje in zelenjava. Potrebe po vodi organizem učinkovito zadovolji s:

- pijačami: najmanj 1,5 – 2 litra tekočine (voda, mineralna voda, sadni in zelenjavni sokovi, čaj, posneto mleko, vitaminski napitki ipd.)
- hrano: okrog 1 liter, saj tudi trda živila vsebujejo vodo (svež kruh na primer vsebuje okrog 35% vlage)
- z vodo, ki nastaja pri presnavljanju. Pri različnih kemijskih procesih v organizmu se tvori voda.

Nekatere pijače, ki vsebujejo kofein (prava kava in pravi čaj, kole in ostali napitki iz pločevinke ipd.) in alkohol pa spodbujajo izločanje vode iz organizma, zato se jim je najbolje izogibati oziroma je z njimi priporočljivo zaužiti tudi kozarec vode. Pijače, ki delujejo diuretično – organizmu odtegujejo vodo, lahko povzročijo, da človek vselej, ko si jih privoščiči, dejansko izgubi več tekočine, kot jo je zaužil.

Zdrav, odrasel človek naj bi popil 35 ml vode/kg telesne teže.

Redno pitje vode pomaga brzdati tek, premagovati utrujenost, obvladovati telesne in duševne napore ter preprečevati izčrpanost. Voda učinkuje kot naravno odvajalo, naolji sklepe, pomlajuje kožo, skrbi za lesk las, čisti in razstruplja organizem, preprečuje zaprtje, zastajanje vode, ledvične kamne in težave s sečili, za piko na i pa lahko tudi ublaži mačka. Piti je treba redno, po malem in večkrat na dan – tudi, ko sploh (še) nismo žejni, saj se občutek žeje pri človeku praviloma pojavi šele, ko človek izgubi najmanj 2 odstotka svojih zalog tekočine, dehidracija pa se prične pri 3-odstotnem upadu oziroma pomanjkanju zalog tekočine v telesu. Kadar organizmu primanjkuje vode, jo iz površine in zunanjih plasti potegne v notranjost, za oskrbo notranjih organov; zato se dehidracija najprej odrazi na koži, lasih, nohtih. O pomenu vode, ki že tisočletja velja za najcenejši naravni eliksir zdravja in lepote, za organizem zgovorno priča tudi dejstvo, da človek lahko brez hrane zdrži več tednov, brez vode pa le nekaj dni! Pomanjkanje vode lahko organizem trpi tudi v primeru hitrih in strogih – radikalnih shujševalnih diet, ko začne telo najprej izkoriščati in rabiti zaloge ogljikovih hidratov v mišicah in jetrih. Pri tem z vsakim gramom ogljikovih hidratov telo izgublja tudi vodo – izguba slednje pa se hitro odrazi tudi na tehničici.

Strokovnjaki predvidevajo, da bo voda v prihodnosti služila tudi kot učinkovito, naravno zdravilo. Pomemben korak v tej smeri je nedavno uspel skupini ameriških znanstvenikov, ki so razvili super-oksidirano vodo, za katero trdijo, da uničuje viruse, bakterije in glivice. Kalifornijski znanstveniki trdijo, da voda, ki so jo dobili s filtriranjem skozi specialno slano membrano, uničuje celo bakterije, ki so sicer odporne na antibiotike. Zato strokovnjaki v visokospecializiranih laboratorijih sedaj pospešeno proučujejo, kako super-voda vpliva na rane in razjede (ulcerozne spremembe) na spodnjih okončinah, ki prizadenejo predvsem sladkorne bolnike. Razjede, ki se pojavijo na stopalih, so vsaj v 15 odstotkih tako hude, da privedejo celo do amputacije. Glavne sestavine najnovejše super-oksidirane vode so oksiklorinski ioni; ti predstavljajo električno nabite molekule, ki lahko predrejo celične stene mikrobov in uničijo njihovo notranjost. Opisani ioni delujejo selektivno, kar pomeni, da obkrožijo samo celice mikrobov in zato ni nevarnosti, da bi škodovali človeškim celicam.

Znanstveniki napovedujejo, da bo z vodo mogoče zdraviti tudi razjede sluznic – ulkuse prebavil, težave z dihalni ipd.

V kolikor vam pitje običajne vode ne prija, si lahko privoščite kako drugo, okusu prijetno in organizmu prijazno naravno pijačo. Z namenom, da bi organizmu zagotovili nujno potrebnih 2,5 do 3 litre čimbolj naravne, minimalno kalorične tekočine dnevno, lahko izbiramo tudi med vrsto okusnih in koristnih sadnih in zelenjavnih napitkov:

- jabolčni sok (svežega pripravi v centrifugi, mu dodamo par kapljic limoninega soka, da ne oksidira). Uživamo ga lahko večkrat na dan, po želji tudi več dni zapored oziroma vsak dan;

- koprivni sok, ki spodbuja delovanje krvotvornih organov, tvorbo in čiščenje krvi, pomaga pa tudi pri kožnih težavah,
- korenčkov sok, ki ščiti kožo in sluznice pred infekcijami ter izboljšuje vid,
- kumarični sok, sveže kumare nastrgamo, pustimo stati in ožmemo; pijemo po malem ves dan (pri občutljivem želodcu kumare skuhamo v vodi),
- limonin sok, ki ga pijemo zjutraj na tešče, v kozarcu tople vode in večkrat med dnevom (čisti in krepi organizem),
- regratov sok spodbuja izločanje vode iz organizma in ga razstruplja, znižuje nivo holesterola v krvi in spira ledvice,
- sok iz koruznih laskov (5 gramov koruznih laskov 1 uro namakamo v pol litra vroče vode), precedimo in pijemo med dnevom (pomaga pri izločanju strupov in zmanjšuje tek).

Med sokove, ki jih v manjših količinah (jedilna žlica na kozarec soka) dodajamo zgoraj naštetim napitkom, uvrščamo:

- sok iz redkve spodbuja delovanje jeter in žolčnika in krepi dihalni aparat (bronhiji),
- sok kislega zelja (zeljnica) oziroma kisle repe(repnica) čistita želodec in kri, urejata delovanje črevesja in spodbujata obnavljanje (regeneracijo) črevesne flore,
- sok ozkolistnega trpotca čisti kri in razstruplja organizem, pospešuje celjenje ran, blaži infekcije izločal in težave s črevesjem ter ledvicami,
- sok rdeče pese je zdravilen (infekcije, kronična obolenja, celo rak), pomaga pri izčrpanosti in preutrujenosti (spodbuja čiščenje, tvorbo in regeneracijo krvi), izboljšuje delovanje imunskega sistema,
- sok zelene in peteršilja (iz zelenih delov in gomoljev) spodbuja delovanje ledvic in pospešuje izločanje vode (ter v njej raztopljene strupene snovi),

Na zadostno pitje vode (navadne, izvirske, termalne in mineralne) oziroma nadomeščanje tekočine moramo biti posebej pozorni pri dojenčkih in otrocih, bolnikih in rekonvalescentih, pa tudi pri ostarelih, za katere je značilen oslavljen občutek žeje. Kozarec ali dva mlačne vode (navadne ali mineralne) je priporočljivo spiti že zjutraj, na tešče (spodbuja prebavo ter omogoča čiščenje in razstrupljanje – izpiranje organizma). Vsem, ki imajo težave z odvečno težo, pa priporočamo, naj si kozarec vode privoščijo pred jedjo (vsaj pred glavnimi obroki). S tem bodo potešili občutek najhujše lakote, pojedli bodo manj in bodo tudi hitreje siti. Vse to pa pomeni manj zaužitih kalorij in topljenje odvečnih kilogramov.

Voda pa seveda ni primerna le za pitje, marveč lahko v njej in ob njej uživamo tudi med kopanjem, pri športu, rekreaciji, počitku in delu. Zato ne preseneča dejstvo, da si glavnina prezaposlene populacije modrega planeta (ki je svoje ime dobil prav po vodi!), želi svoj prosti čas, zlasti počitnice oziroma dopust preživeti ob vodi, ki poživlja in krepi, sprošča in pomirja, pomlajuje in zdravi.

PRIMOŽ TRUBAR V TRSTU IN NA GORIŠKEM

Lojzka Bratuž

Pred petsto leti se je v Raščici na Dolenjskem rodil Primož Trubar (1508-1586), najzanimivejša osebnost reformacije na Slovenskem in začetnik slovenske književnosti. V svojem razmeroma dolgem življenju je prepotoval veliko dežel, živel dalj časa v raznih nemških mestih in v enem izmed njih, Derendingenu, tudi umrl.

V tem prispevku se ga spominjamo v zvezi z njegovim bivanjem v Trstu in na Goriškem.

V Trstu je Trubar v različnih obdobjih preživel več let. Šolati se je začel na Reki, kjer se je učil tudi italijanščine, nato se je v Salzburgu učil latinščine, nemščine in glasbe ter prepeval v deškem cerkvenem pevskem zboru. Ker se je odlikoval tako v šoli kot pri petju, so ga priporočili tržaškemu škofu Petru Bonomu, ki je zbiral klerike za petje v stolniškem zboru.

Peter Bonomo (1458-1546) iz znane tržaške plemiške rodbine, humanist, državnik in škof, se je rodil in umrl v Trstu. Študiral je na univerzi v Bologni, nakar je bil tajnik na dvoru cesarja Friderika III. Poročil se je z avstrijsko plemkinjo Margareto von Rosenberg, ki pa je leta 1488 umrla. Pozneje se je Bonomo odločil za duhovniški poklic. Postal je kanonik v Trstu, Ogleju in drugje. Dobil je še župnije v Dolini pri Trstu in v Ribnici, pozneje v Laškem in v Loki ter beneficij sv. Maksimilijana v Celju, toda zanje je imenoval vikarje. Leta 1501 je bil imenovan za tržaškega škofa.

Trubar se je pod Bonomovim vodstvom še naprej izobraževal. Škof je njemu in drugim bral antične in sodobne avtorje, npr. Vergilija, Erazma Rotterdamskega in Calvina ter jim jih razlagal v italijanščini, nemščini in slovenščini. Že tedaj je Trubar začel spoznavati osnove Lutrovega nauka in se zavedati, kako pomembno je prevajanje svetih knjig v narodne jezike. Po nekaj letih ga je Bonomo poslal študirat na Dunaj. Da bi se lahko vzdrževal sam, mu je dal župnijo Loko, čeprav še ni bil duhovnik. Trubar je župnijo prepustil namestniku, del dohodkov pa je pridržal zase. Študijev na Dunaju ni dokončal in se je zaradi preteče turške nevarnosti vrnil v Trst. Leta 1530 ga je Bonomo posvetil v duhovnika in ga poslal kot svojega vikarja v Laško ob Savinji. Tu je ob službi študiral biblijske komentarje švicarskih reformatorjev in se začel nagibati k protestantizmu. Ko je nato postal pridigar v Ljubljani, je govoril proti čudežem in proti zidanju cerkva na podlagi Marijinih in drugih prikazovanj, tudi proti cerkvi na Sveti Gori pri Gorici.

Primož Trubar

Glede na njegovo čedalje bolj odkrito privrženost novi veri so mu katoliški krogi začeli nasprotovati, zato se je leta 1540 umaknil v Trst. V času tretjega bivanja v tem mestu je postal Bonomov zaupnik, nekakšen osebni tajnik ali, kakor ga je označil italijanski protestant Giulio Terenziano, »familiar del veschovo«. Škof mu je zaupal slovenske pridige, verjetno v cerkvi Madonna del mare, kjer je bila bratovščina slovenskih kmečkih ljudi, sicer pa je bilo tržaško prebivalstvo že v srednjem veku etnično raznoliko. Zaradi nasprotovanja koprškega škofa Pier Paola Vergeria je Trubar kmalu zapustil Trst, šel v Ljubljano in po Bonomovem prizadevanju postal kanonik. Ker mu je pretila nevarnost, da ga zaprejo, se je leta 1548 zatekel na Nemško, prestopil v protestantsko vero in se lotil pisanja slovenskih knjig.

Svoje bivanje v Trstu pri škofu Bonomu je Trubar na kratko opisal v nemškem predgovoru h knjigi *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta* iz leta 1557. Navajamo ga v slovenskem prevodu Mirka Rupla.

Imenovani tržaški škof me je vzgajal, učil in pošteno navajal k popolni pobožnosti; na svojem dvoru je meni in drugim razlagal poleg Vergila tudi Erazmove parafraze in Calvinove institutiones v laškem, nemškem in slovenskem jeziku. In ko sem bil še deški pevec v njegovem pevskem zboru, me je obdaril z župnijo Loko pri Radečah, s katere absenco ali penzijo, kakor se reče, sem študiral nekaj časa na Dunaju. Ko me je nato posvetil v duhovnika, mi je dal župnijo Laško v upravo, nato mi je naklonil beneficij sv. Maksimilijana v Celju in naposled mi je pomogel obenem s prostosrčnim in gostoljubnim gospodom, pokojnim gospodom Frančiškom Kacijanarjem, škofom ljubljanskim, do kanonikata v Ljubljani. In dobri Bonomo je preminil čisto krščansko l. 1546, ko mu je bilo nad 90 let. Kristus, naš Gospod, daj njemu in nam vsem veselo vstajenje! Amen.

O Trubarjevih tržaških letih je Marija Pirjevec napisala: »Bilo je obdobje fizične in intelektualne rasti, spoznavanja sveta, učenja tujih jezikov in odkrivanja novih kulturnih in verskih razsežnosti, predvsem reformatorske misli in novodobne jezikovne zavesti o vlogi, ki jo imajo narodni jeziki pri širjenju svetopisemskih in drugih verskih resnic. Trubar je vse to pod Bonomovim vplivom vsrkal vase prav v Trstu. Ko se je pozneje odločil, da pride v neposredno akcijo ne samo s pridiganjem, temveč tudi s tiskanjem knjig, so tržaške izkušnje obrodile bogat sad.«

Kljub temu da je Trubarjevo bivanje na Goriškem trajalo samo štirinajst dni, je bilo pomembno in odmevno. Lutrov nauk se je v goriški grofiji, ki je po smrti grofa Leonarda leta 1500 prišla pod Habsburžane, začel širiti že v prvi polovici 16. stoletja. V avstrijskih deželah se je plemstvo nagibalo k protestantizmu, na Goriškem pa je bilo razdeljeno: nemško se je tudi tu navduševalo za novo vero,

italijansko pa jo je po večini odklanjalo. V drugi polovici istega stoletja je prišla deželna oblast pod protestantski vpliv. Deželni glavar in svetokriški gospod Jurij Thurn je skupaj s plemičema Eckom in Attemsom leta 1563 povabil v Gorico Primoža Trubarja, tedanjega ljubljanskega superintendenta. Gorica je štela kakih 4000 prebivalcev slovenske, nemške in italijanske narodnosti. Trubar je bil prav gotovo edini slovenski protestant, ki je lahko pridigal v vseh treh jezikih. O svojem potovanju poroča v pismu Hansu Ungnadu z dne 9. decembra 1563. Tudi ta odlomek navajamo v Ruplovem prevodu:

Pred 4 tedni me je poklical gospod Jurij, grof in baron s Thurna itd., v Gorico, in sem tu 14 dni zapovrstjo pridigal nemško, slovensko in laško v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah, kajti duhovniki me na prošnjo niso pustili v cerkev. Obhajal sem večerjo v vseh treh jezikih in krstil sina gospodu Hanibalu Ecku. Zaradi tega so duhovniki in menihi kar noreli. In ko sem jahal nazaj na svojem osliču, sem v Križu pridigal neko nedeljo v cerkvi; zbrala se je vsa vipavska dolina in mnogo duhovnikov; nihče ni ugovarjal, celo duhovnikom je pridiga ugajala; to pridigo bom, ako Bog da, na kratko sestavil v omenjenih treh jezikih in jo poslal vaši milosti, da se natisne. Nekateri goriški duhovniki in menihi so s pomočjo in po nasvetu Maracca, pomožnega škofa in generalnega vikarja oglejskega patriarha v Vidmu, /in/ papeževega legata na Dunaju obdolžili bogaboječega pobožnega gospoda grofa Thurna, njegovo milostno knežjo soprogo in mene pri rimsko cesarskem veličanstvu itd. ter tudi dosegli ukaze za gospoda upravitelja Dornbergerja v Gorici in gospoda Lanthierija, naj me ulovijo in zaprejo, če še kdaj pridem v grofijo Goriško.

Med goriškimi plemiči je bil Trubarju najbližji Hanibal Eck iz starodavne rodbine Eck-Ungerspach, ki je prišla na Goriško v 15. stoletju. Nekateri njeni člani so bili skozi celo 16. stoletje zelo vplivni, imeli so funkcije glavarja, poveljnika konjenice, poslanca deželnih stanov na dvoru itn. Trubar je bil v Gorici gost v Eckovi hiši, ki še danes stoji tam, kjer se gornji del Raštela prevesi v trg za stolno cerkvijo. Na poslopju je napis, ki prča, da je tam živela rodbina Eck-Ungerspach. Po ljudskem izročilu naj bi bil Trubar pridigal z balkona hiše, vendar gre najbrž za pomoto, saj je hiša z balkonom na drugi strani ceste, kjer se začne vzpenjati pot na Goriški grad, zgrajena pa je bila po Trubarjevem obisku in pridiganju v Gorici. Pravzaprav je vseeno, s katerega mesta je govoril. Dejstvo je, da je pridigal s trga za cerkvijo, ker vanjo ni smel stopiti.

O Trubarjevem štirinajstdnevem bivanju na Goriškem vemo v glavnem to, kar je napisal sam. Ne vemo, kolikokrat je govoril v Gorici in kolikokrat v Rubijah, saj pravi samo, da je pridigal 14 dni zapovrstjo »v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah«. Pozneje je svojim naslovom dodal še »pridigar grofije Goriške v Rubijah«, kar lahko pomeni, da je bilo zanj pridiganje v teh krajih vredno

omembe. Tudi naš čas se ga spominja: sovodenjska občina, pod katero spadajo Rubije, je po njem poimenovala cesto pod rubijskim gradom. Petstoletnica njegovega rojstva bi bila primerna priložnost za postavitve plošče v Gorici, saj je zdaj po njem poimenovan samo slovenski Klasični licej.

Tretje prizorišče Trubarjevega pridiganja na Goriškem je bil Vipavski Križ (nekoč Sv. Križ, v srednjem veku tudi Villa Crucis), eden zgodovinsko najpomembnejših krajev na Goriškem. Nekdanje naselje na griču sredi Vipavske doline, nedaleč od Ajdovščine, je kralj Ferdinand leta 1532 povzdignil v mesto, prebivalce pa v meščane. Leta 1535 se omenja v Križu grad, ki so ga pozneje obdali z obzidjem. Pod njim je kapucinski samostan s cerkvijo. Župnijska cerkev na zahodnem delu podolgovatega griča ima na zunanji steni vzdano ploščo v spomin na leto 1563, ko je v cerkvi pridigal Primož Trubar. Sam pravi, da ga je prišla v Sv. Križ poslušat cela Vipavska, tudi številni duhovniki. Verjetno ne samo zaradi izjemnosti tega dogodka, ampak tudi zato, ker je v tej dolini našla reformacija posebno ugodna tla, deloma zaradi protestantsko usmerjenega plemstva. Katoliški vizitator Pavel Bisanti je še leta 1583 ugotavljal, da so v Vipavi in Sv. Križu skoraj vsi protestanti.

Ko se je Trubar na svojem osličku vračal proti Ljubljani, je imel morda grenak občutek, ker je vedel, da ga oblasti preganjajo, obenem pa mu je bilo lahko potovanje po Goriškem, zlasti množični sprejem na Vipavskem, v veliko zadovolženje.

Kakor večkratno in večletno bivanje v Trstu je tudi štirinajstdnevno potovanje po Goriškem pomembna epizoda v delovanju tega slovenskega reformatorja in pisatelja, ki je s svojo govorjeno in z iskreno gorečnostjo prežeto besedo znal ljudi navdušiti, s pisano besedo, ohranjeno v številnih knjigah, ki so izhajale od leta 1550 dalje, pa je povzdignil slovenščino v knjižni jezik.

LITERATURA:

S. Cavazza: Bonomo, Vergerio, Trubar v: »La gloria del Signore«. La Riforma protestante nell'Italia nord-orientale. Edizioni della Laguna, 2006.

F. Kralj: 350-letnica kapucinskega samostana v Vipavskem Križu v: Kapucinski samostan s cerkvijo v Vipavskem Križu, Ljubljana 1993.

M. Pirjevec: Rast in oblikovanje Trubarjeve osebnosti v Trstu v: Na pretoku dveh kultur, ZTT, Trst, 1992.

J. Rajhman: Pisma Primoža Trubarja, SAZU, Ljubljana 1986.

M. Rupel: Primož Trubar, Življenje in delo, Ljubljana 1962.

Reformacijsko slovstvo. Izbrano delo. MK, Ljubljana 1971.

SOUSTVARJALNOST ALOJZA GRADNIKA PRI UPESNITVI PSALMOV – OB 40-LETNICI SMRTI

Francka Premk

Sestavek osvetljuje Gradnikove prepesnjene psalme, njihovo izpovedno moč ob izvirnem besedilu in občasno tudi v primerjavi s prvimi slovenskimi prevodi psalmov Primoža Trubarja in Jurija Dalmatina. K raziskavi pa so pritegnjene tudi vse tiste lastnosti Gradnikove lastne poezije, zaradi katerih bi tudi njega upravičeno lahko imenovali »pesnika psalmov«. Pri tem mislimo na prvotni pomen grške besede *psalmós* (nabožna poezija, tudi ob glasbi in spremljavi inštrumenta na strune). Čeprav pesnik Gradnik hebrejskega izvirnika po vsej verjetnosti ni poznal, ostaja njegovo temeljno sporočilo nespremenjeno, verno posredovano v prepesnjeni obliki. Domače in tuje predloge so mu bile pri tem lahko v oporo, osrednji vrec pa je Gradnik zajemal prav pri njegovem viru. Kako je to mogoče, pove sam. S svojo elementarno močjo je Gradnik zvesto preličil brezčasno psalmsko poezijo v svoje prevode. Ta mojster brezmejnih dimenzij, ki segajo od zemlje do neba, je s svojim delom in tudi s prevodno literaturo dokazal, da se je mogoče dvigniti nad materialni svet, pri tem pa obdržati svoje korenine priraščene globoko v njem. Paralele med izvorom psalmov, pripisanih v veliki meri kralju Davidu, in med nastankom Gradnikove poezije, kot ga ponazarja sam, so preveč očitne, da bi jih lahko prezrli. Soustvarjalnost Alojza Gradnika pri prevodu poezije kralja Davida je tudi zunajčasná, izvira iz istega vrelca kot navdih avtorja psalmov. Podobno je nastal tudi prvi slovenski prevod celotnega psaltra Primoža Trubarja (1566) in v veliki meri Jurija Dalmatina (v Biblii, 1584). Od prve pesniške zbirke »Padajoče zvezde« (1916) naprej so zelo pogosto v Gradnikovem delu motivi, ki bi jih lahko imenovali tudi psalmski. To pomeni, da so vsebinsko blizu psalmski liriki, npr.: psalmom 23, 46., 137, 130 (*De profundis*), 139,8 (*Hvalnici*) itd. Njegova izvirna *psalmska* poezija v širšem pomenu besede ni vezana samo na določen prostor, temveč je razpeta med globino zemlje in nebeškimi višinami. V teh okvirih jo lahko omenjamo samo v neposredni zvezi s psalmi, ki jih je prevedel.

Kot že ime pove, so Gradnikovi »Večni studenci« izvor mogočnih misli in njegovega nepretrganega ustvarjalnega procesa. Navedimo nekaj verzov iz tretje in četrte kitice: *V srca odklenjena lije njih tok ... Večnih, nikoli prekinenih struj*. Skrivnost svojega pesniškega navdiha Gradnik še posebno lepo razodeva v sonetu »Harfa v vetru« (op. v »Svetle samote«, Založba Modra ptica, Ljubljana 1932, 130) in v pesmi »Božje obličje« (1932). V »Harfi v vetru« se pesnik obrača na »božjega sla«: »... o daj, še mene, samujočo stresi« »... da bom zvenela bridko v mir nebes.« Svoji božanski iskri se ne more umakniti, ničesar ne more zadržati

zase, določeno mu je, da je vedno pripravljen sprejemati pritoke novega navdiha. Pel bo do odpoklica – svoje smrti, ki jo primerja zamrlemu zvenu harfe: *In ko mi zvezd bo odgovarjal ples ... naj tiho počí moja zadnja struna*. To misel nadaljuje tudi v pesmi »Božje obličje«, kjer se popolnoma predaja višji volji: »Le tvoja zlata harfa bo zvenela, o Bog moj ...« Do konca bo uglašen z njo, dokler zemeljska lupina ne bo postala pretesna. Gradnikov izbor treh psalmov (23, 46 in 137) ni naključen, saj so notranje ubrani v sozvočju skupnega sporočila. Družijo jih psalmistova trdna vera, njegovo zaupanje in zvestoba. Dva od treh izbranih psalmov (ps. 23 in ps. 137) sta še posebno poznana in sta uglasbena. Vsi trije osvetljujejo na eni strani pesnika, psalmista, ki se popolnoma predano zateka pod božje okrilje, na drugi strani pa slikajo močno pretečo nevarnost ali pa že končno obliko te nevarnosti, pregon v suženjstvo. Iz teh ključnih skupnih lastnosti prevedenih psalmov lahko pomislimo na povezavo med Davidom, avtorjem večine psalmov, Gradnikom in pa našim prvim prevajalcem celotnega psalterja v slovenščino Primožem Trubarjem, ki je umrl v izgnanstvu. V posvetilu k prvi slovenski bibliji »Biblia, 1584« je Jurij Dalmatin zapisal, da je »prevajalec orodje večnega studenca, Svetega Duha«. Pri vseh treh Gradnikovih slovenitvah psalmov ne moremo prezreti elementa vode, »večnih studentev«, ki vedno privro na dan ob trenutkih navdiha. Različne oblike vodenih virov v izvirniku in v Gradnikovi interpretaciji prinašajo elementarno vitalno energijo:

bistri potoka vir (ps. 23, I, 4 – 5); *morjâ globine, in pene vro vodâ* (ps. 46, I, 2 – 4); *Potoki razvedrilo so mestu božjemu* (ps. 46, II, 1 – 2); *Ob rekah babilonskih tam* (ps. 137, I, 1 – 2).

Vse tri psalme druží tudi klic povratka, ki je izkazan tako na besedni ravni *šub* 'vrniti (nazaj, piel, ps. 23, 3 idr.)' kot na besedilni ravni (ps. 137) z *eliptično*, *sferično*, *hiastično* in *diagonalno* zgradbo, ki posnema ne le oblikovni vzorec originala, temveč tudi njegovo notranje sporočilo. Protistavo (ps. 137, 6) *'eškahek(i) 'te pozabim' < > tiškah...* 'naj bo pozabljena (moja desnica)', ki jo nekateri raziskovalci tolmačijo kot besedno igro, Gradnik obide s parabolo, ki učinkovito zamenja v izvirniku podano 'pozabljeno desnico':

(Jeruzalem, naj osuši domovina, / *naj jezik ne spregovori besede*), / prej ko izbrišemo te iz spomina.

Ta opust je mogoče razložiti s pomočjo komentarjev, ki pripisujejo desnici božanske vrednote, s tem pa lastnosti strogega tabuja. Obnemeli *jezik* metonimično prevzema pri Gradniku pomen celotnega organizma in predstavlja transcendenco iz zemeljskih v kozmične oblike. Nobenega dvoma ni, da se je ta slovenski pesnik natančno zavedal dvojne vloge, ki jo predstavlja mesto Jeruzalem: zemeljsko in kozmično. V psalmih 23 in 46 najde psalmist s trdno vero in neomajnim zaupanjem svojo varnost pri Stvarniku, v psalmu 137 pa se izgnanec v tujini opira tako na božji zakon kot na svojo zvestobo rodni grudi, ki sega preko groba. Gradnik je odel vse prevedene psalme v štirikitično obliko. Ob sonetu (ps. 137)

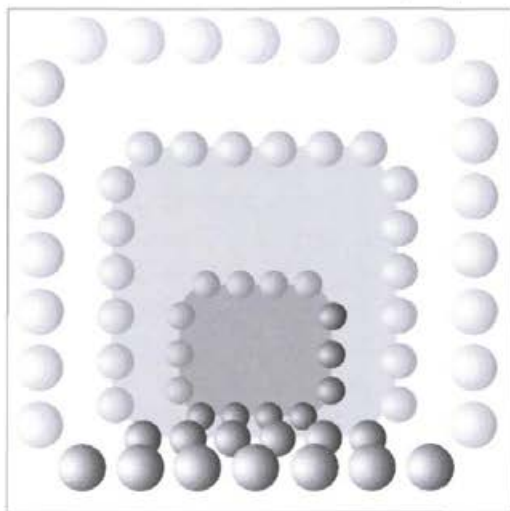
s po dvema predpisanimi kvartinama in tercinama je izkazana tako šestvrstična (pri ps. 23) kot sedemvrstična struktura (pri ps. 46). Izraženo v številkah: 4-4-3-3 (ps. 137), 6-6-6-6 (ps. 23), 7-7-7-7 (ps. 46).

Strukturo vseh treh psalmov, tako kot jih ima Gradnik, ponazarja pričujoča slika. Temna barva s koničastimi izhodi prikazuje zakoličenost v zemlji, svetla barva z razprtimi izhodi pa *dver* v nebo. Najmanjši lik kaže sonet (ps. 137), okroža pa ga ps. 23, njega pa ps. 46.

Štirica, osrednja stalnica (število kitic pri vseh treh psalmih), je v izvirnem jeziku poimenovana tudi po grafičnem simbolu četrte črke v abecedi *dalet*, ki je nosilec imena 'dver', 'vrata'. Ta pa predstavlja tudi četrto dimenzijo, iz katere je Gradnik črpal in se vanjo vračal.

Kot kažejo barve, tako je tudi vzdušje: temačno, a ne brez svetlih lis upanja pri ujetniku (ps. 137), pastelno (mišljeno je zeleno kot pašniki) ps. 23, svetlo s pogledom v globine pri ps. 46.

Osrednja stalnica štirica (število kitic) je v izvirniku poimenovana tudi z imenom četrte črke v abecedi *dalet*, ki pomeni 'dver'. Iz obrnjenega refrena ps. 23 (I. in IV.) je razvidna smer povratka *domov* skozi *dver*.

Avtor slike: Anja Premk

Ker je pastir moj Gospod, / nič mi ne manjka, na pot

On je, Gospod, moj pastir, / da lahko skoz Tvojo **dver** / vstopim v Tvoj dom, moj pastir.

Že pri prvem verzu ps. 46 je mogoče opaziti Gradnikovo popolno zvestobo izvirnikovemu

sporočilu. Obrnjena smer iz zemeljske v nadzemeljsko resničnost je izražena z diagonalno protistavo besede *Bog* v odnosu med prvim in zadnjim verzom:

Četudi svet premine (I, 1, 6–7) / povsodi pričujoč, / **tvoj Bog** ti da pomoč.
Kot zidan grad visok (IV, 6–7) / nam Jakobov **je Bog**.

Tudi naslovi psalmov so bogat vir razumevanja Gradnika pesnika in prevajalca. Čeprav teh izvirnih naslovov psalmov ni prevedel in jih verjetno sploh ni poznal, imajo zanj izjemen pomen. Naslovi prevedenih psalmov 23, 46 in 137, ki običajno podajajo avtorja oz. način glasbene oz. pevske izvedbe idr., se v izvirniku medsebojno razlikujejo: ps. 23 je naslovljen na Davida, nevakalizirano napisano *dwd*, kar je mogoče prebrati *ded/dawid* 'david' /*dod* – 'stric'). *Ded* igra v Gradnikovi poeziji, trdno zasidrani v njegovem rodovnem jedru, pomembno

vlogo. Psalm 46. je namenjen *Korahovim sinovom*, naslovljen pa je *al Alamot*, kar nekateri tolmačijo kot 'način mladostnega petja'. V bibličnem jeziku je beseda največkrat v povezavi z 'ljubezen'. *Alma* namreč v izvirniku pomeni 'devica', 'mladenka', *alamot* 'device'. Mogoče pa je *alamot* tolmačiti tudi kot sestavo *alma* 'devica', 'mladenka', *z mot*, ki pomeni 'smrt'. Ta pa je Gradnikova prototipna protipolna stalnica: ljubezen $\leftrightarrow$ smrt; smrt, zvesta spremljevalka ljubezni oz. njen sinonim, saj se je zapisala v *nesmrtni* del Gradnikove besedne umetnosti. V antološki pesmi *Eros Tanatos*, ki bi jo hebrejsko lahko poimenovali tudi *alamot*, s sporočilom: ljubezen do mlade žene, je smrt njen neodtujljivi del. Beseda *calmavet* v ps. 23,4 ima podobno kot *alamot* dve besedotvorni prvini: *cel* 'senca' in *mot*, *mavet* 'smrt' (*celem* 'podoba' prim. Gradnikova pesem *Božje obličje*), kar nas spet spominja na Gradnikovo motiviko in nenaključnost izbora 23. psalma.

Psalm 137 je zaradi manjkajočega naslova v hebrejskem masoretskem originalu *orphanós* slovensko tudi *reva*, Gradnikov zelo pogost besedni stilem. Kljub temu je običajno pripisan Davidu. Primerjave dopuščajo domnevo, da je Gradnik izbral izjemoma klasično sonetno obliko prav pri tem psalmu 137, ker mu je bil verjetno najbližji. Zato je bila temu psalmu posvečena posebna pozornost. Marja Boršnik govori o sonetu v določeni fazi Gradnikove ustvarjalnosti kot o »posodi Gradnikove reflektivnosti«. Čeprav je na prvi pogled Gradnikov prevod neroden in neblogljen, je to samo videz. Primerjave z izvirno pomensko in oblikovno strukturo kažejo prav nasprotno. Vzporeditev tega besedila z izvirnikom kaže t. i. »Gradnikov fenomen«, to je, da se prav za njegovo navidezno oblikovno neblogljenostjo oz. okornostjo skriva njegova največja izpovedna moč. Ključ, ki odpira vrata iz ječe v domovino.

V slovenskem prevodu sta izpuščeni končni vrstici originala, kjer psalmist s skrajno trdimi besedami obračuna z Babilonom. Gradnik sodnik se torej izogiba ne le taljonskemu načelu *zob za zob*, temveč vsakršni sodbi. Dokaz, da ta opustitev obsodbe Babilona ni naključna, je primerjava z Gradnikovim prevodom 23. psalma, kjer pesnik očitno hote v zadnjih verzih četrte kitice spet obide mesto, kjer so izvirno omenjeni psalmistovi sovražniki. Gradnik se obračunu izogne in prehaja pri svojem vrenotnem sistemu iz dualizma v enost. Tudi v ps. 46 (II, 5–7) je v lahkotnem izrazu moč, ki vodi k popolnemu miru: ... *zemlja se stopi, ko on se oglasi*.

Vsebina Gradnikovega izvirnega soneta »Na Goriškem gradu« v 2. in 3. kitici močno spominja na ps. 137. Pesem »La riva degli Schiavoni« prav tako ob *dedu* opeva ves mučeni in preganjani slovenski narod. Osvoboditev Gradnikovega ponosnega rodovnega debla, ki ga predstavlja njegov praded (*Dedov ded*), je tako vsebinsko kot formalno, s hiastično-diagonalno strukturo nakazana tudi v ps. 137.

Kot štiristo let poprej že Primož Trubar je bil tudi Alojz Gradnik sposoben živeti psalme v vsakdanjem življenju in v svoji poeziji. Njegova poezija in njegovi prav tako navdihnjeni prevodi psalmov imajo vse lastnosti vsakdanje stvarnosti in kozmičnih dimenzij.

OTROŠKA IN MLADINSKA POEZIJA IGA GRUDNA OB 60-LETNICI SMRTI

Ivan Vogrič

Pesnika Iga Grudna (1893-1948) poznamo večinoma kot pesnika morja, obale in ostalega, kar spada v primorsko okolje. Vendar bi bili krivični, če bi pretirano poudarjali to značilnost, saj je bil Gruden književnik, ki je presegal ozki domači vrtiček. Bil je predvsem mojster ljubezenskih pesmi, obdeloval že omenjeno krajinsko motiviko, pisal stihe s socialno vsebino, epigrame, v zadnjem obdobju tudi pesmi o narodno-osvobodilnem boju. Ena od stalnic v njegovem opusu so bile ne nazadnje otroške pesmi oz. pesmi za mladino. Sicer pa je res, da so se prej našteti žanri večkrat prepletali med seboj: v otroških (mladinskih) pesmih srečujemo npr. izrazite primesi iz krajinske motivike, včasih pa tudi druge prvine, kar velja tudi za ostale zvrsti.

Gruden se je začel ukvarjati z otroško poezijo že kot gimnazijec, to zvrst pa je razvijal neprekinjeno vse do smrti. Prva pesmica, ki jo je nasploh objavil, je imela otroško vsebino. Pesmico (naslovil jo je Zimski večer) je objavil v mladinskem mesečniku Zvonček leta 1907, in sicer pod psevdonimom Zorislav.(1) Leta 1909 je zasnoval in nato izpilil, najprej v Gorici (kjer je obiskoval gimnazijo) in nato v rodni Nabrežini, cikel Naš Jožek, ki ga je več let potem objavil v svoji otroški zbirki, Miški osedlani (1922). Gruden je večkrat uporabljal domača imena bratcev in sestic, kar pomeni, da je očitno podoživljal lastno otroštvo.(2)

Hkrati se je preizkušal v drugih mladinskih, tudi proznih, zvrsteh. O tem pričajo nekateri fragmenti iz njegove zapuščine oz. ostaline, npr. neposrečena parabola (poučna pripoved) iz leta 1910.(3)

Produkcija otroških pesmi je v naslednjih letih naraščala, zanimivo pa je, da je nekatere, prav tako objavljene v Miški osedlani (Špela-uk, Burja, Igra na obrazu, itd.), napisal leta 1917, med zdravljenjem zaradi posledic rane, ki jo je zadobil v bojih na soški fronti. Nekatere od teh je napisal v Ljubljani, druge pa v Gradcu. Znamenito Na Krasu (po njej je dobila naslov istoimenska zbirka, izdana po drugi

Naslovnica Grudnove pesniške zbirke

svetovni vojni) je napisal oktobra 1917, prvič pa objavil naslednje leto, v 7. številki Ljubljanskega zvana.

Po prvi svetovni vojni je objavil veliko tovrstnih pesmi v več revijah, začeni s tržaškim mladinskim listom *Novi rod* (izhajal je v letih 1921-1926).

Izid Miške osedlane v božičnih dneh leta 1922 (48 strani, izdala založba Jug v Ljubljani, natisnila tiskarna A. Slatnar v Kamniku) je bil torej plod domala petnajstletnega dela na področju otroške oz. mladinske poezije. Zanimivo je, da je nameraval sprva izdati to zbirko v Trstu pri Učiteljski zvezi, vendar zaradi težkih gmotnih razmer te ustanove je sklenil nato poiskati založnika v Ljubljani, kamor se je preselil po doktoratu v Pragi. O vse prej kot rožnatem stanju znotraj Učiteljske zveze ga je pisno obvestil književnik Janko Samec,⁽⁴⁾ ki je nekaj časa pred tem urednikoval pri Novem rodu.

Miška osedlana je bila tretja Grudnova zbirka, po Primorskih pesmih in Narcisu (obe sta izšli leta 1920).

Tedanja literarna kritika je sprejela zbirko domala enoglasno; ugotovila je izrazit Župančičev vpliv, kar niti ne preseneča, saj je sam Gruden, že pred prvo svetovno vojno, priznal v eni od svojih osebnih beležk, vpliv uglednega predstavnika slovenske moderne in najpomembnejšega klasika slovenske mladinske poezije (avtorja zbirk *Pisanice*, *Sto ugank*, *Ciciban*, itd.). Grudna in Župančiča so vezali navsezadnje ne samo literarni, marveč tudi prijateljski stiki.

Pri tem niso manjkali kritični toni. Tako je Mirko Pretnar v Ljubljanskem zvonu⁽⁵⁾ zatrdil, da so nekatere pesmi (npr. *Naša Nada*, *Kresovi*, *Juri*, *Sonce zahaja*) nesamonikle. Sicer pa je v isti sapi dodal, da so to le drobne kaplje v iskreči se čaši res prave šegavosti in vedrosti. Tudi Anton Debeljak je v Slovenskem narodu soglašal s to oceno.⁽⁶⁾ Zapisal je, da »mestoma zazveni Župančičeva struna, zlasti *Ciciban*, kar pa ne zatemni zaslug pričujočih 29 biserov«. Podobnega mnenja je bil ne nazadnje Joža Lovrenčič v Domu in svetu.⁽⁷⁾

Kakorkoli že, Miška osedlana je žela med bralci uspeh, saj so Jutranje novosti ob koncu aprila 1923 poročale o »pravkar obelodanjeni drugi izdaji«. Dodale so, da »podobnega uspeha v tako kratkem času ni bila dosihdob deležna menda še nobena slovenska publikacija... Grudnova zbirka se bo priljubila vsem ljubiteljem šegave veselosti, predvsem pa primorskim in notranjskim domačinom, ker ima to izvirno posebnost, da obilno deluje s krajevnimi nazivi«. ⁽⁸⁾ K uspehu zbirke so pripomogle bržkone perorisbe Ivana Vavpotiča, enega najbolj znanih ilustratorjev na Slovenskem v tistem času.

V naslednjih letih je Gruden še nadalje sodeloval z mladinskimi revijami, v prvi vrsti z *Mladim jutrom*. Dodatni motiv k razvijanju otroške oz. mladinske pesniške zvrsti je bilo rojstvo hčerke Marije (Mike) leta 1931. Iz tega obdobja lahko omenimo pesmi *Naša hčerka* in *V pomlad*.⁽⁹⁾

Iz ohranjenega dopisa Mladinske matice iz leta 1938⁽¹⁰⁾ izvemo, da je nameraval Gruden pri tej založbi objaviti ponatis Miške osedlane. Okvirno je založba predlagala izdajo te zbirke naslednje leto v velikonočnem času, vendar do nje ni

prišlo; razlog so bile, kakor je mogoče sklepati iz dopisa naslovljenega Grudnu, nekatere težave znotraj same založbe.

Isto leto je Gruden objavil zbirko Dvanajsta ura. Vsebina zbirke je bila socialno realistična, v njej pa le bežno najdemo prvine otroške poezije (pesem Papagajček Kiki). Zagotovo je to čas, ko se je Gruden najmanj ukvarjal s to zvrstjo. Veliko bolj so ga pritegnila namreč usodna vprašanja tistega časa, medtem ko je nekaj energij izgubil tudi v polemikah z nekaterimi drugimi književniki.

Otroška oz. mladinska zvrst je spet zaživela v zbirki V pregnanstvo (1945), v kateri je strnil vtise bridkih medvojnih izkušenj iz italijanske internacije in begunskih centrov v Egiptu. To je razvidno v pesmih Naročilo hčerki, Balada o otroku in Pismo tovariša sinu.

Povojni čas je pomenil za Grudna pravo renesanso, kar zadeva otroško oz. mladinsko zvrst. Otrokom je posvetil nasploh več pozornosti kot prej, še zlasti po rojstvu sinov Primoža (1946) in Aleša (1947). Pri mesečniku Ciciban je urejal (ter bogatil s svojimi stih) pesniško rubriko, pri čemer je pritegnil k sodelovanju tudi sestro Doro, prav tako pesnico. Veliko je prevajal: iz srbsčine je pripravil prevod zbirke pesmi Branka Čopića, tedaj enega od vodilnih mladinskih pesnikov v Jugoslaviji. Iz srbskega jezika je prevedel tudi več otroških pesmi Desanke Maksimović, ne nazadnje pa je pripravil prevod otroških pesmi Josipa Pavičića. Otroške verze je prevajal tudi iz drugih jezikov, npr. iz bolgarščine in ruščine.

19. maja 1947 je v pismu Dimitriju Pantelejevu, prijatelju-književniku iz Bolgarije, napisal tako:

»Jaz pripravljam na jesen drobno mladinsko knjigo Na Krasu. V njej bom zbral vse mladinske pesmi, ki so motivično vezane na mojo ožjo domovino – Slovensko Primorje. Nekaj sem jih napisal pred mnogimi leti, nekaj pa v zadnjem času.

Knjigo bo izdala založba Mladinska knjiga, ilustriral pa jo bo moj ožji rojak – Albert Sirk, doma iz Sv. Križa pri Trstu, kjer je bila rojena moja mati. Izmed vseh slovenskih slikarjev gotovo najboljšje pozna on kraje, ljudi in običaje ob morju in na Krasu...«.

V zbirki Na Krasu je Gruden večinoma predelal in sodobno dopolnil prvotno Miško osedlano. Dodal je nekaj novejših pesmi, med katerimi izstopa obče znana Sinku, ki jo lahko primerjamo z neko drugo, prav tako avtobiografsko – Hčerki.⁽¹¹⁾ Med novimi pesmimi je nekaj takih, ki izrazito čustveno približujejo matično Slovenijo z zamejstvom (Novoletno voščilo in Sinku).

Vendar izida zbirke Na Krasu Gruden ni dočakal, saj je leta 1948 nenadoma zbolel in konec novembra umrl. Prav takrat je izšla v Cicibanu pesem November, zadnja iz krajše serije pesmi o koledarskih mesecih.

Zbirka Na Krasu je izšla naslednje leto v Cicibanovi knjižnici Mladinske knjige, s tem da je za ilustracije, namesto Alberta Sirka, poskrbela Marlenka Muk-Stupica. Knjiga je izšla v nakladi 6.000 izvodov in vsebuje 25 pesmi. Kasneje je izšlo še več ponatisov te zbirke (1958, 1965, 1967 in 1972), kar priča o navdušenem sprejemu med bralci.

Leta 1949 sta izšla tudi prevoda otroških pesmi Josipa Pavičiča z naslovom *Pesem o življenju in svetu* (Mladinska knjiga, Ljubljana) in Branka Čopića z naslovom *Ježeva hiša* (prav tako pri Mladinski knjigi).

Grudna je prehitela smrt v polnem delovnem zanosu, v času, ko je snoval nove pesniške zbirke. Med temi naj bi bila tudi zbirka mladinskih pesmi, na kar je opozoril Grudnov prijatelj in dober poznavalec Fran Albreht.⁽¹²⁾ Zbirka je ostala nedodelana, o njej pričajo stihi iz zapuščine in pesmi, objavljene v mladinskih in drugih revijah.

France Filipič je v zvezi s pesnikovimi otroškimi pesmimi zapisal: »*Grudnova beseda ni tako mnogoobsegajoča kakor Župančičeva, je pač kraševska, rojena v burji, zrasla na skalnih tleh. In tudi trpka je včasih ob spominu na krivice, ki so v tej deželi gospodarile, jo delile in jo še danes delijo na dvoje*«. ⁽¹³⁾

Res pa je tudi, da so Grudnove pesmi našle pot do otroškega srca, v prispodobah, besednem svetu in vsem, kar preveva otroško domišljijo. Vrednost Grudnove otroške in mladinske poezije je prav v tem.

* * *

Spodnja pesem je iz zapuščine Iga Grudna. Je neobjavljena, s tem da obstaja več različic besedila. Tudi naslov ni enoten, saj se poleg *Zakaj ni vode na Krasu* pojavlja tudi *Kraška zgodba*.

Snov je avtor črpal iz zakladnice slovenskega ljudskega pripovedništva. Zgodbo s podobnim naslovom (*Zakaj ni na Krasu studencev?*) in bolj ali manj identično vsebino so objavile Novice 30. novembra 1864 v obliki krajše pripovedi. Avtor pesmi je spremenil zgodbo v vezano besedo in jo primerno dopolnil.

ZAKAJ NI VODE NA KRASU

Čul na Krasu sem nekoč
starodavno čudno zgodbo;
res šaljiva je na moč,
pa čeprav konča se s sodbo.
Kdo jo zmisli je, ne vem,
a ker vseč je tem ljudem,
vam jo povem v zabavo:

Hodil v davnih dneh čez Kras
s Kristusom je sveti Peter...
Bil večer je... skozi vas
in pihljal je s polja veter
in zaman so: kvak, kvak, kvak
žabe zdihovale v mrak -
za gorò je spal oblak.

Prišla sta do prvih vrat
bila je vročina strašna;
Petru čudo tolsta gnjat
je molela vèn iz brašna;
ko se kmet na gnjat ozre,
vrata goringor odpre
in pred njima v hišo gre.

»Hajdi, žena, urno cvret,
vidva pa gor na ognjišče!«
reče kmet in steče v klet,
sod terana tam poišče,
in že buča: klok, klok, klok
gre okrog od rok do rok -
Peter spi že kakor čok.

Tudi Kristus je zaspal,
a zbudil se še pred dnevom,
Petru brž kosti zrahljal,
in ko petelin nad hlevom
je oznanil dan v gorah,
za vasjo že: oh in ah
sta lovila cestni prah.

Kraško poldne... z rešelik
trudno peli so skržaki.
»Gor svetnik in dol svetnik,
vsi na zemlji smo enaki!«
misli Peter si in – hop,
lačen, od vročine top
zlekne v travo se kot snop.

Kristus vanj upre oči
in od lakote zahlipa;
Peter skoro omedli,
ko po malhi vse pretipa:
»Kje je, kje je moja gnjat?«;
jeza mu nabrekne vrat:
»Naš gostitelj bil je tat!«

Kristus ostrmi kot kip,
prav počasi dvigne roko,
in, o gospa, tisti hip
žrel stotero se globoko
v tleh odpro in s polj in lok
vodo gôlta: klock, klock, klock,
zemlji ves izpije sok.

Skozi okno kmet pogleda,
kaj je storil se zavé,
žena solzna je in bleda
on pa pravi ji smeje:
»Prava reč, če vôle ni!
Da le trtica rodi,
pa se dobro nam godi!«

Še dandanes boš zaman
stikal za vodo po Krasu,
toda kraški je teran
daleč naokrog na glasu;
in da bolj bi teknil nam,
še bo tam, to dobro znam,
poln gnjati vsak vinski hram.

OPOMBE:

- (1) Zorislav je bil eden od Grudnovih psevdonimov oz. polpsevdonimov, ki jih je uporabljal v mladih letih. V tem obdobju se je podpisoval tudi kot Zlatko oz. Ognjeslav, večkrat pa je uporabil uradno ime (Ignacij). Gl. Ivan Vogrič-Marko Tavčar, Narcis širokega srca, Nabrežina, 1993, str. 14, 15, 23, 24 in 34.
- (2) Tatjana Rojc, Primorska radoživost v Grudnovi Miški osedlani, Primorska srečanja, 2001, št. 246, str. 679-680.
- (3) Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) v Ljubljani, zapuščina Iga Grudna.
- (4) O tem obstaja dopis, ki ga je Samec poslal Grudnu 4. januarja 1922 (zapuščina Iga Grudna v NUK v Ljubljani).
- (5) Gl. Dragica Praprotnik, Dr. Igo Gruden, seminar pri dr. Marji Boršnik, str. 34, Filozofska fakulteta, študijsko leto 1955/56. Prim. Filip Kalan, Življenje in delo Iga Grudna, spremna beseda h knjigi Igo Gruden, Pesmi, Ljubljana, Slovenski knjižni zavod, 1949, str. 316.
- (6) Slovenski narod, 29.4.1923.
- (7) Dom in svet, 1923, str. 249.
- (8) Jutranje novosti, 29.4.1923.
- (9) NUK v Ljubljani, zapuščina Iga Grudna.
- (10) Istotam.
- (11) Izšla v zbirki Pesnikovo srce, Ljubljana, Slovenski knjižni zavod, 1946, str. 77.
- (12) Fran Albreht, Ob mladinski poeziji Iga Grudna. V: Odsevi, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1961, str. 244-250.
- (13) France Filipič, Igo Gruden: Na Krasu, Nova obzorja, 1950, str. 121-122.

Janez Povše

SONCU

Sonce, z vso silno močjo zasij,
 vžgi vse svoje planjave žarenja,
 na stežaj odpri žile zlatega kipenja srca,
 dahni z razpetimi krili ljubečih obzorij,
 umiri pogled slepečih isker oči,
 vzpni se iz sebe in bodi sto sonc!
 Da boš razsvetlilo pot do jase čarobne,
 na kateri bomo vsi srečni,
 nič v skrbeh zase,
 prijazni in blagi,
 in nas bodo drugi veseli,
 in bomo vsi dobri,
 in bo vse lépo in dobro.
 Razsvétli pot, sonce, razsvétli,
 da jasa čarobna ne bo več samotna,
 ker smo tako malo vanjo verjeli.

MAVRICI

Mavrica, spústi se s pesmijo barv prav do tal,
 mehko se zlekni do naših cest in domov,
 razlij nežne zvene prelivnih sijajev
 v hladno sivino misli vsakdana,
 z blagim polkrogom poveži dušne razdalje,
 pretoči v nas besedo veselja zamrlega,
 izmij stiske, iz katerih rastejo sence,
 dvigni opotekajoči pogum, da bo ljubil človeka.
 Stôri, mavrica, da bomo tebi podobni
 in bo v nas plapolala dobrotljiva ubranost,
 zavrni mrke objeme nemira,
 ki sanja o temnih in zamolklih pokrajinah
 ter oživlja nasilje naše nesrečnosti.
 Še močnejše svéti, mavrica, še močnejše,
 da bodo čudeži v nas lahko preživeli,
 čudeži, edina svetloba naše presamotne poti.

150 LET SLOVENSKE OSNOVNE ŠOLE V ŠTANDREŽU

Damjan Paulin

Avstrijska uprava je leta 1774 odobrila temeljni šolski zakon, ki je predvideval ustanavljanje osnovnih šol v krajih, kjer je bilo v območju pol ure hoda, od 60 do 100 otrok za šolanje. Ta zakon je v naših krajih uvedel tudi dvojezični pouk. Ker pa ni bilo dovolj usposobljenega učiteljstva z znanjem nemščine, so šolske oblasti dovoljevale, da se je na Goriškem v ljudskih šolah poučevalo v slovenskem

jeziku. Leta 1846 je zakonsko določilo uvedlo na osnovnih šolah goriške dežele poučevanje v materinskem jeziku učencev. V tem obdobju so v slovenskih krajih nastajale osnovne šole, v katerih je bila slovenščina učni jezik. V Štandrežu so leta 1857 med prvimi na Goriškem, ustanovili ljudsko šolo. Bila je enorazredna in jo je že prvo leto obiskovalo 116 učencev, 60 dečkov in 56 deklic. Prvi učitelj je bil Jožef (Josip) Komavec, ki je na štandreški šoli poučeval do leta 1883. Ko je leta 1886 število učencev naraslo na 191, je šola dobila še drugega učitelja, leta 1894 pa je postala trirazrednica z 285 učenci. Prvo šolsko poslopje je bilo na južnem delu vasi. Starešinstvo štandreške občine je leta 1879 sklenilo, da se šolska stavba proda in da se zgradi nova v središču vasi zraven cerkve. Ob koncu stoletja so se učenci vselili v nove šolske prostore, kjer so še danes.

Ustanovitev ljudske šole v Štandrežu je odločilno prispevala, da se je vas kulturno, versko, upravno in gospodarsko obogatila in pridobila pomembne ustanove, ki so oblikovale življenje vaške skupnosti. Pred ustanovitvijo štandreške šole so se samo maloštevilni lahko šolali in obiskovali slovensko ljudsko šolo v Šempetru, s katerim je Štandrež takrat sestavljal isto občino. Nekaj otrok je hodilo tudi v nemško šolo v Gorico. Nepismenost je bila zato zelo razširjena, kar je močno pogojevalo razne dejavnosti. Ker ni bilo drugega osebja s primerno izobrazbo, so bili prvi učitelji štandreške šole do prve svetovne vojne tudi cerkveni organisti in zborovodje ter občinski tajniki samostojne štandreške občine, ki se je ustanovila leta 1866.

Tudi na cerkvenem področju je prišlo v teh letih do pomembnih sprememb. Do leta 1863 je bil Štandrež kaplanija goriške stolne cerkve. V tem letu je postal vikariat, leta 1895 pa samostojna kuracija.

V letu ustanovitve štandreške šole je stekla tudi južna železnica, ki je povezovala Dunaj s Trstom, z odsekom do Gorice. Z denarjem, ki ga je izplačala železniška uprava za občinska zemljišča, po katerih so položili tračnice, so po-

Šolska tabla je spominjala na visoko obletnico (foto: D. Paulin).

ravnali dolgove za gradnjo prve šolske stavbe v Štandrežu. Železniška postaja v Gorici, ki je bila zgrajena na štandreških zemljiščih, je predstavljala veliko pridobitev za štandreško kmečko gospodarstvo. Po novi železnici so štandreški kmetje izvažali velike količine krompirja in druge zelenjave na oddaljene avstrijske trge. Na goriški železniški postaji je bila v poletnih in jesenskih mesecih dolga vrsta vozov, iz katerih so pretovarjali na železniške vagone vreče krompirja.

Učitelj Komavec ima tudi velike zasluge, da se je leta 1869 ustanovila v Štandrežu čitalnica, ki je krepko zaorala v kulturno delovanje v vasi. Postal je njen prvi predsednik in duša zborovskega petja.

Prva svetovna vojna je močno prizadela Štandrež, ki se je znašel nekaj sto metrov od soške fronte. Zaradi vojne vihre je skoraj vse prebivalstvo, ki ni bilo na bojiščih, bilo prisiljeno zapustiti domove in se zateči v bolj varne kraje avstro-ogrske monarhije. Ker je bila večina kmetov, so vojna leta preživeli na kmetijah, kjer so pomagali pri opravljanju raznih del. Številne družine so bile tudi v begunskih taboriščih. Ko se je vojna vihra pomirila, so se v letu 1918 začeli vračati v domači kraj, kjer so našli same razvaline. Hudo je bilo poškodovano tudi šolsko poslopje. Občina se je lotila najprej obnove šole, ki je že septembra leta 1920 sprejela učence, ki so bili razdeljeni v šest razredov. Učenci 1., 2., 5. in 6. razreda so imeli pouk zjutraj, ostala razreda pa popoldne.

Redno šolsko delovanje v slovenskem jeziku pa ni trajalo dolgo. Fašizem je z Gentilejevo šolsko reformo leta 1923 poitalijanil slovenske šole. Slovenski štandreški učitelji so bili premeščeni v notranjost Italije ali prisiljeni zapustiti šolo. Na šolo so prišli učitelji italijanskega jezika, ki so skušali mladino vzgajati v fašističnem duhu. V šolskem letu 1926/27 je na štandreški šoli pouk potekal izključno v italijanščini.

Župnik Josip Kosovel je iz protesta zapustil šolo in učence učil v slovenskem jeziku v zakristiji domače cerkve. Tudi pod nemško okupacijo je takratni štandreški župnik dr. Alfonz Čuk leta 1944 ustanovil slovensko šolo v župnišču. Meseca maja 1945 pa je na Pilošču delovala šola v organizaciji Narodnoosvobodilnega odbora.

Povojno redno šolsko delovanje je od jeseni 1945 potekalo pod okriljem Zavezniške vojaške uprave, ki je obnovila vse slovenske šole, ki so delovale pred fašističnim razpustom. Zavezniška vojaška uprava je poskrbela za usposabljanje učiteljskega kadra in za šolske učbenike. Spričevala je izdajala v slovenskem jeziku.

Po podpisu mirovne pogodbe so anglo-ameriške čete septembra 1947 zapustile ozemlje Cone A, ki je prišlo pod italijansko upravo, pod katero se je začelo tudi šolsko leto 1947/48. V prvem letu pod novo upravo je štandreško šolo obiskovalo 150 učencev, ki so bili razdeljeni v pet razredov. Že v prvih letih je prišlo do dveh dogodkov, ki so zelo negativno vplivali na vpis na slovenske šole. Leta 1948 obsodba jugoslovanskega režima od strani sovjetskega Kominforma, ki je razbila italijansko-slovensko antifašistično fronto in povzročila, da je marsikateri slovenski komunist, ki je ostal zvest sovjetskemu režimu, prepisal svoje otroke od slovenskih na italijanske šole. Naslednje leto je še hujši udarec zadal

slovenskim šolam odlok šolskega ministrstva, ki je odredil, da morajo obiskovati italijanske šole otroci staršev, ki so se odločili za italijansko državljanstvo. Na štandreški šoli je v šolskem letu 1950/51 število vpisanih otrok padlo od 150 na 110. Osip vpisov se je nadaljeval tudi v naslednjih letih.

Novo obdobje za slovensko šolstvo je predstavljal državni zakon št. 1012 iz leta 1961. Leta 1964 je bil objavljen dekret predsednika republike glede ustanovitve šol s slovenskim učnim jezikom v goriški pokrajini. Posameznim šolam so bila dodeljena stalna učiteljska mesta. Za decentralizacijo v šolstvu je pomemben zakon iz leta 1973, ki uvaja sodelovanje staršev v raznih organih.

Medrazredni svet štandreške šole je leta 1976 predlagal, naj se štandreška šola poimenuje po pisatelju in naravoslovcu Franu Erjavcu, ki je veliko pisal za mladino. Goriško šolsko skrbništvo je junija 1980 poimenovalo štandreško osnovno šolo po slovenskem pisatelju Erjavcu, ki je pokopan na goriškem pokopališču. Ob začetku novega šolskega leta je bila slovesnost ob poimenovanju šole s postavitvijo doprsnega kipa Frana Erjavca, delo kiparja Borisa Kalina, v šolskih vežnih prostorih, z dokumentarno razstavo in s slovesno prireditvijo v župnijski dvorani Anton Gregorčič. Kip je blagoslovil štandreški župnik in večletni veroučitelj na šoli msgr. Jožef Žorž. Ob tej priložnosti je odbor za poimenovanje šole izdal tudi publikacijo z opisom zgodovine šole in s seznamom učiteljev, ki so poučevali od druge svetovne vojne. Prispevek je delo prof. Slavka Bratine, pisatelja pa je predstavila prof. Lojzka Bratuž. Kako je bilo nekoč v šoli, se je s skupino starejših vaščanov pogovarjal učitelj Ivo Bolčina, učenci pa so zabeležili spomine na šolska leta svojih staršev.

Učenci osnovne šole v Štandrežu (foto: D. Paulin)

Goriška občina je leta 1994 temeljito obnovila poslopje štandreške šole.

Štandreška šola je zelo tesno povezana s prostorom in skupnostjo, v kateri deluje. Rada sodeluje z domačimi društvi ob raznih priložnostih in tudi pri pobudah, ki jih organizirata štandreški rajonski svet in župnija. Prireja razne proslave, srečanja s pesniki in pisatelji ter z drugimi ustvarjalci, ki posvečajo svojo pozornost najmlajši generaciji. Štandreški osnovnošolski otroci se radi udeležujejo raznih slikarskih ekstemporov, literarnih in likovnih natečajev. Več let se štandreški učenci uspešno udeležujejo natečaja prometne vzgoje, ki ga organizira goriška občina. Od leta 1997 vsi učenci spremljajo gledališke predstave v okviru Goriškega vrtiljaka. Pevski zbor šole Fran Erjavec nastopa na Mali Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž in tudi ob drugih prilikah. Zavzema se za sodelovanje z osnovnimi šolami v Sloveniji, predvsem v bližnjem čezmejnem prostoru.

Na štandreški šoli je v 150 letih poučevalo veliko število učiteljev in veroučiteljev. Največ let pa so šoli posvetili naslednji učitelji: Jožef Komavec (1857-1883), Leopold Furlani (1891-1915), Ida Vergna (1901-1915 in 1919-1926), Vera Ferlat (1921-1923 in 1947-1967), Brigita Podobnik (1948-1970), Rozina Zorn (1960-1964 in 1967-1983), Ivo Bolčina (1969-1994) in Majda Zavadlav (1978-2007). Veroučitelji, ki so največ let vzgajali mladino: Ignacij Peternel (1857-1879), Jožef Kosovel (1896-1942) in Jožef Žorž (1960-1986). Ravnateljske posle pa so opravljali: Federico Lebani (1947-1874), Milan Brešan (1960-1984) in Miroslava Brajnik (1981, od leta 1984 stalna ravnateljica).

V šolskem letu 2006/07 je štandreško šolo obiskovalo 77 učencev.

Slovesna proslava ob 150-letnici štandreške šole je bila ob zaključku šolskega leta, v začetku junija 2007. Za to priložnost je bil osnovan poseben odbor, ki so ga sestavljali predstavniki šole, domačih društev, rajonskega sveta in župnije. Od prvega do devetega junija 2007 se je zvrstilo več pobud. Prvega junija je najstarejša domačinka Ivanka Nanut odkrila marmornato ploščo na pročelju šolske stavbe z dvojezičnim napisom Državna osnovna šola s slovenskim učnim jezikom FRAN ERJAVEC. Ploščo je blagoslovil župnik Karel Bolčina, šolski zbor pa je zapel nekaj pesmi. V prostorih župnijskega doma Anton Gregorčič je bila predstavitev publikacije z naslovom 150 let slovenske osnovne šole v Štandrežu 1857-2007, ki jo je pripravil Damjan Paulin. Knjigo je predstavila prof. Neva Budal. V istih prostorih je bila na ogled tudi bogata in pregledna dokumentarna razstava o štandreški šoli. V šolskih prostorih pa so bili razstavljeni likovni izdelki, ki so jih učenci oblikovali pod mentorstvom učitelja Silvana Bevčarja. Pokojnih učiteljev in vzgojiteljev ter drugega osebja štandreške šole so se spomnili pri zaključni šolski sveti maši v domači cerkvi.

Slavnostna jubilejna prireditev pa je bila v občinski telovadnici v Štandrežu. Nastopili so vsi štandreški učenci. Za pevske točke je skrbela učiteljica Martina Hlede, za gledališke pa učiteljica Majda Zavadlav. Številne prisotne je nagovorila ravnateljica dr. Miroslava Brajnik. Pozdrave so prinesli razni ugledni gostje, predstavniki oblasti in šolskih ustanov.

STOLETNICA DVEH ZADRUŽNIH BANK

Marijan Bajc

Leta 2008 bosta **Zadružna kraška banka z Opčin** ter **Zadružna banka Doberdob in Sovodnje** praznovali stoletnico ustanovitve. Predhodnica prve je bila Posojilnica in hranilnica (od 1978 dalje Hranilnica in posojilnica), ki so jo domačini z Opčin ustanovili 28. oktobra 1908 kot kreditno zadrugo z nemejeno zavezo. Leta 1994 je prišlo do spojitve omenjene Hranilnice in posojilnice z nabrežinsko posojilnico in je tako nastala Zadružna kraška banka. Tudi Zadružna banka Doberdob in Sovodnje ima predhodnici v doberdobski kmečki posojilnici in hranilnici ter v sovodenjski kmečko-delavski hranilnici in posojilnici, ki sta bili ustanovljeni, kot rečeno, leta 1908. Do združitve omenjenih dveh kreditnih zadrug pa je prišlo leta 1999.

Zadružno gibanje je posebna oblika družbenega in gospodarskega sistema, ki je nastala na družbenih in filozofskih osnovah predvsem utopičnega socializma. Ta pa se je kot odgovor na grobo kapitalistično izkoriščanje delavcev začel razvijati najprej v Angliji (Owen) in takoj nato v Franciji (Saint Simon, Fourier) in drugod. Zadružno misel je kasneje Charles Gide (nanj je vplival znani francoski filozof, utemeljitelj pozitivizma in sociologije kot znanosti, A. Comte, ki je umrl prav pred 150 leti) izoblikoval v sistem, ki temelji na duhu vzajemnosti, iz katerega bi se lahko razvila odrešujoča vmesna pot med kapitalizmom in kolektivističnim sistemom.

Konkretno oblike zadružnega gibanja so se v Angliji razvijale že v prvi polovici 19. stoletja z ustanavljanjem številnih raznovrstnih zadrug. Kreditne zadruge pa so našle plodna tla predvsem v Nemčiji. Tu sta sredi 19. stoletja, to je v času velike gospodarske krize v letih 1846-1848, Herman Schulze-Delitzsch v urbanem okolju, Wilhelm Raiffeisen pa na podeželju, ustanavljala prvi ljudske banke, drugi pa kmečke hranilnice in posojilnice. Ljudske banke so od vsega začetka slonele predvsem na gospodarskih osnovah, podeželske hranilnice in posojilnice pa na moralnih vrednotah vzajemnosti, ki jih je prevečalo zavestno pojmovanje krščanske ljubezni.

Tudi na Slovenskem so se v drugi polovici 19. stoletja med kmeti in delavci širile številne zadruge. Po uspeli marčni revoluciji leta 1848 kmet ni bil več tlačan,

Nova podružnica Zadružne banke Doberdob in Sovodnje na Korzu Verdi v Gorici (foto: D. Devetak)

ampak svoboden državljan, lastnik svojega posestva, plačevati pa je moral davke. Obenem je z uvajanjem liberalnega gospodarstva nastopila tudi huda gospodarska kriza, ki je prisilila kmeta, da se je zadolževal, plačevati pa je moral oderuške obresti. Brata Vošnjak sta v sedemdesetih letih 19. stoletja ustanavljala posojilnice po zamisli Schulze-Delitzscha, Janez Evangelist Krek pa je leta 1894 ustanovil prvo kreditno zadrugo po zamisli W. Raiffeisna. Take hranilnice in posojilnice, ki so jim pravili »rajfajznovke«, so bile zelo primerne za kmečko in delavsko prebivalstvo.

Podobno so se v tem času širile kreditne zadruge tudi na Primorskem. V Nabrežini so jo ustanovili že 14. aprila 1888. Če se omejimo na sedanje stanje, delujeta med Slovenci v Italiji samo denarna zavoda, ki smo ju omenili na začetku tega zapisa. Oba sta raztegnila svoje delovanje v tržaškem oziroma goriškem mestnem okolju ter na podeželju in sta zakoreninjena med slovenskim in italijanskim prebivalstvom, ne glede na to, ali gre za člane ali pa ne. Poslovanje obeh zadrug je zelo uspešno, čeprav nima dobičkonosnih namenov. Z vsakoletnim dobičkom zadržna banka namreč krepi lastno premoženje, ki je po zakonskih predpisih potrebno, če hoče širiti svoje poslovanje in odpirati nove podružnice. Pa tudi sicer obe banki namenjata del dobička dobrodelnim, kulturnim, športnim, cerkvenim in drugim ustanovam in društvom. Zadržna kraška banka ima poleg osrednjega sedeža in podružnice na Opčinah še 8 drugih podružnic: v Trstu 2, v Nabrežini, Sesljanu, Bazovici, pri Domju, v dolinski Obrtni coni in v Miljah. Zadržna banka Doberdob in Sovodnje pa šteje vsega skupaj 5 poslovalnic: v Doberdobu, Sovodnjah, Ronkah, Štandrežu in v središču Gorice. V obeh zadrugah se število članov nenehno veča. Pa tudi perspektive obeh bank, ki sta včlanjeni v Državno zvezo zadržnih bank v Rimu in v Deželno zvezo v Vidmu, so nadvse ugodne.

STOLETNICA KATOLIŠKEGA TISKOVNEGA DRUŠTVA V GORICI

Damjan Paulin

Katoliški shod v Ljubljani v začetku dvajsetega stoletja je razglasil izredno vlogo, ki jo ima katoliški tisk, in se odločno zavzel za njegovo uveljavitev v slovenskem prostoru. Da bi udeleženi to priporočilo, so se začela ustanavljati društva, ki so skrbela za pospeševanje katoliškega tiska.

Na Goriškem je 8. decembra 1908 prišlo do ustanovitve Katoliškega tiskovnega društva, zadruga z omejeno zavezo. Pobudniki ustanovitve so bili slovenski goriški duhovniki, pokrovitelj pa je bil goriški knez nadškof Frančišek B. Sedej. Na ustanovnem zboru so bili v načelstvo izvoljeni: dr. Josip Srebrnič, ravnatelj deškega semenišča v Gorici, ki je prevzel vlogo predsednika, podpredsednik pa je postal dr. Josip Ujčič, profesor bogoslovja v Gorici. Tajniške posle so bile zaupane Ivanu Rejcu, prefektu in knjižničarju v bogoslovnem semenišču v Gorici, blagajno in knjigovodstvo pa je vodil dr. Karel Capuder, profesor na gimnaziji v Gorici. V odboru so bili še: nadškofijski tajnik dr. Josip Ličan, odvetnik dr. Josip Dermastja, kurat v Podgori Josip Golob, župnik v Mirnu Ivan Rojec in stolni vikar v Gorici Ciril Vuga. V statutu je zapisano, da Katoliško tiskovno društvo »ima namen izdajati in zalagati časopise, liste, knjige in tiskovine razne vsebine; ustanoviti v to svrho tiskarno, knjigoveznicu, knjigarno in antikvariat; voditi trgovino z devocijonalijami, umetninami in muzikalijami in potom tiska sploh delovati na temelju katoliške vere za kulturno povzdigo slovenskega ljudstva.«

KTD je takoj po ustanovitvi začelo z delom. Dne 29. decembra 1909 je že izšla prva številka tednika *Novi čas*, ki ga je izdajalo Katoliško tiskovno društvo. Odgovorni urednik je bil Anton Šinigoj, tiskala pa ga je Narodna tiskarna v Gorici. V prvi številki tednika beremo: »Namen mu je v smislu katoliških načel: blago-

Članska izkaznica Katoliškega tiskovnega društva

noviti v to svrho tiskarno, knjigoveznicu, knjigarno in antikvariat; voditi trgovino z devocijonalijami, umetninami in muzikalijami in potom tiska sploh delovati na temelju katoliške vere za kulturno povzdigo slovenskega ljudstva.«

KTD je takoj po ustanovitvi začelo z delom. Dne 29. decembra 1909 je že izšla prva številka tednika *Novi čas*, ki ga je izdajalo Katoliško tiskovno društvo. Odgovorni urednik je bil Anton Šinigoj, tiskala pa ga je Narodna tiskarna v Gorici. V prvi številki tednika beremo: »Namen mu je v smislu katoliških načel: blago-

stanje in vsestranske potrebe našega ljudstva. Posluževal se bo vseh sredstev in pripomočkov, ki morejo temu namenu služiti. Glavno pozornost posveti izobrazbi in pouku. Izobrazba na podlagi krščanskih načel rodi pravo prosveto, vsaka druga tira narod v propad. Zato bo pobijal zmote in nauke, ki jih pod krinko vede svobodomislec in drugi protikrščanski lažipreroki trosijo med slovensko ljudstvo. Posebna skrb mu bo: krščanska vzgoja mladine v šoli in izven nje; zato bo podpiral tozadevno prizadevanje krščansko mislečega učiteljstva. List temelji na demokratski podlagi. Bo na uslugo vsem krščanskim organizacijam v deželi, hkrati tudi glasilo krščansko-socialnemu delavstvu.« Časopis je izhajal do prve svetovne vojne.

V letu 1910 je KTD odprlo knjigarno in papirnico. Prva je imela svoje prve prostore v Montovi hiši v Gosposki ulici št. 2, druga pa v Semeniški ulici št. 10. Iz reklamnih oglasov zvemo, da je imela knjigarna na policah slovenska in najboljša nemška in italijanska dela, slovarje, slovnice, povesti, cerkvene in druge muzikalije. Sprejemala je naročila za leposlovne liste in znanstvene revije ter druge izdaje. Papirna trgovina pa je vabila predvsem duhovščino, županstva, učiteljstvo in društva, da si nabavljajo v njenih prostorih papir, pisarniške in šolske potrebščine, tiskovine za razne urade, molitvenike, podobice in drugo.

Že pred prvo svetovno vojno je KTD omogočilo ustanovitev Krščanske socialne zveze in vzdrževalo Prosvetno zvezo, v kateri so bila včlanjena katoliška društva, ter je od leta 1923 do leta 1929 izdajala svoje glasilo Naš čolnič. Odgovorni urednik je bil Rihard Orel, uprava pa je bila na Placuti št. 18.

Vihra prve svetovne vojne je delovanje KTD začasno prekinila. Po vojni so obnovili odbor, ki mu je predsedoval duhovnik David Doktorič in v katerem so bili razen Franca Bitežnika vsi duhovniki: Josip Ličan, Ciril Vuga, Anton Berlot, Alojzij Novak, Jakob Rejec, Ignac Leban in Anton Rutar. Odbor so obnovili na rednem občnem zboru 4. julija 1923. Predsedniško mesto je prevzel kanonik Ignacij Valentinčič, odborniška mesta pa so si razdelili: David Doktorič, Stanko Stanič, Virgil Šček, Josip Godnič, Josip Rustja, Josip Bitežnik, Venceslav Bele in Anton Rutar. V povojnih letih je KTD razvilo veliko dejavnost. Leta 1920 je začelo izdajati družinski mesečnik Mladika. Revijo je tiskala Narodna tiskarna v Gorici, urednik pa je bil France Bevk. Uredništvo in uprava sta imeli sedež v ulici Carducci števil. 4. V Mladiki je bilo prostora za leposlovna in poučna dela, za prispevke za malčke in za ženski svet. Večkrat je vsebovala razne priloge, od glasbenih do dramskih.

Najzahtevnejši podvig društva pa je bila ustanovitev nove Zadružne tiskarne in knjigoveznice, ki sta začeli delovati leta 1923 v prostorih na Placuti. Že pred prvo svetovno vojno pa je delovala Narodna tiskarna. V Zadružni tiskarni so tiskali več časopisov in revij. Tednik Goriška straža (izhajal je od leta 1918 do 1928), mesečnik Gospodarski list (prva št. izšla leta 1922), že omenjeni Naš čolnič, strokovno glasilo slovenske in hrvaške duhovščine Zbornik in mesečnik za zabavo in pouk Družina, ki ga je urejeval dr. Engelbert Besednjak. V tej tiskarni

so se tiskale knjige Goriške Mohorjeve družbe, razni molitveniki in druge knjige in tiskovine. Samo v letu 1925 je natisnila več molitvenikov: Oče naš, Zdrava Marija, Zgodi se tvoja volja, Angelček in Kam greš. Zadrúžna tiskarna je tiskala tudi najrazličnejše tiskovine za šolske, cerkvene, županske in zasebne urade, za trgovce, obrtnike, zasebnike, društva, zadrúge in druge ustanove.

V delovanje KTD spada tudi svečarna v prostorih v ulici Carducci št. 2-4.

Leta 1927 je fašizem razpusil vse slovenske organizacije in društva ter ukinil ves slovenski tisk. Da bi se izognil razlastitvam, je odbor KTD leta 1931 sklenil prodati stavbo na Placuti (kdaj so jo kupili?) in stroje v tiskarni nekaterim privatnikom. Prodaja je bila fiktivna in zasebniki so se obvezali, da bodo stroje in nepremičnine vrnili KTD, čim bo nevarnost mimo. Na duhovnika Stanka Staniča in G. Kodermaca je iz istih razlogov bila vknjižena stavba na Travniku, kjer je imela in še ima svoj sedež Katoliška knjigarna. Kupoprodajna pogodba je bila sklenjena leta 1935, finančna sredstva pa je poskrbel dr. Anton Korošec.

Fašizem, vojne razmere in nemška zasedba niso dovoljevale, da bi društvo lahko nadaljevalo z dejavnostjo, ki je bila tako razvejena v povojnih letih, vse do leta 1928.

Leta 1943 so partizani odpeljali iz tiskarne na Placuti večjo količino črkovnega in drugega materiala in ga s konjsko vprego prepeljali v partizansko tiskarno na Vojsko.

Delovanje KTD se je po vojni obnovilo. Na občnem zboru zadrúge, julija 1946, je bil za predsednika izvoljen Stanko Stanič. Tiskarno so dali v najem družini Budin. V tej tiskarni so tiskali tednik *Katoliški glas*, ki mu je bil urednik Stanko Stanič. Pred *Katoliškim glasom* pa je avgusta 1945 začel izhajati katoliški tednik *Slovenski Primorec*. Odgovornost uredništva je prevzel Alojzij Novak. Pomembno vlogo pri najmlajših je imel in še ima mesečnik za otroke *Pastirček*, ki je začel izhajati v prvih povojnih letih.

Po razmejitvi leta 1947 je večji del članov in odbornikov zadrúge ostal v Jugoslaviji in tako je bilo treba marsikaj začeti znova v novonastali situaciji. Zadrúžna pravila je bilo treba prilagoditi novi zakonodaji, obnoviti članstvo in organe. Na občnem zboru, julija 1960, je bil za predsednika izvoljen Alojzij Novak, odbor pa so sestavljali še Srečko Gregorec, Ivan Kretič, Kazimir Humar in Janez Eržen. Na občnem zboru, 16. junija 1961, so člani sprejeli važen sklep, da posveča KTD, poleg tiska, več pozornosti kulturnemu delovanju med našo mladino in naj skrbi za imovino, ki služi za kulturne, verske, vzgojne, športne, izobraževalne in druge namene. Začelo se je urejevanje lastništva stavbe na Placuti, kjer so delovale tiskarna, uprava *Katoliškega glasa* in *Pastirčka* in kjer so imele svoj sedež Goriška Mohorjeva družba, glasbena šola in Marijina družba. Na Placuti je bila tudi dvorana, v kateri so se odvijale razne prireditve. Isto velja tudi za nepremičnine na Travniku, kjer je delovala Katoliška knjigarna.

Katoliško tiskovno društvo je podpiralo ustanovitev posebnega odbora, ki si je postavil za cilj zgraditev velike dvorane v Gorici, ki bi služila slovenskim

katoliškim društvom in organizacijam pri razvijanju njihove dejavnosti na različnih področjih in predstavljala pravo središče za Slovence v goriški nadškofiji. Dvorana na Placuti je postala pretesna za naraščajoče kulturne in vzgojne potrebe. Prvi sestanek odbora za gradnjo KD je potekal 17. aprila 1952. Na njem so izvolili Izvršni odbor, ki mu je predsedoval dr. Anton Kacin, častni predsednik pa je bil msgr. Ivan Trinko. Odbor so sestavljali še podpredsednika Mirko Mazora in prof. Mirko Filej, tajnik dr. Kazimir Humar, tajnikov pomočnik gdč. Pavla Rijavec, šef propagande prof. Dragotin Butkovič, blagajnik Maks Komac in pomočnik blagajnika Marjan Komjanc. V prvih letih je odbor posvečal veliko dela in napa za širjenje ideje Katoliškega doma in za zbiranje finančnih sredstev. Ko se je akcija začela, je odbor razpolagal samo z dobro voljo in s trdnim prepričanjem, da bodo Slovenci doma in po svetu podprli to idejo in se velikodušno odzvali s finančnimi prispevki. Do tega je res prišlo in kmalu so se ustanovili razni odbori, ki so začeli zbirati finančna sredstva. Osnovili so se odbori v Gorici, ZDA, Kanadi, Avstraliji, Argentini in v nekaterih evropskih državah: Angliji, Belgiji in na Holandskem. Posebno aktivna sta bila odbora v Clevelandu, ki mu je načeloval dr. Karel Bonutti, in New Yorku, ki sta zbrala veliko denarnih sredstev, ki so bila odločilna, da so lahko kupili zemljišče in stavbe na drevoredu 20. septembra, kjer se je odbor odločil za gradnjo Katoliškega doma. Na Goriškem pa so se posebno izkazale Marijine družbenice, ki so velikodušno darovale svoje prihranke. Samo s prostovoljnimi darovi in posojili so se dela začela in leta 1961 je msgr. Alojzij Novak že lahko blagoslovil temeljni kamen. Dolgo pričakovana in slovesna blagoslovitev in otvoritev novega Katoliškega doma je bila 25. februarja 1962. Številne goste je nagovoril predsednik dr. Anton Kacin, blagoslovitev pa je opravil goriški nadškof msgr. Hijacint Ambrosi. Pri slovesni akademiji je sodeloval združeni pevski zbor pod vodstvom prof. Mirka Fileja.

Po odprtju Katoliškega doma se je v njegovih prostorih razvila izredno bogata kulturna dejavnost, ki je predstavljala pravo pomlad za goriške kulturne ustanove. Slovenci smo po razlastitvi Trgovskega doma končno dobili primerne prostore za razne dejavnosti. V Katoliškem domu so prva leta imeli svoj sedež in večji del dejavnosti Zveza slovenske katoliške prosvete, Slovensko katoliško prosvetno društvo Mirko Filej, Slovensko katoliško akademsko društvo, Mešani zbor Lojze Bratuž in Moški zbor Mirko Filej. Velika dvorana z odrom in več kot 400 prostori je nudila možnost, da so lahko nastopale tudi razne velike skupine, na zborovskem, glasbenem in gledališkem področju. V Katoliškem domu se je začelo sodelovanje tudi z raznimi slovenskimi poklicnimi gledališči, predvsem s Stalnim slovenskim gledališčem iz Trsta. Večkrat smo lahko ploskali skupinam iz Koroške in Tržaške. Tudi Slovenci iz Amerike in nekaterih evropskih držav so predstavili svoje kulturne dosežke. Največkrat pa so oder zasedle naše goriške kulturne skupine, ki so navduševale in bogatile številne in hvaležne gledalce in poslušalce. Večkrat so bila na programu predavanja odličnih osebnosti, predvsem v organizaciji Slovenskega katoliškega akademškega društva. Tudi za razstavno dejav-

nost je bilo poskrbljeno. V prostorih Katoliškega doma so se vrstili razna srečanja, vzgojni večeri, verska predavanja in družabnost.

Leta 1960 je Katoliško tiskovno društvo postalo lastnik vseh neprimičnin na drevoredu 20. septembra, nekaj let kasneje je prevzelo tudi upravljanje Katoliškega doma.

Na občnem zboru 1963 je bil izvoljen za predsednika KTD msgr. Srečko Gregorec. Predsedniške funkcije so nato vodili še Janez Eržen in dr. Kazimir Humar, ki je na občnem zboru 1994 prepustil predsedovanje Branislavu Černicu.

Po dograditvi Katoliškega doma se je čutila potreba po primernih prostorih tudi za športne dejavnosti. Športno društvo Olympia je sicer imelo igrišča za odbojko na odprtem, toda to ni zadostovalo za redno treniranje in nastopanje. Že leta 1978 se je zbrala skupina predvsem športnih navdušencev in začela načrtovati gradnjo nove telovadnice ob Katoliškem domu. Prišlo je do ustanovitve posebnega odbora, ki je skrbel za zbiranje finančnih sredstev, načrtovanje nove gradnje in realizacijo telovadnice. V odboru so bili Andrej Kosič (predsednik), dr. Karlo Brešan, prof. Martin Kranner, Barbara Rustja, Ivan Terpin, dr. Jože Vrtovec in Marjan Vižintin. Kot tajnik in zastopnik KTD je bil vedno prisoten dr. Kazimir Humar. Dne 25. februarja 1984 so vzdali temeljni kamen, slovesna otvoritvena slovesnost pa je trajala tri dni, od 25. do 27. septembra 1987. Novo pridobitev je blagoslovil goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco. Načrt za telovadnico je izdelal inž. Lorenzo Marini, ki je vodil tudi dela gradnje objekta. Večino finančnih sredstev je odbor pridobil s prispevki posameznikov in z ugodnimi posojili. Nekaj sredstev sta prispevali Dežela Furlanija-Juljska krajina in Republika Slovenija. Veliko je bilo tudi prostovoljnega dela. Nova telovadnica je bila vedno polno zasedena. V njej so trenirale in nastopale razne ekipe športnega združenja Olympia. Večkrat so bili na sporedu razni turnirji, tudi mednarodnega značaja.

Med neprimičninami na drevoredu 20. septembra sta bili tudi dve manjši stavbi, ki sta bili v zelo slabem stanju. Skavtska organizacija si je prevzela nalogo, da eno od dveh stavb preuredi za potrebe goriške slovenske skavtske organizacije. Večino obnovitvenih del so opravili skavti sami. Dela so bila do jeseni 1992 opravljena in 12. septembra je potekalo slovesno odprtje skavtskega sedeža.

Srečni naključji in veliko dobre volje in tudi tveganja so botrovali odločitvi odbora KTD, da se loti velikih in temeljitih obnovitvenih del na celotnem središču Katoliškega doma. Naključji sta bili nova demokratična Slovenija in zaščitni zakon za Slovence v Italiji, ki je razpolagal s finančnimi sredstvi za večnamenske objekte. Dela so bila nujno potrebna, da so prostori odgovarjali strogim varnostnim predpisom. Med raznimi predlogi se je odbor KTD odločil za načrt, pri katerem sta sodelovala inž. Lorenzo Marini in arh. David Faganel. Pri obnovi in preureditvi so bile v ospredju razne potrebe slovenskih organizacij po primernih prostorih za sedeže in za delovanje. Pri načrtovanju so upoštevali tudi potrebe po večji in opremljeni dvorani za razne prireditve, po komorni dvorani in razstavnih prostorih. Leta 1993 so se dela začela in konec naslednjega leta je bilo že odprtje

osrednjega dela stavbe, ki je služil Slovenskemu centru za glasbeno vzgojo Emil Komel. Celotna obnova se je zaključila čez dve leti in 19. oktobra 1996 sta bili slavnostna otvoritev in blagoslovitev. Trak ob glavnem vходу je prerezal dolgoletni upravitelj Katoliškega doma Ciril Koršič, goriški nadškof Antonio Vitale Bommarco je center blagoslovil, slavnostni govornik pa je bil g. Marjan Markežič. Zveza slovenske katoliške prosvete je ob odprtju Kulturnega centra Lojze Bratuž (tako se je preimenoval Katoliški dom) postavila na nov in tehnično opremljen oder velike dvorane opereto Pri belem konjičku v režiji Emila Aberška. Delo je dirigiral Hilarij Lavrenčič, sodelovalo pa je nad 150 igralcev, glasbenikov, pevcev, solistov, baletnikov in drugih sodelavcev. Celotna realizacija Kulturnega centra Lojze Bratuž je stala skoraj pet milijard lir. Po eno tretjino sredstev sta prispevali Slovenija in Dežela Furlanija-Juljska krajina, ostale dolgove pa so krili z bančnimi posojili in z lastnimi sredstvi KTD.

V kulturnem centru L. Bratuž imajo svoje sedeže Svet slovenskih organizacij, Zveza slovenske katoliške prosvete, Slovenski center za Glasbeno vzgojo Emil Komel, Slovenska zamejska skavtska organizacija, Združenje cerkvenih pevskih zborov, Fundacija Gorica, Slovensko katoliško prosvetno društvo Mirko Filej, Mešani zbor Lojze Bratuž, Moški zbor Mirko Filej in Društvo Kulturni center Lojze Bratuž, ki poleg lastne dejavnosti koordinira celotno delovanje v centru, ki je zadnja leta izredno bogato, kvalitetno in razširjeno na širši slovenski in tudi italijanski prostor.

KTD nosi odgovornost tudi za nepremičnini v Gorici na drevoredu 20. septembra št. 118 in v Doberdobi, kjer ima sedež društvo Hrast in deluje sekcija Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel.

Pred več kot petdesetimi leti je dr. Franc Močnik, velik ljubitelj planin in gora, zgradil v Žabnicah kočo, ki jo je poimenoval po sv. Jožefu. Zgradil jo je, da bi se v tem lepem in slovenskem kraju zbirali mladi in skupno preživljali počitniške tedne. V petdesetih letih se je v koči zbiralo veliko število mladih. V osemdesetih letih je kočo prepisal na KTD, danes pa zanjo skrbi Fundacija Gorica.

Ker sta bili stavbi na Placuti in na Travniku v zelo slabem stanju in neprimeri za dejavnosti, ki so se tam odvijale, se je odbor KTD odločil, da obnovi stavbo na Travniku, kjer so po obnovi, poleg Katoliške knjižarne, dobile primerne prostore Zadruga Goriška Mohorjeva, Goriška Mohorjeva družba, tednik Novi glas, otroški mesečnik Pastirček in društvo Ars. Zahtevna obnovitvena dela na Travniku so se začela leta 2000 in so trajala dve leti. Goriški nadškof Dino De Antoni je nove prostore blagoslovil 9. septembra 2002.

Meseca avgusta 2007 so popolnoma obnovili opremo Katoliške knjižarne in postavili funkcionalne in lepe lesene police in pulte, ki dajejo poseben pečat tej edini slovenski knjižarni v Gorici.

Sedanji odbor KTD: Damjan Paulin (predsednik), Danijel Čotar (podpredsednik), Marjan Markežič, Franka Žgavec, Marjan Breščak, Branislav Černic in Kristian Tommasi.

naproša, naj blagohotno pregleda in potrdi priložena pravila, njega samega pa imenuje za duhovnega voditelja nove Družbe. Potrdilo in dovoljenje nadškofijskega ordinariata je g. Vuga potreboval, da ju je odposlal v Rim. S tem bi novoustanovljena Družba bila pridružena glavni rimski kongregaciji in bi tako zadobila odpustke.(1)

*Goriški knezo-nadškofijski ordinariat
v Gorici.*

*Na vprašanja proč. knezo-nadškofijskega ordinariata v
zakeri Marijine družbe, odgovorja podano podpisani na-
slednje:*

- ad 1) V duhovniški m. Nikolaja in Tauriana se nahaja
ena Marijina družba in se glasi: „Slovenska de-
kletska Marijina družba v Gorici.“*
- ad 2) Ustanovljena je za dekleta v celem goriškem mestu.*
- ad 3) V decembru 1908 je štela družba 230 družbenic.*
- ad 4) Telesna predstojnica goriške dekletske Marijine družbe
se imenuje: Lulija Abram.*
- ad 5) Družba kotanje bolj napreduje in deluje z dobrim
uspehom.*

Gorica, dne 11. februarja 1909.

Ignacij Kopal.
voditelj slove. Mar. Anže.

Pismo goriškemu nadškofu F. B. Sedežu

Vuga, je bil namreč že eno leto po ustanovitvi Družbe premeščen za župnika v Podgoro. Iz poročila dr. Kobala je razvidno, da je Družba čedalje bolj napredovala in delovala z dobrim uspehom. Dr. Kobal, izredno delaven, razgledan in goreč duhovnik, je Družbo z velikim uspehom vodil do svoje smrti 6. decembra 1922. Za njim je vodstvo prevzel msgr. Ignacij Valentinčič, zelo sposoben in delaven duhovnik. Družbo je vodil do leta 1926. Sledil mu je msgr. Leopold Cigoj, takrat prefekt v goriškem malem semenišču in pozneje istotam spiritual. Msgr. Cigoja po pravici štejemo med največje in najbolj zaslužne voditelje goriške Marijine družbe. To je vodil z veliko zavzetostjo in gorečnostjo in je za zaupane mu družbenice prav po očetovsko skrbel. Še zlasti je pazil, da so prišle v službo k dobrim družinam.

Časi, ko je Družbo vodil msgr. Cigoj, so bili izredno težki, saj so to bili časi najhujšega fašističnega nasilja. Družbi ni bilo onemogočeno le kulturno delovanje

Po božičnih praznikih je g. Vugi že bil izročen dekret formalne pridružitve z datumom 25. decem-ber in s številko 32.069. Že 7. decembra 1907 pa je nadškof Se-dej izdal ustanovno listino, s kate-ro je bila v goriškem mestu usta-novljena slovenska Marijina družba za dekleta. Za sedež Družbe je bila določena cerkvena sv. Antona na istoimenskem trgu.

Prvi sprejem med novinke se je izvršil že na praznik Brezmadežne istega leta, medtem ko je prvi slo-vesni sprejem med redne dru-žbenice bil 25. marca 1908. Spre-jetih je bilo 137 deklet. To število je ob koncu leta 1908 naraslo na 230, kot je to razvidno iz poročila, ki ga je 11. februarja 1909 poslal na nadškofijski ordinariat v Gorici Družbin drugi voditelj dr. Ignacij Kopal.(2) Ustanovitelj in prvi vo-ditelj, stolni vikar Ciril Metod

izven cerkve, ampak je naletela na ovire tudi pri notranjem verskem udejstvovanju. Tako so npr. nekaj časa Družbini shodi morali potekati na Kostanjevici, ker se je cerkvena sv. Antona zdela preblizu kvesture.

Po smrti msgr. Cigoja leta 1935 je vodstvo Družbe prevzel dr. Mirko Brumat. Bil je izredna osebnost in so mu poleg vodstva Marijine družbe bile poverjene še številne druge naloge. Bil je tudi nabožni pesnik, glasbenik in pisatelj.

Dr. Brumat je bil po značaju neustrašen in premočrten. Za dobrobit Družbe, ki mu je bila izročena, je skrbel kot pravi duhovni oče, ki mu je blagor tistih, ki so mu zaupani, poglobljena skrb. Po dveh letih vodenja Družbe se mu je posrečilo, da so družbenice spet smele imeti shode v cerkvi sv. Antona. Za časa njegovega vodstva je Družba začela izdajati svoje glasilo *Vijolico*. Glasilo je izhajalo do leta 2001, ko je umrl zadnji voditelj Družbe dr. Kazimir Humar.

Po smrti msgr. Brumata 20. novembra 1950 je vodstvo goriške Marijine družbe že meseca decembra prevzel dr. Franc Močnik. Družbo je vodil samo dve leti, kajti nadškof Hijacint Ambrosi mu je poveril vodstvo Alojzijevega.

Sedmi in zadnji voditelj je bil dr. Kazimir Humar. Vodstvo Družbe je prevzel januarja 1953 in je to nalogo ohranil do svoje smrti 3. junija 2001. Leta 1960 je v Družbo sprejel tudi žene in matere. S tem se je goriška dekliška Marijina družba uradno preimenovala v goriško Marijino družbo.

Delo, ki ga je msgr. Humar opravljal v korist Družbe in preko te v korist verskega in kulturnega življenja slovenske skupnosti na Goriškem, je ogromno.

Ker se je Družba zdaj lahko nemoteno razvijala, brez težkih zunanjih ovir, kot se je to dogajalo v preteklosti, so se družbenice pod vodstvom svojega voditelja udejstvovalе vseh področjih: na verskem, kulturnem, misijonskem in dobrodelnem področju. O tem priča tudi zapis, ki ga je leta 1959, ob petdesetletnici Marijine družbe v Gorici, prinesel Koledar Goriške Mohorjeve družbe:

»Kjer je bilo ali je kaj dobrega med Slovenci v Gorici, tam so gotovo tudi družbenice, ki pomagajo. Če k temu dodamo še delo, ki ga Družba opravlja v prid misijonov, širjenje dobrega tiska in drugega obilo, moramo reči, da je bilo njeno delo v petdesetih letih plodovito in za slovensko skupnost v Gorici neprecenljivo.«(3)

Lahko smo torej hvaležni slovenski Marijini družbi, ki je v svojem, skoraj stoletnem delovanju, bila eden glavnih stebrov slovenskega verskega in kulturnega življenja v Gorici.

Slovenske goriške Marijine družbe danes ni več. Njeni voditelji so odšli v večnost, v večnost so odšle tudi številne družbenice.

Delo, ki so ga opravili, pa bo ostalo in pričalo o njihovi veliki zavzetosti, požrtvovalnosti in predanosti Cerkvi in slovenski besedi.

OPOMBE:

(1) Arhiv goriške nadškofije

(2) Arhiv goriške nadškofije

(3) M.H. Ob 50-letnici Dekliške Marijine družbe v Gorici, Koledar GMD, leto 1959, str. 141

ŠESTDESET LET SLOVENSKE VINCENCIJEVE KONFERENCE V TRSTU

Aldo Stefančič

Slovenska Vincencijeva konferenca v Trstu je leta 2007 praznovala okroglo obletnico svoje ustanovitve, saj je preteklo natanko 60 let od tistega davnega januarja 1947, ko je bila ustanovljena. V takratni povojni dobi je namreč prof. Laura Abramova zbrala okoli sebe nekaj slovenskih univerzitetnih študentk in ustanovila Klub akademičark. V tej povojni in nemirni dobi se je mnogo ljudi znašlo v stiski in potrebnih pomoči. Zato si je tudi novoustanovljeni Klub nadel nalogo pomagati ljudem v težavah. Poiskal je temu primerno organizacijo in sklenil, da bi deloval po zgledu Friderika Ozanama in njegovih prijateljev z deli ljubezni do bližnjega, ki potrebuje pomoč. Tako je prišlo do predloga, naj bi se Klub prelevil v Družbo Vincencijevih konferenc.

Ustanovni občni zbor Slovenske Vincencije konference je bil 8. januarja 1947 v prostorih ob cerkvi sv. Antona Novega v Trstu. Odbor je vodila prof. Laura Abramova, ki je potem vestno in prepričljivo načelovala Slovenski Vincencijevi konferenci v vsej njeni več kot petdesetletni zgodovini; praktično je vodila Družbo do konca svojega življenja leta 2001. V Družbo je kmalu pristopilo nekaj učiteljev in lepo število članov. Že od vsega začetka se je Družba držala pravil sv. Vincencija Pavelskega, čeprav ni bila še včlanjena v to mednarodno organizacijo. V to je Družba bila sprejeta šele leta 1985, vendar je tedanji tržaški škof Antonio Santin s svojim dekretom z dne 25. marca 1951 priznal to slovensko Družbo kot škofijsko Slovensko Vincencijevo konferenco. V tem času so na pobudo in s podporo številnih slovenskih duhovnikov, ki so delovali v raznih župnijah v mestu in okolici, nastali številni krajevni krožki Slovenske Vincencijeve konference. Tako je nastala Konferenca v Barkovljah, v prvih mesecih 1950 so zaživele Konference pri Sv. Jakobu, pri Salezijancih in v župniji Sv. Vincenca v Trstu. V letih 1951 in 1952 sta nastali Konferenci v Rojanu in na Opčinah, v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa Konferenci pri Sv. Ivanu v Trstu in v Sv. Križu. Nato so nastale še nekatere v središču mesta ter se povezale s sorodnimi ustanovami na Goriškem.

Družba sv. Vincencija Pavelskega je katoliška organizacija laikov, ki si prizadeva dati človeku njegovo dostojanstvo, s tem da si prizadeva odpraviti revščino in pomagati zapostavljenim. Pomaga trpečim in skuša olajšati njihove skrbi s prijateljskim stikom, z razgovorom in z materialno podporo. Člani Družbe so prostovoljci, ki se duhovno združeni in z božjo pomočjo trudijo, da moralno in materialno pomagajo osebam v težavah. Družbo je ustanovil leta 1833 blaženi Friderik Ozanam s pomočjo študentov pariške univerze Sorbone. Poimenovali so jo po sv. Vincenciju Pavelskemu, velikem svetniku revnih, ki je živel v 16. stoletju.

Družba deluje po celem svetu, ima nad 41.000 Konferenc z nad 800.000 člani. Danes je glavni sedež v Parizu. V Italiji vodi Družbo vseržavni Svet Vincencijevih konferec s sedežem v Rimu. V tem okviru deluje danes tudi Slovenska Vincencijeva konferenca v Italiji in to na Tržaškem in na Goriškem. Družba ima glavni sedež v Trstu in jo vodi osrednji avtonomni Svet slovenskih Vincencijevih konferec, ki je neposredno odgo-

Udeleženci izleta Kluba prijateljstva v Vrbi na Gorenjskem

voren Vsedržavnemu svetu Vincencijevih konferec s sedežem v Rimu.

V tem smislu je Slovenska Vincencijeva konferenca delovala vse od svoje ustanovitve. Še zlasti se je vodstvo posvetilo delu z mladino. Veliko svojih moči je društvo posvetilo organizaciji poletnih kolonij za otroke s Tržaškega in Goriškega. Od svoje ustanovitve pa vse do konca prejšnjega stoletja je v teh kolonijah letovalo na stotine otrok, in sicer od Devina, Repentabra, Agorda, Rigolata, Ovara in Comegliansa. V zadnjih letih pa je to dejavnost prepustila na novonastalim oblikam poletnih centrov v organizaciji ustanov, ki se strokovno bavijo z vzgojo naših najmlajših. Veliko pozornost je Konferenca posvetila pomoči družinam v finančni stiski, osamljenim, ostarelim osebam, bolnikom, prizadetim osebam in osebam brez stalnega bivališča.

Vsekakor pa moramo ugotoviti, da je število članov Družbe v zadnjih letih precej upadlo, pa tudi nekatere krajevne Konference so zamrle ali se prelevile ali se vključile v druge organizacije, ki delujejo na prostovoljni osnovi. Časi se namreč spreminjajo in izzivi so vsak dan večji in zahtevnejši. Toda načela, po katerih se odvija dejavnost Vincencijeve konference, ostanejo vedno ista in mogoče danes še bolj zahtevna in obsežnejša, vendar se način dela stalno spreminja in zahteva določeno strokovnost. Zato je nujno, da Družba sledi zahtevam časa, ki pa niso vedno docela dosegljive. Zato se Slovenska Vincencijeva konferenca občasno povezuje z nekaterimi sorodnimi organizacijami in še zlasti s škofijsko Karitas in s sorodno krajevno Vincencijevo konferenco italijanskega jezika za nekatere skupne pobude. Vsled vsega tega se Slovenska Vincencijeva konferenca dobro zaveda, kako so se časi in razmere današnjega življenja korenito spremenili; potrebno je vedno na novo posodabljati delovanje in se prilagajati novim potrebam in novemu načinu dela. Prav tako je bilo nujno večkrat spreminjati pravila delovanja Vincencijevih konferec in jih prilagajati novim zakonom in novim zahtevam. Tako je bilo nujno, da se italijanska vsedržavna zveza Vincencijevih

konferenc, v kateri je vidni član tudi Slovenska Vincencijeva konferenca, po še kar dolgi pripravi, dala v odobritev docela nov enotni statut za vse delujoče Konference v državi, ki naj bi upošteval tudi vsa novejša zakonska določila, ki se tičejo dobrotelčnih ustanov, delujočih na prostovoljni osnovi.

Vsodržavno vodstvo v Rimu je zadnje dni septembra 2006 sklicalo izredno zasedanje Vsodržavnega sveta, na katerem je potekala razprava in končna odobritev novega statuta. Razprava je bila živahna in dolga in je zaobjela prav vseh 49 členov statuta. Pri razpravi je prišla na dan tudi naša zahteva po ohranitvi samostojnosti in po uporabi slovenščine pri delovanju naše ustanove ter pri nekaterih členih, kjer se določa minimalno število članov in število krajevnih Konferenc. Slovenska Vincencijeva konferenca je po svojem predsedniku pristavila svoje popravke in ob podrobni obrazložitvi našega stanja ter ob podpori večine prisotnih članov Sveta in po predhodni pomoči tržaškega škofa dosegla, da so bili sprejeti omenjeni popravki, ki dopuščajo Slovenski Vincencijevi konferenci široko avtonomijo in podporo Vsodržavnega sveta.

Po omenjenih dosežkih v novem statutu je še nujnejše nadaljevati delo Družbe in se spoprijeti z novimi izzivi, ki jih postavlja današnji način življenja ter še globlje posegati v pomoč revnim, osamljenim in mladim v težavah.

Za vse to pa potrebuje naša ustanova moralno in gmotno pomoč. Še zlasti potrebuje pristop novih moči, voljnih nesebično priskočiti na pomoč bližnjemu v težavah. Le tako se bo Slovenska Vincencijeva konferenca ohranila kot slovenska organizacija, ki je odraz Vsodržavne zveze, a potrebuje pomoč in razumevanje celotne slovenske zamejske skupnosti.

Pri Slovenski Vincencijevi konferenci v Trstu deluje že vrsto let posebna sekcija »Klub Prijateljstva«, ki skrbi za rekreacijo in osveščanje zlasti starejših oseb. V ta namen prireja družabna srečanja, predavanja in izlete. Za delovanje Kluba vlada vedno precejšnje zanimanje, saj se je njegovih ponudb doslej poslužilo mnogo oseb. Največ pa jih privabljajo enodnevni izleti. V tem okviru so obiskali nekatere slovenske kraje na italijanskem in avstrijskem ozemlju, največkrat pa so ti izleti namenjeni spoznavanju Slovenije in pa hrvaške Istre.

Nekajkrat na leto se člani, prijatelji in dobrotniki Družbe srečajo pri maši, ki jo daruje duhovni asistent Družbe v stavbi šolskih sester pri Sv. Ivanu v Trstu, sv. maši pa sledi družabnost, kjer je priložnost, da se med seboj globlje spoznamo in se pogovorimo o svojih izkušnjah in o nadaljnjem delu v okviru Konference.

Ob koncu pa je treba poudariti tudi pomen in vlogo, ki jo ima Slovenska Vincencijeva konferenca na narodnem in kulturnem področju. Prav je obeležiti, da je to slovenska manjšinjska organizacija, ki deluje na socialnem področju, hkrati pa skrbi tudi za uveljavljanje slovenskega jezika in slovenske kulture sploh. Kot članica svetovne zveze Vincencijevih konferenc skuša, po svojih močeh, seznanjati tudi širši svet o slovenski kulturi in o slovenskem življenju v Italiji.

Upati je, da bo Slovenska Vincencijeva konferenca še naprej delovala in svoje delo še okrepila v prid in podporo naši zamejski skupnosti.

RENESANSA PRITRKOVANJA NA TRŽAŠKEM

Matjaž Rustja

Odkar so leta 2000 pri tržaški Zvezi cerkvenih pevskih zborov odločno stopili na pot preporoda pritrkovalske tradicije v naših krajih, je ta kulturna in glasbena dediščina slovenskega naroda, ki je začela v naših krajih po drugi svetovni vojni drseti v pozabo, ponovno naletela na plodna tla. Začelo se je z danes tradicionalnimi srečanji pritrkovalskih skupin »Pojo, pojo zvonovi« po naših vaseh od Štivanja do Mačkolj. Ta pobuda pa si je nadela še slovesnejšo obleko pred dvema letoma, ko se je po dogovoru z repentabskim župnikom Antonom Bedenčičem vključila v bogat program velikošmarenskega slavlja v Marijinem svetišču na Tabru. Obakrat je nastopu sledila prava množica ljudi, pomembno pa je tudi, da so organizatorji poskrbeli za vezno besedo, ki je govorila predvsem o pomenu in zgodovini zvonov v svetu in pri nas. Ob tem gre še poudariti, da organizatorji na vsako srečanje »Pojo, pojo zvonovi« povabijo tudi skupino iz matice, da se tudi na tem področju tkejo in utrjujejo vezi s Slovenijo.

Odločnega zagona pa je Zveza cerkvenih pevskih zborov dala naši pritrkovalski obnovi v sezoni 2004/2005, ko je v Marijanišču na Opčinah priredila tečaj. Vodil ga je duhovnik in profesor v Vipavi Andrej Vovk, sicer doma iz Goč, udeležilo pa se ga je lepo število ljubiteljev pritrkovanja, tako da so po tečaju okrepljeno začele delovati skupine iz Boljunca, Kontovela, Mačkolj in Repentabra, zaživela pa je tudi pritrkovalska skupina v Trebčah.

Med najzlahtnejšimi sadovi te pobude je prav gotovo sodelovanje pri Hvaležnici na Sv. Justu. Po prizadevanju nekaterih pritrkovalcev je namreč 13. novembra 2005 z zvonika stolnice sv. Justa prvič v sodobni zgodovini zadonelo pritrkovanje. Za tradicionalno hvaležnico, ki jo je za slovenske vernike vodil tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, so na osrednjem mestnem griču pred sveto mašo in po njej nastopili pritrkovalci iz Boljunca in Mačkolj. Pobudo so ponovili tudi za hvaležnico 12. novembra 2006, na kateri sta se prav tako izkazali skupini iz Boljunca in Mačkolj.

*Pitrkovalci z Repentabra na Veliki šmaren
(foto: A. Novak)*

Na Zvezina prizadevanja za oživitev pritrkovanja pa so se odzvali tudi pri Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu iz Ljubljane. Da bi še dodatno ovrednotili to kulturno dediščino, so namreč sklenili v letih 2006-2007 izpeljati popis zvonov v cerkvah na Tržaškem in opis krajevnih pritrkovalskih skupin, s posebnim poudarkom na zapisu vaških izvirnih melodij. Ker niso bili zvonovi in zvoniki na Tržaškem nikoli v celoti popisani in preučeni, bo načrtovana zaključna publikacija prav gotovo izpolnila vrzel, ki je predolgo zijala.

Naj bo pričujoči zapis tudi priložnost, da se najbolj dejavne pritrkovalske skupine v tržaški škofiji same podrobneje predstavijo.

Opčine

Pritrkovanje ima na Opčinah dolgo tradicijo. Nadebudni pritrkovalci so se pridno učili od starejših, bolj izkušenih, in tradicija je z občasnimi prekinitvami živela iz roda v rod. Konopce sedaj vleče uradna tročlanska pritrkovalska skupina, ki jo sestavljajo Toni Trento, Marjan Škerlavaj in Janez Beličič, zanimanje za to milodonečo dejavnost že lep čas kažejo tudi mlajši, med njimi tudi kaka predstavnica nežnega spola, ki je ni strah višine in zveneče bronovine. Za kemblje pogumno že potegneta Tonijeva mala sinova Jordan in Niko in tako vse kaže, da je prihodnost pritrkovanja na Opčinah zagotovljena.

Openski pritrkovalci se s preprostimi, a učinkovitimi pritrkovalskimi melodijami oglašajo ob vseh večjih praznikih: ob vstajenjski procesiji, ob kresu na predvečer sv. Ivana, potem seveda za Jernejevo, ko v vasi praznujemo svojega zavetnika, dalje ob Marijanskem shodu in seveda na Sv. večer, a tudi ob kaki drugi praznični priložnosti se radi postavijo.

(Janez Beličič)

Repentabor

Repentabska skupina pritrkovalcev je nastala takoj po prvih srečanjih tečaja za pritrkovalce ZCPZ. Tečaja so se udeležili Peter Cvelbar, Danilo Pahor, Matteo Barani in Štefan Pahor, ki so se takoj navdušili za to obliko glasbenega doživljanja verskosti. Od takrat so se repentabski pritrkovalci redno zbirali ob vseh večjih praznikih, udeležili pa so se tudi treh pritrkovalskih srečanj »Pojo, pojo zvonovi«, ki jih prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov.

(Štefan Pahor)

Kontovel

Kontovelsko skupino pritrkovalcev, ki je bila po večletnem premoru ponovno ustanovljena leta 1986 na pobudo tedanjega župnika Albina Grmeka, sestavljajo Aljoša Danieli, Danilo Riolino, Andrej Rupel, Matjaž Rustja in Martin Štoka. Skupina se odpravlja na kontovelski zvonik za vse večje praznike v liturgičnem letu, pri tem gre poudariti, da redno nastopa tudi v Nabrežini. Sodelovanje se je rodilo pred več kot desetimi leti na željo tamkajšnjega dolgoletnega župnika

Bogomila Breclja. Nekaj članov se je udeležilo tudi tečaja Zveze, že od prve pobude »Pojo, pojo zvonovi«, ki je bila prav na Kontovelu, pa skupina redno nastopa na teh tradicionalnih srečanjih.

(Andrej Rupel)

Boljunec

Za boljunške pritrkovalce sezona 2006/2007 žal ni bila zelo bogata z nastopi. Vsekakor smo vsaj za večje cerkvene praznike popestrili bogoslužja s pritrkovanjem, še posebno z melodijami na leteči zvon. Zaradi najrazličnejših razlogov (delovne obveznosti, dopusti, družina...) je namreč včasih izostal kdo od treh pritrkovalcev (v Boljuncu pritrkujemo Henrik Maver, Tomaž Metlika in Aleš Štefančič). Pritrkovanje z letečimi melodijami pa nam ni najbolj pri srcu, a drugih pritrkovalcev zaenkrat nismo našli, čeprav nas je pred leti kar pet obiskovalo Zvezin tečaj.

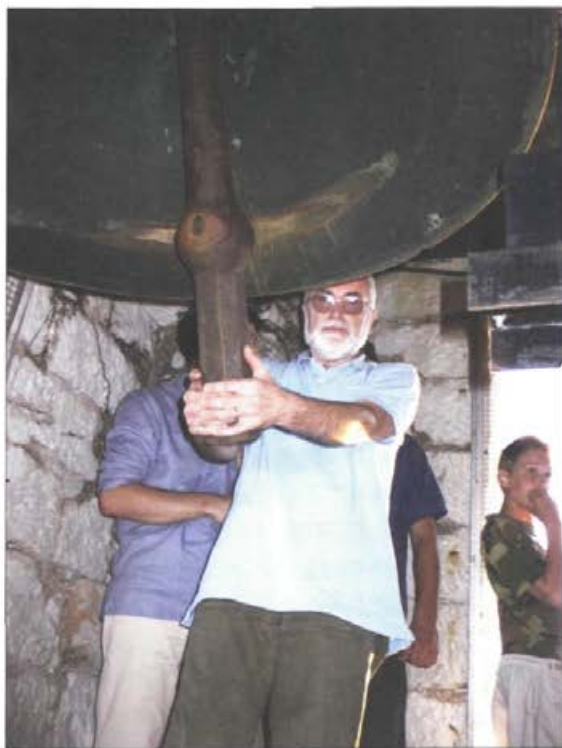
Naš program pritrkovalskih nastopov je iz leta v leto podoben: Velika noč, sv. Janez Krstnik, ki je tudi boljunški zavetnik, hvaležnica pri sv. Justu, božična vigilijsa in seveda Božič ter sv. Štefan, med lučanjem na vaškem trgu, za kar so nam nekajkrat priskočili na pomoč tudi prijatelji Mačkoljani. Na vse omenjene nastope, še posebno pa za hvaležnico pri Sv. Justu, se pripravljamo z vajami v Mladinskem domu v Boljuncu. V glavnem igramo skladbe, ki smo jih sami napisali za tri zvonove, vsaka pa traja približno 3 minute.

(Aleš Štefančič)

Mačkolje

Tradicijo *k'mp'njanja* v Mačkoljah nosita brata Danijel in Vladimir Novak, skupino mlajših pa sestavljajo Aljoša Novak, Ilario Tul, Niko Tul in Martin Tul.

Poleg rednega delovanja na domačem zvoniku za praznike in slovesnosti so leto 2006 zaznamovali različni dogodki. Za Veliko noč je starejšo in mlajšo skupino domačih pritrkovalcev na našem zvoniku snemala raziskovalka Mojca Kovačič z Glasbeno-narodopisnega inštituta ZRC SAZU iz Ljubljane. Podatke zbira po

*Pitrkovalci z Repentabra na Veliki šmaren
(foto: A. Novak)*

vseh slovenskih zvonikih za obširno študijo o pritrkovanju na slovenskih tleh. V mesecu juliju se je član mlajše pritrkovalske skupine udeležil Poletne pritrkovalske glasbene šole v Vipavskem Križu v organizaciji Pitrkovalskega društva Dolenjske in Bele krajine ter polagal izpite za 4. letnik. V mesecu avgustu smo se udeležili 31. srečanja pritrkovalskih skupin v Podturnu v Gorici v okviru praznovanj sv. Roka. Za Veliki šmaren smo z avtorskimi vižami pritrkovali na Repentabru na srečanju tržaških pritrkovalcev. Sledil je nastop na openskem zvoniku za Marijanski shod, v oktobru pa smo sodelovali z dolinskimi pritrkovalci pri otvoritvi evharističnega leta v Bregu. Srečanje je bilo v Dolini. V mesecu novembru smo pritrkovali za Hvaležnico. V domači vasi pa smo ponovno pritrkovali na god sv. Cecilije, zavetnice glasbenikov. 7. decembra smo pritrkovali na dolinskem zvoniku ob priložnosti tradicionalne mladinske maše, ki jo je vodil tržaški škof Ravignani. Rad bi še poudaril, da smo v letu 2006 posodobili našo spletno stran www.pitrkovalci.mackolje.org.

Tudi v letu 2007 je bilo naše delovanje dokaj bogato. Ob pastoralnem obisku v mačkoljanski župniji smo pritrkovalci svoje delovanje predstavili tržaškemu škofu, redno smo spremljali vse verske slovesnosti v vasi in se na Veliki šmaren udeležili srečanja na Repentabru. Za praznik sv. Lovrenca smo pritrkovali v Škednju. Zanimivi in poučni sta bili srečanja, ki smo ju imeli s furlanskimi in slovenskimi pritrkovalci meseca junija v Mošu in v Gradišču ob Soči, v soboto, 15.9., za nas pa je bil največji podvig organizacija prvega mednarodnega srečanja pritrkovalcev, ki je bilo ob farnem prazniku sv. Jerneja v nedeljo, 26. avgusta 2007, ko so v Mačkoljah, ob obeh domačih, nastopile tri skupine iz Slovenije in pritrkovalci iz Moša na Goriškem.

Načrti za naprej: vzbuditi zanimanje za pritrkovanje pri naših ljudeh in ga ponovno oživiti v tistih zvonikih, kjer je nekoč radostno donela pritrkovalska pesem, in predvsem k temu pritegniti mlade. Ob tem je nujno tudi sodelovanje z ostalimi pritrkovalskimi skupinami v Sloveniji, Italiji in širšem zamejskem prostoru. Med načrti je tudi nadaljevanje mednarodnega pritrkovalskega srečanja, da bi tudi ta pobuda postala stalnica v krogu tovrstnih vseslovenskih srečanj.

(Martin Tul)

ŠOLA KOT INSTITUCIJA

Adrijan Pahor

Šolsko leto je že zdavnaj steklo, pouk se odvija na vseh stopnjah s polno paro, vendar tudi letos ni na začetku šlo brez polemik, povezanih s šolo in njenimi problemi, ki se nanašajo predvsem na izvajanje učnovzgojnega procesa in drugih birokratskih zadev. Skušal bom zaokrožiti nekaj misli, ki so se mi porodile ob nekaterih polemičnih člankih, ki so jih po vseh že obstoječih težavah in negodovanjih številnih udeležencev v šolski stroki nekoliko podžgali še nekateri predlogi zdajšnjega italijanskega ministra za šolstvo Fioronija. Nekaj zelo zanimivih misli v zvezi s poslanstvom šole smo slišali tudi na uvodnem predavanju sociologinje dr. Andreje Barle Lakota v okviru letošnjega seminarja za zamejske šolnike v Italiji, ki ga kot običajno organizira ZRSS. V predavanju je govorila predvsem o šoli kot instituciji in tudi o njenih spremembah (prilagajanjih družbenemu sistemu) v prostoru in času. Navedla je veliko iztočnic, zanimivih za prodornejšo analizo, vendar ji je čas, namenjen za predavanje, onemogočal vsakršno poglobljanje zastavljenih problematik. Naj jih navedem vsaj nekaj: šolski sistem je zelo kompleksen, saj vključuje izjemno velik del populacije, zaobjema različne skupine ljudi in resursov, šolanje ima dolgoročne učinke, mišljeno na družbeni položaj posameznika, na šolo vplivajo gospodarstvo, ekonomija in politika, šola se zato spreminja, je področje vsakokratnega vzpostavljanja novih razmerij in sklepanja (novih) kompromisov. Množično šolanje je tudi spodbudilo razvoj šole kot birokratske institucije, ta sistem pa je v svojem bistvu nemočen, zato se ustanavlja serija raznih komisij, ki odločajo o tem in onem. Pretirana birokratizacija pa preprečuje favoriziranje posameznika, ne morejo se upoštevati individualne razlike, družinske razmere, odnosi med izobraževalci in izobražujočimi so navadno neosebni, zato se profesorji težko posvečajo dijakom s posebnimi potrebami. Profesorji morajo po eni strani biti specializirani strokovnjaki, imeti morajo določene pedagoške kompetence, po drugi strani jih nekateri opredeljujejo kot polprofesionalce, saj naj bi bili stalno deležni nasvetov, pomoči (seminarji) raznih ustanov (zavodi za šolstvo in druge organizacije), ki učnemu osebju svetujejo, kako naj uči. Poklic profesorja (učitelja) je tudi vse bolj feminiziran, to pa naj bi bil tudi eden izmed razlogov, da je status učiteljskega poklica nizek, saj ženske težko uspejo izboljšati svoj (poklicni) položaj. Nezanemarljiv ali morda še celo odločilen je vpliv ekonomskega dejavnika, od uvedbe obveznega šolanja, širitve izobraževanja, do prepričanja, da je šola element družbene modernizacije, da industrija zahteva vse bolj izobraženo delovno silo, saj je dostop do marsikaterih položajev mogoč samo s spričevalom določene šole. Posledica tega je še vedno pritisk na javno šolstvo in z njim povezane investicije, ki naj bi jih država vložila v sistem javnega šolstva ali, z

drugimi besedami povedano, izrazit vpliv političnih in ekonomskih dejavnikov na šolski sistem.

Kaj pa naloge, ki naj bi jih opravljala šola, njena družbena vloga? Vloge šole v družbi ni mogoče zaobjeti v nekaj stavkih. Tu ne gre samo za preprost prenos znanja z izobraževalca na izobražujočega, za socializacijo in transmisijo kulture in vrednot. Šola privzgaja temeljne vrednote oziroma vsaj trudi se v tem smislu, v šolah poteka vsako leto tudi vrsta pobud, ki so namenjene nadgraditvi teh vrednot, ki jih v vzgojno-izobraževalnem poslanstvu opravlja šola. Šolsko delo zahteva še posebno od ponudnikov šolskih storitev vedno nova premišljena odločanja, nove situacije, pa tudi tisti, katerim je šola namenjena, postavljajo pred nas nove izzive, ki zahtevajo primerne rešitve v skladu s časom in okoljem. V tem oziru bi opozoril predvsem na problem, ki ga občutim kot šolnik, in sicer na zelo občutljivo situacijo, v kateri so se znašle nekatere osnovne šole in vrteci, še posebno na Goriškem. V marsikaterih razredih je število otrok iz narodnostno mešanih ali celo izključno italijanskih družin tako naraslo, da predstavlja v razredni skupnosti že večino. Vprašanje je, če je to za našo šolo res koristno, saj se tako velikokrat izgublja narodnostna kohezija, ki jo ustvarjajo naši malčki, izgublja se slovenskost, saj se otroci med seboj pogovarjajo v italijanščini, starši na raznih sestankih vse bolj uveljavljajo večinski – italijanski jezik, čemur se nekateri naši šolniki (oziroma vodstvo) niti posebno ne upirajo.

Vsekakor si kot optimist upam trditi, da se nam ob izpolnitvi določenih pogojev in dolgoročnih načrtov za našo šolo kljub omenjenim in neomenjenim težavam ni treba posebno bati. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se za zamejsko šolstvo začenjajo novi izzivi: imamo namreč nekatere očitne prednosti, ki jih lahko izkoristimo. Naši razredi so v glavnem maloštevilčni, kar pomeni več pozornosti v odnosu dijak – profesor, večje upoštevanje dijaka in njegove osebnosti, pri nas dijak ni le številka, skušamo ga razumeti in mu pomagati. Zato potrebujemo dobre voditelje šol, ki se bodo znali prilagajati hitrim družbenim spremembam, dobre učitelje in profesorje, ki bodo svoj poklic živeli kot poslanstvo in ga opravljali z veliko ljubeznijo ob upoštevanju dijakove enkratnosti in edinstvenosti. Potrebujemo širšo podporo vseh družbenih sil, saj se vzgajajo in izobražujejo prihodnji rodovi, ki bodo nekoč vodili to družbo. Brez dobre šole namreč ne bo ne kulture ne gospodarstva ne politike in obratno.

PRVI DAN POUKA NA NOVI DVOJEZIČNI SREDNJI ŠOLI V ŠPETRU

Za dijake novoustanovljene dvojezične nižje srednje šole v Špetru v Beneški Sloveniji je bil 12. septembra 2007 prvi dan pouka. Ob tej priložnosti je v šolskih prostorih potekala krajša slovesnost ob udeležbi številnih gostov iz Italije in Slovenije. Prvi razred nove šole bo v šolskem letu 2007-2008 obiskovalo 16 dijakov, vseh učencev oziroma dijakov, ki obiskujejo vrtec, osnovno in nižjo srednjo šolo, pa je 188.

Navzoče je nagovorila ravnateljica šole Živa Gruden, ki je izrazila veliko zadovoljstvo ob začetku delovanja nižje srednje šole in pri tem poudarila zlasti prizadevanja staršev otrok, da se taka šola ustanovi. S tem bo pouk celotnega prvega ciklusa obveznega šolanja (v Italiji slednji obsega vrtec, osnovno in nižjo srednjo šolo) potekal v slovenščini in italijanščini.

Slovesnosti se je udeležil tudi podtajnik pri italijanski vladi Miloš Budin, ki je poudaril, da je šola bistvenega pomena za ohranitev jezika. Deželni odbornik Furlanije – Julijske krajine (FJK) za šolstvo in kulturo Roberto Antonaz je ustanovitev dvojezične srednje šole označil kot rezultat ekipnega dela, obenem je zagotovil, da bo dežela FJK finančno podprla Občino Špeter za kritje stroškov, ki jih bo terjala nova šola.

Vodja urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, državni sekretar Zorko Pelikan, je ob zahvali vsem, ki so prispevali k ustanovitvi šole, izrazil tudi željo po čim večji naklonjenosti pri reševanju prvih korakov. Vodja upravne enote Tolmin Zdravko Likar pa je špetrskim učencem prinesel knjižni dar.

Slovesnosti so se udeležili še generalni konzul Republike Slovenije v Trstu Jože Šušmelj, predsednik paritetnega odbora za vprašanja slovenske manjšine Bojan Brezigar, predsednik Sveta slovenskih organizacij Drago Štoka in deželni tajnik Slovenske kulturno-gospodarske zveze Igor Gabrovec ter pedagoška svetovalka za slovenske šole v Italiji Andreja Duhovnik Antoni.

Dvojezični šolski center v Špetru je začel delovati kot zasebna ustanova leta 1984, ko je nastal otroški vrtec. Leta 1986 je začela delovati tudi osnovna šola, ki so ji leta 1997 izenačili status z državnimi šolami, leta 2001 pa je bila podržavljena na podlagi zaščitnega zakona za slovensko manjšino.

Po podržavljenju so se začela prizadevanja staršev in področnega sveta šole za ustanovitev nižje srednje šole, ki so dosegla vrhunec 2007. Prošnjo staršev je pred poletnimi počitnicami podprl paritetni odbor, podprli sta jo tudi zveza beneških občin in deželna vlada FJK. Konec avgusta je italijansko ministrstvo za šolstvo pristalo na ustanovitev dvojezične nižje srednje šole.

(STA)

SPOMINSKE SVEČANOSTI OB 70-LETNICI SMRTI LOJZETA BRATUŽA

Iva Korsič

Leto 2007 bo v goriški kroniki, predvsem pa v zavesti in duši primorskih ljudi neizbrisano zapisano kot leto spomina na našega svetlega mučenika, blagega skladatelja, zborovodjo in organista Lojzeta Bratuža, ki je pred 70 leti padel kot nedolžna žrtev pod morilsko roko črnosrajčnikov. Ti so ga prisilili, da je 27. decembra l. 1936 spil ogabno brozgo, ki mu je zastrupila in uničila življenjske sokove, tako da je na predvečer svojega 35. rojstnega dne, 16. februarja 1937, za zmeraj nehalo utripati njegovo plemenito srce, ki je gorelo le za Boga, narod in seveda komaj ustvarjeno družino z ljubljeno ženo, pesnico Ljubko Šorli.

Tragične decembrske obletnice, dneva, ko so fašisti vdrli na kor podgorske cerkve in odpeljali Lojzeta Bratuža z nekaj pevci na sedež »fascia«, se je PD Podgora spomnilo 26. decembra 2006 z mašo zadušnico v domači cerkvi; daroval jo je Karlo Bolčina. Podgorski pevci so na koru peli Bratuževe pesmi ob orgelski spremljavi Mirjam Furlan iz Kanala. Sledil je koncert, ki so ga oblikovali kvartet solistov MePZ Podgora in moške skupine Akord pod vodstvom Mirka Špacapana, MePZ Lojze Bratuž z dirigentom Bogdanom Kraljem in instrumentalna skupina SCGV Emil Komel. Isti dan so pred nekdanjo »Casa del popolo« položili venec. Tu sta spregovorila predsednik rajonskega sveta Walter Bandelj in občinski odbornik Silvan Primosig. Pevci so pod taktirko Mirka Špacapana zapeli Bratuževe Kraguljčke. Priložnostno misel v cerkvi je povedal muzikolog Ivan Florjanc, ki je l. 2006 uredil Bratužovo zbrano delo. Knjigo je izdalo ZCPZ Gorica in izšla je kot prva v zbirki Zbrana dela primorskih skladateljev. Njena predstavitev je bila v KC L. Bratuž ob prisotnosti osebnosti iz političnega, kulturnega in cerkvenega življenja, tudi nadškofa Dina De Antonija. V imenu ZCPZ je spregovoril Dario Bertinazzi, ki je orisal življenjepis Lojzeta Bratuža, čigar lik je med nami živo prisoten, ker je kot skladatelj dal neprecenljiv pečat zborovski, zlasti cerkvenemu petju in je zasnoval nov način skladateljjevanja; mlajšim rodovom je zapustil duhovno, etično, moralno in domoljubno zapuščino. Vsebinsko je prikazal prof. Ivan Florjanc z Akademije za glasbo v Ljubljani; povedal je, da je zbirka nastajala nekaj let tudi zato, ker je bilo treba brskati po korih Goriške in iskati Bratuževa dela, za katera je skladatelj črpal navdih tudi pri večglasnem ljudskem petju. Nekaj liričnih stihov Ljubke Šorli sta interpretirala igralka Bogdana Bratuž in Anton Petje.

16. februarja, na dan, ko je Lojze Bratuž pred 70 leti za zmeraj zatisnil oči, se mu je delegacija SSO za Goriško poklonila na goriškem pokopališču. Spregovoril je predsednik SSO Janez Povše. Zvečer je bila v cerkvi sv. Ivana v Gorici

spominska maša, ki sta jo darovala msgr. Cvetko Žbogar in kaplan Alessio Stasi. Osrednja svečanost v spomin na celovito podobo Lojzeta Bratuža, ki mu je zibelka stekla v Gorici 17. februarja 1902, je bila v petek, 23. februarja 2007, v prenatrpani dvorani KCLB. V njej je bila zadnja izmed slovesnosti, ki so se tega dne pod naslovom »V svetel spomin...« zvrstile Lojzetu Bratužu na čast; ob glavnem pobudniku, SSO, so jih priredili KCLB, SCGV Emil Komel, ZSKP, ZCPZ in PD Podgora ob sodelovanju s SKGZ. Mila Bratuževa podoba je na goriškem pokopališču popoldne zbrala množico Slovencev iz Goriške, Tržaške in Slovenije z različnim svetovnonazorskim prepričanjem; ob njegovem grobu so se strnili v eno utripajoče srce, ki je želelo pokojniku izraziti globoko spoštovanje in ljubezen. Kratko, a zelo občuteno slovesnost je uvedel nadškof Dino De Antoni z molitvijo, blagoslovom in toplimi besedami tudi o zakonski ljubezni, ki naj večno družijo v polnosti Božje ljubezni ljubeči srca Lojzeta Bratuža in njegove žene, nepozabne pesnice Ljubke Šorli, ki počiva ob njem. Prof. Tomaž Pavšič je tudi v imenu Svetovnega slovenskega kongresa izrekel prisrčne misli o Bratužu, ki so ga pred 70 leti pokopali kot gobavca – kot opisuje pisatelj Boris Pahor v noveli Rože za gobavca –, ker fašistične oblasti niso dovolile, da bi se ljudje udeležili njegovega pogreba. Kot davno tega že, pod oknom bolnišnice pri Rdeči hiši, se je slovenska pesem utrnila med pokopališkimi cipresami iz zrelih grl MoPZ Mirko Filej, ki je z dirigentom Zdravkom Klanjščkom zapel Bratužu Kraguljčke in Foersterjevo Večerni ave.

Z Božje njive se je sprevod gostov in preprostih ljudi odpravil do Podgore. Na ul. IV. Novembre, na nekdanjem sedežu »fascia«, je bilo odkritje dvojezične spominske plošče, ki jo je ob 70-letnici smrti Lojzeta Bratuža postavilo PD Podgora. Marmornato obeležje je brezplačno izdelal kamnosek Klavdij Mužina, Bratužev portret pa domačinka Albina Pintar. Ploščo je odkrila lastnica hiše gospa Ivana Leskovec ob blagoslovu in priložnostni molitvi msgr. Oskarja Simčiča. Besedo je povzel predsednik rajonskega sveta Podgora, Walter Bandelj, nato pa je v imenu italijanske države spregovoril prefekt Roberto De Lorenzo. Med drugim je dejal, da mu je v čast biti prisoten na tej slovesnosti v spomin plemenitega predstavnika slovenske kulture, žrtve zlobnega nasilja, ki je pogubilo mnogo drugih kulturnikov. Izrazil je svoje obžalovanje nad krutostjo nekdanjih oblastnikov, rekoč,

Poklon Lojzetu Bratužu na goriškem pokopališču (foto: arhiv NG)

da je Gorica ponosna, ker ima med svojimi rojaki take osebnosti, kot je bil Lojze Bratuž. Pevska skupina Akord je sklenila odkritje plošče. Na Bratuževem trgu, pred podgorsko cerkvijo, so mladi recitatorji podali vrsto stihov Ljubke Šorli in pretresljiv prizor o usodnem decembrskem večeru. Vse se je prepletalo s petjem MePZ Podgora in pevske skupine Akord pod taktirko Mirka Špacapana.

Zadnja postaja petkovega spominskega romanja je bila dvorana KC Lojze Bratuž, v kateri je potekala osrednja slovesnost dneva.

Pred Bratuževim doprnskim kipom se je s pesmijo zaustavil MoPZ Mirko Filej. V prepolni dvorani se je nato začel osrednji program, katerega vezno besedilo in scenarij je napisal in režiral Janez Povše. Na odru so stali člani zbora Lojze Bratuž, ki so ob povezovalcu Dariu Bertinazziju ustvarili odrsko sliko, iz katere sta se izrisavali podoba Lojzeta Bratuža in njegova ljubezen do slovenske pesmi. Ta pesem, trdno verujoča v veličino Božjega kraljestva, je še zmeraj med nami. To sta na večeru izpričala zbor Lojze Bratuž in Mirko Filej pod dirigentsko paličico Bogdana Kralja in Zdravka Klanjščka. Slavnostni govornik Boris Pahor je trezno in prodorno iz zgodovinskih dogodkov prešel v današnjo stvarnost.

Bratuževo življenjsko pot je občinstvo prehodilo v družbi globokočutečih verzov sonetnega venca Venec spominčic možu na grob Ljubke Šorli. V režiji Petra Simonitija jih je podala Sonja Mlejn, igralka ljubiteljskega gledališča Teharje (Celje). Občasno se je oglašala flavta Fabia Devetaka. Orkester SCGV Emil Komel je z izvedbo Bratuževih skladb zaokrožil večer, v katerem je Bratuž zasijal »kot ena sama svetloba«. Pomenljivega dneva z vrsto slovesnosti se je, poleg profesorjev Lojzke in Andreja Bratuža, udeležila vrsta političnih in kulturnih osebnosti.

Spomin na Lojzeta Bratuža so na svojski način počastili 20. aprila člani Dramske družine SKPD F. B. Sedej iz Števerjana. Študentka Jasmin Kovic je, opirajoč se na razne vire, stkala predstavo z liričnimi utrinki. Strnjena odrska pripoved je ponazorila življenjsko pot in umetniško ustvarjanje Lojzeta Bratuža. V predstavi so sodelovali pevci MePZ F. B. Sedej. Bratuža je s spoštljivostjo poosebil Matej Pintar in ga odel v srčno toplino, blagost in dobrohotnost.

Tudi slovenski program Radia Spazio 103 se je spomnil Lojzeta Bratuža: Danilo Čotar je v sredo, 24. januarja 2007, svojo oddajo naslovil Bratuževo leto in v njej tankočutno spregovoril o življenju in delu skladatelja, ki mu je fašistična roka mnogo prerano pretrgala življenjsko nit.

Dne 24. maja je bil zgodovinski večer na goriški prefekturi: prefekt dr. Roberto De Lorenzo je ob 70-letnici Bratuževe smrti pripravil sprejem v vladni palači na Travniku. Poleg prof. Lojzke in Andreja Bratuža, ki jima je v septembru 2007 predsednik republike podelil častni naslov »commendatore«, so se večera z nagovori in kulturnim programom udeležili evropski poslanec Lojze Peterle, ki se je prav tistega dne mudil v Gorici, Bratuževi sorodniki in slovenski ter italijanski predstavniki kulturnega in političnega življenja.

Lojzetu Bratužu, poleg Pavleta Merkuja, je posvečena tradicionalna revija pevskega zborov Cecilijanka 2007.

BISEROMAŠNIK HILARIJ BREZIGAR

A.L.

Goriška nadškofija in koprška škofija sta se letos veselili jubilejev treh duhovnikov, ki so dočakali šestdeseto obletnico svojega mašniškega posvečenja. Med njimi je tudi podgorški rojak g. Hilarij Brezigar.

Brezigarjeva življenjska pot je posebno živahna, saj se je družina zaradi očetove službe velikokrat selila iz kraja v kraj. Oče Jožef in mama Marija Bizjak sta se rodila v Podgori: prvi pri šoli, druga pa »v koncu«. Očetova dacarska služba v avstrijski cesarski upravi ga je vodila po poroki v Ajdovščino, zakonca pa sta si pripravila dom v bližnji Prvačini. Tu se je enaidvajsetega februarja 1922 rodil mali Hilarij kot peti izmed šestih otrok. Zanimive načrte je Bog izpeljal s temi otroki: prvi in četrta sta umrla še mlada, druga in peti sta darovala svoje življenje Cerktvi, tretji in šesta pa sta si izbrala zakonski stan. Drugorojenka Marija-Jožefina je namreč vstopila v red šolskih sester De Notre Dame in si privzela ime Marija Anuncijata.

Komaj nekaj mesečni Hilarij se je zaradi takratne diktature v Italiji vrnil s starši v Podgoro in tu prvič spoznaval črke in številke v ljudski šoli. Njegova podgorska šolska izkušnja pa ni trajala dolgo, kajti že leta 1931 so očeta preselili v Cuneo, nato pa v Monselice pri Padovi in z njim vso družino. Tu je Hilarij dokončal osnovnošolski pouk. V veselje staršev in na njihovo dovoljenje se je vpisal na gimnazijo v Padovi, dokončal pa jo je v Gorici.

Ko gospoda jubilaranta vprašaš, katerih dogodkov iz svojega življenja se najbolj spominja, omeni praznik sv. Štefana leta 1936. Kot gimnazijec je rad zahajal k župniku Staniču v podgorsko župnišče. Ob uri kosila je nekdo potrkal na vrata: bil je organist Lojze, s spremenjenim obrazom in vidno trpečim telesom. Gospodinja mu je takoj ponudila mleko, prepričana, da bo zdrava hrana ublažila smrtonosne bolečine.

Matura je Hilariju odpirala veliko možnosti v življenju, a prisluhnil je Božjemu klicu in vstopil v bogoslovje. Takrat je bila Brezigarjeva družina v Vicenzi, zato je Hilarij vstopil v tamkajšnje bogoslovje, dokončal pa v Gorici, kjer ga je štiriindvajsetega junija 1947 goriški nadškof Margotti posvetil za duhovnika skupaj s štirimi sošolci; danes še živita gospoda Štrancar in Piani.

Biseromašnik Hilarij Brezigar

Novo mašo je Hilarij zapel v Podgori nekaj dni po mašniškem posvečenju. Časi so bili posebni, vojna je močno razburila tudi podgorsko skupnost in jo razdelila na desno in levo. Kljub temu so se Podgorci izkazali in pripravili lepo novomašno slavlje. Povabili so domačina g. Ivana Delpina, župnika v Pliskovici, ki je med slovesnostjo pridigal in bodril podgorske vernike.

Prva duhovniška služba ga je pripeljala kot kaplana v Vojščico in Temnico na Krasu, a ne za dolgo. Mamina bolezen je Hilarija prisilila, da je nadškofa prosil za službo nekje bližje mesta. Nadškof ga je poslal v Mariano del Friuli za kaplana; od tu je obiskoval mamo v Podgori ter ji stregel v bolezn. Mamina smrt je spremenila njegove odgovornosti do domače družine, zato so ga poslali za župnika v Begliano. Mladi župnik je zavihal rokave in z veseljem delal v Božjem vinogradu. Politične razmere v povojnem času niso bile naklonjene ne Cerkvi ne duhovnikom, a kljub močni prisotnosti levo usmerjenih prebivalcev je imel g. Hilarij vedno dobre odnose z vsemi in je pri vseh doživel lep sprejem. Leta 1962 je stopil v pokoj g. Nicodemo Plet, župnik v Marjanu. Izpraznjeno mesto je zasedel g. Hilarij. V petnajstih letih župnikovanja je zgradil župnijski dom, ker se je dobro zavedal, da potrebujejo zlasti mladi verniki prostor za oblikovanje življenja, za srečanja in prijateljstvo. To je bil tudi vzrok, da je z rodno sestro Marijo – noterdamko s. Anuncijato, ki je takrat vodila otroški vrtec v vasi – ustanovil skavtsko družino. Še danes so mu skavti hvaležni, ga radi obiskujejo in sprejemajo nasvete.

Nepričakovana bolezen mu je začela krajšati dneve v župniji. Težave z očmi, ki so se vedno bolj stopnjevale, so ga prisilile, da je stopil v pokoj in postal hišni duhovnik v domu onemoglih v Ločniku. Tu pa se ni zaprl v svojo sobo, ampak je bil pravi duhovni voditelj, delivec zakramentov in iskren prijatelj za goste in obiskovalce doma. Danes doživlja svojo tretjo dobo življenja v duhovniškem domu v Gorici, kjer z mnogimi sobrati moli za človeštvo in daruje svoje trpljenje v apostolske namene.

Biserna maša v nedeljo 24. junija 2007 je zopet dokazala, da imajo radi jubilaranta tako podgorski rojaki kot nekdanji farani in vsi prijatelji. Bog daj, da bi njegovo služenje Bogu in Cerkvi obrodilo bogate sadove.

ZLATOMAŠNIK P. BOGOMIR SREBOT

Igor Gregori

»Dragi moj sin Jakob Bogomir, ker sem že dolgo let pričakoval, kar sem že dolgo pričakoval, kakor si se tudi ti pristo-
voljno odločil, da bi da-
roval življenje za božjo
čast in božjo službo, že-
lim, da bi z božjo milo-
stjo tudi dosegel ter sta-
novitno nadaljeval tvo-
jo pot, ker te je Bog po-
klical v svoj vinograd.
Sprejmi sveti blagoslov,
ki naj te spremlja vse dni

tvojega življenja, katerega ti pošiljava jaz, tvoj ate in tvoja mama, v imenu Boga Očeta in Boga Sina in Boga Svetega Duha. Amen.

Srebot Jakob, Srebot Franca; Košana, dne 25.5.1957. Zbogom.«

Marsikomu se je po teh besedah, ki jih je v nedeljo, 24. junija 2007, pred cerkvico sv. Janeza Krstnika v Žavljah – Štramarju prebral škofov vikar za Slovence, msgr. Franc Vončina, utrnila solza, saj p. Bogomira, domačega dušnega pastirja, ki že vrsto let vodi krajevno versko skupnost, imajo vsi radi.

»Nekoč je bilo v navadi, da so starši s pismom dali sinu novomašniku svoj blagoslov«, je med sveto mašo p. Bogomirja obrazložil msgr. Vončina in takoj predal uokvirjeno pismo, ki ga je Jakob Srebot lastnoročno napisal sinu, ko je ta pred petdesetimi leti imel svojo novo mašo.

Natanko pol stoletja kasneje je p. Bogomir, še bistrih oči in milega pogleda, čeprav so njegove moči pod udarom tako velikega časovnega loka, kot nam je v nedeljo, 24., sam pater obrazložil. »Zelo se veselim tega trenutka, a dodati moram, da sem hkrati nekoliko žalosten, saj vedno razmišljam, kako bi moral postati boljši, bolj delaven in bolj priden. Sprejeti pa moram svoj položaj, ker sem pač zaradi svojih bolezni zelo omejen. Moje srce je vendar spokojno, kar mi daje veliko sreče: to mi veliko pomeni«, nam je povedal slavljenec.

Večera, ki je potekal v Žavljah- Štramarju, se je udeležilo veliko ljudi, preveč namreč, da bi jih cerkva sv. Janeza Krstnika lahko sprejela. Prireditelji so se tako odločili, da bo verska svečanost, ki je bila slovesnega značaja tudi zato, ker je jubilej p. Bogomirja sovpadal s praznovanjem domačega zavetnika sv. Ivana,

Zlatomašnik Bogomir Srebot med slavnostno mašno daritvijo (foto: Kroma)

potekala na prostoru pred cerkvico. V imenu domače verske skupnosti je najprej gospa Ivica Švab prebrala kratek življenjepis p. Bogomirja.

P. Bogomir tako že skoraj 30 let skrbi za Slovence v miljski občini, kar je naglasil tudi miljski župan Nerio Nesladek. Župan je izpostavil pomen, ki ga »današnji dvojni praznik ima za združevanje te naše skupnosti. Take tradicije ne smemo opustiti, temveč jo moramo še naprej trdno gojiti. To je način, s katerim se postavimo proti današnjemu svetu, ki se vedno manj ozira na človeka in na pomen življenja.«

Poleg slavljenca so verski obred vodili še g. Franc Vončina, škedenjski kaplan Dušan Jakomin, domači italijanski župnik Giovanni Gasperutti in predstojnik kapucinskega samostana na Montuzzi ter velik prijatelj p. Bogomirja p. Massimo. Msgr. Vončina je jubilarantu med drugim izročil tudi blagoslov, ki mu ga je iz Rima poslal kard. Tarcisio Bertone v imenu svetega očeta, papeža Benedikta XVI. G. Jakomin pa je v svoji homiliji povedal, kako p. Bogomir odlično poseblja lik primorskega duhovnika, »ki je na naši zemlji napisal najlepšo epopejo, kar jih naša zgodovina pozna. P. Bogomir in verniki vsi izvršujemo danes nalogo, ki so jo nekoč prevzemali nase čedermaci, kakor dobro ponazarja pisatelj Alojz Rebula v svojem romanu Nokturno za Primorsko. Zgodovina ve, kaj je primorski duhovnik storil za svoje ljudstvo, nekateri politiki pa se žal danes tega ne zavedajo«, je sklenil.

Dodati gre, da je lep večer obogatilo še petje združenega zbora ZCPZ, ki ga je na orgle spremljal Iztok Cergol.

Zlatomašnik je najprej imel slavlje v domači vasi, v Košani, 27. maja in v nedeljo, 24. junija, ob 9. uri pri Sv. Barbari na Korošcih, zvečer pa ob 20. uri v Štramarju.

Dragemu patru čestitamo za visok jubilej. Naj ga Bog ohrani v dušni in telesni moči ter zdravju, kot mu je zaželel sobrat g. Dušan Jakomin.

PRAZNOVANJE TREH REDOVNIH JUBILEJEV

Sosestre

Pri Sv. Ivanu v Trstu smo Šolske sestre ob koncu duhovnih vaj meseca julija 2007 praznovale lep praznik, ko smo se Bogu zahvalile za 70 let redovnega življenja s. M. Amalije Zupanc in za 50 let redovnega življenja sestre M. Maristele Tul ter sestre M. Amabilis Štranj. Sveto mašo je vodil g. škof Jurij Bizjak. Z njim so somaševali še msgr. Franc Vončina, g. Milan Nemač in pater Rafko Ropret.

Na začetku sv. maše je sestra M. Suzana, provincialna predstojnica, pozdravila vse navzoče in na kratko predstavila vsako jubilatko.

Romarska – redovna pot **sestre Amalije** (Mihale Zupanc) se je pričela pri Mariboru, rodila se je v Gornjem Doliču pri Slovenj Gradcu 20.9.1917. V premožni kmečki družini je bilo devet otrok. Starši so jo dali študirat k Šolskim sestram v Maribor, kjer je imela teto redovnico, sestro Anizijo. Tu je seveda

Tri jubilatke (z vrtnico): z leve s. Amabilis, s. Maristela in s. Amalija

vstopila v noviciat leta 1937 in po prvih zaobljubah se je podala na pot svojih redovnih postaj. Najprej dve leti v Zemunu (1938-1940), nato v Ljubljano (1940-1942). Kot večina mladih sester je na teh podružnicah opravljala dvojno dolžnost: službo vzgojiteljice v internatu in študij. Zaradi vojne ni mogla nadaljevati študija v Ljubljani in je leta 1942 šla v Rim, kamor se je v malo vilo na ulici Dei Colli že zatekla kot begunka vrhovna predstojnica mati Terezija Hanželič. To je bilo 1941 premeščeno generalno središče kongregacije. 1944 je tu položila svoje večne zaobljube in končala študij biologije na državni univerzi leta 1946 z doktorsko disertacijo, s katero je poglobila študij o zarodkih (*»Terminazioni embrionalli precoci«*). Tudi v Rimu je poleg študija pomagala pri odgovornih dolžnostih. 3. februarja 1947 je bila imenovana za hišno predstojnico nove redovne skupnosti v Grottaferrati pri Rimu. Kot mlada podjetna redovnica je v težkih povojnih okoliščinah znala poskrbeti za 22 hrvaških begunskih deklet in za novinke, ki so skupaj s sestro voditeljico s. Fides Sperne pribežale iz Tomaja. Gmotno in duhovno je pomagal novi skupnosti frančiškan p. Dominik Mandić. Od leta 1954 do 1956 je opravljala tudi službo vrhovne ekonomke kongregacije. 1956 so jo poklicali kot vzgojiteljico v Celovec v internat, a že po enem letu je prišla v Trst, kjer se je poleg drugih obveznosti posvetila vzgoji mladine v zavodu pri Svetem Ivanu, delokrog, ki ga sestre neprekinjeno opravljajo od svojega

prihoda iz Tomaja do danes. 1962-1969 je bila tudi hišna predstojnica, od leta 1980-1986 pa tudi provincialna predstojnica. Ko so zidali novo poslopje v ulici Delle Docce 34 je pokazala izredne izkušnje pri gospodarskih in zidarskih poslih. Poslopje je bilo dograjeno 1964 in delavci so še pozneje povpraševali po njej, ki se je na vsako delo razumela in znala modro svetovati. Po končani službi provincialke je šla v pomoč podružnicam v Egipt in v Aleksandriji ostala 13 let. Ko se je vrnila iz Egipta, je še naprej pomagala v provincialni hiši, dokler so ji moči dopuščale. Bila je šibkega zdravja in je prestala tudi težje operacije, a njen duh je bil vedno močan in voljan, vera neomajna. V letih odgovornosti za redovne skupnosti v tržaški provinci šolskih sester je uredila kartoteko in arhiv v provincialnem domu, sestavila ob sedemdesetletnici province njeno zgodovino »Od Tomaja do Trsta« in sestram priskrbela lepo izdajo »Molitvenika«.

Tiho zdaj preživlja svoje ure na vozičku v kapeli ali pa v postelji, a ob obisku sestram še vedno priporoča medsebojno spoštovanje in ljubezen.

Sestra Maristela Tul, doma iz Mačkolj, je vrsto let delovala predvsem na Tržaškem kot šivilja in bolničarka. **Sestra Amabilis Štranj**, tudi doma iz Mačkolj, je vrsto let delovala v otroških vrtcih, zlati v Borštu, obiskovala bolnike in osamljene ter širila naš katoliški tisk med ljudmi. Svojo življenjsko pot je sama na kratko orisala: »Rojena sem v Mačkoljah, kjer sem tudi odrasla. V tistih letih smo v župnijo Osp dobili gorečega Marijinega duhovnika Franca Zlobca. On nas je vzgajal in pripravljaj na prejem sv. obhajila in sv. birme. Po njegovem nasvetu in vodstvu je odšla v samostan v Tomaj še zelo mlada sestra Klara. Vse smo za njo žalovale, ker smo bile z njo zelo povezane. Za njeno preobleko smo bile tudi me (s. Maristela, s. Darina in jaz) povabljene v Tomaj. Zbrala se nas je lepa skupina deklet in prisostvovala smo njeni preobleki. Na dan tistega lepega praznika preobleke sem se tudi jaz navdušila za redovništvo in se odločila, da bom svoje življenje posvetila Bogu. Od tistega trenutka dalje sem vedno bolj razmišljala o poklicu in molila. Pri tem mi je pomagala moja dobra mama. Imele smo tudi pomoč v dobrih in svetih duhovnikih. Za g. Zlobcem je še kot novomašnik prišel v Mačkolje g. Dušan Jakomin, ki je posebej skrbel za cerkveni pevski zbor, pri katerem je sodelovalo veliko mladih, in hvalevredno je, da je še danes živo cerkveno petje v župniji. Mnogo lepega in spodbudnega smo doživeli tudi pri petju in vajah. Bili smo med seboj povezani. Ko je bil g. Jakomin premeščen drugam, je v Mačkolje prišel dr. Stanko Janežič, ki nas je lepo uvajal v duhovno življenje. Ustanovil je tudi skupini Marijino legijo in Misijonski odsek. Da sem se odločila za kongregacijo Šolskih sester, so mi pripomogle tudi sestre v Dolini in Borštu. Danes po 50 letih redovnega življenja se zahvaljujem vsem, ki so zame molile in me podprle z lepim zgledom, da sem se odločila za redovni poklic, ki mi je prinesel veliko veselja, miru in dal priložnost, da sem lahko svoje moči in molitve darovala za bližnjega v čast in hvalo Bogu.«

Hvala Bogu za vse darove, ki nam jih je po teh sestrah delil, da je bil in da bo svet še lepši in bogatejši.

OB 80-LETNEM ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU

ZORE KOREN ŠKERK

Jasna Merku

Zora Koren Škerk je svojo ustvarjalno pot začela kot mnogi ob podoživljanju motivov iz neposrednega okolja, iz zakladnice narave, a tudi z upodabljanjem prvin značilne kraške arhitekture. Tem motivom ujetih en plein air s tradicionalno slikarsko tehniko olja na platnu se ni posebej posvetila, pomenljivi pa so bili, ker je preko le-teh vzljubila svet upodablajoče umetnosti. S študijem figure pri mestnem muzeju Revoltella pod mentorstvom Nina Perizija je dodatno izoblikovala temeljne veščine nastavitve motiva, a je ni posebej prevzel. Šele ko se je v šestdesetih letih približala grafiki v znameniti šoli, ki jo je v Trstu vodil Carlo Sbisà, je spoznala raznortere možnosti grafike in ostala zapisana tej prastari izrazni tehniki.

Zahajala je tudi v Černigojev atelje in še prodorneje vzljubila čar znakovne govorice, tekstur in neposrednega odtiskovanja sledov. Posebej je poglobila različne postopke še v mednarodnem centru za grafiko v Benetkah z grafikom Riccardom Licatom ter tako osvojila skrivnosti pretanjene grafične izpovedi, ki jo je vseskozi v svojem opusu avtonomno nadgrajevala in dosledno razvijala.

Osrednji motiv njene likovne izpovedi ostaja tihožitje, posamezni predmeti, zlasti stenske ure, pa tudi, steklenice z morandijevim pridihom, stilizirani cvetovi ali redkejši živalski motivi, predvsem pa fosili, ki postanejo sledovi minevanja, poante časa. Globoki tisk najbolje spremlja sprememba, ki jih čas narekuje in neizbrisno pušča za sabo. Kot kislina razjeda kovinsko ploščo, tako zarišejo njeni sledovi odtise v voljno belino mehke podlage. Bogastvo različnih znakovnih registrov in tonskih prehodov oživlja likovno pripoved, se v njej kontemplativno

Zora Koren Škerk

zrcali, prehaja v brezčasni prostor po sledovih izgubljenega časa, v metafizično dimenzijo. Prosto lebdeči predmeti v prostoru pa vodijo iz prostorske komponente v čas neskončnosti in vzbujajo meditativnost.

Čeprav je Zora Koren Škerk sprejela tudi izziv abstrakcije, je prvenstveno ostala zapisana figuraliki. Njena značilna centralna nastavitev motiva prispeva k ikastičnosti. Dominantna paleta toplih barv izrazito izstopa in stilno označuje njeno prepoznavno govorico.

Od šestdesetih let dalje srečujemo njena dela na samostojnih in skupinskih razstavah po vseh celinah, udeležila se je tudi pomembnih mednarodnih srečanj in bila deležna številnih nagrad in priznanj.

Pred devetimi leti je skupaj z možem odvetnikom Jožetom Škerkom preuredila v domačiji v Trnovci likovno galerijo, kjer deluje umetnostni center. Otvorili so jo z antološko razstavo umetničininih del ter ob izidu monografije. Izčrpna trojezična publikacija bogata na slikovnem gradivu s strokovnimi teksti izpod peresa Zorana Kržišnika, Laure Safred in Giulia Montenera prodorno podaja bogato likovno pot Zore Koren Škerk, ene vidnejših tržaških umetnic. Doslej se je v galeriji zvrstilo več pomembnih razstav uveljavljenih slikarjev, kiparjev in grafikov, ob koncertih in okroglih mizah. Med pomembnejšimi gre omeniti razstavo kipov Marcella Mascherinija in razstavo slovenskih impresionistov, ki je zaradi njenega zgodovinskega pomena bila ena med najbolj obiskanimi.

Lani je v založbi Il Ramo d'oro izšla knjiga pričevanj Donne di frontiera, enaindvajset žensk, ki so živele vzdolž vzhodne italijanske meje, pripoveduje o svojem otroštvu in doraščanju v nelahkih vojnih časih, med temi je Zora Koren Škerk edina Slovenka. V spominih na domače okolje oživlja toplino, ki so jo znali starši posredovati vsem štirim otrokom skupaj z vrednotami poguma, ljubezni in spoštovanja. Najbolj boleče je bilo jezikovno zatiranje, trpljenje in nasilje, ki ga je prinesla vojna, še bolj preganjanje in deportacija, ki so prizadeli njeno družino in pustili za sabo neizbrisno sled. Leta 1949 jo je čakala nelahka odločitev in je zapustila rojstni kraj Zagorje na Pivki pri Ilirski Bistrici ter prišla v Trst, kjer je tudi ostala, se zaposlila na slovenskih šolah in se poročila.

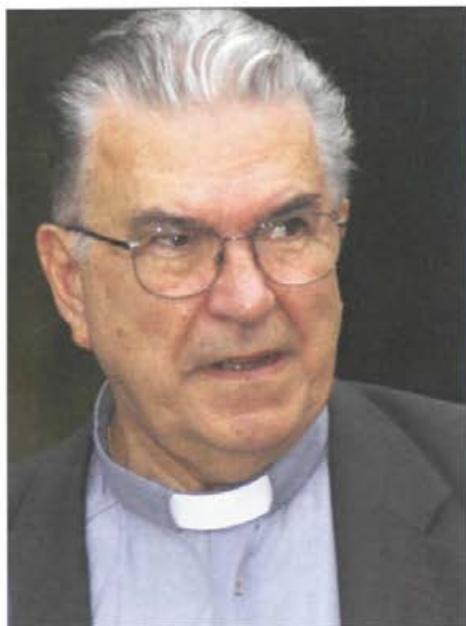
Zora Koren Škerk pripada generaciji, ki je veliko pretrpela, a ostala zvesta svojim idealom in jih z vneto zasledovala. Njena trdna volja odseva tudi v njenih likovnih stvaritvah že z izbiro izrazne tehnike, ki terja veliko moči in vztrajnosti.

MSGR. FRANC VONČINA OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU

Jože Zadravec

Na čelu petnajstih slovenskih duhovnikov, ki dušnopastirsko delujejo med rojaki na Tržaškem, je msgr. Franc Vončina za slovenske vernike določen kot vikar tržaškega škofa msgr. Evgena Ravignanija. Takole pravi: »Škofof ordinarijem skušava vselej najti najboljšo rešitev. Naš škof je dovzeten za vsako dobro pripombo in skuša razumeti potrebe slovenskih vemikov.« Škofija obsega osem dekanij, med katerimi je ozemeljsko najobsežnejša »slovenska dekanija« Opčine, ki jo vodi dekan Tone Bedenčič, župnik na Repentabru (in ravnatelj salezijanske skupnosti v Finžgarjevem domu na Opčinah), po rodu Ljubljančan. Vikar Vončina – eden izmed štirih vikarjev tržaškega škofa – ima pregled nad uresničevanjem poslanstva duhovnikov in sestrskih redovnih skupnosti. Zgovorni so vikarjevi dušnopastirski razgledi: »Pri ohranjanju verske zavesti ima veliko vlogo družina. Ob enaki verski vzgoji v šoli in župniji se pozna, koliko družina sama upošteva krščansko vero, zanjo pričuje in jo tudi posreduje novim rodovom. Za nekatere mlade je sploh nemogoče, da bi se udeleževali nedeljske maše, ker so takrat vključeni v dejavnosti, ki jih že vrsto let vabijo istočasno drugam. Že kot otroci niso imeli časa ne za mašo ne za nauk, hkrati pa so preobremenjeni z raznimi drugimi dejavnostmi. Glede priprave na prvo sveto obhajilo in birmo bi prenekateri starši hoteli, da bi bilo vse hkrati; tako bi lahko otroke pripeljali pred naukom in odpeljali po maši, medtem pa bi oni sami opravili druge 'važnejše posle'. Ko pa se, seveda, praznik konča, jih več ne vidiš, ker pač vere niso sprejeli kot vrednoto, ker niso doživljali pričevanja staršev in odrasle mladine.«

Kaj bo v daljni ali celo bližnji prihodnosti s slovenskim bogoslužjem na Tržaškem? Okoliške župnije po slovenskih vaseh v obmorskem predelu za zdaj še oskrbuje slovenski duhovnik. Toda večina teh duhovnikov je že starejših. Nekoč jih je dala Slovenija, kar se je zdelo tudi kot injekcija za poživitev verskega življenja.

Msgr. Franc Vončina

»Pomisliti moramo, da petdeset let ni dala naša skupnost iz sebe nobenega duhovniškega poklica, da so novi duhovniki prišli le od drugod, da je zadnji duhovnik, ki je bil doma posvečen pred desetimi leti, zrasel v drugih krogih, in ne vem, če bi se v našem okolju odločil za ta poklic. Če pogledam na slovensko božje ljudstvo pri nedeljskem bogoslužju in tam opazujem, kako malo je moških, še manj mladih, in koliko od teh se približa evharistiji, potem bi bila res izjema in čudež, če bi kdo stopil na pot duhovništva.«

Strpen, miroljuben, skromen, človeško odprt, prijateljsko velikodušen, dušno-pastirsko goreč msgr. Vončina si ne zapira oči pred stvarnostjo Cerkve na Tržaškem: maloštevilna občestva, pomanjkanje duhovnikov, pri čemer se v obmorskem predelu že napoveduje konec slovenskega bogoslužja. Župnije po slovenskih vaseh za zdaj oskrbuje slovenski duhovnik; doslej jih je dajala Slovenija, kar naj bi tedaj bila tudi spodbuda za poživitev verskega življenja, toda le prevečkrat so duhovniki spoznali, kako skromno so se ljudje odzivali na njihova velikodušna prizadevanja.

Vončina, duhovnik in kulturni delavec, se je rodil 7. junija 1937 v Trstu; šolal se je v Rojanu, pri Sv. Jakobu in na Znanstvenem liceju Franceta Prešerna, po maturi leta 1957 se je vpisal v bogoslovje. Posvečen je bil v Trstu leta 1963. Kot duhovnik je služboval v Bazovici, pri Sv. Jakobu, na Opčinah, v Mačkovljah in Boljuncu; nekaj časa je učil na šoli ter sodeloval pri mladinski postorali, od leta 1992 pa je škofov vikar za Slovence na Tržaškem. O Trstu, svojem rojstnem mestu, pravi: »Trst je mesto, ki je že v preteklosti umiralo in so ga pomladili tisti, ki so prihajali iz zaledja: iz Slovenije, Istre, Furlanije pa tudi od drugod. Prebivalci Trsta so bili – in so še – pripadniki različnih verstev: od grške in srbske pravoslavne skupnosti do evangeličanske in anglikanske, judovske in muslimanske. Ko se sprehodimo po mestu, odkrijemo njihova svetišča, ki so nastala že takrat, ko je mesto Trst postalo glavno avstrijsko pristanišče – in s tem križišče narodov. Danes je v mestu veliko priseljencev ne le iz raznih dežel Evrope, temveč tudi iz Afrike in Azije. V središču mesta je vedno več kitajskih trgovin in restavracij, v Rojanu pa, kjer se je nekoč v javnosti slišala slovenska govorica, niti slovenske šole ni več, na ulicah namesto slovenske slišiš srbsko in albansko govorico ter videvaš Kitajce in črnce.«

TRIJE »VRTOVI« ALI VESELJE IN SKRB SEDEMDESETLETNIKA ALOJZA DEBELISA

Marko Tavčar

Alojz Debelis, ki je prava inštitucija med tržaškimi vrtnarji, je 17. aprila 2007 obhajal okrogel življenjski jubilej, 70 let. Njegova vrtnarija na Kolonkovcu je daleč naokoli znana in to ne le zaradi več kot stoletne zelo uspešne prisotnosti na polju pridelovanja povrtnine, ki je sveža namenjena tržaškim odjemalcem, ampak tudi ker je ta kmetija po svoje simbol trdoživosti in boja za obstoj slovenskega kmetijstva in ohranjanja slovenske zemlje v predmestju Trsta. Sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja so se namreč Debelisi in mnogi drugi vrtnarji s Kolonkovca uprli razlaščenju svoje zemlje za gradnjo ljudskih stanovanj. Vrtnarija Debelisovih pa je v zadnjih dveh desetletjih postala znana tudi kot prizorišče kulturnih in prosvetnih prireditev, saj so na njej prosvetni delavci s Kolonkovca, od Sv. Marije Magdalene in Sv. Ane prirejali poletne Praznike solate in druge večere.

Debelisova domačija slovi tudi po tem, da je pod njeno streho človek, ki potrebuje pomoč ali informacijo, vedno lepo, gostoljubno in pristrčno sprejet, kar gre zasluga tudi gospodinji, gospe Zorki in njunim trem sinovom: Andreju, Paolu in Kristjanu.

Ko človek pride k Debelisovim, se zave, da je vstopil v pravo zeleno oazo, ki jo sicer oblegajo hiše in ceste ter tržaško pokopališče, a je zares prava obdelana in produktivna oaza, na kateri je vse posejano in zasajeno, opleto in zalito, kot je treba, ker mora preživljati ljudi, ki na njej delajo. Veliko ljubezni, znanja in truda je vložnega v to zemljo in Lojze Debelis ter vsa njegova družina se pri tem »niso šparali«. Prvo vrtnarijo, kot jo poznamo danes, je sicer ustanovil že Lojzetov nono, Kristjan Simonič, ki je kupil posestvo od veleposestnika Kroneša. Lojze s svojo družino pa je vedno skrbel, da se je kmetija posodabljala, da so po možnosti dokupili kaj sveta ali ga vzeli v najem, da je širila svojo ponudbo in da so tudi izboljšali trženje svojih pridelkov. Dolga leta so zelenjavo ob zori vozili na glavno tržnico in jo prodajali na debelo, pred kakimi dvajsetimi leti pa so se odločili za prodajo na drobno na stojnici pri Rusem mostu. Pred nekaj leti so odprli osmico, in sicer v Škednju, sedaj pa se pripravljajo, da bi postali turistična kmetija. Vse to kaže na podjetnost in pozornost za sodobne težnje in potrebe časa.

Alojz Debelis

Lojze Debelis je večkrat rekel, da se ni nikoli pokesal, da je ostal na vrtnariji in da je to zanj najlepše delo. Kmetijstvu pa se že več desetletij posveča tudi kot eden vodilnih odbornikov v vodstvu tržaške Kmečke zveze. Od leta 1992, ko je bil izvoljen za predsednika te stanovske organizacije, v tej vlogi pa je bil nato vedno potrjen. Zemlja torej in prihodnost kmetijstva sta prva velika ljubezen, ki se ji posveča naš jubilar. Gre za ljubezen, ki so se je »nalezli« tudi njegovi trije sinovi, tako da smo prepričani, da mu je v največje veselje in zadoščenje, da so tudi njegovi sinovi ostali na zemlji in se s svojimi družinami z njo tudi preživljajo.

Drugi zahteven »vrt«, ki se mu posveča Alojz Debelis, je povezan s petjem tako pri posvetnih kot cerkvenih zborih. Pel je že od mladih let, kot otrok pri Sv. Ani, kot mladinec v Rovtah in nato v Škednju, dolga leta se je zavzemal za delovanje cerkvenega zbora pri Sv. Mariji Magdaleni. Od kar je bila ukinjena slovenska služba božja v tej cerkvi, pa je reden pevec pri slovenskem bogoslužju pri Sv. Ani. Obenem tudi redno sodeluje pri Združenem zboru ZCPZ iz Trsta. Petje mu pomeni tudi prvo in osnovno obliko povezovanja in delovanja naših ljudi. Tudi zato je vedno rad sodeloval z domačim prosvetnim društvom. Prav tako je vedno rad sodeloval pri številnih župnijskih pobudah in cerkvenih slovesnostih, zlasti v domačem kraju in v Škednju.

Vse to izvira iz »ljubezni ene«, ki ji lahko rečemo »slovenstvo«. V tem smislu moramo tolmačiti njegovo skrb za tretji »vrt«, ki je povezan z javnim, sindikalnim delovanjem, kot predsednik Kmečke zveze in tudi s političnim udejstvovanjem, saj je večkrat kandidiral na listah Slovenske skupnosti in bil vedno pripravljen pomagati ter se osebno angažirati za slovensko stvar. Trdna načela, zdrav razum in modrost odražajo njegove javne nastope, ko vedno na jasn in umirjen način nastopa v korist slovenskega kmeta ali slovenskega življa na Kolonkovcu, pri Sv. Mariji Magdaleni in Sv. Ani ali kjerkoli drugje, kajti zaveda se, da je tudi narodna skupnost kot vrt, ki ga je treba vedno oskrbovati in negovati, opleti in pognojiti, da rodi svoj sad.

Ob okroglem jubileju mu zato želimo trdnega zdravja in še veliko zadoščenj, da bi mu orisani »vrtovi« vedno lepo uspevali. Seveda, nič ne zraste samo: potrebno je delati in se truditi, Lojze Debelis pa se dela ne boji in celo s pesmijo na ustih in z veselo besedo se posveča temu delu. Da bi bilo še dolgo tako!

POGOVOR S PROF. DIOMIRO FABJAN BAJC

Igor Gregori

Ob življenjskem jubileju prof. Diomire Fabjan Bajc smo imeli z njo krajši pogovor o njeni didaktični, prevajalski in jezikoslovni dejavnosti.

Spoštovana, veliko let ste posvečali poučevanju italijanščine na raznih slovenskih srednjih šolah, nato pa ste predavali na Fakulteti za prevajalce in tolmače v Trstu. Kako bi ocenili ti dve izkušnji, ki sta z didaktičnega vidika gotovo drugačni, ju pa vendar povezuje tesen stik z mladimi?

Delo z mladimi je v glavnem poživljajoče in spodbudno, vendar naporno. Srednješolski profesor se spopada z najrazličnejšimi pedagoškimi in vzgojnimi problemi, ki jih mora konkretno reševati na kraju samem (disciplina, razni družinski in zdravstveni problemi dijakov, njihove razvojne težave itd.), ob tem pa je seveda kolikor mogoče zanimivo poučevati in biti uspešen. Na srednji šoli mi je bilo vseč poučevanje, veliko manj pa izpraševanje in ocenjevanje. Z leti postane tudi popravljanje enih in istih napak dolgočasno in moreče, saj ima človek vtis, da dela v prazno. Zato je bil preskok na univerzo zanimiv in pomirjujoč. Na univerzi sem poučevala prevajanje v italijanščino, kar je bilo moje glavno zanimanje in s čimer sem se ukvarjala že vsaj deset let. Ob delu sem tudi sama poglobila svoj pogled na jezik in na njegovo strukturo. Opravka sem imela večinoma z dobrimi ali celo odličnimi študentkami (študentje so bili redki), ki so se izredno potrudile in dosegale krasne uspehe. Nekatere so postale uspešne prevajalke in tolmačice, srednješolske in univerzitetne profesorice in podobno.

Prof. Diomira Fabjan Bajc
(foto: Kroma)

Kateri so bili vzgibi, temelji, na katerih se je razvila Vaša prevajalska kariera?

Prevajalka sem postala skoraj slučajno. Ko sem prebrala Rebulov roman V Sibilinem vetru, me je tako prevzel, da sem ga začela prevajati, ker se mi je zdelo prav, da ga spoznajo tudi Italijani. To je bil skok neplavalca v razburkano morje. S pomočjo samega avtorja sem delo opravila, a je potem obležalo. Ker se je razvedelo, da prevajam, sem dobila druge ponudbe za delo in tako je nastala moja »kariera«, kot jo imenujete. Moram pa dodati še vzporeden vzgib za to delo: poleg ljubezni do slovenske književnosti me je v prevajanje gнал tudi strah, da bom sicer zasovražila italijanščino, saj je to jezik, ki mi je bil vsiljen pod fašizmom v prvih dveh razredih osnovne šole in ga nisem mogla nikoli vzljubiti. S prevajanjem pa sem začela dokončno ločevati med nasilnostjo ljudi in jezikom kulturnikov: premagala sem odpor do italijanščine, ki bi lahko degeneriral v sovraštvo, to pa škoduje predvsem tistim, ki ga gojijo.

Kako so se italijanski bralci odzvali na prevode knjig slovenskih avtorjev?

Velike večine Italijanov slovenski avtorji ne zanimajo, saj je znano, da se v Italiji sploh zelo malo bere. Odzivov na prevode ni bilo veliko, kar jih je bilo, pa so bili pozitivni. Naj omenim, denimo, pokojnega škofa Bellomija, ki je ob branju mojega prevoda Cankarjevih Podob iz sanj (Immagini dal sogno) simpatično vprašal, ali Cankar v slovenščini tudi tako lepo zveni kot v italijanščini. Drug pozitiven primer je prestižna nagrada Acerbi, ki jo je pisatelj Rebula prejel za prevod romana V Sibilinem vetru (Nel vento di Sibilla). Kdor bere prevode slovenskih avtorjev, jih ceni, ne moremo pa pričakovati, da bi postali uspešnice, saj dandanes uspevajo na svetovnem trgu zelo povprečne, da ne rečem slabe in dolgočasne knjige (npr. Da Vincijeva šifra), a jim pot v svet odpre izredna reklama in škandalozna lažnjivost. Za oboje je potrebno mnogo denarja in moralne brezbriznosti. Niti knjige Borisa Pahorja, ki je marsikje zelo cenjen in prevajan, niso imele v Italiji uspeha, ki si ga zaslužijo.

Vaši publikaciji z naslovoma Lažni prijatelji in Dve muhi na en mah, se pravi slovensko-italijanski slovar paronimov oz. frazeološki slovar, sta v našem prostoru nenadomestljiva pripomočka, s katerima se lahko zamejci izognemo marsikaterim pomenskim in besednim dvomom. Kdaj ste občutili potrebo po sestavi teh priročnikov in katere so bile težave, ki ste jih ob sestavljanju publikacij srečevali?

Ko sem leta 1983 začela poučevati na univerzi, sem začutila potrebo in dolžnost, da se poglobim v jezikovne probleme. Zavedala sem se, da prevajalci, predvsem Slovenci v Italiji, potrebujemo slovarje, na katere naša takratna edina krovna organizacija ni nikoli pomislila, kar je pravi škandal. Vedela sem, da se je prav v tistem času profesor Šlenc lotil strahotnega dela: velikega italijansko-slovenskega slovarja. Sama sem se začela ukvarjati z dosti manj zahtevnim delom, ki pa se mi je zdelo prav tako potrebno: s frazeologijo in s t.i. lažnimi prijatelji. Na univerzi sem dobila nič koliko literature v vseh mogočih jezikih in sem jo začela pridno prebirati. Prebrala in preštudirala sem kar nekaj knjig in nešteto člankov o slovarskem delu in o pisanju slovarjev. Nato sem zaprosila za štipendijo na slavistiki v Ljubljani in začela konkretno zbirati material za frazeološki slovar (Dve muhi na en mah) pod mentorstvom profesorja Toporišiča. Ob tem je nastajal tudi slovar paronimov, t.j. lažnih prijateljev, večinoma evropeizmov iz grščine in latinščine, ki pomenijo v slovenščini nekaj drugega kot v italijanščini. Knjigi sta izšli skoraj istočasno pri GMD in pri Mladiki v Trstu. Obe sta močno nepopolni, vendar upam, da spodbujata k pazljivosti in natančnosti pri prevajanju. Kadar prevajamo, je glavno, da se sploh zavedamo prevajalskih problemov in pasti.

Najbolj sem se razveselila, ko me je največja italijanska založba slovarjev Zanichelli prosila, da napišem žepni slovenski-italijanski in italijansko-slovenski slovar, ki je izšel leta 1997 nekaj mesecev pred Šlenčevim, leta 2005 pa njegova popravljena in dopolnjena izdaja. Prodaja se po vsej Italiji, število prodanih izvodov se baje bliža dvajsetim tisočem.

Najlepša hvala za prijaznost, čestitamo Vam ob Vašem jubileju in želimo še veliko uspeha pri Vašem tako pomembnem delu.

PROF. VILJEM ČERNO – S SRCEM SLOVENEK

Jože Zadravec

Pričevanje za več kot pol stoletja vsestransko dejavnega kulturnika med našimi rojaki v naših Terske, Nediške in Kanalske doline lahko strnjeno ubesedimo v naslednjo izpoved: Vselej smo bili potisnjeni na rob družbe, v očeh italijanske jezikovne večine smo bili pač »revni, robati hribovci, ljudje brez šol, zaprti vase, primitivni – sclavi«. Le malokdo se je postavil v bran našemu človeku, stoletja ustrahovanemu, teptanemu, poniževanemu in zasmehovanemu. Hoteli so nas imeti nešolane, neizobražene, neomikane: ljudi, ki životarijo v zakotnih dolinicah in goratih zaselkih »Beneške Slovenije«. Priče smo velikemu čudežu, če pomislimo na to, da smo na tem prostoru kljub vsemu ostali toliko stoletij, čeprav so nam vzeli šole in duhovnike, črtili in preganjali vidnejše in slovensko zavedne osebnosti. Nismo imeli zaledja, na katero bi se lahko zanesli, in vendar smo še navzoči na tem prostoru, kljub stoletnim neprijaznim odnosom deželnih oblastnikov se tu še vedno sliši slovenska beseda – v nediškem, terskem, rezijanskem in kanalskem narečju, še vedno vztrajno iščemo možnosti slovenskih osnovnih in srednjih šol ter otroških vrtcev. Skratka – po tem velikem čudežu dobiva »ponižnost in prilagajanje« naših ljudi v treh osrednjih dolinah povsem svojevrsten duhovni naboj. Čim bolj postaja Evropa prijazna družina različnih narodov, tem pomembnejši so tisti, ki žive na stičišču narodov in jezikovnih kultur.

Daljše izobraževalne postaje: Bardo (rojen leta 1937, osnovna šola), Gorica (slovenska gimnazija), Trst (univerza, študij slovenske in italijanske književnosti, disertacija o izseljevanju iz devetih občin Beneške Slovenije). Učiteljevanje: 38 let v številnih beneških krajih, profesor na srednji šoli v Čenti, na tečajih slovenskega jezika in kulture v Čedadu in Vidmu.

Strokovno izpopolnjevanje v poznavanju slovenskega jezika, književnosti in kulture, skupno s tržaškimi, goriškimi in koroškimi kolegi (seminarji na Univerzi v Ljubljani). Bil je pobudnik kulturnih druženj in ustanov: predsednik Kulturnega društva Ivan Trinko, pripravljal je tradicionalno srečanje Dan emigranta v Čedadu, srečanja Slovencev, Italijanov in Furlanov, bil član Slovenske kulturno-gospodarske zveze, predsednik Narodne in študijske knjižnice v Trstu, občinski

Prof. Viljem Černo (arhiv NG)

svetovalec, sodeloval je z Etnografskim muzejem v Bardu in s Centrom za kulturne raziskave.

Slovensko narodno premočrnost kljub vsemu: po vzoru matere, ki se ni ustrašila groženj krajevnih italijanskih oblasti, ker je sina poslala v goriške šole (20 se jih je iz Barda in Sedlišča tisto leto vpisalo v slovenske šole v Gorici, zaradi groženj jih je vztrajalo le osem). Brezplačno je poučeval slovenske otroke, strupeni italijanski nestrpnosti pa so mu pritikal vse mogoče izmišljotine (prim. »il maestro sclavo comunista rosso«, »il maestro sclavo comunista rosso, ma super intelligente«), češ da morajo preprečiti nemire na tem občutljivem območju. Pritiskali so na starše in otroke, zbirali podpise proti njemu, netili zoper njega sovraštvo. Ker je bil nacionalistom trn v peti, so hodili od hiše do hiše ter pregovarjali ljudi, naj ne dajejo glasu zanj na volilni listi za občinskega svetovalca (kljub temu je zanj glasovala velika večina volivcev). Protislovenski gonji je uspelo uvesti celodnevni pouk, pri katerem je ves dan odmevala italijanska beseda (domače tersko narečje se je začelo krhati, jezikovne korenine so se zamajale).

Z roko v roki s slovenskimi duhovniki! V dijaških in študentskih letih so mu prižigali baklo slovenstva: profesor slovenščine Kazimir Humar, (»vanj smo bili vsi skoraj zaljubljeni«), katehet, mehka pesniška, romantična duša Mirko Mazora (Gregorčičeve poezije je znal na pamet); profesorji so v goriških dijakih odkrivali in poglobljali tisto, kar je plemenitega bilo zakoreninjeno v izročilih slovenskih domačij«. Mlademu navdušenemu, narodno zavednemu slovenskemu učitelju so domači duhovniki (Mario Laurenčič, Emil Cenčič, Valentin Birtič, Paskvale Gujon in slovenstvu naklonjeni furlanski duhovniki) zaupali mnoge naloge: kulturne prireditve, vodenje Društva Ivana Trinka, simpozij ob 20. obletnici Trinkove smrti, utiranje poti za čezmejno sodelovanje. Župnik Zavarha iz Barda je med drugim zapisal, da ljudje po vseh dolinah Benečije »hvalijo Boga v svojem slovenskem jeziku«, zato jih je vabil, naj bi »ta družina, zedinjena v troedinem Bogu, blestela kot živa Cerkev, Kristusovo telo in svetišče Svetega Duha, v slavo Božje neskončne modrosti«. Ko je za šolarje ob sodelovanju stalnega slovenskega gledališča v Theatru Ristori pripravil igro o Sneguljčici, je duhovnik Lavrenčič hodil od šole do šole, prepričeval učitelje, ravnatelje, upravitelje, oskrbnike, naj si z otroki pridejo ogledat čudovito Sneguljčico. Iz vseh Nediških dolin se jih je zbralo nad 500 otrok. Navdušenje je bilo veliko, Sneguljčica pa je bila igrana v čisti, lepi, sočni slovenščini.

Na srečanju Slovencev videmske pokrajine in Soške doline (Kobarid, januar 1998) je Črno prejel častni znak svobode Republike Slovenije »za dolgoletno prizadevanje pri ohranjanju in krepitvi narodne zavesti med Beneškimi Slovenci«. Najdragocenejšo vezenino pa si je spletel sam: »Ko se oziram po prehojeni poti, sem resnično od srca vesel, da sem lahko ves čas delal za naše ljudi, med njimi za domačo besedo, za kulturno izročilo svojega naroda.«

O OBČINSKIH VOLITVAH V OBČINI DEVIN-NABREŽINA

Alojz Tul

Od prvih povojnih demokratičnih volitev leta 1949, ki jih je razpisala Zavezniška vojaška uprava (ZVU), je bila devinsko-nabrežinska občina v ospredju pozornosti širše slovenske javnosti na Tržaškem. Že takrat se je začelo naseljevanje istrskih beguncev v okviru širšega načrta o povezavi italijanskega tržaškega otoka z italijanskim ozemljem onkraj Timave.

Ta pritisk se je neprekinjeno nadaljeval z vsiljeno gradnjo begunskih naselij od Opčin, Proseka in Križa do Sesljana in Ribiškega naselja pri izlivu Timave. Ker takratni župan Josip Terčon (1952-1956), izvoljen na listi Slovenske demokratske zveze, ni hotel podpisati zadevnega gradbenega dovoljenja, ga je vladni komisar za kratek čas odstavlil in imenoval komisarja, ki je nato podpisal omenjeno dovoljenje.

Za mlajše rodove je to že nekoliko odmaknjena zgodovina, ko se je umetno spreminjalo razmerje med slovenskim in italijanskim prebivalstvom v občini. Danes Slovenci v tej občini tvorijo le še tretjino prebivalstva. Zadnji slovenski župan je bil Bojan Brezigar, ki je zaključil svoj mandati leta 1990.

Po tem uvodnem razmišljanju si oglejmo današnje razmere. Po nekaj mandatnih dobah več ali manj levosredinskih uprav, v katerih so v večji ali manjši meri bili soudeleženi tudi slovenski izvoljeni predstavniki, je prišlo do vidnega preobrata na občinskih volitvah leta 2002, ko stranke leve sredine niso našle dogovora za skupen nastop, kar je omogočilo prevlado desnosredinske koalicije z županom Giorgiom Retom na čelu. Za lanske volitve se je obnovilo zavezništvo med levosredinskimi silami z županskim kandidatom Massimom Veronesejem, predstavnikom mlajše generacije in odprtim človekom, ki obvlada oba jezika občanov, italijanščino in slovenščino. Na pokrajinskih volitvah leta 2006 se je večina volivcev devinsko-nabrežinske občine opredelila za levosredinsko opcijo. Zato je kazalo, da bi morala enaka usmeritev volivcev prevladati tudi na letošnjih

Nabrežinski župan Giorgio Ret (levo) s kandidatom levosredinske koalicije Massimom Veronesejem (foto: Kroma)

občinskih volitvah. Vendar se to ni zgodilo. Skušajmo razložiti bližnje in daljnje vzroke za letošnje »presenečenje«.

Razvoj javnih storitev in urejanje urbanističnih problemov v severnem predelu občine onkraj železniške proge je vidno zaostajal. Ljudje so se sicer pritoževali, toda problemi so ostali nerešeni. Pri županu Retu (pustimo ob strani desne komponente njegove uprave) so marsikateri občani našli razumevanje za vsaj delno rešitev nekaterih svojih problemov. S tem da je imenoval sposobno Slovenko za odbornico za šolstvo in proračun, je podrl marsikateri predsodek pri slovenskih občanih. Na letošnjih občinskih volitvah se je to poznalo. Del slovenskih volivcev ni podprl levosredinske koalicije. To je po našem mnenju konkretno ozadje preliva slovenskih glasov, ki so ga nekje olajšala sedanja volilna pravila, po katerih volivec lahko voli samo županskega kandidata, ne pa tudi kako stranko koalicije, ki ga podpira. To je razvidno iz razlike med glasovi, oddanimi samo županskemu kandidatu, in glasovi, oddanimi strankam (listam) županove koalicije.

Stranke desnosredinske koalicije so posamezno prejele naslednje število glasov: Lista za Devin-Nabrežino 139 (3,12%), Nacionalno zavezništvo 1.143 (25,66%), Lista Giorgio Ret 1.114 (25,01%), Severna liga 62 (1,39%). Skupno so stranke te koalicije prejele 2.458 glasov (55,18%).

Stranke levosredinske koalicije: lista Skupaj-Insieme 1.468 glasov (32,96%), Komunistična prenova 422 (9,47%), Lista občani 67 glasov (1,50%). Skupno so stranke te koalicije prejele 1.957 glasov (43,53%). Županski kandidat Giorgio Ret je tako skupno prejel 2.887 glasov (2.458 glasov koalicije in 419 osebnih glasov).

Županski kandidat Massimo Veronese je skupno prejel 2.342 glasov (1.957 glasov strank koalicije in 385 osebnih glasov).

Stranka Slovenska skupnost je nastopila s svojimi tremi kandidati la listi Skupaj-Insieme. Zaradi razpršitve osebnih preferenc ni bil izvoljen noben njen kandidat. Kandidat in tajnik sekcije Edvin Forčič je s 83 preferencami prvi neizvoljen na listi Skupaj-Insieme. Z 230 preferenčnimi glasovi je bil kot neodvisni kandidat na listi Skupaj-Insieme izvoljen Igor Gabrovec. Na listi Stranke komunistične prenove je bil izvoljen slovenski kandidat Adriano Ferfoggia. Na listi župana Reta je bila potrjena slovenska svetnica Tjaša Švara.

Novi občinski svet sestavlja šestnajst članov. Poleg župana Reta desnosredinski koaliciji pripada deset svetnikov, levosredinski koaliciji pa šest svetnikov.

Takšna je nova slika občinskega sveta občine Devin – Nabrežina na osnovi rezultatov volitev z dne 28. maja 2007.

VOLITVE V GORIŠKI OBČINI

Julijan Čavdek

Konec maja 2007 so potekale upravne volitve za goriško občino. Po petih letih je namreč zapadel mandat županu Vittoriju Brancatiju in občinskemu svetu, kjer je imela leva sredina večino. Žal, izid volitev je uresničil to, kar so bila najbolj negativna pričakovanja, da bo desničarski kandidat Ettore Romoli zmagal že v prvem krogu. Po petih letih se je goriška občina vrnila v roke desnici, ki sicer kaže nek zmernejši obraz, je pa še premalo časa za krmilom mesta, da bi lahko potrdili kake resnične nove vsebine.

Slovenska skupnost, narodna stranka Slovencev v Italiji, je v občinski upravi Vittoria Brancatija imela enega odbornika. V občinskem svetu pa je bila prisotna s štirimi svetniki. Delo, ki ga je v petletnem mandatu opravila, je bilo izredno bogato, saj je prišlo do odprtja dvojezičnega okenca na občini, do dvojezičnih izkaznic, do dvojezičnih upravnih aktov in do vrste pobud za čezmejno sodelovanje. Na tak način so bile pripravljene osnove za uspešno nadaljevanje načrta odpiranja mesta tistemu razvoju, h kateremu je poklicano glede na to, da je referenčna točka za Vipavsko in Soško dolino. Žal pa so se stvari obrnile drugače. Znotraj levosredinske koalicije in predvsem znotraj Marjetice, ki je imela največje število svetnikov v občinskem svetu, so se nadaljevale razprtije med skupino, ki je podpirala župana, in občinskim ter pokrajinskim tajništvom. Pri tem ni obvladala zdrava pamet, da bi nesporazume presegli in se strnjeno podali v volilni boj. Ravno nasprotno, razmere so se še zaostrele,

Kandidati SSk na listi Oljke za občinske volitve v Gorici (z leve): Marilka Koršič, Mirjam Bratina, Božidar Tabaj in Silvester Primožič (foto: arhiv NG)

kar je botrovalo porazu Brancatijeve struje (t.i. Marjetica 2). Sicer je treba priznati, da so se določene kritike na račun Brancatija že dvignile v poletju 2006, na prvem srečanju leve sredine za začetek priprav na volitve. Tam se je predstavnik Foruma obregnil ob vodenje občine s strani Brancatija in zahteval primarne volitve, kar je pomenilo nezaupnico. Poleg tega je treba še dodati, da se je precej posabšalo javno mnenje zaradi ravnanja z odpadki in zaradi uvedbe videokontrole na nekaterih mestnih križiščih, kar je povzročilo ogromno število glob.

Leva sredina se je tako znašla pred volitvami v popolni razbitosti. Na eni strani so se povezali Marjetica, Levi demokrati, Socialisti in Republikanci ter ustvarili Oljko, na drugi strani se je organizirala koalicija okoli Foruma, h kateri so pristopili še Komunistična prenova, Italijanski komunisti in nekaj občanskih list.

Slovenska skupnost je preko svojega pokrajinskega tajnika Mirka Špacapana skušala posredovati, da bi župan Brancati nastopil na volitvah s svojo listo, ki bi zagotovo zabeležila lep uspeh. Vendar pretirano oklevanje je to pobudo izjalovilo in Brancatiju ni ostalo drugega, kot da se umakne. Slovenska skupnost se je pri tem morala odločiti, h kateri skupini naj pristopi. Zaradi obvez na pokrajinski in deželni ravni je izbira padla na Oljko. Vendar tudi pri tej izbiri ni šlo za pasiven pristop, temveč za aktivno udeležbo v iskanju zmagovitega kandidata. SSK je predlagala, naj Oljka kandidira bivšega predsednika pokrajine Giorgia Brandolina, s katerim bi se leva sredina spet poenotila. Zaradi osebnih razlogov in nekaterih zunanjih dejavnikov Brandolin kandidature ni sprejel. Na tak način ni ostalo drugega, kot da vso odgovornost prevzame goriško tajništvo Marjetice in županski kandidat Oljke je postal njen občinski tajnik Giulio Mosetti. Na drugi strani leve sredine pa je, na veliko presenečenje, postal županski kandidat Andrea Bellavite, duhovnik in glavni urednik škofijskega glasila Voce Isontina, ki je zamrznil svoj duhovniški stan. Podpiralo ga je pet list, na katerih je bilo več Slovencev. Na desni strani je županski kandidat Ettore Romoli utrjeval svojo volilno kampanjo, saj je za seboj imel vseh osem desnosredinskih strank, ki so ga podpirale. Znotraj leve sredine so se za županske kandidate predstavili še Donatella Gironcoli de Steinbrun, Erminio Tuzzi, Luigi Ferrone in Giovanni Glessi.

V zadnjem mesecu, ko je volilna kampanja prešla v odločilno fazo, je SSK na listo Oljke uvrstila štiri kandidate za občinski svet, to so: Mirjam Bratina (Sv. Gora-Placuta, Stražice), Marilka Koršič (Center, Sv. Ana, Podturn), Božidar Tabaj (Štandrež in Rojce) in Silvan Primožič (Pevma-Oslavje-Štmaver, Podgora, Madonnina, Ločnik) in 38 kandidatov za rajonske svete, med temi je bilo veliko žensk in mladih.

Volitev se je udeležilo 70% volilnih upravičencev, ki so z 10.855 glasovi (51,13%) zaupali petletno vodenje goriške občine kandidatu desnice Romoliju. Drugi je bil Bellavite s 4.243 glasovi (19,99%), tretji pa Mosetti s 3.425 glasovi (16,13%). Slovenska skupnost je izvolila tri svetnike v goriški občinski svet, to so Božidar Tabaj (145 preferenc), Silvan Primožič (98 preferenc) in Marilka Koršič (77 preferenc). Za slabih 14 preferenc pa ni bila izvoljena Mirjam Bratina, ki je

prejela 61 preferenc. Poleg teh sta v občinski svet bila izvoljena še dva Slovence na listi Foruma: Aleš Waltritsch in Marko Marinčič. Desna sredina je dobila 24 svetnikov, leva sredina pa 16.

Slovenska skupnost je izvolila tudi veliko število rajonskih svetnikov. Še posebno izrazita je bila zmaga v rajonski mestni četrti Pevma-Štmaver-Oslavje, kjer je SSK izvolila sedem od osmih kandidatov. Skupno je SSK v rajonske svete izvolila 21 svetnikov: Rojce 2 (Marko Brajnik in David Marusič), Center 1 (Bernard Špacapan), Madonnina 1 (Robert Devetak), Sv. Gora-Placuta 2 (Miloš Čotar in Niko Klanjšček), Podgora 3 (Walter Bandelj, Remigij Blažič in Caterina Ambrosi), Pevma-Štmaver-Oslavje 7 (Lovrenc Peršolja, Slavica Radinja, Mirjam Radinja, Valentin Devinar, Boris Primožič, Aleksi Bensa in Gabrijela Vidmar) in Štandrež 5 (Marjan Breščak, Mario Mucci, Saša Quinzi, Chiara Mucci in Mirjam Paulin). Pri tem je pridobila tri predsedništva rajonskih svetov: Marjan Breščak v Štandrežu, Walter Bandelj v Podgori in Lovrenc Peršolja v Pevmi-Štmavru-Oslavju. Poleg teh pa je bilo izvoljenih v rajonske svete še nekaj Slovencev: Andrej Fajt (Sv. Gora-Placuta), Tomaž Sosol in Edi Maligoj (Podgora), Tomaž Sosol, Marjan Sosol, Wiliam Prinčič in Marina Cumin (Pevma-Štmaver-Oslavje), Majda Bratina (Podturn in Sv. Ana) ter David Petarin in Paulin Nataša (Štandrež).

Če sedaj podamo končno oceno, lahko rečemo, da je leva sredina sama napravila goriško občino zaradi notranjih razprtij, ki so prednjačile pred skupnimi interesi. Nad tem se bo seveda potrebno resno zamisliti in vprašanje je, ali bo nastajajoči Demokratski stranki uspelo to prebroditi. Kar se tiče Slovencev, pa bosta v občinskem svetu dva predstavnika manj. To pa je potrebno naprtiti predvsem razprševanju preferenc, ki je nastalo zaradi velikega števila slovenskih kandidatov, ki so se predstavili na raznih listah. Žal ta pojav kaže na določeno politično nezrelost, ki gre samo v škodo slovenski prisotnosti. Tradicionalna razdelitev Slovencev se je še dodatno razvodenela, saj smo bili priča velikemu pretoku iz Levih demokratov in stranke Evropskih socialistov v vrste Foruma. Slovenska skupnost je sicer tudi nekaj izgubila, vendar glede na polom leve sredine lahko štejemo doseženo kot uspeh. Seveda bo delo iz klopi opozicije precej bolj težavno kot prej in predvsem bo treba skrbeti, da se ne zmanjša stopnja pravic, ki jih je Brancatijeva uprava uvedla.

OB 60-LETNICI PARIŠKE MIROVNE POGODBE

Alojz Tul

Jugoslovanska partizanska vojska je prve dni maja 1945 zasedla celotno območje takratne Julijske krajine in del videmske pokrajine, kjer so prebivali Slovenci, in sicer Istro, Trst, Gorico Beneško Slovenijo, Rezijo in Kanalsko dolino, torej tudi območja onkraj nekdanje italijansko-avstrijske meje vzdolž Idrijce, to se pravi v videmski pokrajini, ki upravno ni sodila v Julijsko krajino. Najzahodnejši del Julijske krajine s Trstom in Gorico vred so zasedle tudi angloameriške čete, ki so imele v načrtu zasesti celotno ozemlje Julijske krajine do rapalske meje. Kot vemo, se to ni zgodilo, ker so jih jugoslovanski partizani prehiteli. To je bil tudi povod za vsa nadaljnja trenja in spore med Anglo-Američani in Jugoslovani tako glede začasnega upravljanja zasedenega ozemlja kot njegove bodoče državne pripadnosti.

Tako je nastal zelo delikaten položaj dvojne zasedbe dela Julijske krajine. To se ni skladalo s strateškimi in političnimi načrti zahodnih zaveznikov, t.j. Anglo-Američanov, ki so nato z vojaškim in političnim pritiskom prisilili jugoslovansko vlado, da je morala sprejeti beograjski sporazum z dne 9. junija 1945, ki je določil razdelitev zasedenega ozemlja Julijske krajine na cono A in cono B na osnovi tako imenovane Morganove demarkacijske črte. Na podlagi tega sporazuma so se jugoslovanske enote 12. junija umaknile na območje vzhodno od Morganove črte, ki je tekla od Debelega rtiča čez Kras, Vipavsko dolino in od Sv. Gore naprej po reki Soči proti Predelu. Zavezniški general Morgan pa ni sprejel zahtev Jugoslavije, da se tudi Beneška Slovenija, Rezija in Kanalska dolina vključijo v cono A pod Zavezniško vojaško upravo (ZVU). Tako so se jugoslovanske čete morale že sredi maja 1945 umakniti z omenjenih območij. Zahodni zavezniki so bili namreč na stališču, da videmska pokrajina ni pripadala Julijski krajini in zato Benečije, Rezije in Kanalske doline niso imeli za sporno območje. Pri tem so se naslanjali na sporazum v Devinu 20. junija 1945, ki dopolnjuje zgoraj omenjeni beograjski sporazum z dne 9. junija istega leta. V devinskem sporazumu so namreč določili, da izraz Julijska krajina pomeni italijanske province Gorico, Trst, Reko (Kvarner) in Pulj iz leta 1939.

Cona A je obsegala območje med Morganovo črto in italijansko-avstrijsko mejo iz leta 1915 (vzdolž Idrijce in spodnjega dela Soče). Povedati je treba, da so mesto Pulj z ožjo okolico iz strateških in prometnih razlogov vključili v cono A pod upravo ZVU kot kopensko enklavo.

V cono B pa je spadalo območje med Morganovo črto in rapalsko mejo in je prišlo pod Vojaško upravo jugoslovanske armade (VUJA) s sedežem v Opatici.

Pariška mirovna pogajanja

V odnosih med državami so se v stoletjih uveljavili posebni običaji oziroma pravila tako glede medsebojnega diplomatskega komuniciranja kot izvajanja vojnih dejavnosti. Tako je, recimo, v veljavi pravilo o predhodni napovedi vojnega stanja in postopka za ukinitve sovražnosti in sklenitev miru kot zaključenega dejanja.

Razmejitveni predlogi pred 60 leti

Zato so zmagovalci v drugi svetovni vojni želeli spoštovati ustaljena pravila tako glede dejanskega kot formalnega zaključka vojnih dejavnosti. Glavno besedo so pri tem imele tako imenovane velesile, to se pravi vojaško in politično najbolj vplivne države, ki so bile tudi vodilne pri vojaških operacijah protihitlerjevske koalicije. Že v prvih mesecih po končani vojni (maja 1945) so se večkrat srečali »trije veliki«, to je najvišji predstavniki ZDA, Sovjetske zveze in Velike Britanije in se po raznih zapletih in težavnih pogovorih končno domenili o smernicah in časovnih rokih za sklenitev miru s premaganimi državami Hitlerjeve koalicije, ki so sodelovale v vojnih operacijah. V tem pogledu so temeljni okviri za ureditev odprtih vprašanj bili določeni na konferenci v Potsdamu pri Berlinu od 17. julija do 2. avgusta. Trije veliki (Francijo so začeli vabiti na vrhunska srečanja poz-

neje), in sicer Harry S. Truman za ZDA, Josip Visarjonovič Stalin za Sovjetsko zvezo in Winston Churchill za Veliko Britanijo. Slednjega je po 25. juliju zamenjal Clement Attlee, ki je medtem zmagal na volitvah v Angliji. Konferenca se je končala 2. avgusta, ob zaključku katere so izdali obširno sporočilo, ki pa v celoti še danes ni znano, saj je šlo za tajne razprave in sklepe. Zgodovinarji ugotavljajo, da so se tam, čeprav v spremenjeni osebni sestavi, zadnjikrat srečali trije veliki, ki so kljub medsebojnim nesoglasjem soglasno sprejeli več sklepov, med katerimi izstopa ustanovitev sveta zunanjih ministrov petih velesil, v katerega so zaenkrat le načelno pripustili tudi predstavnika Francije in nacionalistične Kitajske. Temu svetu zunanjih ministrov so poverili pripravo predlogov mirovnih pogodb in obravnavo drugih s tem povezanih vprašanj. Za redne sestanke sveta je bil določen London. Prvo najvažnejše delo sveta je bila priprava predlogov za mirovno pogodbo z Italijo, Romunijo, Bolgarijo, Madžarsko in Finsko in za uređitev spornih mejnih vprašanj.

Domenili so se tudi, naj bi pri oblikovanju mirovnega načrta z Italijo sodelovala tudi Francija, ki je bila, kot znano prva ųrtev italijanske agresije junija 1940.

Med 11. septembrom in 2. oktobrom 1945 so se tako v Londonu sestali zunanji ministri petih držav, torej tudi Francije in Kitajske. Na tem zasedanju so prvič razpravljali tudi o novi meji med Italijo in Jugoslavijo.

Razmejitvena komisija v Julijski krajini

Svet zunanjih ministrov oziroma njihovih namestnikov je januarja 1946 sklenil poslati v Julijsko krajino komisijo izvedencev, ki naj bi na kraju samem ugotovila narodnostno sestavo prebivalstva na spornem področju ter o svojih ugotovitvah poročala naslednji ministrski konferenci. Omenjena komisija je tako obiskala marca in aprila 1946 številne kraje v Istri, Trst, Gorico, Soško dolino, Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino. Sestala se je s številnimi organizacijami in odbori, ki so ji izročili razne pismene predloge in zahteve. Predstavniki slovenskih duhovnikov iz Benečije se niso jasno opredelili, niso pa izključili nobene opcije. Povedali so, kaj želijo od države, v kateri bodo morali živeti. Goriški slovenski duhovniki so se izjavili za priključitev Primorske k matični domovini na osnovi njenega etničnega stanja.

Kot omenjeno, je medzavezniška razmejitvena komisija prišla tudi v Kanalsko dolino. Dne 2. aprila 1946 je na občini v Trbižu sprejela delegacijo slovenskih domačinov, ki jo je vodil znani zdravnik in narodni delavec dr. Alojzij Dolhar. Komisija jih je spraševala predvsem o številčnem razmerju med Italijani, Slovenci in Nemci. Ob koncu avdience je delegacija Slovencev iz Kanalske doline izročila komisiji obširno spomenico, v kateri so utemeljevali upravičenost zahteve po priključitvi k Jugoslaviji, »posebno iz etnične nujnosti, da se Slovincem Kanalske doline popravijo vnebovpijoče večstoletne zgodovinske krivice«.

Člani mednarodne komisije niso oblikovali enotnega predloga o razmejitvi med Italijo in Jugoslavijo, temveč je vsaka stran štiričlanske komisije oblikovala svoj

predlog. Predlog diplomatskih predstavnikov Sovjetske zveze je v glavnem podpiral zahtevo Jugoslavije po etnični meji, najbolj pa se je od te meje oddaljil predlog delegacije ZDA, ki je puščal Italiji Trst, Gorico, Tržič in polovico Istre. V bistvu so ZDA obnovile predlog ameriškega predsednika Wilsona na mirovnih pogajanjih v Versaillesu po prvi svetovni vojni. Angleški predlog je bil podoben ameriškemu. Francoski predlog je bil nekako vmes. Italiji je dajal Beneško Slovenijo, Rezijo, Kanalsko dolino, Gorico, Trst ter obalni istrski pas od Kopra do Buj z bližjim zaledjem.

Komisija za preučitev jugoslovansko-italijanske meje je 5. aprila 1956 končala z delom. Zbrala je podatke iz petih mest, 27 vasi, imela 52 razgovorov in prejela 4000 peticij, od katerih je bilo 3650 v korist Jugoslavije, 350 pa v korist Italije.

Po proučitvi poročil članov komisije, izvedencev za mejo med Italijo in Jugoslavijo, sta 3. maja 1946 razložila stališča svojih vlad podpredsednik jugoslovanske vlade E. Kardelj in italijanski zunanji minister Alcide De Gasperi. 6. novembra 1946 pa sta pred svetom zunanjih ministrov govorila vodja jugoslovanske delegacije S. Simič in italijanski ambasador Tarchiani.

16. maja 1946 je v Parizu sicer zasedal svet zunanjih ministrov, a se ni mogel zediniti glede nove razmejitve med Italijo in Jugoslavijo. Odločitev o razmejitvi je svet sprejel na naslednjem (četrtem) zasedanju 2. julija v Parizu, ki je temeljila na francoskem predlogu. Na ta (francoski) predlog je namreč končno pristal tudi predstavnik Sovjetske zveze. Jugoslavija naj bi dobila ozemlje vzhodno od mejne črte, ki jo je bila predložila francoska delegacija, Italija pa zahodno od nje. V južnem delu ozemlja, to je v ozkem pasu med Štivanom in Trstom ter na priobalnem delu Istre do reke Mirne pa naj se ustanovi Svobodno tržaško ozemlje (STO) pod nadzorstvom Varnostnega sveta OZN. Cona A je bila tako razdeljena na tri dele. Cona B je bila priključena Jugoslaviji razen tistega območja, ki je bilo namenjeno STO-ju. Jugoslaviji je bila priključena tudi puljska enklava iz Cone A. Dne 19. julija se je tako v Parizu lahko začela plenarna mirovna konferenca, ki je trajala do 15. oktobra in je na njej sodelovalo 20 držav. Razmejitvena problematika je še vedno predstavljala trd oreh. Politična komisija konference se je 29. septembra odločila za predlog mejne črte, ki so ga soglasno sprejeli zunanji ministri. Dvanajst članov komisije je bilo za, pet proti (Poljska, Jugoslavija, ČSR, Ukrajina in Belorusija). Šele na plenarni seji v noči med 9. in 10. oktobrom so bili sprejeti predlogi o mejah. Končno oblikovanje mirovne pogodbe z Italijo so prepustili zunanjim ministrom, ki so se sestali v New Yorku novembra 1946. Na tem srečanju so tudi določili datum podpisa, in sicer 10. februar 1947.

Pomisleki Jugoslavije in Italije

Ko je bilo znano končno besedilo mirovne pogodbe z Italijo, je jugoslovanska delegacija izjavila, da pogodbe ne bo podpisala. S pičlo večino je nato plenum konference sprejel predlog ZDA, po katerem država, ki ne podpiše pogodbe, ne bo deležna njenih ugodnosti. Za Jugoslavijo bi to konkretno pomenilo, da ne bo

mogla zakonito priključiti Primorske. Pod močnim pritiskom zlasti Sovjetske zveze je jugoslovanska delegacija le odpotovala v Pariz, kjer je njen zunanji minister Simič 10. februarja 1947 podpisal mirovno pogodbo.

Italijanski zunanji minister Pietro Nenni je konec februarja 1947 poklical ambasadorje štirih velesil in jim predlagal, naj bi se dovolila revizija mirovne pogodbe po sklenitvi mednarodnega sporazuma med Italijo in Jugoslavijo pod nadzorstvom OZN, preden bi Italija podpisala pogodbo.

V mirovni pogodbi je točen opis nove meje med Italijo in Jugoslavijo na eni strani ter med STO-jem in Jugoslavijo na drugi strani. Iz te razmejitve izhaja, da je Jugoslaviji pripadla večina goriške pokrajine in del tržaške. Tu moramo omeniti, da je Jugoslaviji pripadla tudi celotna reška provinca (Kvarner) in večji del istrske ali puljske province, razen tistega njenega dela, ki je bil vključen v STO. Površina novega jugoslovanskega ozemlja je znašala okrog 7.382 kvadratnih kilometrov. Po jugoslovanskem štetju 1. oktobra 1945 je bilo na tem ozemlju 470 tisoč prebivalcev, od tega v slovenskem delu približno 180 tisoč, v hrvaškem pa 290 tisoč prebivalcev. Primorsko priključeno ozemlje je nato prišlo v okvir LR Slovenije in meri skoraj 4000 kvadratnih kilometrov. Italija je obdržala območje Tržiča in Gorice, Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino. Z ustanovitvijo STO-ja je bil Sloveniji formalno onemogočen neposreden izhod na morje. Neposredno zgodovinsko zaledje Gorice je ostalo brez mestnega središča. To je bil razlog za gradnjo novega središča, to se pravi Nove Gorice.

Slovenija je prišla do svojega izhoda na morje na osnovi Londonske spomene o soglasju z dne 5. oktobra 1954. To stanje je mednarodnopravno zapečatil Osimski sporazum z dne 10. novembra 1975.

Mirovna pogodba z Italijo je začela veljati 15. septembra 1947, ko so štiri velesile deponirale ratifikacijske listine pri francoski vladi.

Boj za novo zahodno mejo so v glavnem vodili slovenski diplomati in politiki. Zadnjo besedo pa je seveda imela zvezna jugoslovanska vlada v Beogradu. Posebno obravnavo bi vsekakor zaslužilo zadržanje Sovjetske zveze do tega vprašanja. V ključnih trenutkih se je namreč ravnala bolj po svojih interesih kot politične in vojaške velesile, in to zlasti v odnosih do ZDA in Velike Britanije, kot po pričakovanjih Jugoslavije.

Člani pariške mirovne konference

Polnopravni člani pariške mirovne konference so bili zunanji ministri petih velesil (ZDA, Sovjetska zveza, Velika Britanija, Francija in Kitajska) in zastopniki članic OZN, ki so se aktivno borile proti fašističnim državam v Evropi: Avstralija, Belgija, Belorusija, Brazilija, Kanada, ČSR, Etiopija, Grčija, Indija, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Južna Afrika, Jugoslavija, Ukrajina.

Predstavniki 21 držav so v Parizu podpisali mirovno pogodbo z Italijo, Romunijo, Madžarsko in Finsko (evropske države, ki so se bojevale na Hitlerjevi strani).

ŠE VEDNO PREVLADA MOČI NAD RESNICO

Ivo Žajdela

Čeprav je pogled na dogajanje med drugo svetovno vojno in po njej na Slovenskem še vedno zelo različen in je o tej temi veliko sprenevedanja, so dejstva tista, ki stvari postavljajo na svoje mesto. Posebna skupina, ki na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani že vrsto let popisuje imena vseh žrtev na Slovenskem od leta 1941 do 1946, se je že močno približala številki 100.000. Ta številka je enkrat višja, kot pa so jo navajali še kakšno desetletje nazaj. Čemu takšna velika razlika? Tudi to nam govori o tem, kako se je pri nas manipuliralo glede medvojnega in povojnega dogajanja.

Kaj se je torej na Slovenskem dogajalo med drugo svetovno vojno in takoj po njej, da je v tem času izgubilo življenje kar 100.000 ljudi? Levičarji v zadnjem obdobju radi povedo, da je bil njihov odpor proti okupatorju legitimen tudi zaradi velikega števila žrtev na njihovi strani. Nikoli pa ne povedo, kdo so te žrtve in predvsem zakaj je to število tako veliko: dvajset tisoč partizanov je padlo, več tisoč jih je izginilo v taboriščih v Italiji in Nemčiji, veliko jih je padlo kot talcev. Vse te žrtve si lastijo in si na njih gradijo svojo legitimnost. Čeprav že skromna analiza teh žrtev in skromno poznavanje okoliščin njihovih smrti jasno pokaže, da so tudi za veliko večino teh žrtev posredno in celo neposredno krivi komunisti s svojo revolucijo. Kaj so pravzaprav t.i. talci? Pri tej kategoriji žrtev ni šlo za talce v pravem pomenu tega izraza, ampak za žrtve povračilnih ukrepov okupatorja. Ta je »talce« vedno streljal kot odgovor na povsem nepotrebne in zgrešene »akcije« partizanov. Večina teh akcij je povzročila hude posledice, v veliki večini pa so zaradi teh akcij nastradali nedolžni ljudje in civilisti.

Še danes je v ospredju trditev, da so med vojno na Slovenskem ključno vlogo igrali trije akterji: okupator (okupacija), upor proti njemu (partizani) in kolaboracija z okupatorjem. Čeprav je lahko tudi malo poučenemu jasno, da je v takšni konstelaciji o kolaboraciji nemogoče govoriti, jo nekateri uspešno še ponavljajo naprej. To lahko počnejo zato, ker so s takšno podobo ljudi indoktrinirali več kot pol stoletja (drugačen glas je bil prepovedan) in ker imajo še danes vse pomembnejše medije na svoji strani. Kdo od Slovencev bi namreč kolaboriral z nasilnim tujcem, ki ti vdre v hišo in ti jo uničuje? To je skregano z vsako normalno pametjo.

Kljub temu je med vojno bila tudi kolaboracija. Zakaj? No, šele tu se začne naš odnos do resnične podobe dogajanja med vojno v Sloveniji. Res je, da je bila najprej okupacija dežele, ki je bila sovražna, nasilna in žaljiva, kot je pač vsaka takšna okupacija tujega ozemlja. Res je tudi, da se je takšni okupaciji bilo potrebno upreti in upirati. Od tu naprej pa so si bili pogledi na to, kako, takrat in

so še danes različni. Eni so leta 1941 zagovarjali tezo, da se je bilo treba okupatorju upreti takoj, drugi pa so menili, da moramo kot majhen narod, ki je zaseden z vojaško zelo močnimi silami, počakati, se pripravljati in se upreti šele takrat, ko bo to racionalno in modro, se pravi, ko bodo posledice za naše preživetje čim ugodnejše. Povsod po Evropi so tako razmišljali in potem tudi tako ravnali. Samo na Balkanu, še posebej v Jugoslaviji, je bilo drugače. Zakaj? Ker je bil tu splet okoliščin takšen, saj se je v jugoslovanski komunistični partiji prav takrat našlo nekaj osebnosti, ki so imele dovolj uničujoče drznosti – kakšna ideologija je za njo stala, vemo –, da so se lotili projekta, ki se imenuje komunistična revolucija. Ta projekt pa pomeni izkoristiti okoliščine, ki jih je prinesla okupacija in ne glede na stisko naroda ne glede na žrtve, sprožiti domačo vojno proti političnim nasprotnikom, katere cilj je prevzem oblasti – in to ne kakšne demokratične ali »napredne« oblasti, kot so jo celo sami razglašali, pač pa izrazito totalitarne.

Komunisti so torej izkoristili priložnost, ki jim jo je ponudila okupacija, ko je okupator ukinil prejšnji civilni represivni aparat in uvedel svojega, vojaško-policijskega, ki je bil veliko manj učinkovit, kar je komunistom omogočalo veliko več manevrskega prostora za svojo organiziranje in za akcije. Sprožili so močno propagando o upor, hkrati z njo pa tudi proti svojim političnim nasprotnikom, ki da se okupatorju niso uprli in so torej izdajalci. Eno je izkazovati pogum, čeprav s populističnimi gesli, drugo pa je ravnati modro in preudarno. Že poleti 1941 so začeli ubijati ljudi, predvsem tiste, ki jih je bilo po njihovem mnenju potrebno »odstraniti«. Meščanski in krščanski del naroda, ki je bil večinski, je bil osupel nad tem brezobzirnim početjem komunistov tudi zato, ker mu je to onemogočilo normalne priprave na kasnejši upor proti okupatorju. Zaradi velikopoteznosti in nasilnosti je bil nekaj časa celo paraliziran. Komunistično-partizanski umori so leta 1942 dosegli takšne razsežnosti, takšne pojavne oblike (huda mučenja, morili so ženske in otroke in celo cele družine), bili so pospremljeni s hudo propagando vojno, polno podtikanj, laži in blatenj umorjenih žrtev, da je bilo nemogoče ostati »miren in hladen«. Enostavno je od poletja 1942 dalje šlo za golo preživetje. Ljudje, politične skupine, cele vasi in območja, so se znašli v izjemno težki situaciji. Na eni strani je bil tu okupator s svojo okupatorsko politiko, na drugi pa brezsravno in uničujoče nasilje komunistov in partizanov. Postavljalo se je vprašanje, kako se zaščititi pred tem nasiljem, ko pa jih tudi okupatorski oblastni aparat ni prav nič zaščitil. Leta 1942 se je večinski del slovenskega naroda, še posebej v osrednjem delu Slovenije, znašel pred umori, ropanji, lažmi in sramotanjem, ki mu ni bilo para v prejšnji slovenski zgodovini. Preživelo se je lahko samo tako, da so se začeli pred tem nasiljem braniti in se mu upirati. Toda to se, vsaj v večji meri ne, ni dalo brez soglasja vseprisotnega in vsemočnega okupatorskega aparata, ki bi vsako organiziranje mimo njega, vsako ignoriranje, kaznoval z nasilnimi ukrepi. Proti okupatorju si je bilo torej treba zaščititi najprej hrbet. Poleg tega je prišlo do sicer absurdne situacije, da sta imela okupator in od znotraj napadeni del Slovencev pred seboj istega sovražnika: komuniste in

njihove partizane. Naprej so stvari znane. Med prejšnje tri akterje, okupacijo, upor in kolaboracijo, se je še pred slednjo vrinila komunistična revolucija. Takrat, leta 1942 in do jeseni 1943, ko je šlo za gola življenje, ni nihče mislil na svetovno dogajanje in na konec vojne – kasneje, ko so bile vojske velike in frontne črte široke, pa to ni prav nič več pomagalo.

Danes, sedemnajst let po demokratizaciji Slovenije, je na Slovenskem v javnosti mnogo knjig, člankov in različnega gradiva, ki nam govori predvsem o tem, da je med temi štirimi akterji najpomembnejšo vlogo igrala komunistična revolucija, ta četrti akter torej, na katerega zagovorniki partizanov in komunistov dosledno »pozabljajo«. Kot že rečeno, okoliščine (prejšnja indoktrinacija in naklonjenost medijev) jim še vedno gredo v prid. Vendar je to le

začasno. Vsa ta množica literature, virov in dokazov nam govori, da so komunisti s svojo partizansko vojsko med vojno in takoj po njej na slovenskem ozemlju uprizorili tragedijo, ki ji ni primera v naši zgodovini.

Še vedno se velikokrat govori, da so nas leta 1945 komunisti in partizani osvobodili. Termin osvoboditi je tu seveda povsem napačen. »Osvobodil« se je ozki krog ljudi, politična stranka z imenom komunisti, z ljudmi, ki so neposredno sodelovali pri njihovem projektu »osvoboditve« (beri komunistične revolucije). Ta »osvoboditev« je pomenila, da je prišla na oblast ena stranka, ki je takoj od začetka zavladovala nad večino naroda z vzvodi nasilja: pomorov, zapiranj, zaplemb, groženj, vohunjenj. Z doslednim totalitarnim sistemom torej.

Osvoboditev ozemelj? Kakšna le! Iz Koroške, južno od Drave, se je ta partizanska vojska umaknila že okoli 20. maja. Za nagrado so dobili domobrance, 12.000 ljudi, ki so jih nato pomorili. Če bi jim šlo za osvoboditev s Slovenci poseljenih delov Koroške, bi se, potem ko so ozemlje zasedli z vojsko (Avstrijci pa so bili na poraženi strani!), za to ozemlje vsaj borili, kakor koli, predvsem pa z diplomacijo. Ne, v roke so dobili tisto, kar jih je edino zanimalo: domobrance,

Sondiranja v Tezenskem gozdu pri Mariboru, kjer je eno največjih množičnih povojnih grobišč v Evropi (foto: Mitja Ferenc).

in še pred njihovo vrnitvijo so se iz Koroške umaknili, domobranci pa potem takoj pomorili.

Iz Trsta so se komunistični partizani umaknili po 40 dneh zasedbe. Enako iz Gorice. Najprej, zakaj tako hitro in brez vidnejšega vztrajanja pri zasedbi (pri osvoboditvi)? Zahodna Slovenija, do rapalske meje, takrat ni bila noben problem, saj so vsi vedeli, da tam živijo Slovenci, ne pa Italijani in da je šlo za krivično mejo oziroma zasedbo slovenskega ozemlja. Precej drugače je bilo s Trstom in Gorico z zaledjem. V Trstu Slovenci nismo bili več večinski narod. Poleg tega pa so se tam tistih 40 dni komunistični partizani obnašali nasilno – svoje nasilne narave pač niso mogli ne hoteli skriti – in kdo jih bo takšne tam trpel: ne (poraženi) Italijani ne zahodni zavezniki. Morali so pobrati šila in kopita. Tudi iz Gorice, kjer so bile razmere nekoliko drugačne kot v Trstu. Slovenci smo bili tam bolj močni, še posebej na območjih izven samega mesta Gorice. Če bi takrat Gorico zasedala neka drugačna slovenska vojska, ne pa komunistična, ki je izvajala nasilne ukrepe, bi imeli veliko več možnosti, da bi Gorico obdržali. Tudi za ceno Trsta. Vprašanja, zakaj takšne vojske takrat v Gorici nismo imeli, smo se dotaknili v prvem delu tega prispevka: zato, ker so komunisti s svojo revolucijo na začetku vojne (okupacije) že v kali uničili pogoje zanjo. Ta prej omenjeni *če* (»če bi takrat ...«) seveda ni tisti *če*, ki ga zgodovinarji naj ne bi smeli uporabljati, ampak opozarja na nekaj, o čemer se v Sloveniji sploh še nismo začeli pogovarjati.

Če smo prej rekli, da Slovenci leta 1945 nismo bili osvobojeni, saj je tujo okupatorjevo diktaturo zamenjala domača, komunistična, in da so komunisti slovenska ozemlja na severu (Koroška) in zahodu (predvsem Goriška) prodali za svojo oblast, to pomeni za domobranci, ki so jih pomorili in si s tem utrdili oblast, potem zdaj moramo reči, da še danes nismo povsem (politično) osvobojeni. Osvobojeni bomo takrat, ko bo demokracija delovala kot naoljeni stroj. Tako pa marsikje škriplje, ponekod pa se deli stroja vrtijo v prazno ali celo sploh ne delujejo. Zagotovo sta v ospredju pravosodje in humanistika. Medtem ko ustava in kazenski zakonik jasno opredeljujeta, kaj je zločin in kdo je zločinec, te ustave in tega kazenskega zakonika slovenske državne ustanove, ki naj bi skrbele za pravno državo, ne upoštevajo in mnogih sledi zločinov in mnogih zločincev, ki so te zločine povzročili, ne vidijo. Ne vidijo jih zato, ker jih nočejo. Nočejo pa jih zato, ker so ali indoktrinirani z lažnimi podobami ali pa so neposredni dediči zločincev.

Enako je s slovensko zgodovinsko stroko. Ta del stroja se kar vrti in vrti, vendar se na zelo pomembnih področjih vrti v prazno. Mnoge najpomembnejše teme za naše zgodovinarje, ki so specializirani za našo polpreteklo zgodovino, ne obstajajo. Ne da zanje ne bi vedeli. Dobro vedo zanje, vendar jih ignorirajo. Tiščijo glavo v pesek, saj dobro vedo, da to lahko počnejo, da ne bodo čutili nobenih posledic. Tudi Kardelj, Kidrič in Tito so mislili, da za svoja dejanja

ne bodo nosili nobenih posledic, pa se jih bo zgodovina (prihodnost) spominjala le po njihovih zločinih. Naših zgodovinarjev, ki bi morali preiskovati prave teme iz medvojne in povojne časa, zgodovinarje profesorje, ki bi morali svojim mlajšim kolegom predlagati relevantne teme za obdelave v doktorskih disertacijah, pa tega ne počnejo, se prihodnost prav tako ne bo spominjala kot dobrih zgodovinarjev, razen nekaterih imen. Ne bom tu našteval mnogih tem, ki ostajajo zgodovinopisno nedotaknjene in neraziskane.

Ko so poleti 1945 komunisti v Sloveniji pomorili domobransko vojsko (poleg njih pa še hrvaške in srbske enote), so s tem dejanjem naredili zločin, ki ga pravna stroka imenuje genocid: sistematično so pobijali pripadnike neke politične opcije. Če se je še pred desetletjem v Sloveniji govorilo le o nekaj množičnih grobiščih ali o nekaj desetih, je danes znanih že 540 grobišč. Do te še ene pošastne številke je prišel zgodovinar dr. Mitja Ferenc, ki že nekaj let skrbno evidentira množična grobišča po Sloveniji. Da ne bo kdo ob njegovi omembi rekel, da z njo demantiram tisto, kar sem prej zapisal o naših zgodovinarjih, naj poudarim, da je on in morda še kdo le izjema. Večina drugih pa raziskuje vse drugo, glavnim temam pa se ne posvetijo. Drugi takšen zgodovinar je Jože Dežman, direktor Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, ki mu je vlada poleg muzeja podelila tudi vodenje vladne komisije za urejanje vprašanja prikritih grobišč. Oba, Dežman in Ferenc, skupaj s še tretjo osebo, kriminalistom Pavlom Jamnikom, ki je bil pred leti na notranjem ministrstvu določen za ukvarjanje z grobišči in z odkrivanjem storilcev z njimi povezanih kaznivih dejanj, letos že drugo leto zapored skrbijo za izkopavanja in sondiranja grobišč povojnih pomorov. Leta 2006 so izkopali brezno Konfin I. nad Grčaricami na Kočevskem, iz katerega so s pomočjo jamarjev potegnili ostanke 88 pomorjenih oseb. Med njimi je bilo veliko ranjencev, ki so jih komunisti odpeljali iz ljubljanske bolnišnice, potem pa umorili. Jeseni 2006 so izkopavali tudi na Gorenjskem, V Bodovaljski grapi (28 okostij), v Lovrenški grapi (v prvem grobišču so izkopali sedem okostij, v drugem 21), za obzidjem ob škofjeloškem gradu (štiri okostja), med gradnjo avtoceste mimo Lesc pa so nenadejano naleteli na grobišče, iz katerega so izkopali nad trideset okostij. Že leta 1999 so med gradnjo avtoceste v Bohovskem gozdu pri Mariboru na dolžini 70 metrov izkopali 1179 okostij. Lani jeseni so začeli s sondiranjem grobišč pri Arehu na Pohorju.

Ker tudi nova vlada ni posebej naklonjena tem nujnim opravilom in raziskavam, se je letos z izkopavanji in sondiranjem grobišč pričelo bolj pozno. Avgusta so sondirali v Tezenskem gozdu pri Mariboru. Na dolžini 940 metrov so izkopali petnajst sond, ki so vse potrdile veliko množično grobišče. Zanj so partizani uporabili protitankovski jarek in grobi izračun leta 1999 izkopanih okostij pokaže, da je na enem kilometru tega grobišča zakopanih najmanj 15.000 žrtev, s čimer se to grobišče uvršča na sam vrh v evropskem merilu; večinoma naj bi šlo za Hrvate. S sondiranjem so nadaljevali tudi na Hočkem Pohorju, kjer so prav tako potrdili grobišča.

Že lansko leto so v Kidričevem sondirali domnevno grobišče, vendar niso našli nič. Letos septembra so nadaljevali in tokrat so grobišče odkrili. Septembra so končno odkrili tudi grobišče pri Mozlju na Kočevskem, kjer so jeseni 1943 partizani umorili zajete vaške stražarje in slovenske četnike.

Pri izkopavanjih uporabljajo evropsko primerljive metode: od arheologije do forenzičnih (sodnih) preiskav: Jemljejo vzorce za DNK analizo, z njenimi rezultati pa bodo poskušali žrtve identificirati, kar jim je pri nekaterih izkopanih žrtvah iz Bodoveljske grape tudi že uspelo.

Omenili smo zdajšnjo vlado, ki glede urejevanj odprtih vprašanj naše polpretekle zgodovine nima dosti večjega posluha, kot so ga imele prejšnje, levičarske. Ta vladna koalicija si je privoščila celo to, da je pri sprejemanju dopolnitev zakona o žrtvah vojnega nasilja podarila opozicijski koaliciji »koncesijo«, s katero naj bi zakon v parlamentu potrdili s čim večjim soglasjem in brez preglasovanja vladne večine. Pri nobenem drugem zakonu opoziciji takšnega darila niso dali, samo pri tem. Treba se je vprašati zakaj? Zaradi tega se že dve leti vlečejo pogajanja in razprave o tem zakonu, ki so izrazito škodljive, saj z njimi levica žanje velik uspeh, saj lahko nadaljuje z zastrupljanjem javnosti s potvorjeno zgodovino. Vztraja namreč, da »sodelavci okupatorja« ne bi smeli prejeti kakršne koli odškodnine od države, pri čemer gre za strašansko sprenevedanje. Veliko večino teh »sodelavcev« so njihovi idejni predniki pomorili že leta 1945 (pred tem so naredili vse, da bi svoje žrtve naredili za »sodelavce okupatorja«), na drugi strani pa imajo tisti, ki so vodili ali sodelovali pri največjem zločinu v slovenski zgodovini, še po šestdesetih letih vrsto privilegijev, od pokojninskih do mnogih drugih, državni organi pa do zdaj niso pripravljeni niti začeti preiskovalnega postopka proti kateremu od njih, kaj šele, da bi kdo prišel pred roko pravice. Moč komunističnega totalitarizma torej na Slovenskem še kar naprej prevladuje in vlada, medtem ko so žrtve tega totalitarizma še naprej zamolčevane, diskriminirane in klevetane.

Razen nekaj posameznikov, pri katerih je etična zavest prebujena, velika večina ostalih Slovencev še naprej čepi v močvari sprenevedanja in laži.

NOVE GRADNJE, PREDZNAK GLOBLJIH SPREMEMB PRI BANIH

Pavel Vidau

Občutne vremenske spremembe, ki smo jim priča v tem zadnjem obdobju, negativno vplivajo na okolje, na živalski svet in ne nazadnje na človeka samega. To muhasto poletje, z občutnim nihanjem temperature s toplimi tudi soparnimi dnevi in hladnimi nočmi, deluje neugodno na počutje. Neprijetno razporedenje se še dodatno poglobi s tem, kar se v zadnjem času dogaja v vasi.

Stari vodnjak pri Banih

Ta mala vas, ki ni poznala večjih demografskih pretresov in je sledila bolj ali manj linearnemu naraščanju, odnosno upadanju prebivalstva, se zadnji čas hitro širi in napolnjuje z novimi priseljenci, ki z vasjo nimajo nič skupnega. Pogled v statistične podatke, ki se začenjajo s popisovanjem, ko so prvič oštevilčevali hiše in domove daljnega leta 1773, kaže, da je bilo tedaj v vasi 14 družin s 70 do 80 ljudmi. Poznejša štetja kažejo počasen, a vendar stalen demografski razvoj, ki z gospodarsko rastjo mesta okrog leta 1869 začjenja pospešeno naraščati, do leta 1910. Nato sledi obdobje, ki se nadaljuje še po prvi svetovni vojni, ko število prebivalstva ponovno upada. Preobrat tega stanja, z dokajšnjim porastom, se pokaže leta 1936. Po drugi svetovni vojni, leta 1951, je štetje pokazalo, da živi v vasi 308 ljudi, kar je najvišji zabeležen demografski plus. To je bilo tudi zato, ker Američani, nastanjeni v bližnji vojašnici, so dali večje možnosti zaslužka. Nadaljnja štetja prebivalstva, vse do današnjih dni, kažejo na upadanje števila ljudi v vasi. Po letu 1954 tudi zaradi nevzdržnih razmer, ki so jih ustvarile nove oblasti, je silila mlade v emigracijo, s trebuhom za kruhom. V poznejšem obdobju pa zaradi omejevalnih ukrepov, ki niso dali možnosti za obnovitvene posege na starih domovanjih kot tudi za gradnjo novih, so si mladi pari morali poiskati drugje svoje bivališče; ne nazadnje je upadanje raslo tudi zaradi staranja prebivalstva. Ta trend upadanja doseže svoj minimum leta 2005 s 183 prebivalci; to

je toliko, kot jih je imela vas daljnega leta 1869, preden se je pričela bolj naglo demografsko razvijati.

Preobrat tega stanja se pričinja leta 2006, ko se v pravkar končana nova stanovanja vseli 16 novih družin, ki so, razen kakšne izjeme, italijanskega jezika. S tem prirastkom novih ljudi v vasi se je etnična slika spremenila v škodo domačega prebivalstva. Tako se še ena vas spreminja in postaja vse bolj ranljiva v smislu ohranjanja lastne kulture, običajev in lastnega jezika.

Za kristjana pa obstaja neizmerno upanje v Božji načrt; upanje v trdoživost kraškega človeka, ki je šel skozi nešteto težav in ovir, ki jih je postavljala danost skope kraške zemlje skozi stoletja. Še težje je prenašal vsakovrstna zatiranja režimov in oblasti, spreminjanja mej; kljub temu je zdržal te pritiske in ostal na tej kamniti domači grudi. Z vnemo in upanjem se je podajal na pot krmarjenja po tem valovitem, včasih razburkanem morju, ki ga je ponujalo življenje. Res je, da zgodovinskim, prepogosto velikim valovom se ne moremo izogniti, lahko pa jih doživljamo aktivno, tudi drzno. Majhnost in ogroženost sta lahko spodbuda za ustvarjalnost in podjetnost ne le v majhni vaški skupnosti, ampak tudi za širši zamejski prostor, lahko spodbuda za ustvarjalnost in podjetnost. Potrebno je razširiti obzorja daleč preko ozkih meja, ki jih prinaša miselnost zatohlega mesta v zalivu; z dožemanjem širšega dogajanja okrog nas. Vredno se je zamisliti o vlogi, ki jo lahko ima, čeravno majhna, a aktivna skupnost, ki zna usmeriti svoj pogled in svoja upanja v odprte možnosti, ki jih ponuja prihodnost. Z odpadanjem mej in pregrad, ki nas bodo pripeljale v povezavo z narodnim telesom v ta mozaik, ki ga sestavljajo še drugi narodi stare celine, obstajajo možnosti za preporod in poživitev obrobja tega malega naroda.

VIRI:

Krajevni leksikon Slovencev v Italiji str. 61

Ondile čez Stari vrh – Nastanek in starejša zgodovina Banov, Samo Pahor

Iz zapisov vaške kronike

JUSARSKA POSEST NA TRŽAŠKEM

DOBRINA, KI JO HOČEMO OVREDNOTITI

Peter Močnik

Problematika jusov oz. srenj, oba izraza sta namreč pri nas v uporabi, je še kar zapletena. Že ime ni enotno. Izraz 'srenja' se uporablja bolj v dolinski občini, pojem 'jus' pa je bolj prisoten na kraškem predelu.

Različna stvarnost

Kako in kaj je s to zadevo danes na Tržaškem in v katero smer se premika rešitev problematike? Na prvem mestu je vprašanje reševanja problemov lastništva jusarke imovine. Ta problematika je na zelo različnih stopnjah. Imamo primer boljunške srenje v dolinski občini, kjer so Boljunčani dosegli dogovor z občino, ki jim priznava lastnino zemljišč, zemljiškoknjižni sodnik pa jim tega še ni priznal. Zadeva je torej zapletena: dolinska občina priznava srenji iz Boljunca lastnino srenjskih zemljišč, zemljiška knjiga pa še ne. Za ureditev postopka zahteva še druge dodatne dokaze, češ da prošnja in dokumentacija, ki jih je vložila srenja iz Boljunca, ne ustrezajo. Na zemljiški knjigi enostavno trdijo, da nimajo dokazov, da je vpisano ime odraz današnje boljunške srenje. To pomeni, da, čeprav občina srenji iz Boljunca priznava lastnino za srenjsko zemljo, dejansko srenja ne more s tem teritorijem povsem svobodno razpolagati, saj npr. v primeru prodaje dela zemljišča ne bi mogli vpisati pogodbe. Kljub temu pa je pravno stanje boljunške srenje na Tržaškem daleč najbolj razčiščeno.

Drugo fazo predstavlja položaj na Repentabru. Občina je s krajevnim jusom že prišla zelo daleč pri reševanju tega vprašanja in mislim, da bo morda še letos občinski svet izglasoval sklep o dokončnem priznanju jusarske lastnine.

Tretja faza je v Nabrežini, kjer je občina sprejela neke okvirne smernice za reševanje jusarskega problema, do sedaj pa župan ni še nič naredil, da bi se stvar premaknila z mrtve točke. Upoštevati moramo, da so na jusarskih zemljiščih številni kamnolomi, kar problematiko še dodatno zapleta. V teku so tudi nekatere tožbe in če ne bo občinska uprava nič ukrepala, bodo tožbe za priznanje lastništva šle naprej svojo pot.

Poglavje zase je nadalje stanje jusarskega vprašanja v tržaški občini. Sicer obstaja nekakšen dogovor s kontovelskim jusom, s katerim pa jus ni pridobil in ni rešil svojih problemov. Vse ostale vasi in predeli pa sploh nimajo nobene rešitve na vidiku, vsaj kratkoročno gledano, ne.

Drugače je v Sloveniji, kjer so vzorno rešili ta problem. Juse naših obmejnih vasi, ki imajo lastništvo tudi na slovenski strani, slovenska zakonodaja polnopravno priznava in so zato redno in polnomočno vpisali v knjigo agrarnih skupnosti,

kot se v matici imenujejo te organizacije. Slovensko ustavno sodišče je namreč predstavnikom naših jusov priznalo to pravico; odredilo je, da lahko imajo tudi tuji državljani, v tem primeru iz Italije, lastnino v agrarni skupnosti v Sloveniji. Pri tem je treba upoštevati, da so ustavni sodniki upoštevali vzajemnost, v kolikor tudi slovenske agrarne skupnosti imajo na primer na Beli peči v Kanalski dolini pravico do paše, sečnje in tako naprej.

Možne rešitve

Pri nas se bitka z občinami še nadaljuje, da bi konkretno kot lastniki lahko razpolagali s temi zemljišči. Občinske uprave namreč nasprotujejo agrarnim skupnostim, srenjam in jusom, ker menijo, da jim odvzemajo njihovo premoženje, ki pa v resnici ni nikoli bilo občinsko. Občine se torej bojijo, da bi izgubile oblast in pristojnosti, zato zaustavljajo postopke in se ne soočajo rade s to problematiko.

V Trstu je še drug zgodovinski problem. Ko so namreč italijanski meščani prevzeli gospodarsko in politično oblast, se niso nikoli mogli sprijazniti z dejstvom, da ne ukazujejo na večjem delu občinskega ozemlja, ki je bilo v rokah domačinov – Slovencev. Tako se je začela politična, gospodarska, socialna in narodnostna bitka za prevlado na tej zemlji, ki traja še danes, in stara meščanska miselnost je prisotna domala v vseh tržaških političnih silah.

Možna rešitev za priznavanje srenjskega ali jusarskega lastništva bi bila lahko v rokah dežele Furlanije-Juljske krajine, ki je s prejšnjo upravo sicer dala priznanje statusa pravne osebnosti raznim jusom in srenjam. Vendar s tem ni priznala njihove lastnine, ker tega pravno ne more. Deželni zakon št. 3 iz leta 1996, ki je dal priznanje pravne osebnosti, bi torej morali nadgraditi, popraviti. Dosedanji stiki in pogovori pa nam potrjujejo mnenje, da tudi sedanja deželna uprava nima nobenega namena se spuščati v to problematiko. Škoda je, da jo prepušča tožbam in sodnikom oz. drugim možnim rešitvam, medtem ko bi lahko z ustreznim deželnim zakonom to lepo uredila.

Drugje po Italiji, recimo v deželi Veneto, ki nima posebnega statuta, se pravi, da nima posebne avtonomije, so npr. v Cortini problem zgledno rešili. V naši deželi gre očitno za politični problem. Problem, ki je tesno povezan z našo, slovensko zemljo, saj gre za zelo obširne površine na Krasu in v Bregu. Vsi, ki se ukvarjamo s to problematiko, zato včasih posumimo, da ovire niso pravne, ampak drugačnega značaja.

Sprašujemo se, kako torej naprej v teh okoliščinah, v teh težavah. Po naših krajih, hvala Bogu, delujejo razni jusarski odbori. Doslej jih je že 29 in v postopku so tudi prošnje za obnovitev odborov v še nekaterih drugih vaseh na Tržaškem. V njih so ljudje, ki so prepričani zagovorniki svojih pravic, so zelo složni in imajo tudi svojo skupno organizacijo, ki jih povezuje na terenu. Prizadevajo si, da bi sklenili čim več pogodb za koriščenje zemlje, da bi si torej pridobili sredstva za vzdrževanje vsega tega, in to v korist vaških skupnosti. Večje težave

nastopijo v krajih, kjer imamo še odbore za ločeno upravljanje po zakonu iz leta 1927 (to služnost je uvedel fašizem). Tam si na žalost ne pridemo skupaj. Tak primer so, recimo, Opčine, kjer je odbor za ločeno upravljanje skregan z odborom jusa Opčine, kar je nesmisel. Oblasti pa se seveda ob tem izživljajo in se veselijo, da se mi kregamo, po načelu 'divide et impera', pač.

Zaščitena območja: problem ali priložnost?

Vsekakor menim, da se bodo v doglednem času tudi ti spori, vključno z našimi notranjimi nesoglasji, poglobili. Takrat bomo lahko polnomočno poprijeli za delo, seveda če bodo bitke o lastništvu jusarskih zemljišč zmagovalke tudi na zakonodajni ali na sodni strani.

V tej optimistični viziji pa se nam sedaj postavlja nov, zelo velik izziv, se pravi izziv zaščitene območij na Krasu. Dežela Furlanija-Juljska krajina je namreč na osnovi zahtev Evropske unije s posebnim zakonom zaščitila široka območja, ki so naravovarstveno zanimiva in nesporno predstavljajo veliko naravno bogastvo ter biološko raznolikost. V ta zaščitena območja so dejansko vključili vso tržaško pokrajino razen naseljenih vaških jeder in samega Trsta ter območij, na katerih so že ali še nameravajo izpeljati ureditev raznih infrastruktur. Z odobritvijo zakona o zaščitene območjih je Dežela v bistvu onemogočila katerokoli dejavnost in naredila ogromno škodo slovenski manjšini. To škodo bi lahko vsaj deloma popravili, če bi srenjam in jusom priznali pravico in dali možnost, da sami upravljajo teritorij, ki je zajet v zaščitena območja. Ne gre za nemogoče stvari. Dežela Veneto je npr. tako rešila vprašanje upravljanja naravnih parkov v pokrajini Belluno in v Cortini. Tamkajšnje srenje ne upravljajo le parkov, ampak tudi druge dejavnosti, smučišča itd. V Venetu so torej izbrali najbolj logično pot, saj je normalno, da gospodar upravlja svojo zemljo.

V Furlaniji-Juljski krajini pa za zdaj ni pravega posluha. Tako pri občinskih upravah, tudi slovenskih, kot na Deželi se zaenkrat s tem ne želijo ukvarjati. V danih okoliščinah lahko le upamo, da ne bodo ustanovili kraškega parka z upravnimi enotami, ki bi jih vodili 'strokovnjaki' ali naravovarstveniki od vsepovsod, in da bo mogoče doseči tudi v naših krajih to, kar imajo že v Venetu.

Simpozij, ki je bil na to temo v Narodnem domu, razna srečanja z deželnimi funkcionarji, številni sestanki in pogovori potrjujejo pravilnost naših pričakovanj. Vendar se dogaja, da je politična stvarnost drugačna in se na ravni zakonodaje nič ne premakne. To bo torej za nas vse še velik izziv. Upam, da mu bomo kos in da bo lahko naša zemlja resnično tudi gospodarsko zaživela v dobrobit in korist vseh naših skupnosti.

CELOVŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

Anton Koren

V 18. letu obstoja naše zasebne dvojezične ljudske šole je število prijav naraslo že na skupno 103 učence in učenke. V prvi razred se je vpisalo 28 šolarjev, tako da šola letos prvič šteje osem razredov. Zelo smo veseli, da se je naša šola tako uspešno razvila. Po veljavni zakonodaji je ravnateljica Marica Hartmann zdaj oproščena poučevanja ter se lahko posveča upravi in razvoju šole v korist šolarjev in seveda vseh, ki so povezani z našo šolo.

Z dodatnim razredom, ki smo ga morali primerno urediti, pa smo popolnoma izčrpali naše prostorske kapacitete.

V zavetišču je to leto 81 otrok, ki so razporejeni v petih skupinah.

Slomškov dom je konec junija 2007 praznoval 50. obletnico dijaške vzgoje v Mohorjevih domovih. V teh letih je visoko število dijakov bivalo v dijaških domovih Mohorjeve, ki so jih dolga leta vodili salezijanci in šolske sestre. V času, ko je bila potreba po dijaških domovih največja, smo v dveh domovih imeli več ko 250 dijakov, ki so večinoma obiskovali Slovensko gimnazijo. Brez teh domov veliko dijakov s podeželja in iz bolj odročnih krajev sploh ne bi moglo obiskovati Slovensko gimnazijo, tako da je bil uspeh te naše osrednje izobraževalne ustanove tesno povezan tudi z našimi domovi. Danes med šolskim letom prebiva 50 dijakinj in dijakov v Slomškovem domu, kar je dejansko izraz današnjih potreb. Približno polovica teh prihaja iz Slovenije, druga polovica pa iz dvojezičnih krajev Koroške.

Odselitev Slovenskega pastoralnega centra iz Slomškovega doma je odprla možnost izgradnje primernih kulturnih prostorov za številne celovške kulturne, gospodarske in politične organizacije. V glavnem mestu Koroške jih je naseljenih kar 30. Pripravljamo temeljit načrt, ki naj bi kar najbolj upošteval resnične potrebe, obenem pa se pogajamo z uradi, da bi pridobili tudi javna sredstva in podpore za ta projekt.

Da bi tiskarna tudi v prihodnosti ne samo ohranila, temveč tudi izboljšala kakovost storitev in tako ostala v težkih časih za tiskarsko stroko konkurenčna, je kupila sodobne stroje za pripravo tiska ter petbarvni tiskarski stroj v skupni vrednosti 1,5 milijona evrov.

Nekaj let po ustanovitvi Mohorjeve družbe leta 1851, ki si je zastavila cilj, da bo izdajala dobre in poceni knjige za slovensko govoreče prebivalstvo habsburške monarhije, je vedno bolj postajalo jasno, da Mohorjeva potrebuje tudi svojo tiskarno. Te želje so se uresničile leta 1871, ko je pričela tiskati slovenske knjige nova Mohorjeva tiskarna. Tiskarna je uspešno delovala do leta 1919, ko je bilo delovanje prepovedano in se je morala čez noč umakniti na Prevalje v Slovenijo. Pozneje se je tiskarna preselila v Celje, kjer je delovala v medvojni Jugoslaviji pod okriljem Celjske Mohorjeve družbe.

Ko so nam po 2. svetovni vojni vrnili nepremičnine – pravzaprav matično hišo na Vetrinjskem obmestju, ki jo je nacionalsocialistični režim leta 1940 zaplenil –, je bil eden izmed prvih korakov k uspešni obnovi delovanja Mohorjeve družbe po drugi svetovni vojni prav pridobitev koncesije za tiskarno. Za ta korak smo se odločili, čeprav je bila matična hiša takrat hudo opustošena in popolnoma izropana.

S finančno pomočjo slovenske politične emigracije smo začeli tiskati predvsem knjižni program naše založbe ter druge slovenske publikacije in tiskovine. Vedeti je namreč treba, da je bilo ozračje tik po drugi svetovni vojni še tako »nastrojeno«¹ proti koroškim Slovencem, da je bilo skorajda nemogoče tiskati slovenske knjige v drugih tiskarnah.

V 40. letu obstoja študentskega doma Korotan smo se s slovensko vlado po šestih letih neuspešnih pogajanj končno sporazumeli, da dolgoročno zagotovimo obstoj in sedanji koncept študentskega doma s tem, da Republika Slovenija v bodoče sofinancira dom in dejavnost doma.

Osnova za pristop Republike Slovenije k dogovoru je dejstvo, da pretežni del študentov, ki prebivajo v Korotanu, prihaja iz Slovenije, iz Koroške pa prihaja le nekaj slovenskih študentov.

Korotan si je pridobil visok ugled tudi kot kulturni center za promocijo Slovenije in za številne Slovence, ki živijo na Dunaju. V letu 2007 je Korotan priredil nad 30 likovnih razstav in drugih kulturnih prireditev.

Tudi založba se je letos spomnila, da so jo koroški rodoljubi na pobudo blaženega Antona Martina Slomška ustanovili pred 155 leti. Leto 2007 pa je bilo tudi v znamenju personalnih sprememb na založbi. Dolgoletni vodja Mohorjeve založbe dipl. inž. Franc Kattinig se je »polovično poslovil«² in odšel v pokoj, kar pomeni, da je kot glavni urednik še polovico delovnega časa zaposlen na založbi ter s svojimi dragocenimi izkušnjami pomaga sodelavcem. Oddal pa je vodstvo Mohorjeve založbe, ki jo je vodil 25 let, in v teh letih odločilno pripomogel, da

Ob blagoslovitvi novega petbarvnega tiskarskega stroja je mesto Celovec (župan Harald Scheucher) podelilo Mohorjevi tiskarni v Celovcu grb mesta Celovec. Na sliki so direktor celovške Mohorjeve družbe Anton Koren, predsednik Jože Kopeinig z mestnim grbom ter župan mesta Celovec Harald Scheucher (foto: Opetnik)

je prišlo na svetlo skoraj neverjetno število 1450 knjig. Za to odgovorno kulturno delo se mu iz srca zahvaljujemo. Vodstvo založbe je januarja 2007 prevzel Franc Kelih, odgovorni urednik za program šolskih knjig.

V splošnem programu smo letos izdali 52 knjig. Od tega sta slabi dve tretjini v slovenskem jeziku in dobra tretjina v nemškem jeziku, nekaj knjig je izšlo tudi v drugih jezikih ali pa so dvo- oz. večjezične. Velik odmev je doživela knjiga treh koroških zgodovinarjev Alfreda Elsteja, Michaela Koschata in Paula Strohmaierja *Opfer, Täter, Denunzianten* (Žrtve, storilci, denuncianti). Knjiga s pomočjo doslej še nepoznanega arhivskega gradiva opisuje usodo oseb, ki so jih partizanske enote tik po koncu druge svetovne vojne aretirale na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter jih odvedle v Jugoslavijo. Med knjigami, ki so zbudile pozornost, so gotovo še: knjiga Dese Muck, *Pasti življenja*, Jožeta Dežmana (ured.), *Hitlerjeva dolga senca*, Matjaža in Vladimirja Klemenčiča, *Prizadevanja koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni*, ter knjiga podpredsednika slovenskega parlamenta Vasje Klavore, *Doberdob. Kraško bojišče 1915–1916*. O letošnji bogati knjižni beri pa se lahko prepričate tudi v našem seznamu knjig v tem koledarju ali pa v skupnem katalogu knjig treh Mohorjevih družb, ki smo ga letos izdali.

Tudi na področju slovenskih šolskih knjig smo bili v zadnjem letu zelo dejavni, saj smo založili in uvrstili v šolsko akcijo 2007/08 dodatno tri slovenske in dva nemška učbenika ter 4 SbX-učbenike (učbenike v elektronski obliki).

Naj posebej omenimo nov veroučni delovni zvezek za dvojezični verouk v ljudskih šolah avtorice Angele Kulmesch ter učbenik *Računovodstvo 1* (Pflügelmayr, Male), ki je na voljo tudi v SbX inačici. Na novo uredili in aktualizirali smo tudi učbenik *Gospodarsko poslovanje 1* avtorja prof. Vekoslava Potočnika, z uvedbo nove valute, evra, v Sloveniji pa je bilo potrebno prilagoditi in posodobiti učbenike *Gospodarsko poslovanje 1, 2, 3 in 4 za Slovenijo* ter učbenika *Trgovec 1 in 2*.

Novost in poseben dogodek za našo založbo je bila izdaja prvega nemškega učbenika za likovno vzgojo v Avstriji z naslovom *Augenschmaus* (dva zvezka) učiteljic umetnostne vzgoje Ingrid Gasser in Regine Zachhalmel. Učbenik je aprobiran za predmet likovne vzgoje v avstrijskih ljudskih šolah. Besede in slikovne stvaritve avtoric dokazujejo pogum za novo. Vsebina knjige zapušča stoletja stare strokovno-šolske predalčke. Učbenik omogoča temeljito osnovno estetsko izobrazbo za vse nadaljnje vrste šol.

Uspešno smo končali dobavo slovenskih učbenikov za manjšinsko šolstvo, v zadovoljstvo vseh knjigotržcev, šol in pristojnega šolskega urada pri krški škofiji pa smo tudi izvedli dobavo vseh nemških veroučnih knjig za Koroško.

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Marko Tavčar

Leto 2007 bo v našem zamejskem prostoru ostalo za beleženo kot leto, v katerem je končno prišlo do nekaterih pomembnih premikov v zvezi s postavljanjem osnov za izvajanje zaščitnega zakona za slovensko manjšino, saj je predsednik republike Napolitano končno potrdil seznam 32 občin, v katerih naj bi se izvajal zaščitni zakon. Deželni svet Furlanije pa je odobril okvirni deželni zakon za Slovence, kar naj bi seveda pomagalo pri reševanju številnih upravnih vprašanj za našo narodno skupnost. Za Zadruško Goriško Mohorjevo pa je bilo leto do dne, ko pišemo, zaznamovano tudi s skrbjo, kako pokriti stroške za tisk in plače uslužbencem, ker so bili prispevki iz javnih skladov tako Dežele Furlanije-Juljske krajine kot Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu nižji kot prejšnja leta. Kljub tem težavam pa beležimo lepe odmeve na naše delo, kar nam je v zadoščenje, tolažbo in vzpodbudo.

*Predstavitve knjižne zbirke 2007 v prostorih galerije Ars
(foto: D. Devetak)*

Knjižne izdaje Goriške Mohorjeve družbe

Naj to poročilo začnemo s kratko predstavitvijo zbirke za leto 2007, ki je sicer izšla novembra 2006. Za *Koledar GMD za leto 2007* je svoje zapise prispevalo več kot 50 avtorjev iz zamejstva in Slovenije. Obsega 256 strani in je tradicionalno razdeljen na koledarski del in zbornik z bogato fotografsko dokumentacijo v barvah. Uredil ga je dr. Jože Markuža, koledarski del pa je s svojimi ilustracijami opremila Magda Starec Tavčar. Priročniki in gospodarske knjige so bile nekdanj redno v mohorjanskih zbirkah, zadnja leta pa se to bolj poredko zgodi. Vendar je v zbirki za leto 2007 izšla knjiga *Domače sirarstvo za zabavo in zares*. Avtor Danijel Čotar, ki je bil dolgo let strokovni svetovalec za sirarstvo v Deželi Furlaniji Juljski krajini, se v knjigi na strokoven, a tudi duhovit način loti vprašanj, ki so povezana s sirarstvom in z mlečno predelavo nasploh. Fotografije so avtorjeve in njegovega sina Miloša, ilustracije pa je prispevala Danila Komjanc, grafično je knjigo oblikoval Franko Žerjal. Vse samostojne predstavitve so pokazale, da gre za knjigo, ki nagovarja tako rejce, ki bi se radi lotili sirarstva, kot tudi navadne ljudi, ki bi radi kaj več izvedeli o sirih in njihovi izdelavi.

Afriška celina s svojim čarom pa tudi s svojimi problemi zaživi v knjigi *V objemu sončne Afrike* goriške učiteljice Tereze Srebrnič, ki je dvakrat odšla v Afriko delovat kot prostovoljka v razne razvojne projekte. Dve leti je preživela v Maliju, nato pa po kratkem povratku domov še dve leti v Zambiji. V delu avtorica podoživlja srečanja s malimi ljudmi, zlasti z otroki in ženskami, s katerimi je delila nemalo vsakdanjih skrbi, pa tudi veliko prisrčnih prijateljskih trenutkov. Spomine dopolnjujejo številne fotografije, ki jih je avtorica sama posnela.

Otrokom je bila v zbirki namenjena zbirka pravljič. *Mravlja hoče v živalski vrt* je prvenec tržaške avtorice Miroslave Leban, ki je svoje pravljičice občasno objavljala v mladinskih revijah ali pa jih je pisala za tržaški radio. Knjiga prinaša dvanajst zgodb, v katerih se s prikupnimi ilustracijami Paole Bertolini Grudina spletajo pripovedi o domačih in gozdnih živalih, ki se prav tako kot ljudje spopadajo z velikimi problemi, katere je vsekakor potrebno čimprej rešiti. Knjigo je oblikoval Walter Grudina.

Med zanimivimi založniškimi pobudami naj omenimo izdajo serije slovenskih ali dvojezičnih razglednic, na katerih so upodobljene razne znamenitosti same Gorice in še Doberdob, Podgora, Sovodnje ob Soči, Štandrež, Števerjan in Štma-ver. Pri GMD smo namreč imeli za potrebno, da poskrbimo za izdajo razglednic naših vasi in to s slovenskimi napisi.

Odmeven je bil izid knjige *Stanko Stanič – Življenje in delo*. Knjigo, ki prinaša zbrano delo goriškega duhovnika Stanka Staniča (1893-1955), nabožnega pesnika in pisatelja, je zbral in uredil Jožko Kragelj, ki je napisal tudi uvodno študijo. Staničevo duhovniško službo je spremljalo živahno udejstvovanje na kulturno-prosvetnem področju. Sodeloval je pri skoro vseh cerkvenih kulturnih ustanovah: bil je predsednik goriškega Alojzijevejšča, tajnik in soustanovitelj Zbora svečnikov sv. Pavla, od leta 1923 je bil v odboru Katoliškega tiskovnega društva in od leta 1934 dalje njegov predsednik; bil je prvi tajnik in kasneje tudi predsednik Goriške Mohorjeve družbe. Po smrti msgr. Brumata pa je postal odgovorni urednik Katoliškega glasa. Svoje članke je objavljala v Koledarjih Goriške Mohorjeve družbe, v Slovenskem Primorcu in Svetogorski Kraljici, v Katoliškem glasu in drugem tisku. Pri goriški Mohorjevi družbi je izšlo njegovo delo *Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine*, s psevdonimom Stanko Jereb pa *Gozdna divjačina*. Več besedil je prispeval tudi za pesmarice *Gospodov dan*, *Svete pesmice*, *Božji spevi* in *Zdrava Marija*.

Spomladi 2007 je izšla publikacija *Naš kulturni hram in njegovi graditelji*, ki sta jo uredili Marija Kacin in Verena Korsič Zorn in ki objavlja dragocene zapise in pričevanja o gradnji Katoliškega doma, sedaj Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici. Zlasti je zanimiv tisti del, ki osvetljuje delovanje ameriškega odbora za gradnjo Katoliškega doma in vlogo, ki jo je pri tem imel dr. Karel Bonutti.

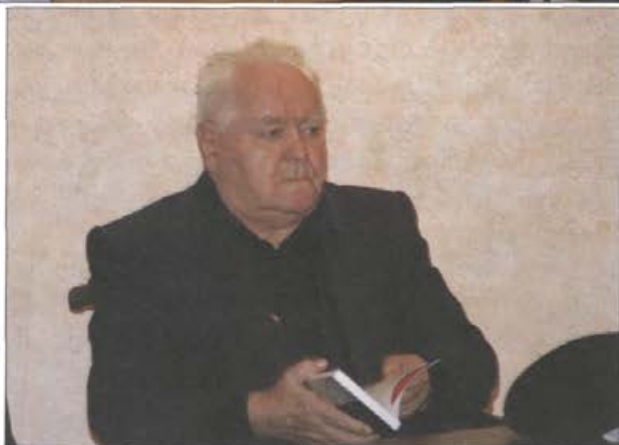
Goriška Mohorjeva družba je poskrbela za ponatis knjige Jurija Paljka *Očetovstvo malo drugače*. Knjiga je prvič izšla leta 2001 kot redna knjiga Goriške Mohorjeve družbe za leto 2002. Sproščen in neposreden način pisanja,

značilen za avtorja Jurija Paljka, je bralca osvojil s prikazom pravih družinskih »slik«, nabitih z vsakdanjimi problemi, s katerimi se spopada vsaka družina, ko mora uskladiti svoj dan med službo, vrtcem, šolo, vzgojo otrok; in ker gre tu za jezikovno mešan zakon, je v ospredju tudi ohranitev slovenskega bistva, ki za družino, kot je Paljkova, ki je živela v Furlaniji, ni bilo vedno lahko. Ponatis je ostal zvest prvotni izdaji, tudi grafična podoba in ilustracije, ki jih je prispeval avtorjev prijatelj Davorin Devetak, so ostale nespremenjene.

Četrty ponatis pa je doživela *Grammatica della lingua slovena* prof. dr. Antona Kacina, kar potrjuje predvsem, da se v zadnjih letih več z zanimanjem za učenje slovenščine tudi med Italijani.

V italijanskem jeziku sta izšli še dve knjigi: pater Bruno Korošak v knjigi *Saggi di teologia dogmatica* pogloblja sodobna teološka vprašanja, o katerih je že pisal v svojih knjigah in člankih, ki so bili objavljeni tako v italijanskem kot v slovenskem jeziku. P. Bruno je namreč dolga leta poučeval na rimski papeški univerzi Urbanianum, občasno tudi na zavodih Antonianum, Marianum in Teresianum, in je zlasti ob soočanju s študenti, ki so prihajali z različnih kulturnih območij, poglobljal svoja razmišljanja o osnovnih teoloških vprašanjih.

Konec poletja pa je izšla zbirka zgodovinskih esejev z naslovom *Il vicino come amico – realtà o utopia?* Zgodovinar dr. Branko Marušič je v tej knjigi s podnaslovom *La convivenza lungo il confine italo-sloveno (Sosed kot prijatelj – resničnost ali utopija, Sožitje ob italijansko-slovenski meji)* zbral 14 študij, v katerih z zgodovinskega stališča obravnava narodnostne, kulturne, verske in gospodar-

Predstavitev knjige Il vicino come amico - Realtà o utopia? v goriški Državni knjižnici: z leve predsednik GMD msgr. Oskar Simčič, avtor dr. Branko Marušič, prof. Liliana Ferrari in prof. Sergio Tavano (foto: D. Paulin).

G. Jožko Kragelj predstavlja v galeriji Ars svojo knjigo o duhovniku Stanku Staniču (foto: D. Devetak).

ske stike, ki so se skozi stoletja pletli med tremi različnimi narodnostmi, tj. Slovenci, Italijani in Furlani na Goriškem. Knjiga prinaša uvodni besedili Oskarja Simčiča in Sergia Tavana, uredniško delo je prevzel Janko Toplikar, ki je tudi z jezikovnega vidika knjigo pregledal, da so besedila izšla v lepi italijanščini. Knjigo je oblikoval Franko Žerjal. Knjiga je bila najprej predstavljena na novogoriškem sedežu SAZU, sredi oktobra pa v goriški državni knjižnici. Predstavila jo je prof. Liliana Ferrari, sodeloval pa je tudi prof. Sergio Tavano.

Tednik Novi glas

Redno izhajanje tednika je za našo zadrugo velik organizacijski in finančni napor. Odgovorni urednik Jurij Paljk je glede leta 2007 napisal naslednje: »Pravzaprav bi lahko dejal samo to, da skušamo pri Novem glasu nadaljevati z delom, ki smo si ga zastavili že ob samem začetku, ko smo združili pred dvanajstimi leti Katoliški glas in Novi list, da bi imeli boljši in predvsem pa bogatejši tednik vseh tistih Slovencev v Italiji, ki skušamo pisati s krščanskim prepričanjem o pomembnih stvareh za Slovence in za vse ljudi dobre volje, in to na temeljih demokracije, svobodoljubja in zavezanosti slovenski besedi. Jasno je, da bi lahko bili boljši, a je to vezano predvsem na finančna sredstva, ki jih je vse manj in smo zato že veseli, da smo pridobili nekaj novih naročnikov in ohranili stare. Novi glas je seveda potreben, in to ne samo zato, ker smo edini tednik, ki izhaja na obeh straneh državne meje na Goriškem, ampak predvsem zato, ker v njem lahko pišemo stvari, ki jih drugi sicer ne bi, pa naj bo to zaradi političnih, svetovnonazorskih ali drugih prepričanj. Pripravljamo novo, sodobno in bogato spletno stran, sicer pa smo v minulem letu posvečali več skrbi novim in mladim sodelavcem, predvsem pa ohranjali mladostno svežino, ki je potrebna v našem prostoru, da ne podležemo pogubnemu malodušju in rakasti rani asimilacije, ki že itak globoko načenja naše narodno telo v Italiji.«

Otroška revija Pastirček

Mesečnik Pastirček, ki izhaja med šolskim letom v desetih številkah in ki je maja uspešno zaključil letnik, je za male bralce izdal zbirko pravljic in zgodbic z naslovom *Deset za 60*. Knjiga je nastala ob 60-letnici izhajanja otroške revije Pastirček in v njej je urednik Marijan Markežič zbral pravljice in zgodbe desetih sodelavcev, da bi tako obeležil okrogli jubilej revije.

KRONIKA CELJSKE MOHORJEVE DRUŽBE

Alenka Veber

Celjska Mohorjeva družba je tudi v preteklem letu s svojim knjižnim programom predstavljala enega izmed temeljev narodne identitete. Skrbno oblikovan in izbran knjižni program, številni kulturni večeri, radijske in televizijske oddaje, tiskovne konference ter ne nazadnje nagrada desetnica Bini Štampe Žmavc in Veronikina nagrada akademiku Tonetu Pavčku –, to je le nekaj kažipotov, ki kažejo smer najstarejše slovenske založbe. Ena izmed njih vodi tudi v knjigarno na Nazorjevi 1, ki postaja kulturno jedro slovenske prestolnice. V njej se iz tedna v teden ob dopoldnevih vrstijo tiskovne konference, na katerih predstavljamo knjižne novosti naše založbe. Ob popoldnevih vsako tretjo sredo v mesecu pripravljamo humanistične okrogle mize ter vsak tretji četrtek v mesecu literarno popoldne.

OKTOBER 2006.

Prve dni smo začeli z bogato knjižno bero. Gostje tiskovne konference so bili akad. Tone Pavček, Marijan Tršar, Žarko Petan in akad. Luka Paljetak. Pavček je v pesniški zbirki UJE-DANKE zbral kar 71 novih pesmi. Marijan Tršar se je predstavil s knjigo RAZSEVKI PODOB. Žarko Petan je za našo založbo prvič prispeval zbirko aforizmov KDOR IŠČE, GA NAJDEJO. ZGODBICE IZ SOBICE pa so delo znanega dubrovniškega pesnika in prevajalca Prešerna v hrvaščino akad. Luka Paljetka.

Oktobrski mohorski večer v Celju je pritegnil številne obiskovalce in ljubitelje literarnih in potopisnih del Alme Karlin. Svet svetovne popotnice in poliglotke so drug za drugim odkrivale prevajalke Mateja Ajdnik Korošec, Cvetka Terezija Kovačič in Jerneja Jezernik ter pisec spremne besede k novemu prevodu knjige SAMOTNO POTOVANJE Marijan Pušavec. Gostovali smo v Osnovni šoli Simona Jenka v Kranju, kjer je avtorica priročnika za učitelje likovnega pouka v osnovni šoli DRUGAČNOSTI Jolanda Pibernik predstavila svoje obsežno delo nekdanjim stanovskim kolegom. Gost mohorske matineeje v knjigarni na Nazorjevi 1 v Ljubljani je bil dr. Anton Stres, prvi škof novoustanovljene Celjske škofije. V oktobru

Predstavitve Rebulovega romana Ob babilonski reki v Mohorjevi knjigarni v Ljubljani (foto: Alenka Veber)

smo pričeli z nizom pogovornih popoldnevov/večerov RAZMIŠLJANJA IN RAZGOVORI V MOHORJEVI, ki so potekali vključno do maja letošnjega leta.

NOVEMBER 2006. S knjigama Hermanna Hesseja POTOVANJE V JUTROVO DEŽELO in ZGODOVINA Else Morante ter z DRUŽINSKO PRATIKO 2007 smo začeli prvo novembrsko tiskovno konferenco. Petinosemdesetletnico pisatelja, dramatika in esejista Zorka Simčiča smo počastili z dvema jubilantovima knjigama ČRNI TEKAČ ter SKOZI RAZPETOSTI.

Sledila je predstavitev knjige pisatelja, kulturnega delavca, zbiratelja narodnega blaga in starožitnosti Marjana Marinška KO SLIVE V MLIN NAREJAJO.

Knjižno bogat mesec smo nadaljevali s predstavitvijo knjižnega daru – redne zbirke za leto 2006. Poleg KOLEDARJA 2007 z namiznim koledarjem so izšle še naslednje knjige: kot 156. knjiga slovenskih večernic ZADNJA VELESOVSKA NUNA Lojzeta Ilje, priročnik priljubljenega psihologa Bogdana Žorža STARI STARŠI IN NJIHOVO VZGOJNO POSLANSTVO, ilustrirani izbor prispevkov o vplivu krščanstva na današnjo podobo sveta Jonathana Hilla KAJ JE KRŠČANSTVO DOSLEJ STORILO ZA NAS? ter novele Janka Čara BOŽIČNE ZGODBE.

Ob 100-letnici smrti pesnika Simona Gregorčiča smo v Narodnem domu v Celju pripravili kulturni večer. Slavnostni govornici prof. dr. Lojzki Bratuž so se s kulturnim programom pridružili še Ljubiteljsko gledališče Teharje, Mešani pevski zbor Cetus, Komorni zbor sv. Jožefa ter Godalni kvartet Ad Libitum.

V okviru 22. knjižnega sejma smo konec novembra predstavili kar pet knjig. Dr. France Bučar je za knjigo NA NOVIH RAZPOTJIH pripravil izbor kritične misli o izzivih, pred katerimi je sodobna družba. Ob 150-letnici Aškerčevega rojstva smo pripravili potopisa MED TURKI IN RUSI. Pripravili smo tudi prevode treh knjig svetovne popotnice Alme Karlin: SAMOTNO POTOVANJE V DALJNE DEŽELE, DOŽIVETI SVET in JAPONSKE NOVELE.

Z izidom prenovljene izdaje knjige DOMAČA LEKARNA patra Simona Ašiča – RECEPTI smo v Stični počastili stoletnico rojstva znamenitega zeliščarja.

DECEMBER 2006. V predprazničnih decembrskih dneh smo na tiskovni konferenci predstavili knjige za otroke in mladino. Zbirka *Dve knjigi v eni* je postala bogatejša za knjigo o branju-pisanju NEŽINE ČRKE/Z ROKO V ROKI V SVET ČRK avtoric-učiteljic Viktorije Zmage Glogovec, Kristine Ločniškar in Milene Osredkar ter knjigo KRALJ NIKO TIN IN NJEGOVO KRALJESTVO/KAJENJE JE PRIKRITO ZLO avtorjev Milice in Brede Sturm ter zdravnika dr. Matjaža Turela. Viktorija Urh je prispevala SNEŽKOVE DOGODIVŠČINE, v prevodu pa sta izšli še knjigi Julesa Verna GOSPODIČ DIS IN GOSPODIČNA ES ter DEDKOVA ČUDEŽNA TELEVIZIJA Braulia Llamera.

V letu 2006 smo pri Celjski Mohorjevi družbi izdali prek 60 novih knjižnih naslovov, kar je bogata knjižna bera.

JANUAR 2007. V novo leto smo stopili s spominom na br. Rogerja, umorjenega pred enim letom, ustanovitelja taizéjske skupnosti. Izdali smo knjigo z besedili br. Rogerja ODLOČITEV ZA LJUBEZEN. Sledila je predstavitev štirih knjig

domačih avtorjev. OD AKROPOLE DO RIBNICE nas je na kolesu popeljal avtor Janez Suhadolc. V zbirko kratkih zgodb ORGANISTOV BOŽIČ je Ivan Malavašič povezal spomine preteklih dni. Etnomuzikologinja dr. Zmaga Kumer je v knjigi DELO IN LJUDSKA PESEM NA SLOVENSKEM podala pregled kmečkih opravil v povezavi z glasbo. Prvo mohorsko matinejo v naši knjigarni na Nazarjevi 1 v Ljubljani smo posvetili spominu na dr. Antona Trstenjaka, filozofa, antropologa, psihologa, duhovnika in velikega človeka, avtorja množično branih psiholoških priročnikov, ki so izhajali pri Mohorjevi.

FEBRUAR 2007. O življenju z depresijo – boleznijo našega razčlovečenega časa govori v prvi osebi knjiga svobodne novinarko Renate Ažman DEPRA. Predstavili smo jo v Modrem salonu Grand Hotela Union z izjemnim odzivom medijev. Čez dobre pol leta je knjiga v prevodu nekdanjega lektorja za angleščino v Ljubljani Fergusona Smitha izšla v angleščini pri založbi Chipmunkapublishing z briljantnim prispevkom vodilne angleške psihiatrinje Ann Davis. Sledila je tiskovna konferenca, kjer smo predstavili pesniško zbirko za mladino SNEŽROŽA, pesnice Bine Štampe Žmavc. Nadalje zadnjo knjigo trilogije *Molk* pisateljice Mare Cerar Hull PESEM MOLKA ter knjigo Frana Jakliča IZ STARIH PAPIRJEV, ki je izšla ob 70-letnici književnikove smrti. Konec meseca smo predstavili tri obsežnejša dela. Akad. dr. Jože Maček je pripravil znanstveno publikacijo KRANJSKI VERSKI SKLAD. V prevodu Jožeta Stabeja je izšel »verski roman« ZGODBA O KRISTUSU Giovannija Papinija, v prevodu dr. Zmage Kumer pa smo objavili duhovne nagovore Romana Guardinija GOSPOD.

MAREC 2007. Konec meseca smo širši javnosti predstavili dve knjigi. Prvo izpod peresa akad. Saše Vuge DELANJE ROMANA s spremno besedo dr. Helge Glušič ter kratek roman Carlosa Fuentes AURA, ki je izšel v prevodu Barbare Juršič.

APRIL 2007. Mesec je minil v znamenju predstavitve dveh pesniških zbirk. Pripravili smo dopolnjeno pesniško zbirko Neže Maurer OD MENE K TEBI ter knjižni prvenec Vesne Tišler TA TEDEN PIJEM POEZIJO. Svoj knjižni prvenec je predstavil tudi Vinko Grgič. Gostja mohorskega večera v Celjskem domu je bila novinarka, publicistka ter avtorica knjige DEPRA Renata Ažman.

MAJ 2007. V sodelovanju z Društvom za pomoč ljudem z depresijo in anksioznimi motnjami ter Avditorijem Portorož smo gostovali v Gledališču Tartini v Piranu s predstavitvijo knjige Renate Ažman DEPRA. Na redni tiskovni konferenci smo predstavili pesniško zbirko znamenitega profesorja Gregorijanske univerze v Rimu Vladimirja Truhlarja TEMNI KARMIN. V prevodu Draga Bajta je izšel roman o peterburških malih ljudeh Alekseja Remizova SESTRE V KRIŽU. Marija Majda Travnik je prevedla življenjepis kabaretistke, zdaj redovnice, Ise Vermehren NEIZMERNO SRCE, ki ga je napisal in spremno besedo dodal Matthias Wegner. Sledila je tiskovna konferenca s predstavitvijo treh knjižnih del slovenskih avtorjev. Slavko Alojz Toplišek se je predstavil z novo domačijsko povestjo NOVA POT, Jože Rode pa z mladinsko povestjo SKRITI GRAD.

Počitniška spoznanja o človečnosti je zapisal dr. Karel Gržan v knjigi ZA DOBRO(DO)TO.

Letošnjo desetnico, nagrado za otroško in mladinsko literaturo, je prejela **Bina Štampe Žmave** za pesniško zbirko ŽIVA HIŠA. Skozi poosebitve živali, rastlin in predmetov ga pesnica, pisateljica in prevajalka opozarja na majhne in vsakdanje stvari. Odstira mu nežnost, srečo, žalost in strah. V pesniški zbirki je predstavljenih 55 pesmi, ki so snovno-tematsko zelo raznolike, vsako pa spremlja ilustracija Damijana Stepančiča.

JUNIJ 2007. Gostja mohorske matineeje v knjigarni na Nazorjevi 1 v Ljubljani je bila ameriška Slovenka, pisateljica in kulturna delavka Mara Cerar Hull. O njenem delu in njenih razpetostih med domovino in tujino se je ob izidu njene knjige PESEM MOLKA, ki zaključuje trilogijo *Molk*, pogovarjal Matija Remše. V Mariboru nas je gostila Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. Vinko Grgič, avtor potopisnih spominov pomorščaka, je v besedi in z izjemno projekcijo predstavil knjigo POMORŠČAKOV KRUH.

JULIJ 2007. S svojo dejavnostjo Celjska Mohorjeva družba skrbi tudi za človekovo telesno razsežnost. Tako smo se skupaj s Turističnim društvom Solčava podali na šesti pohod po poteh Robanovega Joža v Robanov kot. Avtor PREPROSTIH ZGODB S SOLČAVSKIH PLANIN Joža Vršnik je tudi tokrat privabil številne ljubitelje starožitnosti.

AVGUST 2007. V zadnjih avgustovskih dneh nas je razveselila novica, da je med letošnjimi prejemniki **Veronikine nagrade 2007 tudi pesnik akad. Tone Pavček**, ki je žirijo prepričal z zbirko UJEDANKE, že drugo zbirko, ki je izšla pri naši založbi. Po mnenju žirije je akad. Tone Pavček Veronikino nagrado prejel za svoje pesniško mojstrstvo, gladkost pesniške pisave, za svoj vitalizem, za vero v pesniško besedo in njeno nenadkriljivo lepoto.

SEPTEMBER 2007. Zadnje četrtletje v letu so spet začele izhajati knjige. Med bralce smo pospremili pet knjig: zbornik TOROŠEV SIMPOZIJ V RIMU prinaša prispevke številnih avtorjev, ki so vsak s svojega zornega kota osvetlili življenje in delo goriškega škofa v prelomnih časih Mihaela Toroša, strokovna monografija GRAŠČINA POLHOV GRADEC je delo dveh avtorjev, dr. Antona Ramovša in Davorina Vuge. Z vodnikom za izletnike in planince DOVJE IN MOJSTRANA pa nas dr. Stanko Klinar vabi na dolinske in sredogorske izlete ter visokogorske ture. Enzo Bianchi v knjigi KRŠČANSKA DRUGAČNOST odgovarja na številna vprašanja, ki se nam zastavljajo po 11. septembru 2001. Jože Faganel pa je v monografiji EMA KRŠKA zbral pomembnejše celovite življenjepise svetnice, ki so bili doslej napisani v slovenščini kot izvirniku. Na drugi tiskovni konferenci smo gostili pesnika, misijonarja na Japonskem, Vladimirja Kosa s pesniško zbirko TEMNOGOZDNI AKORDI in predstavili klasično novelo Patricia Süskinda ZGODBA GOSPODA SOMMERJA z ilustracijami Jeana-Jac-uesa Sempéja. Akad. Alojz Rebula pa je predstavil roman OB BABILONSKI REKI, ki v obliki romana spregovori o problemu morišča Slovencev v Rogu.

V VEČEN SPOMIN S. JUSTI DOLHAR

Sosestre

Sestro Justo sta odlikovali globoka vera in velika ljubezen do Jezusa Kristusa, saj je vanj brezmejno zaupala. Pogosto je ponavljala besede iz psalma: »V Gospoda zaupam, ne bom osramočen vekomaj...« In Gospod ji je, kot sama pravi, vedno pomagal, večkrat čudežno. Enako močno zaupanje je imela do Matere Božje Marije, ob njej je bila vedno podobica z napisom: »Mater mea, Fiducia mea«. Umrla je v 96. letu starosti in 78. letu redovniškega življenja 3. nov. 2006 v redovni hiši v Gorici.

Sestra Justa Rozalija Dolhar je bila rojena 12. oktobra 1910 leta v Trstu, v župniji Sv. Ivana kot najmlajša od petih otrok. Otroška leta je Rozika, kot so jo domači imenovali, preživela v domači družini, kjer so gojili krščanske vrednote. V gorečem hrepenjenju, da bi bila vedno blizu Bogu, je že v zgodnji mladosti razmišljala o redovniškem življenju. V srcu je čutila željo, da bi postala karmeličanka. Ker v samostanu na Selu ni bilo prostora, ji je njena teta redovnica svetovala, naj vpraša pri Marijinih sestrah. Tako je 29. maja 1928 vstopila v Družbo Marijinih sester Čudodelne Svetinje v Vincentinumu v Ljubljani. Istega leta je na Veliki šmaren bila sprejeta v noviciat. Naslednje leto na isti praznik je bila preoblečena in dobila redovno ime s. Justa.

Do leta 1938 je ostala v Vincentinumu in opravljala zasebno strežbo pri bolnikih, bila je tudi zakristanka in organistka ter pomagala pri vzgoji novink in pri delu v pisarni. 9. maja 1938 je bila premeščena v Osijek (Hrvaška) v dom sv. Jožefa, kjer je bila ekonom in tajnica. Julija 1947 se je spet vrnila v Vincentinum v Ljubljano. Oktobra leta 1948 je odšla domov v Trst streč težko bolni mami. Mama je po treh tednih umrla. S. Justa so zaradi težkih političnih razmer odsvetovali vrnitev v Ljubljano. Vincentinum je bil nacionaliziran, sestre pregnane iz državnih služb in začelo se je eno najtežjih obdobjev v zgodovini naše Družbe. Vrhovna voditeljica s. Rafaela je s. Justa poslala sporočilo, naj ostane doma in naj se poveže s sestro Angelo Pevec, ki je bila takrat v Gorici v zasebni strežbi bolniku. S. Justa jo je pogosto obiskovala, avgusta 1949 pa sta bili obe povabljeni v službo v goriško semenišče, kjer sta bili v pomoč slovenskim šolskim sestram.

Tu so začetki goriške postojanke Družbe Marijinih sester. Po treh letih dela v semenišču sta najeli stanovanje v ul. Mazzini in se posvetili našemu glavnemu poslanstvu: strežbi bolnikom na domu.

Decembra 1954 je s. Justa s pomočjo brata in sestre ter drugih dobrotnikov, posebej g. Viatorija, kupila za sestrsko skupnost hišo v ul. C. Cantu. Vrhovna

Sestra Justa Dolhar

predstojnica jo je 15. avgusta 1954 imenovala za provincialko italijanske provinc in s tem so bile dane vse pravne možnosti za razvoj postojanke v Gorici. Odprt je bil noviciat. Skupnost je počasi rastla. S. Justa je kupila hišo na Korzu Italija 120, za pravno ureditev je poskrbel msgr. Rudolf Klinec; decembra 1963 so se sestre vanjo vselile in odprle Dom Marije Kraljice, ki lahko sprejme 14 oskrbovank. Sosestre, ki so bile še posebej deležne njene redovne vzgoje, se spominjajo, kako je imela veliko ljubezen do Družbe in jo nevsiljeno posredovala tudi njim. Imela je čut za vzgojo in je materinsko skrbela za svoje sestre tudi pozneje kot predstojnica. Pri njej so vedno našle oporo in razumevanje ter moder nasvet za delo in duhovno življenje. Vzdrževala je tudi pisne stike s sestrami, ki so opravljale svoje poslanstvo drugje.

Bila je duša molitve, vedno je molila, zlasti ko ni mogla več opravljati fizičnega dela, se je posvečala molitvi in prosila božji blagoslov našemu delu.

Gojila je tudi globoko duhovno življenje. Skrbno se je pripravljala na duhovne razgovore. Veliko je brala še posebej knjige z duhovno vsebino, toda ni zanemarjala dogodkov v svetu, saj je redno pebirala dnevni časopis. Bila je zavzeta in zvesta bralka Mohorjevih knjig, s posebnim veseljem jih je priporočala in posredovala tudi drugim. Vedno se je udeleževala različnih slovenskih prireditev v Katoliškem domu, saj je tudi bila zavedna Slovenka. Redno in z veliko pobožnostjo je prisostvovala sv. maši za edinost kristjanov, pa tudi drugače v ta namen veliko molila. Rada je pomagala našim sestrkam v Sloveniji, lazaristom, zlasti misijonarjem, ker zaradi takratnih razmer niso mogli v domovino. Tudi sestre je navajala na skromnost, da bi lahko kaj prihranile in pomagale misijonarjem. Ta dobrosrčnost ji je kar odsevala na obrazu.

Sosestre se spominjajo, kako se jim je sama ponudila, da so se na njej učile delat injekcije. Zelo skrbno jih je tudi pripravljala za strežbo bolnikom. Omogočila je sestram bolničarsko šolo, da bi bile tudi strokovno usposobljene za tovrstno delo. Na njeno prošnjo so sestram pri pripravi na izpite osemletke dobrohotno pomagali slovenski profesorji in učiteljice. Prof. F. Močnik pri matematiki in zgodovini, prof. Lojzka Bratuž je sestram pomagala pri slovenščini, prof. Bratina pri italijanščini, prof. Tušarjeva pri stenografiji. V pomoč so jim bile tudi učiteljica L. Šorli in M. Dolgan.

S. Justa je skoraj 60 let delovala v Gorici. Njenega življenja in duhovne podobe pa ni mogoče tukaj opisati do podrobnosti. Veliko lepega jo je odlikovalo: njena vdanost v božjo voljo, ljubezen do Brezmadežne Čudodelne Svetinje.

Njena podjetnost, dobrodelnost, veselje in potrpežljivost pa tudi vdano prenašanje bolezni in starostne betežnosti nam bodo v zgled in duhovno oporo za naprej.

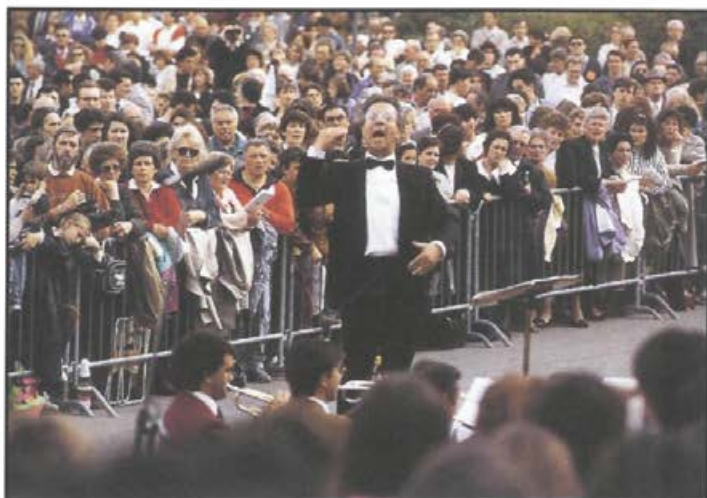
Ob zavesti, da imamo v njej priprošnjico pri Bogu, z velikim veseljem nadaljujemo svoje poslanstvo v Gorici.

STANKO JERICIJO – GLASBENIK, KI GA JE TREBA ŠE ODKRITI

David Bandelj

Na začetku leta smo se Goričani obeh narodnosti poslovili od duhovnika in skladatelja Stanka Jericija, ki je po dolgi boleznini zaspal v Gospodu 25. januarja.

Rodil se je 20. julija 1928 v Avčah nad Kanalom, kjer je preživel otroška leta in obiskoval osnovno šolo. Študij je nadaljeval v malem semenišču v Gorici, kjer se je sploh

G. Stanko Jericij vodi združeni pevski zbor med obiskom Janeza Pavla II. v Gorici (arhiv NG)

začel zanimati za glasbo. Nato je študiral teologijo v Vidmu in Gorici in bil v duhovnika posvečen 2. julija 1951. Mašniško službo je opravljal v Romansu, Škocjanu ob Soči ter Ronkah, dokler se ni leta 1961 vrnil v Gorico kot kaplan za Slovence v cerkvi sv. Ignacija na Travniku, kjer je ostal do svoje smrti.

Svojo glasbeno pot je začel razmeroma pozno, saj je njegov prvi mentor bil njegov sobrat Mirko Filej, ki je odkril Jericijeve glasbene sposobnosti. Nato je študiral klavir pri prof. Ersilii Russian-Santarcangelo in leta 1968 diplomiral na konservatoriju Giuseppa Tartinija v Trstu pod vodstvom prof. Alessandra Costantinidesa. Deset let kasneje (1978) je pri prof. Guidu Pipolu zaključil tudi študij zborovske kompozicije in dirigiranja na konservatoriju Benedetta Marcella v Benetkah. Aktivno glasbeno delovanje je začel kot profesor glasbene vzgoje na nižji srednji šoli Ivana Trinka v Gorici (od 1971 do 1995) in na državnem učiteljskišču Simona Gregorčiča (1971 – 1978). Kot glasbeni pedagog na teh šolah je Jericijo za šolske zборе, ki jih je vodil, tudi komponiral in prirejal ljudske pesmi. Velike uspehe je dosegel z mladinskim zborom šole Ivana Trinka, ki je pod njegovim vodstvom dobil 1. nagrado na meddeželnem tekmovanju otroških in mladinskih zborov v San Donà di Piave leta 1994.

Njegova zborovodska dejavnost je bila vezana v glavnem na dva zbora, saj je v svojem življenju veliko let vodil Mešani pevski zbor Lojze Bratuž in zbor S. Ignazio iz Gorice. Z obema zboroma je dosegel vidne uspehe, prvi se je v našem ambientu začel zanimati za širšo glasbeno produkcijo, od renesanse dalje (naj

omenimo uspešen koncert Gallusovih pesmi, ki ga je imel z zborom Lojze Bra-
tuž ob petstoletnici skladateljeve smrti, ali uspešne projekte z zborom S. Igna-
zio), stalno pa se je tudi zavzemal, da bi bila glasba vezni člen med obema
narodoma, ki živita v Gorici, in to mu je – sodeč po množici ljudi, ki so se zbrali
na njegovem pogrebu – tudi uspelo.

Kot skladatelj je bil Stanko Jericijo razmeroma malo prisoten na koncertnih
odrih. Šele v devetdesetih letih so se začeli domači in tuji izvajalci mlajše gene-
racije (in to se mi zdi zelo zgovorno dejstvo...) zanimati za njegovo delovanje
in izvajati njegova dela. Kljub temu je že prej prišel do nekaterih laskavih priz-
nanj, ki so potrjevala kvaliteto njegovega skladanja, ko je npr. leta 1982 zmagal
na skladateljskem natečaju Zveze slovenske katoliške prosvete (ZSKP) v katego-
riji ženskih zborov s skladbo *Pomlad* (v kategoriji mešanih zborov je s skladbo
Roža, rdeča rožica prejel drugo nagrado), leta 1994 je na natečaju ZSKP za skladbo
na besedilo Franceta Balantiča prejel prvo nagrado (s skladbo *Judežev obup*), leta
2001 pa je na natečaju za skladbo ob tisočletnici Gorice spet zmagal s skladbo
Gorica, vsa bela in spokojna.

Domači in tuji izvajalci (predvsem organisti), komorne skupine, zbori (dobe-
sedno od Milj do Trbiža in nekaj let kasneje tudi v osrednji Sloveniji) so s časom
poprijeli za njegovo delo in se z njim radi soočali. Pred nekaj leti je svoje končno
priznanje Stanko Jericijo dobil s članstvom v Društvu slovenskih skladateljev.

Sam sem se s Stankom Jericijem zelo približal, ko sem pred desetimi leti pisal
maturitetni referat o njem. Čudil sem se mu, da je ustvaril toliko del in se le
minimalno pritoževal nad dejstvom, da jih nihče ne izvaja. Veliko jih je ostalo
v predalih, skrbno shranjenih z lepo pisavo (s svinčnikom!), tako da mu jo so-
dobni skladatelji lahko zavidajo in izvajalci z lahkoto izvajajo kar ob branju iz
rokopisa.

Jericijeva zborovska dela poznamo, nekatera so tudi izšla, prav tako poznamo
nekaj orgelskih in instrumentalnih skladb, o velikih vokalno-instrumentalnih ali
le instrumentalnih delih pa žal ne vemo veliko. Znana je *Missa Sic benedicam*
Te za soliste, zbor in godala, ker je bila izvedena leta 1990. Po mojih osebnih
raziskovanjih je pa večina njegovih vokalno-instrumentalnih del še v rokopisu.
Tako npr. delo z naslovom *Passio et mors Domini nostri Jesu Christi secundum*
Marcum, ki ga je skladatelj namenil solistom, zboru, godalom, trobilom, pavkam
in orglam, nastalo pa je leta 1994 ali *Križev pot* za soliste, zbor, orgle in reci-
tatorja na besedilo Stanka Vuka, ki je eno izmed zgodnejših Jericijevih del, saj
je nastalo leta 1972.

Da bo zadoščeno spominu, naj povem, da se je v mojem spisku o Jericijevih
glasbenih delih znašlo še mnogo večjih vokalno-instrumentalnih skladb, kakor
npr.: *Magnificat*, za soliste, zbor, godalni orkester in orgle (napisan in izvajan
1993. leta), *Te Deum* za soliste, dvojni zbor, instrumente in orgle iz leta 1981,
ki je bil izveden leto kasneje, monumentalni oratorij *Historia hominis* za soliste

zbor in orkester (1989, neizveden), v partituri katerega bodo glasbeniki našli presenetljive sledi avantgardne pisave, ki ji Jericijo ni dosledno sledil, njene vplive pa je vsekakor doživljal, in to močne, saj mu ni bila tuja nobena kompozicijska smer in preizkusil se je domala v vsaki. Omeniti gre še *Stabat Mater* za soliste, zbor in orgle (2001), ki je verjetno eno izmed zadnjih skladateljevih večjih del, ter veliko količino maš za vse priložnosti: poleg že omenjene *Missae Sic benedicam Te* (1989), ki je bila tudi objavljena, poznamo še slovensko mašo *N.N.N.* (namenjeno neznanemu novomašniku) iz leta 1983 (izvedena je bila šest let kasneje na novi maši g. Karla Bolčine), *Missa Corde et animo* (1983) za sopran, zbor in orgle, *Missa Aquileiensis* za zbor in orgle (1992), *Missa In tempore belli* (1991) za soliste, zbor, godalni orkester, pavke in orgle, *Missa Psallam Deo meo* (2001) za moški zbor, ki je bila izvedena in posneta, *Missa In simplicitate cordis*, ki jo je zbor cerkve S. Ignazio izvajal na skladateljevem pogrebu, pa še katera. Velika je tudi njegova simfonična produkcija, ki šteje nekaj simfonij (*Sinfonia breve* iz leta 1986, *Simfonia »Corde et aure inquirens sonum«* iz leta 1990, *Simfonia »quasi flos agrestis«* iz let 1990-1991, *Simfonia št. 4* iz leta 1992), od katerih je bila izvedena le prva. Poleg teh pa najdemo številne simfonične pesnitve, med katerimi je treba poudariti simfonično pesnitev *Berglied* (1992) in rapsodijo na slovenske narodne teme *Se že svita, bo den* iz leta 1995.

To je le del produkcije, ki je bila raziskana do leta 1997, kasnejših podatkov nisem sistematično nabiral. Verjamem pa, da bi bilo potrebno Stanka Jericija na novo oz. spočetka ovrednotiti in omogočiti glasbeni javnosti, da se seznani z njegovim delom in ga končno v celoti obelodani in dà s tem možnost različnim izvajalcem, da ga popeljejo v svet. Upam, da bo 80-letnica njegovega rojstva, ki bo potekala letos, lepa in dobra priložnost za to.

ZAPUSTIL NAS JE ALEKSANDER ŽERJAL

Jože Markuža

Skoraj nepričakovano za prijatelje in znance je odjeknila na Opčinah vest, da je 7. febr. 2007 na svojem domu umrl Aleksander, po domače Sandro, Žerjal. Že nekaj časa je bil srčni bolnik, kljub temu je rad skrbel in obdeloval svoj vrt ob

Aleksander Žerjal

svojem domu na Opčinah, kamor se je preselil po upokojitvi. Njegova življenjska pot se je začela 21. januarja 1926 v Kosoveljah na Krasu, od koder se je družina preselila v Pliskovico in od tam leta 1935 v Trst, najprej na Vrdelo pod univerzo, nato v Borštič pri Sv. Ivanu. Oče Avgust je imel čevljarско delavnico v mestu, mati Amalija Vrabec je skrbela za številno družino, za sedem deklet in tri fante.

Pokojni Sandro je bil tretji otrok, odraščal je pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je bil že mlad delaven na kulturnem, družbenem in pevske področju. Posebej je ljubil zlasti petje in slovensko besedo. Zaposlen je bil na tržaški davkariji, po vojni v pristaniču, dokler ni postal hišnik slovenskih višjih srednjih šol pri Sv. Ivanu in to delo je vestno opravljal do leta 1991, ko se je upokojil. Dijaki in profesorji so ga imeli radi, ker je povsod vlival zaupanje in mir.

Aleksander je ljubil slovensko besedo, svoj narod in njegovo kulturo, pri srcu mu je bila usoda slovenske manjšine. Še posebej je ljubil slovensko pesem in

sodeloval pri raznih posvetnih in cerkvenih pevske zborih, z navdušenjem tudi pri ekumenskem zboru. Bil je odličen pevec, njegov globoki, barviti glas mu je dal prednost, da je bil član komornega zbora, ki ga je vodil Ubald Vrabec; pel je tudi pri Gallusu in pri svetoivanskem zboru Škamperle, ki ga je vodil Fran Venturini, redno je sodeloval pri božičnih in drugih koncertih na koru svetoivanske cerkve, kjer je še pred dvema letoma vodil petje.

Njegov veličastni pogreb v ponedeljek, 12. febr., v openski župnijski cerkvi ob somaševanju devetih duhovnikov, posebej še rodnega brata Viljema, ob petju domačega cerkvenega pevskega zbora in pevcev zbora Gallus iz Trsta, ob soudeležbi številnih vernikov, je dokazal priljubljenost in spoštovanje ter priznanje Aleksandru Žerjalu. Poslovilne besede in pesem so ga spremile na domače pokopališče in v večna bivališča, v katera je trdno veroval; bil je prepričan mož zvestobe, dobrosrčnosti in resnice. Blagoslovljena naj mu bo domača slovenska zemlja.

PO VEČNO PLAČILO JE ODŠLA S. MELITA

Sosestre

Sestra Melita (Rozina) Rajh se je za večno poslovala v Zavodu sv. Družine v Gorici dne 10. februarja 2007 v jutranjih urah.

S. Melita se je rodila 1920 pri Sv. Antonu v Prlekiji v Slovenskih goricah, kjer je preživela svoja otroška in šolska leta. S šestnajstimi leti je vstopila kot kandidatinja k Šolskim sestram v Maribor. Opravila je višjo ekonomsko šolo in bila leta 1940 v Mariboru sprejeta v noviciat. Zaradi vojnih razmer je noviciat nadaljevala v Ljubljani. Po štirih letih je v Marijanišču v Ljubljani Bogu obljubila večno zvestobo. Pot njenega redovnega življenja je bila zelo razgibana. Sama je večkrat rekla:

»V božjih načrtih je bilo, da sem veliko romala iz kraja v kraj«. V duhu pokorščine je šla, kamor so jo predstojniki poslali. Med vojno 1945 je bila bolniška strežnica v vojaški bolnišnici v Mariboru. Že naslednje leto so jo poklicali na nunciato v Beograd, tam je ostala do leta 1952. Sedem mesecev je kot bolniška strežnica pomagala v bolnišnici v Pančevu. Avgusta 1953 so jo poklicali v Rim, kjer je kot bolničarka delala v kliniki Bianca Maria. Od leta 1955 do 1959 je kot hišna pomočnica delala pri belih menihih v Jeruzalemu. Leta 1959 jo odšla v dom študentk v Kairo, kjer je ostala tri leta. Vrhovna predstojnica jo je leta 1962 poklicala v Rim in ji zaupala odgovorno službo vzgojiteljice novink v generalni hiši v Rimu. Kot dobra in zgledna redovnica je vzgojno delo z ljubeznijo opravljala osem let. Leta 1970 se je vrnila k belim menihom v Jeruzalem in ostala celih pet let. Ponovno se je vrnila v Rim, kjer ji je bila dodeljena dolžnost hišne predstojnice na ulici Dei Colli. Po končani predstojniški službi je rada pomagala v skupnosti. (Torvaianica, generalna hiša in Piazza Caprera). Leta 1993 je prišla na pomoč v Tržaško provinco. Nekaj let je bila na podružnici v Kairu v Egiptu, potem pa se je vrnila v Evropo in prišla v Gorico v Zavod sv. Družine. Tu so se njena romanja ustavila. Leta 1997 je zaprosila za prestop v Tržaško provinco, kjer smo jo z veseljem sprejele. V bolezni je rada Bogu darovala svoje trpljenje za nove duhovne poklice. Vse življenje je bila zgled verne, dobre, plemenite redovnice, žena molitve in velikega spoštovanja do duhovnikov in Cerkve.

K večnemu počitku smo jo pospremili 12. februarja. Njen pogreb v Gorici je pokazal, da je bila pok. s. Melita prava duhovna mati, vzgojiteljica in povezovalka med provincami. Poleg sorodnikov in znancev so se pogreba udeležile sestre iz Rima, Ljubljane in Koroške. Naj v Bogu uživa neminljivo srečo, nam pa naj bo priprošnjica utrditve v veri na naši poti podaritve Kristusu, večnemu Kralju.

Sestra Melita Rajh

V SPOMIN SESTRI SILVERIJI GOGALA

Sosestra*S. Silverija Gogala*

Dne 14. junija 2007, na vigilijo praznika Srca Jezusovega, je Gospod prišel po svojo zvesto služabnico s. Silverijo Gogala in jo odpeljal čez prag večnosti.

S. Silverija se je rodila v Kranju dne 2. marca 1915 v dobri krščanski družini. Že v nežni mladosti je v sebi začutila božji klic. Ko je diplomirala na višji gospodinjski šoli, je prosila za sprejem pri Šoslkih sestrah in bila leta 1936 preoblečena v Mariboru. Po noviciatu se je usposobila še za otroško vrtnarico in je najprej delovala v otroškem vrtcu v Varešu. Po večnih obljubah v vojnem letu 1940 ji je pokorščina dodeljevala raznovrstne dolžnosti na najrazličnejših krajih Slovenije in Jugoslavije. Leta 1957 je prišla v Tržaško provinco, da bi vodila gospodinjske tečaje. Poleg drugega je dve leti delovala v begunskem taborišču na Opčinah. Ko so v Števerjanu odprli občinski vrtec, je bila štiri leta odgovorna vzgojiteljica malčkov. Istočasno je

v večernih urah vodila gospodinjske tečaje za dekleta. Tečaje je vodila nadalje še po drugih postojankah, dokler ni bila leta 1982 odposlana v Egipt in tam delovala do smrti.

S. Silverija je bila zgledna redovnica in globokoverna duša, odprta za socialne potrebe. Gospod jo je obdaril z bistrim umom in veselim značajem.

Ko je v zadnjih letih obnemogla, je preživljala svoje dni v molitvi in z rožnim vencem krožila po svetu. Na jagode je nizala vse potrebe Cerkev, Kongregacije, Slovenije, bližnjih in daljnih znancev. Budno je spremljala vsa dogajanja na svetu in jih prepletala v molitev.

Gospod naj ji bo bogat plačnik!

UMRL JE SKLADATELJ CIRIL KREN

»Vedno sem čutil slovensko, to imam v krvi...«

Danijel Devetak

V Buenos Airesu je 4. septembra 2007 umrl skladatelj in zborovodja Ciril Kren, po rodu Bric. Rodil se je namreč 29. septembra 1921 na Plešivem, nedaleč od Gradnikove Medane. Vso svojo glasbeno pot je prehodil v Argentini, kamor je prišel leta 1937. Tam je vodil več slovenskih zborov. Med njegovimi deli, ki so bila vsa posneta v Sloveniji, so: Dekletova molitev, Suita v starem slogu, Medanska uvertura, Simfonična rapsodija in Cantata al mar. Violino je študiral pri Petru Horosanskem, kompozicijo pa pri Luisu Gianneu. Več njegovih simfoničnih del so izvajali tudi Simfoniki argentinskega državnega radia. Samospeve je zlagal za baritonista slovenskega rodu Angela Hrovatina. Poleg simfonične glasbe in samospevov je skladal tudi zborovske in cerkvene pesmi. Bil je član Društva slovenskih skladateljev ter Društva argentinskih skladateljev.

Skladatelj Ciril Kren

Septembra 2006 se je v Novi Gorici udeležil prve konference slovenskih skladateljev iz sveta in Slovenije, ki jo je organiziral Svetovni slovenski kongres. Številnemu občinstvu na koncertnem večeru v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je 13. septembra 2006 povedal: »Vedno sem čutil slovensko, to imam v krvi...« Do zadnjega mu je domovina – in na poseben način Primorska – ostala najdragocenejša svetinja.

Ko je bil star dve leti, se je njegov oče izselil v Argentino zaradi ekonomskih razlogov. Doma so namreč bili koloni in časi so bili res hudi. V pogovoru, ki ga je lani jeseni objavil Novi glas, se je svoje mladosti spominjal takole: »V najlepših letih sem se podil po brajdah, lovil vrabce, delal vse, kar dela mlad fant. V šoli sem bil dober, to moram povedati; drugače bi ne šel naprej. Ko sem bil star deset let, sem opravil že osem razredov.« Zato sta se duhovnik in učitelj domenila, da sta ga poslala v šolo v Gorico.

Obiskoval je pripravnico v Alojzijevišču. V semenišču je nato opravil tri leta nižje gimnazije in eno leto višje. Leta 1937 se je z mamo in sestro tudi sam izselil v Argentino, že leto kasneje je delal v nemškem podjetju Bromberg. V banki je ostal skoraj 50 let, kjer si je nabral veliko izkušenj na področju uvoz-

no-izvozne trgovine s tujino. Ves čas se je udeleževal tudi v slovenskih krogih.

Z glasbo se je začel ukvarjati še zelo mlad. Študiral je skladateljstvo, kupoval knjige in partiture ter pisal. Njegova prva skladba je bila suita, ki so jo leta 1950 izvedli na argentinskem državnem radiu. Pisal je tudi za veliki orkester; rapsodijo je krstno izvedel dirigent Anton Nanut leta 1991 v Trstu. Njegov opus šteje približno petdeset del. V njem se zrcali Kren kot skladatelj s pretehtano izdelano glasbeno govorico.

Pokojni je veliko naredil tudi na zborovskem področju. Najprej je vodil cerkveni prekmurski zbor, potem zbor Slovenske krajine, mladinski zbor v Slovenskem domu. »Nato je Peron zaprl društva, med letoma 1948 in 1957 ni bilo skoraj nič. Ko se je končala prepoved, so ustanovili novo društvo Zarja; sijajni bariton Angel Hrovatin me je povabil, da bi dirigiral še en zbor. Poznal sem dobre glasove, Kraševce in Vipavce, ki sem jih že učil med prepovedjo za zaprtimi vrati v društvu Slovenski dom. Povabil sem jih v društvo in zbor se je povečal do 50 pevcev. Bil je lep, prav lep zbor!«

Po 70 letih v izseljenstvu je še vedno govoril lepo in sočno briško slovenščino. V omenjenem intervjuju je o njej povedal: »Imam jo v krvi, v genih...« Materni jezik je vseskozi gojil z branjem, pa tudi s pisanjem: »Pišem o tem, kar se godi v društvih, kar se je dogajalo v naših primorskih društvih, ki ne obstajajo več. Pišem o glasbi med Slovenci v Argentini, pa tudi kakšno kroniko s koncertov,« je povedal in dodal: »Kakšna beseda mi manjka, pa sežem po slovarju, ker jo hočem najti.«

V VEČNOST JE ODŠEL G. STANKO ŽIVIC

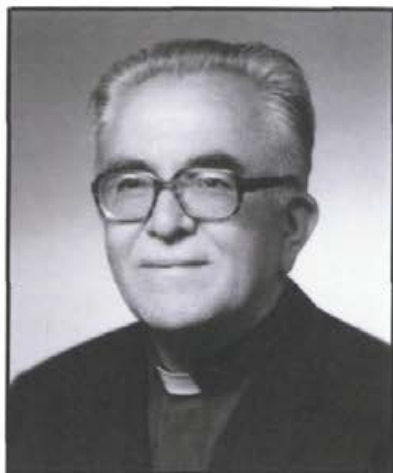
»V pokorščini najdemo globok mir svoje duše«

Igor Gregori

V ponedeljek, 1. oktobra 2007, nas je zapustil salezijanski duhovnik g. Stanko Živic, rodil se je 6. aprila 1920 na Gradišču pri Vipavi. Bog ga je poklical k sebi, da bi ga sprejel v večni objem.

Odslej bo g. Živic počival na pokopališču pri Sv. Ani, kjer so ga pokopali v četrtek, 4. oktobra, po pogrebem obredu, ki je potekal v župnijski cerkvi svetega Janeza Boska. Bogoslužno slovo, pri katerem je bilo veliko število slovenskih vernikov, je potekalo ob somaševanju salezijanskih bratov, škofovega vikarja msgr. Franca Vončine in tržaškega škofa Evgena Ravignanija, ki je v dvojezični homiliji dejal, da se bo pok. g. Živica salezijanska skupnost spominjala »zaradi njegove obzirne in dobrohotne prisotnosti ter po njegovem velikodušnem pastoralnem delovanju.« Škof se v imenu naše tržaške Cerkve zahvaljuje Bogu, da nam ga je podaril vsa ta leta: od leta 1978 do današnjih dni je bil skupaj z nami.« Škof Ravignani se je spomnil pokojnikove preprostosti in dobrote, ki sta izžarevali z njegovega obličja, kot tudi njegove pripravljenosti, da je postal duhovni voditelj mnogim slovenskim vernikom – bodisi v tej župniji kot tudi v oni svetega Vincencija Pavelskega. Bil je cenjen in vsem na razpolago za podelitev zakramenta sprave. »V veri je živel svojo pokorščino in verujte mi, da to ni vedno lahko. Mogoče ni bilo lahko niti zanj, ki je pravil: 'V pokorščini najdemo globok mir svoje duše' in je molil: 'Gospod, pomagaj vsem do take pokorščine, kot jo sedaj jaz čutim v svojem srcu, ker ti veš, Gospod, da brez tebe ničesar ne zmorem'. Ta pokorščina, odločna in pristna, ga je popeljala v razne salezijanske hiše in kot učitelja klasičnih jezikov v liceje v Pordenon in v Mogliano Veneto ter končno v Trst. Njegova naloga je bila, da je skrbel za slovenske vernike, ki jih je ljubil in s tem izkazoval čast svojemu slovenskemu izvoru ter jih spremljal v njih krščanski rasti ob spoštovanju lepih verskih tradicij slovenskega naroda.«

Slovenski in italijanski verniki se g. Živica spominjajo kot izrednega duhovnika, ki jim je znal stati ob strani celih 30 let. Posebno prisrčen bo v srcih vernikov ostal spomin na g. Živica kot izredno nadarjenega in pripravljenega spovednika: med pogrebnim obredom, ki ga je spremljalo petje slovensko-italijanskega pevskega zbora, je bila spovednica cerkve sv. Janeza Boska, kjer je g. Živic običajno spovedoval, odprta: v njej so verniki simbolno prižgali svečo in postavili vanjo spovedno štolo ter mašno knjigo. »Veliko ljudi se je k njemu zatekalo v trenutku stiske in vsem je dajal potrebno tolažbo,« so nam povedali.

G. Stanko Živic

Šest organizacij Slovencev iz Italije, Avstrije in Madžarske je letos prvič pripravilo skupno kulturno prireditev z naslovom »Preko mej«, s katero želijo okrepiti slovenski kulturni prostor in obenem odnose med matico in manjšinami. Prireditve so se zvrstile 10.11. v Ljubljani, 11.11. v Pliberku, 12.11. v Trstu, 2.12. v Mariboru in 3.12. v Monoštru. Programe so pripravili Slovenska prosveta iz Trsta, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zveza slovenskih kulturnih društev iz Gorice, Krščanska kulturna zveza in Slovenska prosvetna zveza iz Celovca ter Zveza Slovencev na Madžarskem ob finančni pomoči Javnega sklada RS. Kot predstavniki zamejcev v Italiji so se, med drugimi, predstavili člani dramskega odseka Prosvetnega društva Štandrež z odlomkom iz predstave Stara garda.

Zborovska in glasbena dejavnost

Zborovska revija Cecilijanka je bila v lanskej sezoni že 48. po vrsti in je potekala 18. in 19. novembra v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Privabila je veliko poslušalcev in s tem potrdila svoj pomen. Posvečena je bila duhovniku in pesniku Simonu Gregorčiču. Sodelovalo je 18 zborov z Goriškega, iz videmske pokrajine, iz Tržaške, Koroške in Slovenije.

Druga pomembna revija pevskih zborov je Primorska poje. Zveza slovenske katoliške prosvete je soorganizator te revije, ki je bila 38. po vrsti in se je začela 2. marca, končala pa 22. aprila. Zveza je poskrbela za organizacijo koncertov, ki so se odvijali 11. marca v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu, 18. marca v občinskem kulturnem centru na Trbižu in v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

Novembra sta se mešana pevska zbora Hrast in F.B. Sedej uspešno udeležila tekmovanja primorskih zborov v Postojni. Mešani pevski zbor Hrast in Mešani pevski zbor Lojze Bratuž sta aprila 2007 nastopala na 20. vsedržavnem tekmovanju Naša pesem in bila nagrajena s srebrno plaketo mesta Maribor.

V organizaciji Zveze pevskih zborov Primorske, Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti in Zveze slovenske katoliške prosvete je potekal 29. maja 2007 v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž zaključni koncert najboljših otroških in mladinskih pevskih zborov Primorske. Nastopil je tudi Opz Veseljaki iz Doberdoba pod vodstvom Lucije Lavrenčič.

Gledališka dejavnost

Že deveto leto zaporedoma je Zveza, v sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž, organizirala niz veseloiger ljubiteljskih gledaliških skupin pod šegavim motom Iskri vi smeh na ustih vseh. Program je obsegal štiri gledališka srečanja. V veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž je uvodno predstavo odigralo Beneško gledališče iz Čedadu komedijo Poletje gre h koncu, dramski prvenec domačina iz Špetra Marca Martiniga v režiji Marjana Bevka. V nedeljo, 28. januarja, pa se je Dramski odsek Prosvetnega društva Štandrež predstavil z najnovejšim odrskim delom Balkanski špijon, delo Dušana Kovačevića v režiji

Jožeta Hrovata. V četrtek, 1. februarja, so se učenci nižje srednje šole iz Doberdoba predstavili z igro Marie Clare Machado Mala čarovnica, ki ni mogla biti zlobna v režiji Emila Aberška ter Božidarja Tabaja. Istega večera je bilo tudi podeljevanje nagrad natečaja Mladi oder, ki ga že vrsto let prireja Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta iz Trsta. Plaketo in cvetlični dar je dobilo dvanajst skupin. Zadnje srečanje sta 4. februarja zaključili znani zamejski kabaretistki Vanka in Tonca oziroma Ingrid Werk in Tatiana Turko.

V sodelovanju z izseljenškim društvom Slovenija v svetu in Prosветnim društvom Štandrež je Zveza priredila gostovanje gledališke skupine Pristava iz Buenos Airesa. Skupina, ki je bila na svoji prvi turneji po Sloveniji in zamejstvu, se je predstavila s komedijo v treh dejanjih španskega avtorja Alejandra Casona Drevesa umirajo stoje v režiji Dominika Oblaka. Predstava se je odvijala 2. oktobra v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu.

Zborovodja Elvira Chiabai (zgoraj na sredini) in Zdravko Klanjšček (spodaj) ob podeljevanju priznanja Kazimir Humar (foto: D. Devetak)

Proslave in priznanja

Vsakoletna proslava ob Dnevu slovenske kulture, ki jo s skupnimi močmi prirejajo naše osrednje organizacije, je letos nosila naslov, povzet po stihu iz Prešernovega Sonetnega venca »... kar se v prsih skriva ...«. Prireditelj je bila najprej 8. februarja v Kulturnem domu v Trstu, nato pa še 11. februarja v Kulturnem domu v Gorici.

Letošnja podelitev priznanja Kazimir Humar je potekala 28. februarja v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž. Dobitnika priznanja, ki ga že tretje leto zapored podeljujejo Kulturni center Lojze Bratuž, Združenje cerkvenih pevskih zborov in Zveza slovenske katoliške prosvete, sta bila goriška zborovodja Elvira

Chiabai in Zdravko Klanjšček. Na slovesnosti so nastopili Otroški pevski zbor iz Štandreža in Moški pevski zbor iz Št mavra.

Letos mineva 70 let od mučeniške smrti Lojzeta Bratuža. Za počastitev te obletnice so Svet slovenskih organizacij, KCLB, Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel, Zveza slovenske katoliške prosvete, Združenje cerkvenih pevskih zborov, Prosvetno društvo Podgora v sodelovanju s Slovensko kulturno gospodarsko zvezo pripravili 23. februarja Dan posvečen Lojzetu Bratužu z naslovom V svetel spomin... Na treh različnih prizoriščih se je zvrstilo troje dogodkov: v dopoldanskih urah na mestnem pokopališču v Gorici ob Bratuževem grobu, popoldne v Podgori in zvečer v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

V letu 2007 smo se spomnili tudi 40-letnice smrti primorskega pesnika Alojza Gradnika. Njegov pesniški opus spada med bistvene sestavine slovenske kulture. Zveza slovenske katoliške prosvete, v sodelovanju z Zvezo kulturnih društev Nova Gorica, Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Prosvetnim društvom Štandrež, je počastila to obletnico s proslavo 30. marca v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Mladi, a že uveljavljeni zamejski skladatelj Patrick Quaggiato je za to priložnost uglasbil Gradnikovo kantato za mešani zbor in orkester. Kantata, sestavljena iz petih pesmi, ali kot jih je skladatelj sam poimenoval »pet briških situacij«, pomembno obeležuje spomin na pesnika. Pri izvedbi kantate in pri ostalem delu programa so sodelovali komorni orkester Glasbenega društva Nova iz Nove Gorice, Mešani pevski zbor »Mi« iz Nove Gorice ter dramska skupina Prosvetnega društva Štandrež. Slavnostni govor je imela Erika Jazbar.

Zveza slovenske katoliške prosvete je sodelovala pri izdaji publikacije Trgovski dom – sto let prisotnosti, za katero je poskrbela slovenska konzulta pri goriški občini.

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž

Kot smo že omenili, je oktobra Mepz Lojze Bratuž pripravil skupaj z zborom iz Sel na Koroškem koncert ob 250 – letnici rojstva Wolfganga Amadeusa Mozarta z njegovo Misso brevis v c-duru. Mesec kasneje so jo ponovili v Škocjanu na Koroškem in na Koroških kulturnih dnevih v Mariboru.

Zbor je potrdil že ustaljeno prisotnost na krajevnih pevskih revijah: zapel je na Cecilijanki, na italijanski različici, posvečeni sv. Ceciliji, na srečanju »Pian – Miniussi« v Gradišču in na reviji Primorska poje.

V mesecu aprilu se je zbor uspešno udeležil vsedravnega tekmovanja Naša pesem v Mariboru in prejel srebrno plaketo. Junija je sodeloval na Koncertu cerkvenih pesmi v štandreški cerkvi in imel celovečerni koncert pri sv. Ivanu v Gorici.

Moški pevski zbor Mirko Filej

Sezono 2006/2007 je zbor Mirko Filej začel z nastopom na slovesnosti odkritja doprsnega kipa pesnika Simona Gregorčiča v goriškem ljudskem vrtu.

Novembra je zbor sodeloval na prazniku sv. Martina v Vipolžah in na reviji Cecilijanka.

Zbor Mirko Filej že vrsto let sodeluje z mešanim zborom iz Kroke. V nedeljo, 17. dec., je zbor pel na njihovem tradicionalnem božičnem koncertu.

V decembru je bila v Števerjanu maša za pokojne pevce zbora Mirko Filej.

26. decembra je zbor sodeloval na božičnem koncertu v goriški stolnici, ki ga vsako leto prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice.

23. februarja je zbor sodeloval pri oblikovanju večera ob 70-letnici smrti Lojzeta Bratuža, najprej s petjem na goriškem pokopališču, nato pa v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

SKPD Mirko Filej

Dne 22. oktobra so člani društva sodelovali kot recitatorji in glasbeniki na srečanju z naslovom Da ne bi pozabili v organizaciji KD Skala iz Garij. V novembru so nastopili kot recitatorji na večeru poezije goriških pesnikov na goriškem gradu, organizator večera je bil krožek Tullio Crali iz Gorice.

Od meseca septembra so člani Oder 90 sodelovali kot sooblikovalci in igralci v trojezični gledališki predstavi Wochein, izvirno delo gospe Lidije Jarc v organizaciji društva MOST. Premiera je bila 21. marca v Kulturnem domu v Gorici, ponovitev dne 28. marca v istem prostoru v sklopu niza KOMIGO.

Dne 16. aprila so društveni recitatorji brali odlomke na predstavitvi nove knjižne izdaje pravljic z naslovom Favole a teatro avtorice Marie Rosarie De Vitis Piemonti, ki je potekalo v goriški državni knjižnici.

Radio Spazio 103 – Slovenski oddelek

Slovenske oddaje na Radiu Spazio 103, ki ima sedež v Vidmu, se neprekinjeno vrstijo že 30 let, saj so se prve poskusne oddaje v slovenščini oglasile 5. decembra 1977.

Sodelavci radia snemajo v goriških studijih v ul. Seminario in jih že teden prej pošiljajo v Videm. Z vodstvom radijske postaje imajo dobre odnose in se o

MePZ Lojze Bratuž v svetoivanski cerkvi in MoPZ Mirko Filej na Cecilijanki 2006 (foto: arhiv NG)

morebitnih težavah prijateljsko pomenijo. Pred kratkim je bil za ravnatelja Radia Spazio 103 imenovan beneški rojak Ezio Gosgnach, ki je tudi odgovorni urednik videmskega tednika *La vita cattolica*. Tako se prvič po dolгих letih lahko pogovorijo z ravnateljem radia v slovenščini, in to jim daje lep občutek, da so na tej radijski postaji bolj doma.

Slovenske oddaje se odvijajo po že ustaljeni razporeditvi. Na sporedu so razmišljanja o vprašanih sodobne družbe, o veri in politiki, radi osvetlijo like pomembnih osebnosti iz sodobne slovenske družbe in tudi iz stare in polpretekle zgodovine. Večkrat kramljajo o odkritjih znanosti in o življenju in pojavih v naravi.

V zvočnih zapisih nudijo sveže posnetke naših kulturnih prireditev, predvsem koncertov in predavanj. Stalno so na sporedu novice iz krščanskega sveta in prebiranje pomembnih člankov, ki v naših časnikih beležijo utrip slovenske narodne skupnosti v Italiji. Veliko oddaj posvečajo glasbi s posebno pozornostjo do zborovske glasbe. Vedno so na sporedu tudi obvestila o prireditvah in raznovrstnih kulturnih dogodkih.

Prosvetno društvo Podgora

V okviru PD Podgora delujeta MePZ Podgora in MoPS Akord pod vodstvom Mirka Špacapana, Otroški pevski zbor Podgora pod vodstvom Katje Bandelli in domača dramska skupina.

Zgoraj omenjene skupine so nastopale na številnih prireditvah in koncertih, in sicer: MePZ Podgora in MoPS Akord sta pela pri predstavitvi pesmarice Moja srčno kri škropite, ki je izšla ob 100-letnici smrti Simona Gregorčiča (17.10.2006), v okviru združenih pevskih zborov pri svečanosti in postavitvi doprsnega kipa pesnika Simona Gregorčiča v Ljudskem vrtu v Gorici (21.10.), na reviji Cecilijanka 2006 v centru Lojze Bratuž v Gorici (19.11.), pri Božičnici v Stolni cerkvi v Gorici (26.12.).

MePZ Podgora je pel ob svečanosti padlim pred spomenikom v Podgori in na pokopališču v Podgori (1.11.), na italijanski reviji, ki je posvečena sv. Ceciliji, zavetnici petja, v cerkvi sv. Ignacija v Gorici (24.11.), pri nedeljski sv. maši v Rojanu pri Trstu, ki jo je Radio Trst A predvajal 17. decembra poslušalcem v živo, na koncertu v stolni cerkvi v Gorici ob praznovanju mestnih zavetnikov sv. Hilarija in Tacijana (17.3.2007), pri bogoslužju v cerkvi na Brestovici v Sloveniji ob 10. obletnici smrti Bogomira Špacapana, ki je umrl na Veliko noč ob orgljanju Bogu v čast (15.4.).

Otroški pevski zbor Podgora v sodelovanju s PD Podgora je pripravil miklavževanje v župnijski dvorani. Večer so otroci popestrili s petjem, glasbo in recitacijami (5.12.).

Društvo Podgora je 26. decembra organiziralo spominsko mašo ob 70. obletnici zastrupitve skladatelja Lojzeta Bratuža. Po maši so bili na sporedu recital pesmi L. Šorli in petje zbora Lojze Bratuž ter nastop glasbene skupine SCGV Emil Komel. Društvo je 23. februarja z drugimi organizacijami priredilo prosla-

vo ob 70. obletnici smrti skladatelja Lojzeta Bratuža. Program so oblikovali MePZ Podgora, MoPS Akord in domača dramska skupina. Najprej je potekalo odkritje spominske plošče na stavbi, kjer je bil 26.12.1936 Bratuž zastrupljen, nato pa je bila na trgu Lojze Bratuž, pred cerkvijo, počastitev njegovega spomina s petjem in priložnostnim recitalom.

Na oljčno nedeljo je bila sv. maša zadušnica v spomin na pokojnega Bogomira Špacapana. Istega dne je društvo organiziralo tretji natečaj zborovskega cerkvenega petja Bogomir Špacapan, ki se je odvijal v domači podgorski cerkvi. Tokrat se je prijavilo 9 zborov, in sicer 2 zamejska in 7 iz Slovenije.

Podgorski zbor je maja pel na prireditvi na trgu pred severno železniško postajo, ki sta jo organizirali goriška in novogoriška občina.

Prosvetno društvo Vrh sv. Mihaela

Osmega decembra 2006 sta otroški in mladinski pevski zbor nastopila na Mali Cecilijanki v Gorici.

Decembra je društvo sodelovalo z vaškim društvom Danica na miklavževanju.

12. decembra pa je priredilo Gregorčičevo proslavo. Recitirala so dekleta mladinske vokalne skupine. Gost večera je bil moški pevski zbor Akord iz Podgore.

Na božično vigilijo so člani društva skupno s skavti organizirali vsakoletno koledovanje po vasi. Raznašali so Betlehemske lučke, obiskali družine in peli božične pesmi, 31. decembra pa so v vaški cerkvi uprizorili prizor Nasmeh.

Prizor iz gledališke predstave Wochein; pevski skupina Akord na Cecilijanki; večer Težka izguba najlajša tegobe na Vrh sv. Mihaela (foto: arhiv NG)

20. januarja 2007 je vokalna skupina nastopila na novoletnem srečanju Slovenske skupnosti v Prečniku. 4. februarja je mladinska vokalna skupina nastopila na reviji Sovodenska poje v Sovodnjah. 1. februarja so otroci in mladinci sodelovali na natečaju Mladi Oder v Gorici. 23. marca se je mladinska vokalna skupina prvič predstavila pred širšim občinstvom na reviji Primorska poje v Ajdovščini.

Za Veliko noč je društvo organiziralo nagrajevanje barvanih pirhov v vaški cerkvi na Vrhu sv. Mihaela.

14. in 15. aprila so priredili 7. dvodnevno tekmovalno in revijalno srečanje Zlata grla, katera je postala znana tudi izven goriškega okolja. Revijalnega dela, ki je bil v soboto, 14. aprila, v Kulturnem domu v Sovodnjah, se je udeležilo 10 otroških in mladinskih zborov. Na tekmovalnem delu 15. aprila v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je sodelovalo 6 zborov: 3 otroški in 3 mladinski. Skupno je bilo okrog 350 otrok.

Mladinska vokalna skupina je 30. avgusta sodelovala na spominski svečanosti ob 60-letnici tragične usmrtitve Andreja Uršiča v Kobaridu.

Praznik frtalje v Rupi (arhiv NG)

Prosvetno društvo Rupa-Peč

MePZ je prvega oktobra nastopal v Mengšu, kamor so ga povabili gasilci iz Mengša. Zbor je tudi sodeloval pri slovesnosti ob odkritju doprsnega kipa Simona Gregorčiča na Verdijevem korzu.

V nedeljo, 12. nov., pa je društvo sodelovalo pri praznovanju zahvalne nedelje v Rupi in organizaciji pokušnje domačih vin in kruha. Pri blagoslovu poljskih pridelkov je pel MePZ.

V novembru je MePZ nastopal na 48. reviji goriških pevskih zborov Cecilijanka. PD je 25. nov. organiziralo srečanje in ogled diapozitiv za izletnike, ki so poleti z društvom obiskali Baltiške države. Fotografije sta predstavila Mario Mucci in Viktor Selva.

V novembru in decembru je PD organiziralo tečaje in delavnice, na katerih so izdelovali adventne venčke in okraske iz slanega testa.

PD je 3. decembra organiziralo enodnevni izlet na božični sejem v Gradec, 5. decembra pa miklavževanje. Nastopali so otroci OPZ Rupa-Peč. Gledališka skupina je zaigrala 5.12. v Kulturnem centru v Gorici prizor Zgodba o Miklavžu v režiji Martine Quaggiato in Arianne Pinna. Zgodbo so istega dne ponovili v Rupi, naslednji dan pa v Gabrjah, na sedežu KD Skala.

OPZ je 10. dec. nastopil na Mali Cecilijanki, MePZ pa je 10.12. nastopil na božičnem koncertu v Sesljanu.

MePZ je sodeloval na reviji Sovodenjska poje, ki je potekala 4. februarja 2007 in na prazniku sv. Valentina v Št mavru. 28. februarja so se člani zbora v Kulturnem centru Lojze Bratuž spomnili dolgoletnega zborovodje Zdravka Klanjščka, ki je bil s priznanjem Kazimir Humar eden izmed najgrajenih. Zbor mu je zapel pesem, ki jo je sam napisal ob 50-letnici zbora Rupa-Peč. Ob tej priložnosti so ga obdarili in se mu prisrčno zahvalili za dolgoletno neutrudno delo.

Predšolska priprava, ki jo organizira društvo Jadro (arhiv NG).

MePZ je 3. marca nastopil na reviji Primorska poje v Prosvetnem domu na Opčinah. 21. in 28. marca so v Rupi potekali tečaji velikonočnih ročnih del, v aprilu pa je društvo organiziralo barvanje pirhov za otroke iz Rupe in Peči.

Društvo je 13. aprila organiziralo v cerkvi sv. Marka v Rupi koncert Glasbeni trenutki v pomladanskem večeru. Nastopili so OPZ in MePZ Rupa-Peč, solopevka Mirjam Pahor ter organist Mirko Butkovič.

MePZ in OPZ sta sodelovala tudi pri raznih vaških prireditvah, kot na primer 25.4. in 1.11. v počastitev padlih pri spomenikih v Rupi in na Peči.

Konec aprila in prvega maja je društvo pripravilo tradicionalni Praznik fitalje z bogatim kulturnim in zabavnim programom. Nastopili so otroški in odrasli zbori, folklorna skupina iz Škofje Loke in dramska skupina iz Štandreža z veseloigro Čudna bolezen. Na prvomajski prireditvi je spregovorila goriška pokrajinska odbornica Mara Černic.

Zbor Rupa-Peč je pel na koncertu cerkvenih pesmi v štandreški cerkvi.

V avgustu je društvo organiziralo večdnevni izlet na otok Ponza.

Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Jadro

Tudi v sezoni 2006/7 je društveno delovanje segalo na kulturno, pevsko in rekreacijsko področje.

V avgustu in septembru je potekala tradicionalna dvotedenska poletna predšolska priprava za osnovnošolske otroke z obiskom čarodeja. Društvo je organiziralo nadaljevalni tečaj izdelovanja kartonastih škatel in poskrbelo za novembrsko običajno sv. mašo v Trziču za rajne člane s petjem ženskega zbora iz Ronk. V Doberdobu so člani društva praznovali martinovanje.

Decembra je potekalo v Tržiču s sodelovanjem novogoriškega čarodeja Satur-na tradicionalno miklavževanje v veliki dvorani Kinemaxa. 9. decembra so člani društva sodelovali z občino San Canzian ob Soči pri njihovem srečanju s skupnostjo iz Divače. Leto so zaključili z dvema razstavama čipk: prvič pod občinskim šotorom in nato na sedežu društva ob vaškem praznovanju sv. Štefana.

Med letom so se izkazali z različnimi pobudami in sodelovali: z občinsko upravo v Ronkah, s sorodnimi društvi Tržič in Ženskim pevskim zborom iz Ronk, z župnijo sv. Lovrenca in z društvi iz Opatjega sela in iz Mirna. Vzdrževali so tudi dobre stike z raznimi sosednjimi društvi in z Javnim kulturnim središčem v Ronkah. Poleg tega so v novembru in decembru vzpostavili stike z društvi občine Komen.

Pevski večeri so bili raznoliki. Najprej božični koncert v cerkvi sv. Lovrenca. V sklopu koncertov Nativitas sta peli dve znani tržaški skupini (zbor Jacobus Gallus in orkester GM Synthesis 4 iz Trsta). Na dnevu slovenske kulture pa so peli Mladinski zbor Mali muzikanti iz Romjana, MePZ Starši Ensamble iz Ronk in Andrejka Možina. Igor Zobin pa je igral ob prvi predstavitvi slovenske poezije in pesnikov v Tržiču v sklopu mednarodne pesniške delavnice »Absolute poetry«.

V februarju je predaval na sedežu društva P. Orlando iz Jamelj o simbologiji ikon in o njihovi izdelavi. V naslednjih mesecih je društvo, skupaj z društvom SKRŠD Tržič, uresničilo kar nekaj projektov, kot sta Prešernova proslava v občinskem gledališču in že omenjeni prvi zamejski pesniški natečaj v Laškem, posvečen Bernardki Radetič. Zvrstilo se je še več pomembnih pobud, s katerimi je društvo praznovalo svojo 20-letno delovanje v Laškem.

Prosvetno društvo Štandrež

Pri Prosvetnem društvu Štandrež posvečajo posebno pozornost zborovski in dramski dejavnosti. Prirejajo tradicionalne krajevne praznike, proslave in likovne ter druge razstave. Sodelujejo z domačo osnovno šolo, rajonskim svetom in župnijo pri organizaciji skupnih pobud. Zavzetni so za širše prireditve v okviru ZSKP in za čezmejno sodelovanje. Skrbijo za družabna srečanja in izlete.

Mešani pevski zbor, ki ga vodi David Bandelj, je pridno vabil in večkrat uspešno nastopal na domačih prireditvah, na Cecilijanki in na Primorski poje. Sodeloval je na koncertih cerkvenih pesmi v štandreški cerkvi junija 2007. Štandreški pevci so peli pri odkritju Gregorčičevega spomenika v goriškem ljudskem vrtu. Na društvenih prireditvah je sodeloval tudi štandreški otroški zbor, ki ga vodi Alessandra Schettino. Zbor je oktobra slovesno praznoval 50-letnico delovanja.

Člani dramske skupine so januarja premierno uprizorili tragikomedijo Dušana Kovačevića Balkanski špijon v režiji Jožeta Hrovata. Premiera je bila v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu 20. januarja 2007. Delo so ponovili v Štandrežu (21.1.), Gorici (28.1.), Mačkoljah (4.2.), Ospu (24.2.), Vrbju (25.2.), Novi Gorici (11.3.), Vipavi (16.3.), Desklah (14.3.), Mavhinjah (17.6.) in Šem-

polaju (21.7.). V začetku junija so se člani dramske skupine predstavili z novo premiero vedre igre *Gremo v teater*, ki jo je režiral Janez Starina. Z odlomki iz *Stare garde* je štandreška skupina nastopila na skupni prireditvi slovenskih organizacij iz Avstrije, Italije in Madžarske Preko mej v Ljubljani (10.11.), Pliberku, Trstu, Mariboru in Monoštru (3.12.). Uprizarjali so tudi druge igre, in sicer: *Čudna bolezen*, *Kdo je zadnji...?*, *Hamlet v sosednji vasi* in *Stara garda*. Od meseca oktobra do januarja se je v župnijski dvorani zvrstilo pet gledaliških predstav v okviru vsakoletnega gledališkega abonmaja.

Dramska skupina Štandrež: Balkanski špijon (arhiv NG)

Društvo je 24. novembra v sodelovanju z osnovno šolo Fran Erjavec pripravilo Gregorčičevo proslavo, februarja pa Prešernovo v župnijski dvorani v Štandrežu. Ob 40. obletnici smrti pesnika Alojza Gradnika so štandreški recitatorji sodelovali na proslavi v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, ki je bila 30. marca. V mesecu maju in juniju je društvo pripravilo Praznik špargljev, ki se je začel z razstavo ročnega orodja za obdelavo lesa, septembra pa je organiziralo večdnevni izlet v Srbijo.

Na 7. zamejskem festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah je Marko Brajnik prejel prvo nagrado za stransko vlogo v igri *Balkanski špijon*. Federica Bello in Marta Bizjak pa sta v okviru Linhartovih srečanj Severne Primorske prejeli nagrado za najboljše vloge v igri *Balkanski špijon*.

Slovensko katoliško prosvetno društvo Hrast

Delovanje društva Hrast sloni na dejavnostih, ki zaobjamejo zborovsko, otroško-mladinsko dejavnost in kulturne prireditve v domačem prostoru.

Mešani pevski zbor Hrast, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, je imel pestro in uspešno dejavnost. V septembru 2006 je nastopil v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici ob konferenci slovenskih glasbenikov iz Slovenije in iz drugih držav. Zbor je konec septembra imel dvodnevni nastop v Teramu na reviji *Rassegna polifonica*. Prve dni oktobra se je zbor udeležil dobrodelnega večera na Vrhu sv. Mihaela. V istem mesecu je pel na proslavi 50-letnice krvodajalske sekcije v Trziču. V štandreški cerkvi je doberdopski zbor oblikoval božični koncert skupaj z mešanim zborom F.B. Sedej iz Števerjana. Zbor Hrast je zaključil vsakoletno zborovsko revijo *Cecilijanko* v Kulturnem centru Lojze Bratuž in pel na reviji *Primorska poje v*

MePZ Hrast v Teramu (arhiv NG)

Vipavi. Vrhunec sezone je bil za zbor nastop na tekmovanju v Postojni v mesecu novembru, kjer je osvojil zlato plaketo mesta Postojna in kjer je dirigent Hilarij Lavrenčič prejel posebno priznanje za najboljši program. Zbor se je uveljavil tudi na tekmovanju v Mariboru. Na povabilo društva Igo Gruden je 16. aprila zbor Hrast nastopil v Nabrežini.

Pri otroški-mladinski dejavnosti je društvo priredilo vsakoletno miklavževanje z igrico Na prvi zvezdici se pripelje sv. Miklavž avtorice Franke Ferletič ob 10-letnici njene smrti in v režiji Mateje Černic. Skupina je bila nagrajena na natečaju Mladi oder.

Otroški zbor Veseljaki, ki ga vodi Lucija Lavrenčič, je pel na tradicionalnih revijah Cecilijanka in Zlata grla. Sodeloval je tudi na nastopu najboljših primorskih otroških in mladinskih zborov v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici maja 2007.

Društvo je s sodelovanjem Planinskega društva iz Gorice in italijanskim CAI-em organiziralo skupaj s centrom Lojze Bratuž večer na gorniško tematiko. Povabili so svetovno znana alpinista Nives Meroi in Romana Beneta, ki sta uspešno opravila vzpon na K2 in s tem osvojila že deveti osematisočak.

Prav tako v sodelovanju s pihalnim orkestrom Kras iz Doberdoba je društvo priredilo zanimiv kulturni večer v režiji Andreja Černica: povezava domačega okolja v zgodovini, naravi in glasbi.

Zbor Hrast je v začetku septembra sodeloval na zborovskem večeru v baziliki sv. Evfemije v Gradežu, ki je bil posvečen skladatelju Stanku Jericiju. Od 13. do 16. septembra se je udeležil mednarodnega tekmovanja v rojstnem kraju skladatelja Stevana Mokranjca v Negotinu v Srbiji, kjer je dosegel odlično drugo mesto.

Kulturno društvo Sabotin

Kulturno delovanje v Št mavru je bilo pestro. Organizirali so vsakoletne prireditve ter praznike, in sicer miklavževanje, martinovanje ter dvanajsti natečaj Jaslice pri nas doma s projekcijo filma, diapozitivov in razstavo slik ogledanih jaslic. Ob praznovanju sv. Valentina je bila na ogled razstava slikarja Hijacinta Jusse. Nastopil je tudi mešani pevski zbor Rupa-Peč. V nedeljo so bili tradicionalna šagra, sveta maša in nastop Pihalnega orkestra iz Goriških Brd. V sodelo-

vanju s krajevnim svetom in domačo župnijo je tudi lansko leto potekalo dnevno praznovanje ob 17. pohodu na Sabotin, in sicer odprtje razstave, po hod in sveta maša na vrhu Sabotina. Društvo je sodelovalo ob praznovanju sv. Ane v Pevmi, pri poučno rekreativnih pohodih na Sabotin osnovnošolcev iz Pevme in višješolcev iz Gorice. Že vrsto let sodeluje tudi s Centrom za arheološke in zgodovinske raziskave na Goriškem. Decembra je bilo v soorganizaciji s Krajevnim svetom in župnijo Božično srečanje v cerkvi v Pevmi z nastopom zborov Ipavska in Jacobus Gallus.

Rusi na ves gas se je imenoval pustni alegorični voz, s katerim so se Štmavrci in prijatelji iz sosednjih vasi udeležili nekaterih sprevodov v naši deželi in poleg odličnih prvih in drugih mest prejeli tudi prehodni pokrajinski pokal.

Društvo je sodelovalo pri pobudi Naj, naj, naj maj, pri maši na Sabotinu, ki jo je organizirala Concordia et pax, pri organizaciji pobude Valentinov poljub v kasarni na Sabotinu, pri odprtju razstave v kasarni na Sabotinu z naslovom Okolje in srednji vek na Sabotinu, pri prvem kolesarskem vzponu na Sabotin, pri čiščenju Pevmice z društvom Čarnik. Društvo je še sodelovalo pri odprtju razstave fosilov in ostankov fresk cerkvice sv. Valentina, ki je bila na ogled v cerkvi v Štmavru, ter je organiziralo enodnevni izlet po Slovenski Istri.

Mladinska gledališka skupina je ob miklavževanju predstavila igrico Forum.

Moški pevski zbor Štmaver je pod vodstvom Nadje Kovic pel na revijah Cecilijanka, Primorska poje, na Mednarodnem koncertu učiteljskih pevskih zborov v Trzinu v Sloveniji, pri spomeniku padlim v Pevmi, v domu za ostarele v

*MoPZ Sabotin med nastopom v KCLB (zgoraj);
Dramska skupina F.B. Sedej iz Števerjana pri uprizoritvi Ti iz oči
ljubezen je sijala, delo o umetniškem ustvarjanju Lojzeta Bratuža,
ki ga je napisala in režirala Jasmin Kovic.*

Foglianu, na večeru, ko so Solkanci predali Betlehensko luč naši skupnosti na kmečkem mejnem prehodu Grad Štmaver in na vseh že prej omenjenih kulturnih prireditvah v vasi. V aprilu so pevci moškega zbora in nekateri člani društva šli na dvodnevni izlet v Belo krajino, kjer je zbor s petjem sodeloval pri sveti maši in se predstavil s krajšim koncertom.

Otroški pevski zbor je nastopil na reviji Mala Cecilijanka in na raznih prireditvah v vasi.

Slovensko katoliško prosvetno društvo Frančišek B. Sedej

Jesenska sezona se je za mešani pevski zbor F.B. Sedej začela na Martinovo z nastopom v Šmartnem. Števerjanski pevci so nato sodelovali na odkritju spomenika Simonu Gregorčiču v Gorici. V novembru je zbor pel na Cecilijanki v Gorici in sodeloval na 3. tekmovanju primorskih pevskih zborov in pevskih skupin v Postojni, kjer si je prislužil srebrno priznanje. V štandreški cerkvi sta zbora F.B. Sedej in Hrast oblikovala celovečerni koncert božičnih pesmi. 26. decembra je zbor sodeloval v stolni cerkvi v Gorici, na božičnici, ki jo vsako leto organizira Združenje cerkvenih pevskih zborov. Z božičnimi melodijami se je mešani zbor predstavil tudi na Črnem Vrhu pri Podbonescu v Benečiji. Društvo Vesna iz Sv. Križa je povabilo števerjanske pevce na Prešernovo proslavo, ki je bila 25. februarja 2007. Mešani pevski zbor je v mesecu marcu snemal v Sedejevem domu za radijsko oddajo Koncert iz naših krajev v izvedbi prvega programa Radio Slovenija. Za slovensko televizijo pa je za isto oddajo snemal v juniju. V Cerknem se je meseca marca udeležil revije Primorska poje, prvega aprila pa natečaja cerkvenega zborovskega petja Bogomir Špacapan v podgorski cerkvi.

Otroško-mladinski zbor je sodeloval pri raznih prireditvah v domačem krogu, pel na Mali Cecilijanki in 14. aprila se udeležil pevske revije Zlata grla. Otroci so sprejeli Miklavža z lutkovno predstavo.

Mešani zbor F.B. Sedej in dramska družina sta pripravila odrski prikaz življenja in tragične smrti skladatelja Lojzeta Bratuža, kateremu je črna fašistična roka mnogo prežgodaj iztrgala iz rok plodovito skladateljsko pero. Spominska predstava je bila v Sedejevem domu 20. aprila 2007.

Zelo aktiven je bil tudi mladinski krožek, ki je izvedel več pobud. Decembra je po vasi organiziral baklado in ogled jaslic osnovnošolskih otrok, ki so sodelovali na natečaju Moje jaslice. Prve dni januarja 2007 pa je pripravil božično predstavo Luč božične noči. V pustnem času pa so se mladinci podali na pustno povorko.

SKPD F.B. Sedej izdaja vsake tri mesece društveno glasilo Števerjanski vestnik. V oktobru 2006 je gostilo gledališko skupino iz Šentprimoža, ki je sodelovala na Koroških kulturnih dnevih na Primorskem.

Največ organizacijskega napora pa je društvo vložilo v organizacijo 37. Festivala narodno-zabavne glasbe, ki je potekal med borovci od 6. do 8. julija 2007. Na festivalu je požel največ uspeha ansambel Cvet iz Radeč.

SLOVENSKA PROSVETA IN KULTURNA DEJAVNOST NA TRŽAŠKEM (2006/2007)

Nadia Roncelli

DSI

V Društvu slovenskih izobražencev se je v pretekli sezoni zvrstilo osemindeset dobro obiskanih in pestrih večerov. Sezona se je pričela 2. oktobra s praznovanjem jubileja dveh zamejskih umetnikov, sedemdesetletnice Aleksija Pregarca in petinšestdesetletnice Edija Žerjale, ter predstavitvijo umetniške mape z

grafikami Edija Žerjale in s pesmimi Aleksija Pregarca, ki je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi. Ob dveh umetnikih so pri večeru sodelovali še likovna kritičarka Magda Jevnikar, predstavnik založbe Goriška Mohorjeva Marko Tavčar ter bas baritonist Damjan Locatelli ob klavirski spremljavi Tamare Ražem. Sezona DSI pa se je zaključila 2. julija s predavanjem prof. Edvilija Gardine z naslovom *Obred radosti in smrti v poznosrednjeveškem slikarstvu – monumentalni prizori na poslikanih stenah malih cerkvic v Istri*.

Redna ponedeljkova srečanja v DSI privabljajo vsakič veliko obiskovalcev, saj je njihova vsebina raznolika, tematike zanimive, vabljeni so gostje, ki predavajo z različnih področij: zgodovine, leposlovja, filozofije, religije, sociologije itd. Organizatorji si prizadevajo, da je sezona čimbolj pestra, tako da lahko s predavanji zadovoljijo čim večji krog obiskovalcev, da se obeležijo pomembne obletnice in da je govor tudi o aktualnih tematikah; tako je npr. ob 100-letnici rojstva velikana slovenske psihe Antona Trstenjaka Edi Kovač predaval na temo »Nenavadni Trstenjak«. Novembra je bil v Društvu diskusijski večer z naslovom »Kako ohraniti slovensko šolo v mestnem jedru«, pri tem je sodeloval ravnatelj Marijan Kravos. Ob podelitvi priznanja Republike Slovenije borcu za manjšinske pravice Gustavu Burattiju sta decembra o njem pričevala Samo Pahor in Boris Pahor. Februarja sta o evropskem letu enakih možnosti govorili Renata Brovedani, predsednica deželne komisije za enake možnosti, in podpredsednica, goriška

Zorko Simčič gost ponedeljkovega večera DSI 21. maja. Na sliki skupaj s prof. Marijo Cendo in Francetom Pibernikom.

pokrajinska odbornica Mara Černic. Slovenski evroposlanec Lojze Peterle je maja bil gost Društva v okviru evroprojekta »Od Bruslja do skupne Evrope vseh občanov in občank«. Slovenski evroparlamentarec je govoril o svojih bogatih izkušnjah v evropskem parlamentu, v katerem je član številnih komisij, predvsem pa je podpredsednik Evropske Ljudske stranke. Kot pripravo na velikonočne praznike je Društvo pripravilo srečanje z župnikom pri sv. Marku v Kopru Alojzom Kržišnikom, ki je govoril o skrivnosti Velike noči, istočasno pa je bilo tudi odprtje razstave akcije Umetniki za Karitas. O pobudi sta spregovorili Anamarija Stibilj Šajin in Jožica Ličen. Aprila je bila v Društvu predstava Jureta Ivanušiča »Od tišine do glasbe«. Dramski igralec in pianist je s pomočjo svojih igralskih veščin in glasbene virtuoznosti gledalce popeljal skozi zgodovinski razvoj glasbe in je vodil občinstvo od kamene dobe do današnjih dni. Maja je bil v Društvu lep literarni večer, ko so na njem počastili pisatelja Zorka Simčiča ob njegovi 85-letnici. Jubilant je v Društvu spregovoril o svojih treh Trstih: o prvem povojnem do odhoda v Argentino, o Trstu, ki ga je doživljal kot emigrant v Argentini, in o Trstu, s katerim intenzivno živi od povratka v domovino leta 1990, saj pravi, da je knjiga člankov in razprav, ki je izšla pri Družini, skoraj v celoti »tržaška«. Avtorja sta predstavila urednik prof. France Pibernik in avtorica spremne besede Rimskih zgodb prof. Marija Cenda.

Društvo je pripravilo večer tudi v sodelovanju s Slovenskim klubom: ob izidu knjige »Trg Oberdan« sta priredila srečanje s pisateljem Borisom Pahorjem. V sodelovanju s Krožkom za družbena vprašanja »Virgil Šček« je Društvo organiziralo večer z naslovom »Nujnost in upravičenost zajamčenega zastopstva« ob izidu knjige odv. Andreja Berdona *La rappresentanza politica degli Sloveni in Italia* v nizu »belih priročnikov«. Sodelovali so Rafko Dolhar, Ivo Jevnikar in avtor. Skupaj s Knjižnico Dušana Černeta je Društvo priredilo predstavitev knjige »Partija in tigrovci. Medvojna in povojna usoda nekaterih vodilnih tigrovcev« avtorice Tatjane Rejec iz Ljubljane in študije zgodovinarja dr. Bojana Godeše iz Ljubljane »Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno«. Junija sta skupaj gostovala angleškega zgodovinarja dr. Sebastiana Ritchiea, ki je predstavil svojo knjigo *Our Man in Yugoslavia* (Naš človek v Jugoslaviji), delo o britanskih obveščevalnih službah med vojno. Avtorja je predstavil John Earle, razgovor pa je vodil Ivo Jevnikar. Černetova Knjižnica in DSI sta organizirala okroglo mizo z naslovom »Tajni dokumenti o Osimskih sporazumih«. Ob izidu že drugega zbornika Arhivskega društva Slovenije *Viri o nastajanju Osimskih sporazumov* so spregovorili zgodovinarji prof. dr. Božo Repe, avtorica in urednica obeh zajetnih zvezkov dr. Viljenka Škorjanec in urednik Virov dr. France M. Dolinar.

Razstave

Slovenska prosveta je v okviru tradicionalnih Koroških dnevov na Primorskem priredila likovno razstavo koroške slikarke Tanje Prušnik. Otvoritev je bila na ponedeljkovem srečanju DSI 2. oktobra.

Četrtega decembra so v Peterlinovi dvorani odprli razstavo vojaškega muzeja o osamosvojitvi Slovenije. Na odprtju sta nastopila načelnik muzeja dr. Tomaž Kladnik in nadporočnik Albin. Prisoten je bil obrambni minister Karel Erjavec. Aprila so v dvorani razstavljali slikarji, ki so sodelovali pri akciji Umetniki za Karitas; to so dela, ki so nastala na likovni koloniji za dobrodelne namene; o pobudi sta spregovorili Anamarija Stibilj Šajin in Jožica Ličen (glej DSI).

Sedmega maja so v Peterlinovi dvorani predstavili najnovejšo knjigo Alice Zen »La religione a Trieste«, o kateri je govoril Dušan Jakomin. Na večeru so odprli tudi razstavo bogatega slikovnega gradiva, objavljenega v knjigi.

Draga 2007

Študijski dnevi Draga so tradicionalna pozno-poletna prireditev na Tržaškem, ki jo organizira Društvo slovenskih izobražencev. Dvainštirideseti študijski dnevi so potekali v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od petka, 31. avgusta, do nedelje, 2. septembra. Otvoritveno srečanje je potekalo v obliki okrogle mize, ki so jo oblikovali Darka Zvonar,

Sv. maša na 42. Dragi je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

Anton Rupnik in Peter Brumen. Šlo je za pogled treh matičnih Slovencev na našo zamejsko stvarnost, saj je bil naslov okrogle mize MANJŠINA V OČEH OPAZOVALCEV. V soboto je prišlo do spremembe napovedanega programa. Namesto predavanja prof. Igorja Grdine o slovenskem jeziku je bila okrogla miza PRIMORSKA LETA 1947 – OB ŠESTDESETLETNICI PRIKLJUČITVE, na kateri so nastopili Tamara Griesser Pečar, France Kralj, Egon Pelikan in Renato Podberšič. V nedeljo zjutraj je prof. Robert Petkovšek imel predavanje z naslovom KRŠČANSTVO V DIALOGU S SODOBNO MISLIJO: KAJ LAHKO KRŠČANSTVO PONUDI SODOBNEMU SVETU? Drago pa je v nedeljo popoldne zaključil prof. Tine Hribar s predavanjem STANJE DUHA NA SLOVENSKEM (Ob 300. številki Nove revije). V nedeljo zjutraj je bila na prireditvenem prostoru maša, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Na Dragi je bila vseskozi prodajna razstava knjig. Ob izidu romana Ob babilonski reki je skupina argentinskih Slovencev podelila Alojzu Rebuli priznanje.

Mladika

Revija Mladika je v pretekli sezoni praznovala pomemben jubilej, saj je slavila svoj petdeseti rojstni dan. Revija je začela izhajati v Trstu leta 1957. Takrat se je v skupini krščansko usmerjenih intelektualcev porodila zamisel, da bi po puščobi, ki jo je pustil za sabo fašizem, izdali revijo, ki bi objavljala literarne prispevke zamejskih avtorjev in spremljala kulturno življenje tako v ožji domovini kot v zamejstvu in zdomstvu. Veliko je bilo vloženega truda, veliko sodelavcev: v krog Mladikinih sodelavcev so sčasom stopili pesnik Vladimir Kos, pisatelj Alojz Rebula, profesor Martin Jevnikar, pesnik Lev Detela, Zora Tavčar, Milena Merlak, jezikoslovec Pavle Merku in drugi. Revijo je od ustanovitve do leta 1976 vodil prof. Jože Peterlin; zdaj pa je glavni in odgovorni urednik Marij Maver. Ob tej obletnici je Slovenska prosveta dala posebno pobudo, in sicer pripravo bibliografskega kazala vseh letnikov revije; v kazalu, ki ga je pripravila Magdalena Pahor in bo v kratkem izšlo, so popisani vsi članki revije in njihovi avtorji.

Ob praznovanju svoje petdesetletnice je Mladika poskrbela za spremembo svojega videza; zunanja in notranja grafična podoba sta se spremenili, čeprav je format ostal isti, in to že od same ustanovitve. V reviji so objavljene nekatere stalne rubrike (Antena, Ocene, Pod črto, Roman v nadaljevanjih), nagrajena dela na revijinem literarnem natečaju, mladinski list Rast, istočasno pa nastajajo tudi nove rubrike (zgodovinski drobci Lide Turk, Manj znane sestavine Hitlerjeve politike Angelosa Baša, intervjuji z avtorji novih knjig).

Revija redno razpisuje nagradni literarni natečaj za prozo in poezijo, v pretekli sezoni že petintridesetič. Nagrajevanje je tudi leta 2007 bilo na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev 12. februarja. Literarna komisija, ki jo sestavljajo pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver, je prejela za leto 2007 v branje in oceno 54 prispevkov v prozi in 68 ciklusov pesmi. O prejetih prispevkih je tako odločila: prvo nagrado je prejela novela Vlak št. 4213, katere avtorica je Mateja Gomboc iz Ljubljane; druga nagrada je šla Mariji Šedivy iz Gornje Radgone za novelo Kako se ti zdi, tretja nagrada pa Jožetu Klančniku iz Ljubljane za novelo Pojoči konji. Prvo nagrado za poezijo je komisija podelila Marici Škorjanec Kosterca iz Ljubljane za cikel pesmi O tem ne bomo govorili. Drugo nagrado je prejel cikel Milenka Straška iz Celja, ki je prispel pod psevdonimom Dren. Tretja nagrada je šla Heleni Ogorelec iz Trzina za cikel pesmi, ki je prišel pod psevdonimom Jesenski list.

Pri založbi Mladika je v pretekli sezoni izšlo kar nekaj zanimivih naslovov. Svoja dela ponuja založba v slovenskih in italijanskih knjigarnah naše dežele, v Sloveniji, posebej z novostmi pa je prisotna na knjižnem sejmu v Ljubljani konec novembra, na katerem se predstavi skupaj z založbama ZTT in Zadrugo Novi Matajur pod skupnim naslovom Slovenska knjiga v Italiji. Knjižni program v

sezoni 2006/07 zajema devetnajst naslovov. Štiri knjige so sicer izšle v sodelovanju s Krožkom za družbena vprašanja »Virgil Šček« in o teh poročamo spodaj (Glej Virgil Šček). RIMSKE ZGODBE je naslov zbirke novel zdomskega pisatelja Zorka Simčiča, ki so izšle ob pisateljevi petinosemdesetletnici. Delo je izšlo tudi v italijanskem prevodu Aleksandre Foraus z naslovom RACCONTI ROMANI. Bruno Volpi Lisjak je avtor zbirke črtic o morju VONJ PO MORJU s podnaslovom Smešne, resnične pripovedi slovenskih ribičev. Ob stoletnici smrti goriškega slavčka je Majda Artač Sturman napisala esej o njegovi poeziji RAPSODIJA O GORIŠKEM SLAVČKU – Biseri, cve-tje in antika v poeziji Simona Gregorčiča. Najmlajšim so namenjene ŠTIRI ZGodbice iz-

Zaključna predstava gledališkega krožka v okviru openskega dela Drage mladih 2007, igra Kdor išče, najde (zgoraj); člani gledališkega krožka Slovenskega kulturnega kluba so nastopili z igrico Male dame v Slovenskih Konjicah.

POD ODEJE, zbirka štirih pravljic, ki jih je napisala Anamarija Volk Zlobec, ilustrirala Magda Starec Tavčar. Posebna vezava knjige otroku omogoča, da jo razstavi v pravi barvni plakat. V božičnem času je izšla zbirka narečnih obmorskih pesmi Aleksandra Furlana AN POPODAN, ki jih je ilustriral Edi Žerjal, in glasbeni zvezek ŠTIRIGLASNE SKLADBE ZA KLJUNASTE FLAVTE Iacobusa Gallusa, ki ga je uredila Irena Pahor. Ob šestdesetletnici Radijskega odra je Mladika izdala priložnostno jubilejno publikacijo ŠEST ZAPISANIH TRAKOV, v kateri so zbrani prepisi šestih odrskih del, ki so zaznamovala zgodovino Radijskega odra. Zaradi odličnega uspeha knjige je Mladika že tretjič ponatisnila prevod dela Renata Ferrarija MURVA FABIANIJEVIH.

V letu 2007 je Mladika najprej izdala delo v italijanskem jeziku, ki govori o vojnih izkušnjah planinca in ljubitelja Slovenije Juliusa Kugyja z naslovom *LA GUERRA DI KUGY. DAL FRONTE DELLE ALPI GIULIE A CAPORETTO, DAL GRAPPA AL DRAMMATICO RITORNO DI UN REDUCE SCONFITTO*. Zdravnik in naravoslovec Giorgio Pilleri je avtor zajetne avtobiografije z naslovom *KRAMLJANJE O MEDICINSKI ŠOLI*, ki na 544 strani prinaša dragoceno pričevanje o življenju in delu avtorja, a tudi o stroki, kateri se je posvetil, in o znanstvenem raziskovanju v širšem svetu. Kljub avtorjevi znanstveni izobrazbi je delo živahno in prijetno napisano, posuto s številnimi anekdotami. *METOD TURNŠEK, UREDNIK IN ČASNIKAR*, je strokovno delo, ki pregledno predstavlja Turnškovo publicistično delo. Zajetno publikacijo je uredil Milan Dolgan. Francesca Simoni in Matej Susič sta poskrbela za simpatično zbirko petih zvezkov, katerih namen je posredovati osnove slovenskega jezika italijansko govorečim otrokom. Zbirka *LE AVVENTURE DELLA FAMIGLIA TALPA – DOGODIVŠČINE DRUŽINE TALPA* je z besedo in ljubkimi ilustracijami pripomoček pri spoznavanju slovenskega jezika. Spomladi je izšlo tudi *IZVEŠTJE* srednjih šol na Tržaškem in konec poletja zbornik študijskih dnevov *Draga 2006 V VRTINCU DRUŽBENIH SPREMEMB.*

MOSP in SKK (Mladi v odkrivanju skupnih poti in Slovenski kulturni klub)

Skupina Mladi v odkrivanju skupnih poti je v pretekli sezoni ponudila mladim članom in prijateljem vrsto zanimivih krožkov, ki so s polno paro delovali vse leto. Gledališki krožek je vodila Lučka Susič; igralci so ponovili uspešnico *Male dame* na raznih gostovanjih in skupaj s člani otroške gledališke skupine »Tamara Petaros« z Opčin pripravili recital »Srce mi je biserna školjka« za Gregorčičevo proslavo, ki jo je 25. novembra priredilo društvo Finžgarjev dom na Opčinah. Z igro *Male dame* je krožek gostoval tudi v Slovenskih Konjicah. Člani gledališkega krožka so nastopili na Prešernovi proslavi Kluba prijateljstva s prizorom *Piknik za fante in dekleta*. Gledališka skupina SKK se je udeležila Zamejskega festivala amaterskih dramskih skupin v Mavhinhah, kjer je žela zelo dober uspeh, saj je Patrizia Jurincic prejela nagrado za najboljšo glavno žensko vlogo, vlogo mame v *Malih damah*, skupina pa nagrado za najboljšo jezikovno izvedbo. Nagrada občinstva pa je šla Piki Nogavički, ki jo je pripravila skupina Slovenski oder pod vodstvom neutrudne Lučke Susič. Ta igra je bila tudi izbrana za televizijsko snemanje.

Likovni krožek je vodil Matej Susič; meseca novembra je dve srečanji krožka vodil mladi priznani slikar in pedagog Štefan Turk. Udeleženci krožka so si februarja ogledali Plečnikovo razstavo v Narodni galeriji v Ljubljani. Časnikarski krožek se je začel sestajati oktobra. Mladi časnikarji so z Bredo Susič stopili v svet časnikarstva in spoznavali razne pristope k pisanju. Udeleženci tečaja so sodelovali pri sestavi mladinske priloge revije *Mladika Rast*. Leta 2007 se je

nekajkrat sestel tudi debatni krožek. Mednarodni krožek poteka pod vodstvom Mattea Feruglia in Matjaža Jakliča. Dva člana krožka sta se udeležila mednarodnega srečanja evropske manjšinske organizacije FUENS na Južnem Tirolskem z naslovom »Manjšine – zakon in pravice«. Aprila so se nekateri člani mednarodnega krožka udeležili tradicionalnega manjšinskega velikonočnega srečanja Easterseminar, ki je leta 2007 potekal v Tarbesu v južni Franciji, gostovala ga je namreč tamkajšnja okcitantanska skupnost. Konec novembra 2006 se je začel tudi tečaj sodobnega plesa, ki ga je vodila Raffaella

Likovni krožek v sklopu Festivala Drage mladih 2007 (zgoraj); zaključna okrogla miza na študijskih dneh Draga mladih 2007

Petronio. Plesna skupina je imela kar nekaj nastopov na Tržaškem in v Sloveniji.

Prvi del Drage mladih 2007, to je že 17. intelektualnega foruma mladih, ki ga prireja SKK in MOSP v sodelovanju z drugimi organizacijami iz Slovenije, je potekal na Ptujju pod geslom »Fast food duhovnost«. Udeleženci so se v petek, 6. julija, zbrali v Minoritskem samostanu sv. Petra in Pavla v središču mesta Ptuj, kjer je študijske dneve slovesno odprla flavtistka Mojca Sok z glasbenim vložkom, sledil pa je govor slavnostnega gosta Alojza Rebule. Naslednji dan je bila na vrsti prva okrogla miza, ki so jo oblikovali sociologinja mag. Tina Ban, psihoterapevt Bogdan Žorž in teolog dr. Bogdan Dolenc. Govor je bil predvsem o mladih in njihovem odnosu do vere in religije. V zgodnjih popoldanskih urah so potekale razne delavnice (žonglersko, video-novinarsko, pevsko, športno – jahanje in spust po reki Dravi s kanuji – in še mnogih drugih). Gostje druge okrogle mize, ki je

potekala v poznih popoldanskih urah, so bili tajnik islamske skupnosti v Sloveniji Nevzet Pori, protestantska duhovnica Vladimira Mesarič in zaporniški katoliški duhovnik Robert Friškovec. Zadnji del Drage mladih je bil v soboto, 31. avgusta, v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah, kjer je bila okrogla miza »Duhovnost in iskanje hitrega ozdravljenja modernega človeka«. Sodelovali so primerjalni religiolog dr. Lenart Škof, koroški teolog dr. Jože Marketz in psihiatrinja ter psihoterapevka dr. Sanja Rozman. Tudi openski del so obogatile razne spremne pobude, med drugim tudi 3. Festival mladinske ustvarjalnosti. Med 27. avgustom in 1. septembrom so se tako odvijale dobro obiskane delavnice: gledališka delavnica, na kateri so obiskovalci pod mentorstvom režiserke Lučke Susič naštudirali satirično komedijo *Kdor išče, najde*, ki sta jo napisala Fabrizio Polojaz in Paolo Tanze, in z njo že nekajkrat nastopili; plesno delavnico je vodila Raffaella Petronio in se še posebej zaustavila pri vajah za iskanje kreativnega giba; likovni krožek z naslovom *Od svinčnika do barv Krasa* je vodil Matej Susič; časnikarsko delavnico je vodila Breda Susič – mladi so spoznavali svet uredništva mladinske revije ter ga soustvarjali s sestavljanjem takratne številke *Rasti*, na programu so bile še kolesarske avanture ali sproščujoči trenutki v sedlu koles in delavnica umetniškega ličenja, ki jo je vodila Živa Kušče.

Slovenski kulturni klub in MOSP sta tudi leta 2007 razpisala že tradicionalni likovni, fotografski in literarni natečaj za mlade do 30. leta starosti. Podelitev nagrad najboljšim avtorjem je bila na posebnem večeru v Peterlinovi dvorani v nedeljo, 22. aprila. Publika si je lahko ogledala razstavo likovnih in fotografskih del, člani gledališkega krožka SKK pa so poskrbeli za recital literarnih prispevkov. Tema in tehnika sta bili prosti za vse tri natečaje, kdor je želel, pa je lahko ustvarjal na verz pesnika Alojza Gradnika »Ah, noč ne prinaša miru mi«, ki so ga organizatorji izbrali ob 40-letnici njegove smrti in 125-letnici njegovega rojstva.

Literarne prispevke je ocenila komisija, ki so jo sestavljali pisateljica Evelina Umek, pesnik in urednik Jurij Paljk ter predstavnica založbe Mladika Nadia Roncelli. Avtorjev je bilo triindvajset, večina od njih se je odločila za poezijo, le štirje za prozo. Komisija je o prispevkih tako odločila: prvo nagrado za literaturo je prejela Jana Zupančič s prispevkom z naslovom »Takrat zapri oči in zapleši«; drugo nagrado je podelila ex aequo Patrizii Jurincic za novelo »Poslednji utrinki iz mojega življenja« in Raffaelli Petronio za cikel pesmi »Pomlad«. Na tretje mesto se je uvrstila Julija Berdon s prispevkom »Svetlobni dotik«. Komisijo za likovne prispevke so sestavljali likovna kritičarka Magda Jevnikar, likovna pedagoginja arh. Magda Samec in likovni ustvarjalec Štefan Turk. Pregledali so devet del ter podelili prvo nagrado Roberti Busecchian, drugo Urški Šinigoj, tretjo pa Jerneju Legiši za delo z naslovom »Morje skozi okna«. Fotografskega natečaja se je udeležilo enajst avtorjev. Komisija, ki so jo sestavljali inž. Marjan Jevnikar, kritičarka Magda Jevnikar in oblikovalec Danilo Pahor, je podelila prvo nagrado Robiju Jakominu, drugo nagrado je prejel Štefan Grgič s fotografijo z naslovom »Čas«, tretjo nagrado pa je prejela Fjona Mezgec. Komisije so seveda

pohvalili tudi nekatera druga dela. Nagrada publike pa je šla za literaturo prispevku Patrizie Jurincic, med likovnimi izdelki je nagradila portret, ki ga je izdelal Milan Lavrenčič, najlepša fotografija pa se je publiki zdel izdelek Fjone Mezgec.

Nagrada Vstajenje

Literarna nagrada *Vstajenje* se podeljuje v velikonočnem času in je namenjena zamejskim oziroma zdomskim ustvarjalcem. O nagradi odloča odbor, ki ga sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver. Iz knjižne bere z letnico 2006 je komisija pregledala 36 del zamejskih in zdomskih avtorjev. Odločila je, da 44. literarno nagrado *Vstajenje* prejme vsestranski ustvarjalec, pesnik, pisatelj in dramaturg Aleksij Pregarc ob dvojezični knjigi *Žlahtnost-Preziosità* (grafična mapa z E. Žerjalom pri Goriški Mohorjevi družbi 2006). Podelitev je bila v ponedeljek, 16. aprila, v Društvu slovenskih izobražencev. Ute-

Nagrada Vstajenje za leto 2007 je šla tržaškemu pisatelju, pesniku in dramatiku Aleksiju Pregarcu (slika zgoraj); nagrajevanje Literarnega natečaja revije Mladika na Prešernovi proslavi v DSI februarja 2007.

meljitev nagrade je v imenu komisije prebral prof. Robert Petaros, nagrado pa je nagrajencu izročil član odbora Zadružne kraške banke Drago Danev. Sledil je kratek umetniški program, ki so ga oblikovali sam dobitnik nagrade Aleksij Pregarc, flavtist Miloš Pahor ter pevec Damijan Locatelli s pianistko Tamaro Ražem. Pred tem pa je pesniški opus nagrajenca predstavila prof. Vilma Purič.

Mladi oder

Slavnostna podelitev priznanj Mladi oder, ki jih SLOVENSKA PROSVETA v Trstu in ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE v Gorici podelujeta že dvaintrideseto leto in so namenjena igralcem, režiserjem in ljubiteljem odrske umetnosti in slovenske besede, je bila v ponedeljek, 12. februarja, na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev.

V skupini najmlajših so priznanja prejeli dijaki Srednje šole Kosovel – Levstik s Proseka, igralška skupina Tamara Petaros, ki deluje v okviru Društva Finžgarjev dom na Opčinah, zbor Ladjica iz Devina, Otroški pevski zbor Anton Martin Slomšek iz Bazovice in Oder mladih, ki deluje v okviru Slovenskega kulturnega društva Igo Gruden v Nabrežini. V kategoriji igralških skupin, ki so pripravile celovečerne samostojne prireditve, so bili Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba, gojenci Gledališkega tedna za najmlajše, ki je potekal junija na Opčinah v organizaciji Slovenske prosvete in Radijskega odra in Slovenski oder iz Trsta. V kategoriji dramskih skupin, ki delujejo samostojno, sta priznanje prejela Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela in neobičajna skupina, to je »skupina staršev otrok, ki obiskujejo otroške vrtce in osnovne šole Openskega didaktičnega ravnanjstva«.

Prešernova proslava

Osrednja skupna Prešernova proslava, ki jo prirejajo slovenske kulturne ustanove v zamejstvu, je bila 8. februarja v Kulturnem domu v Trstu in 11. februarja v goriškem Kulturnem centru Lojzeta Bratuža. Proslavo je tokrat pripravila Zveza slovenskih kulturnih društev po zamisli in v režiji Vesne Tomšič, ki je dala besedo mladim. Govornika sta bila mladi goriški pesnik David Bandelj v Trstu in mladi tržaški zgodovinar Borut Klabjan v Gorici.

Slovenska prosveta je skupaj z Društvom slovenskih izobražencev in v sodelovanju z revijo Mladika pripravila tradicionalno Prešernovo proslavo v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 12. februarja. Na programu sta bila nagrajevanje zmagovalcev 35. literarnega natečaja revije Mladika za prozo in poezijo in že dvaintridesetič podeljevanje priznanj Mladi oder ljubiteljskim igralskim skupinam. Govornica na proslavi je bila Nataša Sosič, pri umetniškem programu pa so sodelovali člani Radijskega odra Matejka Peterlin, Julija Berdon in Tomaž Susič ter mladi glasbeniki Alenka Cergol, Petra Marega, Sara Bembi, Jagoda Castellani in Carlo Venier iz razredov prof. Beatrice Zonta in Erike Slama iz šole Marij Kogoj pri Glasbeni matici v Trstu.

Koroški kulturni dnevi na Primorskem

Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta gojijo intenzivne kulturne stike na področju ljubiteljske kulture. Vsako leto sredi oktobra pripravljajo kulturno izmenjavo, to je

teden koroške kulture na Primorskem oziroma primorske kulture na Koroškem. Dvanajsti Koroški dnevi so potekali od 8. do 15. oktobra v raznih krajih Primorske. Prva prireditev na Tržaškem je bila v nedeljo, 8. oktobra, v sodelovanju z Mladinskim domom Boljunc v sprejemnem centru Gledališča F. Prešeren v Boljuncu, kjer je Nužej Tolmajer predstavil knjigo *Po sledih tamburaštva*. Na predstavitvi sta bila prisotna tudi avtorja Vlasta Lokar in Hanzi Gabriel. V ponedeljek, 9. oktobra, so se Koroški dnevi vključili v program Društva slovenskih izobražencev. Na ponedeljkovem večeru so odprli slikarsko razstavo umetnice Tanej Prušnik, ki jo je spremljal pisatelj Jože Blajs. V petek, 13. okt., je bilo na sedežu zbora Fantje izpod Grmade v Devinu glasbeno srečanje, na katerem so Nužej

Pepelka. Zaključna predstava Gledališke šole za najmlajše, ki je potekala sredi junija v organizaciji Slovenske prosvete in Radijskega odra (slika zgoraj); podeljevanje priznanj Mladi oder na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev.

Tolmajer, Jasna Nemec Novak in Ivo Jelerčič predstavili glasbeno zbirko tržaškega skladatelja Silvestra Miheliča, ki je svoje življenje zaključil na Koroškem. Zadnja prireditev na Tržaškem je bila v nedeljo, 15. oktobra. V sklopu Gledališkega vrtiljaka za najmlajše je v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu nastopila Lutkovna skupina Navihanci iz Celovca z igrico *Zmaj Baj Baj*.

Radijski oder

Dramska družina Radijskega odra, ki že od leta 1946 pripravlja dramske in druge govorjene oddaje za Radio Trst A, je leta 2006 slavila 60-letnico svojega delovanja. Ob tem jubileju je RO priredil 25. novembra v Narodnem domu v Trstu svečano proslavo, ki je obsegala nastop flavtistik, izvajanje videa o delo-

vanju Radijskega odra, ki ga je pripravila in režirala Maja Lapornik, in nagrajevanje zmagovalcev natečaja za radijsko igro na temo upanja, ki ga je razpisal RO. Prvo nagrado je prejela Evelina Umek, drugo Vinko Möderndorfer, tretjo ex aequo pa Vinko Ošlak in Jana Kolarič. Slavnostni govor je imel predsednik RO Marjan Jevnikar, program pa sta povezovala člana RO Alenka Hrovatin in Tomaž Susič. Na proslavi je generalni konzul RS v Trstu Jože Šušmelj izročil ob njeni osemdesetletnici igralki in umetniškemu vodji RO Marjani Prepeluh posebno priznanje Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu za dolgoletno delo na področju govornih besed. Na proslavi so tudi predstavili posebno priložnostno publikacijo Šest zapisanih trakov, ki vsebuje šest izvirnih iger, ki jih je RO posnel, a ki niso nikoli bile objavljene. Delo je objavila založba Mladika.

Dejavnost RO pa je bila vseskozi pestra. Za najmlajše je pripravil v sodelovanju s Slovensko prosveto in Primorskim narodnim gledališčem iz Nove Gorice Gledališki vrtljak, ki je potekal že devetlet. Predstave so bile ob nedeljah v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu in privabile lepo število otrok in njihovih staršev. Prva predstava je bila na sporedu 1. oktobra, ko so se gojenci poletne Gledališke šole za najmlajše predstavili s Sneguljčičo. Naslednjo predstavo, Zmaj Baj Baj, je pripravila Lutkovna skupina Navihanci iz Celovca; ta prireditev je potekala v sklopu Koroških dnevor na Primorskem. Devetnajstega novembra je Lutkovno gledališče iz Maribora nastopilo z igro Čarobni čembalo. Tretjega decembra je bila na programu Snežica v produkciji Radijskega odra iz Trsta, sledilo je miklavževanje. Primorsko narodno gledališče iz Nove Gorice je 14. januarja nastopilo z igrico Modro pišče. Volk in kozlički, v produkciji novogoriškega Gledališča na vrhici, so bili na sporedu 4. februarja. Uradno sezono vrtljaka je zaključila Rdeča kapica 11. marca, ki jo je igral Mini teater iz Ljubljane. Teden kasneje pa je nastopila Otroška dramska skupina Slovenec pod vodstvom režiserke Bože Hrvatič z igro Pika Nogavička. Že šesto leto je Radijski oder v sodelovanju s Slovensko prosveto priredil v Finžgarjevem domu na Opčinah gledališki teden za najmlajše, ki se je ga udeležilo kar 43 tečajnikov med 7. in 14. letom. V šestih dneh so mladi tečajniki v dveh skupinah naštudirali igrico Pepelka, ki jo je priredila Lučka Susič. Režija produkcije je bila zaupana Alidi Bevk, pri pripravi pa so sodelovali poleg že omenjene Lučke Susič še Matejka Maver, Alenka Hrovatin, Jelka Bogatec za gib, Magda Samec za sceno, Iztok Cergol za glasbo in Martina Feri za petje. Pomagfali so tudi mladi animatorji Slovenskega kulturnega kluba. Na koncu tedna so odrsko predstavo ponudili na ogled staršem. Radijski oder je pripravil priložnostne radijske igre (ob Božiču in Veliki noči), posnel je radijsko dramatizacijo kratke proze Marice Nadlišek Na obali, izvedel sinhronizacijo risank Lupo Alberto in Milo in posnel še druga mladinska dela.

Knjižnica Dušana Černeta

Knjižnica se je v letu 2006 posvetila pripravi publikacije, ki naj bi prikazala bogato gledališko dejavnost argentinskih Slovencev. Delo je med drugim pregled

vsega periodičnega tiska, ki ga izdajajo Slovenci v Argentini, popis vseh dramskih predstav, ki so jih pripravile gledališke skupine in slovenski domovi v Argentini, in začetek tesnih stikov s slovenskimi gledališkimi delavci, ki so delovali in ki še sodelujejo v gledališču. Knjiga, ki bo zajetna in bogato ilustrirana, bo izšla v sozaložbi tržaške založbe Mladika, Slovenskega gledališkega muzeja iz Ljubljane in Knjižnice Dušana Černeta.

H koncu pa gre priprava bibliografije Kanade, v kateri bodo popisane periodične publikacije in knjige, ki so izšle v Kanadi. Nadaljuje pa se dopolnjevanje in zbiranje podatkov in gradiva za bibliografijo slovenskega tiska, ki ga izdajajo slovenske župnije v Nemčiji.

Leta 2006 so v knjižnici inventarizirali 220 knjižnih enot (knjig, brošur in periodičnega tiska), in to v glavnem slovenskega zdomskega tiska, tako da je celotno število inventariziranih enot 12.640. Poleg tega so inventarizirali 40 enot drobnega tiska, tako da je doslej inventariziranih 1.160 enot. Katalogizirano je bilo večje število knjig in periodičnega tiska. V centralni katalog je bilo vloženih 169 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa 144 knjižnih listkov. V glavnem katalogu je sedaj 10.515 in v zdomskem katalogu 3.096 knjižnih listkov. Knjižnica dopolnjuje in zbira podatke in gradivo za bibliografijo slovenskega tiska, ki ga izdajajo slovenske župnije v Nemčiji.

Tudi v letu 2006 je KDC poskrbela za vezavo večjega števila izdaj, predvsem periodičnega tiska.

Krožek za družbena vprašanja »Virgil Šček«

Krožek je v pretekli sezoni izdal nekaj novih naslovov v nizu svojih »belih priročnikov«. Sedemindvajsetega novembra je v sodelovanju z Društvom slovenskih izobražencev priredil večer z naslovom Nujnost in upravičenost zjamčenega zastopstva, na katerem so predstavili knjigo odv. Andreja Berdona *La rappresentanza politica degli Sloveni in Italia*, ki pravno utemeljuje pravico do zjamčenega zastopstva Slovencev v deželnem svetu FJK. Sodelovali so Rafko Dolhar, Ivo Jevnikar in avtor. Delo so predstavili tudi v dvorani pokrajinskega sveta v Gorici. Pred vstopom Slovenije v monetarni sistem evra je krožek izdal študijo ekonomista in časnikarja Egidija Vršaja »Slovenija v Evrolandiji«. Knjigo so predstavili v Trstu ob prisotnosti bivšega guvernerja Banke Slovenije Franceta Arharja in v Hiši Evropske unije v Ljubljani, kjer je bil prisoten tudi sedanji guverner BS Mitja Gaspari. Leta 2007 je Krožek v sodelovanju z založbo Mladika izdal delo v dveh zvezkih z življenjepisom goriškega javnega delavca odv. Avgusta Sfiligoja z naslovom *Kjer sem svoboden, tam sem doma. Življenje in delo dr. Avgusta Sfiligoja*. Biografijo je napisala njegova hčerka prof. Majda Sfiligoj Corsi iz Gorice, spremno besedo pa prispeval Rafko Dolhar. Knjigo so predstavili v Gorici, Trstu in Ljubljani in pripravili priložnostne okrogle mize.

Avtor fotografij: Marij Maver

Ta pregled dejavnosti ne krije v celoti bogate in razvejene dejavnosti društev po tržaškem teritoriju.

VERSKO-KULTURNI UTRIP IZ BAZOVICE

Žarko Škerlj

Kar opažamo v našem kraju, je skoraj zagotovo značilno še za mnoge druge kraje. Ljudje se vedno bolj zapirajo v svoj svet, v svoj dom in svoj krog. Znaki tega zapiranja so visoka ograja okrog hiše, renčeč pes in osamljenost, v kateri umira vedno več ljudi. Blagostanje je mnogim dalo misliti, da je Bog odveč, saj mislijo, da Boga nimajo kaj prositi in tudi zahvaljevati se Mu ni treba.

Po drugi strani pa hitro odtekanje življenja, vsa tista dejanska in še bolj z umetnimi reklamami povzročena umišljena poraba »sili ljudi« k nenehnemu iskanju užitkov vseh vrst. Življenje je kratko in treba ga je izkoristiti.

Tudi otrokom in še posebej vnukom ne le starši, še bolj nonoti hitijo privoščiti vse tisto, česar sami v mladosti niso imeli in si tistega niso mogli zaželeli in imeti.

Tudi na vero in na kulturne obogatitve gledajo mnogi kot na nek »optional«. Vzamem si jih, ko si jih zaželim in potem spet nanje pozabim, jih odvržem po mili volji. Tako se naše šole, cerkve, zbori in društva ter z vsemi temi ustanovami razne prireditve vedno bolj praznijo, se številčno in kakovostno redčijo ali pa kvečjemu hirajoče vlečejo naprej in s težavo ohranjajo, zahvaljujoč se tistim redkim duhovnikom in vedno do zadnjega zdihljaja požrtvovalnim in vedno bolj redkim kulturnim delavcem.

In še ena ugotovitev se mi zdi žal vedno bolj pogosta in jo vsi, starejši kot smo, vedno bolj pogosto zaznavamo. Mladih ni oz. jih je vedno manj; in to ne le v Cerkvi, ni jih niti na raznih kulturnih, pevskih in glasbenih prireditvah. Celo poletje ni bilo v cerkvi skoraj nobenega otroka ne njihovih mladih staršev.

Vprašujem se: kakšna prihodnost nas čaka po tej poti?

In vendar učimo, so vedno učili naši vzgojitelji (in ne le duhovniki), da se Boga in vere ne more dati na počitnice, ali ne? Če majhnih otrok že v rani mladosti ne navadimo na določen red (pri tem mislim tudi na tisti vsakdanji del dolžnosti, kot npr. redna dnevna molitev, nedeljska sveta maša, določena pomoč v hiši...), se reda ne bodo nikoli naučili. To, sem prepričan, še vedno velja!

Ali še bolj konkretno povedano. Otroke in na pol odrasle, ki jih starši pustijo cele tedne in mesece brez vsakega dela, kontrole, urnika; pustijo, da se po mili volji klatijo in letajo okrog podnevi in ponoči, kaj sploh hočemo pričakovati od takih ljudi, ko bodo odrasli. In odrasli bodo hitro. Malo, ali bojim se, da skoraj nič.

Včasih so učili, da je najprej na vrsti delo in šele nato zabava, počitek. Prosti čas. Danes želijo mnogi neprestano imeti počitnice. Včasih smo si morali za motor ali za kake druge stvari sami pomagati in si jih zaslužiti, danes mladi od staršev zahtevajo vse in na hitro. Najprej zlepa, nato še zgrda, če zlepa niso dosegli. Pa se potemtakem čudimo, kako se zgodi, da ta ali oni mlad človek ubije in okrade svoje »ta stare«. Če so včasih naši starši morda malo pretiravali z delom in so

nas prehitro »cepili« za delo in odgovornosti, sem vedno bolj prepričan, da je to še vedno boljša varianta kot ta bolj moderna, v stilu pravila: »Ubogi(a), privošči si, ker jaz nisem mogel/mogla/.«

V brezdelju, pohajkovanju in klatenju mnogih današnjih mladih ljudi lahko že vnaprej vidimo bodoče neodgovorne, da ne rečem zavrte in izgubljene odrasle.

Naše versko in kulturno delovanje

Opravičujem se za mračen pogled na današnje mlade ljudi in na način vzgoje, ki so je s strani modernih staršev deležni oz. je niso.

Že 24 let poučujem na raznih šolah po Tržaškem, in kaj vidim: vsako leto slabše stvari. Vedno bolj prazne cerkve, manj številne šole, vedno več manj vzgojenih otrok.

Celo ponašajo se nekateri, kako jim starši po mojem mišljenju marsikaj veliko prezgodaj pustijo. In kakšne so posledice?

Naj priznamo ali ne, vedno manj je otrok, povsod in ne le po cerkvah. Vedno manj je takih, ki so pripravljeni se za druge žrtvovati. In če požrtovalnosti več ne bo, ne bo ne dobrih mož in očetov, niti žena in mater, niti duhovnikov in vzgojiteljev. Vsak si izbira poklic, kjer bo treba čim manj delati in čim več zaslužiti. Zato ni več medicinskih sester, duhovnikov in še mnogih drugih poklicev.

V Bazovici že skoraj 40 let organizirano skrbimo za otroško petje. Leta 1964 je bil postavljen Slomškov dom, ki je neke vrste versko-kulturno središče našega kraja. Isto število let obstaja tudi **otroški zbor SLOMŠEK**. Vseh zadnjih 11 let ga vodi res požrtovalna gospa Zdenka Kavčič por. Križmančič. Razen nje in nekaterih redkih staršev se za dejavnost tega zbora in dobro otrok ne zmeni žal skoraj nihče. Morda se bodo, ko bo prepozno. Bog ne daj, ko zbora ne bo več. In vendar vsi vemo, da so otroci vsa naša prihodnost. Oni so prihodnost v Cerkvi in narodu. Če njih ne bo, nobenega ne bo.

Škoda, da se niti starši sami več ne zanimajo za usodo tega našega zbora, za vaje in za nastope, saj bi s tem delali za dobro svojih otrok. Poglejmo le na kratko, kaj vse poteka ob njihovih nastopih. Naj priznamo ali pa ne, oni so duša vsega našega verskega in kulturnega delovanja. Z njimi nam je lepo v cerkvi in na odrih.

Sv. Miklavž ob obisku v Bazovici

Poživijo nastop odraslih pevcev, združijo vasi, skličejo skupaj številno občinstvo. Kadar njih ni, je cerkev/dvorana/ napol prazna.

Res je, da imamo v vasi še dva druga zbora. Mešani zbor LIPA in moško skupino z istim imenom. Seveda smo hvaležni tudi tem odraslim pevcem, a v tem članku sem se želel posvetiti otrokom. Tudi mladinski zbor smo pred leti premogli, a žal le malo časa. Vedno bolj se opaža tista grda pasivnost ali brezbržnost. In ta je neodgovorna.

Seznam prireditev in nastopov med letom

Ob koncu tega članka naj v spodbudo našim staršem in vsem morebitnim bralcem navedem vsaj glavne nastope naših otrok otroškega zbora Slomšek.

Otroški zbor Slomšek poje enkrat mesečno pri nedeljski sveti maši; organizira pustovanje vseh otrok, pripravlja praznik družin v marcu, poje za 1. sv. obhajilo in birmo, poje za konec šmarnic, v Gropadi pa na zaključnem nastopu v vasi, ob miklavževanju in božičnem koncertu vseh domačih zborov, ob misijonski nedelji in Slomškovi nedelji... Ob vsem tem nastopa redno na reviji Pesem mladih v Trstu, pa na raznih koncertih v okolici in na gostovanjih, na zaključnem srečanju ob izletu. Verjemite ali ne, vseh nastopov je letno 20, 25 ali še več.

Letos bo žal poseben pevsko-rekreacijski teden vaj in iger potekal zaradi obnovitvenih del na strehi Slomškovega doma, v prostorih športnega društva Zarja na novem športnem igrišču. Zidarji so namreč morali podreti železobetonsko streho in jo nadomestiti z novo, leseno. Ker imamo veliko podstrešje, mislimo prostore pod streho lepo izdelati, da bo tam prostor za kako razstavo, muzej ali kaj podobnega. Hvaležni smo deželnemu svetovalcu Špacapanu za posredovanje, da smo bili deležni prispevka, in tudi Slovenski prosveti iz Trsta, ki nam vsako leto nakazuje prispevek za naše delovanje, za samo pomoč pri vzdrževanju hiše in za razne naše kulturne prireditve.

Pevsko-rekreacijski teden je lepo potekal. Otroci so se kot vsako leto veliko stvari naučili. Petja, iger in veselja ni manjkalo.

V nedeljo, 2. septembra, smo jo mahnili na nagradni izlet. V Idriji smo imeli sveto mašo, kjer so otroci peli. Po maši smo si ogledali grad in nekdanji rudnik živega srebra. Po kosilu smo občudovali barake v znameniti bolnici Franji ob Cerknem. Po večerji v Mostu na Soči smo se v veseli družbi srečno vrnili domov. Hvala ge. Zdenki Križmančič za vse njeno delo z našimi otroki, ter ge. Luciji Arduini za brezhibno izvedbo izleta.

V četrtek, 6. septembra, smo slovesno pri sveti maši počastili spomin na štiri bazovske žrtve ali junake. Med mašo je zapel kot običajno mešani zbor Lipa pod vodstvom Tamare Ražem; letošnji govornik pa je bil odvetnik iz Gorice dr. Damijan Terpin. Hvaležni smo mu, da je z jasnimi besedami poudaril, kako bi lahko »junaško posnemali« te naše junake tudi mi, ko bi si bolj upali pokazati svojo narodno identiteto tudi z vračanjem imen in priimkov v izvirno obliko.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Danilo Čotar

Enajsto leto delovanja smo v Kulturnem centru Lojze Bratuž začeli z zavestjo, da smo prvo desetletje dokončali uspešno in moramo center ohraniti na visoki kakovostni ravni ter ga popeljati novim izzivom naproti. Bilten, v katerem so zabeležene vse prireditve v pretekli sezoni, ima novo platnico, ki hoče biti tudi znamenje novega zagona. Naše večnamensko središče želi utrditi prvenstveno vlogo v kulturnem dogajanju na Goriškem, še toliko bolj zdaj, ko bo postala meja s Slovenijo docela prepustna in ne bo nikakor več pogojevala sodelovanja.

Iz že omenjene brošure je razvidno, da so bile najpogostejše gledališke predstave, saj se jih je zvrstilo kar petdeset. Sem prištevamo tudi balete, šolske prireditve in mladinske veselice. Za najmlajše gledalce so se vrata velike dvorane odprla triindvajsetkrat, za odrasle pa sedemindvajsetkrat. Deseto obletnico Polžkovskega gledališkega abonmaja za osnovnošolske otroke smo praznovali z razpisom likovnega natečaja in s posebno prireditvijo, na kateri je bila podelitev nagrad.

Zelo bogata je bila koncertna sezona, saj je bilo na sporedu kar trideset glasbenih dogodkov. Poleg tradicionalnih revij (Cecilijanka, Mala Cecilijanka, Primorska poje) in glasbenih tekmovanj so prišli na vrsto tudi izredni koncerti: ma-

Zbor Vesna iz Moskve je konec avgusta gostoval v KCLB; odprtje razstave Demetrija Ceja (foto: arhiv NG.)

*Poklon Lojzetu Bratužu v KCLB (foto: D. Paulin);
Carmina Slovenica v KCLB (foto: D. Devetak)*

riborski Zbor Carmina Slovenica, angleška vokalna skupina Voces 8, violinist in dirigent Črtomir Šiškovič, harfistka Jasna Corrado Merlak s priznano skupino I solisti filharmonici italijani.

Odmevna je bila slovesnost ob 70-letnici smrti Lojzeta Bratuža z govorom pisatelja Borisa Pahorja in nastopom recitatorjev, pevskih zborov in orkestra. Kmalu za tem je bila spominska slovesnost ob 40-letnici smrti Alojza Gradnika z izvedbo kantate mladega goriškega skladatelja Patricka Quaggiata.

Mala in velika dvorana sta gostili dvajset predstavitev, predavanj in zborovanj. Spominske proslave za 100-letnico smrti Simona Gregorčiča smo sklenili meseca oktobra s predstavitvijo zbirke zborovskih skladb na pesniškova besedila. Februarja je bila ob 45 – letnici odpr-

tja Katoliškega doma predstavitev izčrpne zgodovine, njegovega nastajanja in delovanja do današnjega Kulturnega centra Lojze Bratuž. Publikacijo, ki je izšla v lepi knjižni obliki z naslovom Naš kulturni hram in njegovi graditelji, sta uredili Marija Kacin in Verena Koršič Zorn.

V razstavnih prostorih so bile odprte štiri razstave. Veliko zanimanja sta pritegnili predvsem spominska razstava umetnika Silvestra Komela in razstava likovnih del Demetrija Ceja.

Neutrudna predsednica kulturnega središča Franka Žgavec je v uvodni besedi zadnjega biltena lepo zapisala, da gre zahvala za uspehe vsem mladim sodelavcem, ki z veliko mero navdušenja in mladostne zagnanosti krepko prispevajo k uresničevanju kulturnih pobud. Hvaležni moramo biti vsem, ki našemu kulturnemu središču na katerikoli način pomagajo, ga obiskujejo in njegove cilje sproti uresničujejo.

GALERIJA ARS NA TRAVNIKU

Vida Bitežnik

Letošnji, že štiriindvajseti Koroški dnevi na Primorskem so se pričeli v galeriji Ars z odprtjem razstave koroške likovnice Christine Zeichen (12.10.2006). Prisotne je pozdravila predsednica Zveze slovenske katoliške prosvete Franka Padovan. Predstavitev mlade umetnice je uvedla pesnica Mili Hrobath, ki je prebrala dve svoji pesmi iz zbirke *Sanje o marelicah*. Predstavnik koroških Slovencev Janko Zerzer je nato podal prikaz obeh umetnic, pesnice in slikarke. Sledila je razstava *Umetniki za Karitas* (11. decembra). Na Sinjem vrhu se vsako leto v avgustu zbirajo umetniki, letos so se že dvanajstič, ki namenjajo svoja dela v prodajo za dobrodelne namene. V galeriji Ars so razstavljali: Rafael Terpin, Biserka Komac, Jože Bartolj, Valentina Verč, Branko Šuster, Simon Jugovic Fink, Janko Orač, Helmut Kortan, Susanne Kortan Gimbel. Na odprtju je imel pozdravno besedo predsednik društva Ars Jurij Paljk, predstavitveno pa ga. Jožica Ličen, ki je spregovorila o projektu Umetniki za Karitas. Umetniška dela in njih avtorje je predstavila Anamarija Stibilj Šajn. Gojence SCGV E. Komel violinist Joahim Nanut je za uvod zaigral Bachovo Gigo. Razstava je bila prodajna, njen izkupiček je šel v dobrodelne namene.

Akad. dr. France Bernik in založnik Andrej Brvar predstavljata monografijo o Ivanu Cankarju (zgoraj); Radivoj Humar; p. Bruno Korošak in Marjan Terpin na večeru, posvečenem Simonu Gregorčiču (foto: arhiv NG).

Ob letošnji stotrideseti obletnici rojstva našega največjega pisatelja Ivana Cankarja je izšla znanstvena monografija, plod večdesetletnega raziskovanja in preučevanja akademika Bernika. Nekdanji predsednik SAZU dr. France Bernik nas je ob predstavitvi tega pomembnega dela ponovno počastil s svojim obiskom v galeriji. Uglednega gosta je uvodoma predstavila prof. Lojzka Bratuž. Večera se je udeležil tudi urednik založbe Litera Andrej Brvar (12. decembra).

Letos je bil gost galerije tudi mladi tržaški slikar Štefan Pahor. Odprtje razstave njegovih del je bilo v četrtek, 8. marca 2007. Na ogled je ponudil trideset novjših platen pod naslovom *Slike*. O umetniku je spregovoril Jurij Paljk.

Slikar Zoran Karmelić v galeriji Ars

Goriški študijski center za socialno-politična vprašanja Anton Gregorčič je v galeriji Ars v ponedeljek, 2. aprila, poskrbel za predstavitev dveh publikacij z naslovom *Pota in cilji – Simon Gregorčič* ter *Poesie (Poezije)*. Prva knjiga je delo češkega profesorja Dominika Stribrya in je bila prvič v nadaljevanjih objavljena že leta 1918. Druga je prevod poezij izpod peresa redovnika Franca Husa, ki so ga našli v njegovi zapuščini. Za ponatis prve je dal pobudo Pavel Gregorčič, uredil Jože Korošak, založil Radivoj Humar, ki je poskrbel tudi za izdajo Husovega prevoda. Na večeru je bil prisoten tudi predsednik krožka Marjan Terpin, goste je pozdravil Jurij Paljk.

V aprilu je bila v galeriji še zadnja razstava te sezone kot barvna uvertura v sinje mediteranske pokrajine, ki nas vedno, a še zlasti poleti, tako zelo vabijo.

Zoran Karmelić je dal na ogled svoje *Sanje v modrem*, kot je dela poimenoval kritik Jurij Paljk, ko je spregovoril o umetniku ob odprtju razstave. Na večeru je igrala violinistka Veronika Breclj iz Nove Gorice (17. aprila).

Zgodovinsko društvo za severno Primorsko, krožek A. Gregorčič in Galerija Ars so ob koncu sezone predstavili zanimivo knjigo *Operacija Julijske krajine* tržaškega zgodovinarja Gorazda Bajca. Po pozdravu predstavnika Zgodovinskega društva za severno Primorsko Petra Černica je prevzel besedo o publikaciji zgodovinar Jože Pirjevec. Knjigo je izdala založba znanstvenoraziskovalnega središča kopske Univerze na Primorskem Annales.

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO E. KOMEL

ARSATELJER

Vida Bitežnik

Delovanje šole Emil Komel je v minulem šolskem letu teklo po ustaljenem ritmu, in to vsem finančnim in prostorskim težavam navkljub! Potrebne so bile še večja iznajdljivost, vztrajnost, včasih celo zagnanost vodstva in osebja in pomagali so seveda nekateri sponzorji, ki znajo pravilno vrednotiti pomembnost naše šole. Vsa prizadevanja, da bi odgovorni v Deželni posvetovalni komisiji za slovensko manjšino uvideli, da se mora višina prispevkov vsaj nekoliko prilagajati kvantitetni in kvalitetni rasti šole, pa so naletela na gluha ušesa, in le-ti ostajajo (konstantno že več let!) nespremenjeni.

Med šolskim letom je bilo vpisanih 326 učencev. Pridružili so se številni učenci iz Slovenije, tako da je šola začela s poukom tudi v Mirnu. Poučevalo je 38 učiteljev, od teh le 7 redno nastavljenih, razmerje, ki naravnost vpije po potrebi normalizacije stanja. V tajništvu sta 2 osebi. Pouk je zaobjemal vse instrumente, stranske predmete (domisol, nauk o glasbi, teorijo in solfeggio, harmonijo, glasbeno zgodovino), več tečajev s prostim programom, podiplomski študij klavirja za nadarjene pianiste. Poleg individualnega pristopa so pri večini instrumentov uvedli kot novost tudi skupinskega. Delovalo je več pevskih skupin, dve baletni skupini, komorni in orkestralni sestavi.

V teku šolskega leta je bilo kakih 30 nastopov, poleg razrednih še priložnostni, božični in zaključni na sedežu v Gorici in po podružnicah. Redni delovni program je zaobjemal še vrsto obšolskih dejavnosti, tako srečanja učencev sorodnih šol: s celovško, Koroški kulturni dnevi na Primorskem (KCLB, oktober 2006), s primorskimi glasbenimi šolami (KCLB, marec 2007), večer kitaristov s konservatorijem Tartini (KCLB, april 2007), sodelovanje učencev in učiteljev na

Lepak o Lüneburški varianti v gledališču Verdi

različnih prireditvah, razstavah, kot tudi pripravo in organizacijo Snovanj, soorganizacijo koncertne sezone, tesno sodelovanje z Arsateljerjem.

Po zahtevnosti izstopata zlasti dve prireditvi, pri katerih je imel center Komel odgovorno vlogo. V septembru 2006 je soorganiziral *Prvo konferenco slovenskih glasbenikov iz sveta in Slovenije* skupno z Glasbeno šolo Nova Gorica in Glasbeno matico Ljubljana pod pokroviteljstvom Svetovnega slovenskega kongresa. Simpozij, katerega slavnostni govornik je bil predsednik vlade RS Janez Janša in ki se ga je udeležilo večje število glasbenikov tudi iz zamejstva in zdomstva, je bil v Novi Gorici in Gorici od 13. do 15. septembra 2006. Ob tej priložnosti sta bila tudi večerna koncerta v KCLB v Gorici in v Kulturnem domu v Novi Gorici pod naslovom *Goriški glasbeni odmevi*, oba z lastnim programom.

Zelo pomembno in navdušujoče je bilo v minulem letu sodelovanje z gledališčem G. Verdi v Gorici, saj je bila naša ustanova tudi sooblikovalec koncerta. Pri postavitvi glasbene pripovedi po romanu *Lüneburške variante* Paola Maurensiga je imel ob sodelovanju z drugimi ustanovami bistveno vlogo prav center Emil Komel. Roman je za oder priredil sam avtor, glasbo zapisal Valter Sivilotti in jo tudi dirigiral, izvajali pa so jo enkratna Milva z orkestrom in zborom Arsateljer. Pevovalja zbora je bil Hilarij Lavrenčič. V orkestru in zboru so prevladovali slovenski izvajalci. Predstava spada v okvir projekta Mozaik in pod pokroviteljstvo Goriške občine in pokrajine. V Gorici je bila njena prva izvedba na državni ravni (2. in 3. februarja 2007). Naj omenimo še, da je zbor Arsateljerja spremljal Milvo tudi v milanski stolnici na njenem samostojnem koncertu (8. maj 2007).

Nadaljevali so se stiki z videmsko univerzo DAMS. Seminarsko delavnico na temo sicilijanskih napevov je v soorganizaciji z univerzo zaključil koncert v KC Lojze Bratuž. Nastopila je skupina *Suoni antichi* (4. oktober 2006).

Tudi v minulem letu je center sodeloval pri organizaciji tekmovanja *Mesto Gorica – Nagrada G. Pecar*, katerega umetniški vodja je Sijavuš Gadžijev, organizator društvo Florestan, in ki že nekaj let poteka v KC Lojze Bratuž (5.-11. nov. 2006).

Ob koncu šolskega leta opravijo vsi učenci notranji izpit, nekateri tudi na državnih konservatorijih. Na konservatoriju Tartini v Trstu je opravilo izpit iz teorije in solfeggia 5 učencev, Noemi Cristiani pa iz klavirja (stranski predmet). Na konservatoriju Tomadini v Vidmu sta opravila izpit iz glasbene zgodovine Marcello Cassese in Joahim Nanut. Eugenio Bernes in Joahim Nanut pa sta na istem konservatoriju opravila izpit iz harmonije.

Letos sta se tekmovanj pianistov udeležila dva učenca. Alexandra Tofful (prof. S. Gadžijev) je na 5. mednarodnem klavirskem tekmovanju v Bologni prejela 1. nagrado (april 2007), Alexander Gadžijev (prof. S. Gadžijev) pa se je udeležil regijskega tekmovanja ZPGŠ v Postojni in bil odlikovan z zlatim odličjem (februar 2007). Mladi pianist je prejel zlato odličje (100/100) tudi na državnem tekmovanju mladih slovenskih glasbenikov v Ljubljani (TEMSIG, marec 2007). Kot dobitnik najvišje nagrade v svoji kategoriji je nastopil na koncertu treh odličnjakov v Slovenski filharmoniji v Ljubljani (23. marca). Še isto pomlad mu je Glasbena mla-

dina Slovenije organizirala samostojen koncert v obnovljenih prostorih Ljubljanskega gradu, na katerem je navdušil in prevzel vso publiko (10. maja). Dvanajstletni pianist je nato nastopil na samostojnem koncertu v frančiškanskem samostanu na Kostanjevici pri Gorici v sklopu Glasbe z vrtov sv. Frančiška (30. maja 2007) in kasneje še v Avstriji (27. julija 2007).

Med uspešne nastope moramo prišteti tudi nastop Veseljakov na gala večeru *Naše pomladi* v KC Lojze Bratuž (29. maja), še prav posebno pa nastop malega violinista Aleša Lavrenčiča na samostojnem koncertu v dvorani društva Jezero v Doberdobi (25. maja).

Naj ob uspehih učencev šole omenimo tudi uspehe profesorjev. Čelist prof. Aleksander Sluga je z najvišjo oceno dokončal akademski študij na konservatoriju Tartini v Trstu, pianist prof. Carlo Corazza je zelo uspešno zaključil dvoletno specializacijo v komorni glasbi prav tako na tržaškem konservatoriju. Violinist prof. Matej Santi pa je z odličnim uspehom in pohvalo diplomiral iz violinske pedagogike na konservatoriju v Celovcu.

Center Komel že drugo leto pripravlja in prireja *Snovanja*, niz nastopov in koncertnih večerov, ki se zvrstijo ob izteku šolskega leta in so prikaz glasbenih uspehov posameznih učencev, skupin, glasbenega življenja in dela na šoli nasploh, pa še povezav in sodelovanja. Prireja jih v tesnem sodelovanju z Arsateljerm in gosti sorodnih ustanov pod pokroviteljstvom Goriške občine in pokrajine, Mestne občine Nova Gorica in Uradom vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu s finančno pomočjo raznih sponzorjev.

Letos je bilo 12 koncertov oz. glasbenih prireditev.

- **Coronae** – Violinist Matija Krečič in pianist Gašper Banovec iz Ljubljane sta na svojski način podala slovensko ljudsko pesem in predstavila CD ploščo. (KCLB, komorna dvorana, 2.3.2007).

- **Violončelo in kontrabas** – Srečanje učencev primorskih glasbenih šol. (KCLB, komorna dvorana, 9. marca).

*Zbor Arsateljers med izvajanjem Lüneburške variante;
na vajah za Lüneburško varianto: italijanska pevska
Milva z ravnateljem Kerševanom*

- **Kitara** – Nastop učencev šole E. Komel in študentov tržaškega konservatorija iz razreda prof. E. Guerrata. (KCLB, komorna dvorana, 20. aprila).

- **Duo Matej Santi**, violina, **Rinaldo Zhok**, klavir – Tartini, Mozart, Prokofjev, Škerjanc. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 3. maja).

- **Pianizem** – Koncert učencev mentorja prof. Sijavuša Gadžijeva. Nastopajočim iz centra so se pridružili sovrstniki Srednje glasbene šole v Ljubljani, mali Alesandro Villalva iz Trevisa in Giuseppe Guarrera s konservatorija v Catanii. (Avditorij v Gorici, 10. maja).

- **Simone Peraz** – Klavirski recital odličnega diplomanta v lanskem letu. Bach, Liszt. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 24. maja).

- **Zaigrajmo in zapojmo** – Zaključni nastop najmlajših. Zaigrali in zapeli so skladbe Tomaža Habeta, ki jih je za to priložnost priredil prof. F. Devetak. (KCLB, velika dvorana, 26. maja).

- **Romantične pripovedi s Severa** – Koncert ob 100-letnici smrti skladatelja Edvarda Griega. Učenci solisti E. Komel, mali šolski orkester (dirigent Aleksander Sluga) in orkester Arsatelj (dirigent Luigi Pistore), pripoved: Fanika Klanjšček. (KCLB, komorna dvorana, 1. junija).

- **Harmonika, petje in ples** – V sodelovanju z Glasbeno matico. Nastop harmonik SCGV Emil Komel (prof. Mirko Ferlan), baletna skupina SCGV E. Komel (prof. Nataša Sirk), otroški zbor Veseljaki (prof. Lucija Lavrenčič), mali Veseljaki (Mateja Černic), harmonikarski orkester GM Špeter (prof. Aleksander Ipavec). (Kulturni dom Gorica, 8. junija).

- **Neva Klanjšček** – Klavirski recital. Haydn, Schumann, Chopin, Debussy. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 12. junija).

- **Pod cerkvenim obokom** – Uvodnim zvokom učencev pihalnega in trobilnega oddelka šole Komel (prof. E. Žerjal in prof. M. Rijavec) je ob orgelski spremiljavi Neve Klanjšček in Simoneja Peraza sledil nastop gostov: trobentača Giuseppa Minina in organista Devisa Formentina. (Cerkev sv. Ivana, 23. junija).

- **Zapiski na črtovju** – Glasba ustvarjalcev našega prostora. Patrick Quagaglia, Andrej Pegan, Andrej Bratuž, Sonia Magris-Sirsén, Igor Zobin, Tatjana Jerkog, Marjan Mlakar. Izvajali so solisti in komorni sestavi Arsateljeja in študentje tržaškega konservatorija Tartini. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 28. junija).

Koncertna sezona 2006/07 je kot že vrsto let sad sodelovanja med centrom Emil Komel, Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Združenjem cerkvenih pevskih zborov in poteka pod pokroviteljstvom Goriške občine in pokrajine. Na programu je bilo 8 koncertov, izvedenih 7.

- **Carmina slovenica** – Priznani dekliški zbor iz Maribora je predstavil repertoar napevov svetovnih religij, tradicij in prvotnih verovanj (Scivias). Pevovodkinja Carmina Šilec. (KCLB, velika dvorana, 30. september 2006).

- **Voces cantabiles**, Anglija – Vokalna skupina Voces cantabiles je nastopila s programom *From Gibbons to Gershwin*. (KCLB, velika dvorana, 12. novembra).

- Wolfgang Amadeus Mozart in Črtomir Šiškovič

– Orkester Arsatelj. Črtomir Šiškovič je nastopil kot solist in kot dirigent goriškega orkestra. Simfonija št. 1 v Es-duru K16, Koncert v G-duru za violino in orkester št. 3 KV216, Simfonija v A-duru št. 29 KV201. (KCLB, velika dvorana, 17. novembra).

- Duo Oleg Bugaev, violončelo, in **Aleksandra Pavlovič,** klavir – Brahms, Franck, Debussy, Stravinskij, Ukmar. Čudovita soigra mladega moskovskega violončelista in odlične slovenske pianistke. Oba sta diplomirala na konservatoriju Čajkovski v Moskvi. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 30. nov.).

- Božični koncert – Oktet Vrtnica in komorni orkester Celje. Dirigent Marko Munič. Oktet je zapel ob spremljavi pianista Danijela Breclja, ker je orkester iz Celja zaradi nepredvidljivega izostal. (KCLB, velika dvorana, 20. decembra).

- Ilaria Loatelli – Klavirski recital zmagovalca 6. tekmovanja v klavirski interpretaciji, nagrada G. Pecar 2006. (KCLB, velika dvorana, 15. februarja 2007).

- Zvok strun – Jasna Merlak, harfa, in komorni orkester I solisti filarmonici italijani, umetniški vodja Giovanni Guglielmo. Mozart, Rossini, Ravel, Debussy. (KCLB, velika dvorana, 12. marca).

Pripravo koncertnega lista je to leto prevzel KC Lojze Bratuž, tekst David Bandedelj.

- Pavel Gintov – Klavirski recital mladega Ukrajinca, ki nadaljuje študij kot štipendist v New Yorku. Na programu Chopin, Prokofjev. Po turneji v Italiji se je ustavil na centru Komel, ki je organiziral koncert pod pokroviteljstvom Goriške pokrajine. (Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, 15. novembra 2006).

Učenci iz klavirskega razreda prof. Gadžijeva v goriškem Avditoriju; Aleš Lavrenčič med koncertom v Doberdobi (levo); Aleksander Gadžijev je 10. maja imel samostojen koncert na Ljubljanskem gradu.

VESELA POMLAD – NOVIM IZZIVOM NAPROTI

Nataša Sosič Fabjan

Poj z menoj... je bil naslov letošnjega poletnega pevskega tedna, ki ga je pevsko društvo *Vesela pomlad* zelo uspešno organiziralo zadnji teden v avgustu in je bil namenjen pevcem otroškega pevskega zbora. Obenem je to geslo tudi vabilo sedanjim in bivšim pevcem, da se angažirajo, saj je v pripravi jubilejna, trideseta sezona Vesele pomladi. Društvo bo omenjeno obletnico obeleževalo skozi celo leto 2008, slavnostni večer pa bo 12. decembra 2008, prav na trideseti rojstni dan Vesele pomladi, ki je v treh desetletjih močno zaznamovala pevsko dogajanje v našem prostoru, svoje petje so razne skupine ponesle tudi v daljne dežele. Zato smo vsi, ki že vrsto let spremljamo pevsko delovanje, po eni strani zadovoljni in ponosni, po drugi pa se zavedamo, da so razmere in pogoji danes bistveno drugačni od tistih, ki so bili konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

Pisana ponudba popoldanskih aktivnosti na različnih področjih, od raznih športnih in drugih razvedrilnih dejavnosti, do jezikovnih tečajev, učenja instrumentov, pa podaljšan pouk v osnovnih šolah, vse to terja od zborovodje, da je prisiljen se prilagajati tako glede urnikov kot programov. Ustvariti med starši, otroki in širšo družbo miselnost, da morajo tudi najmlajši trenirati glasove, saj si mlajši učenci oblikujejo glas in posluh v otroškem zboru, ko uživajo v prepevanju hitrih pesmi, ob spremljavi, ploskanju, gibanju in nakazovanju besedila. Če so starši prepričani, da je zvesto in predano posvetiti čas in dar lepega glasu otroškemu in mladinskemu petju, potem jim ne dela velikih preglavic usklajevanje otrokovih pošolskih dejavnosti. Pri društvu *Vesela pomlad* odigravajo od vsega začetka pevskega delovanja pomembno vlogo starši, ki sestavljajo odbor in so temeljna opora zborovodji. Na zadnjem občnem zboru je prišlo tudi do pomladitve odbora, ki se je s predanostjo in zagnanostjo lotil spremljanja pevskega delovanja.

V tem letu sta delovala Otroški pevski zbor in Mlajša dekliška pevska skupina, ki sta pod vodstvom Mire Fabjan oblikovala pevsko ponudbo Vesele pomladi. V začetku januarja sta obe skupini sklenili niz božičnih koncertov, na katerih sta predstavili tudi sklop božičnih pesmi Ivana Ščeka ob stoletnici skladateljevega rojstva. Koncert sta oblikovali ob sodelovanju mešanega pevskega zbora *Jacobus Gallus* iz Trsta. Mlajša dekliška pevska skupina je sodelovala na Prazniku slovenske kulture v Marijinem domu v Rojanu. Večer slovenske pesmi v Finžgarjevem domu na Opčinih je tudi letos sklenil niz prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku, bil pa je posvečen skladatelju Pavletu Merkuju ob njegovem življenjskem jubileju. Na tem večeru je Mlajša dekliška pevska skupina med drugim izvedla tudi krstno izvedbo Merkujeve skladbe *Il silenzio*. Na flavto je spremljala Iris Risegari. Kot je že ustaljena navada, so se pevci Vesele pomladi

predstavili na tradicionalnih revijah Pesem mladih in Zlata Grla. OPZ Vesela pomlad je s svojim mladostnim zanosom zapel vsem mamicam na prazniku, ki ga je priredilo društvo Finžgarjev dom. Vsako leto sodelujejo pevci Vesele pomladi pri oblikovanju praznika sv. birme v župnijski cerkvi sv. Jerneja na Opčinah, saj je prejela zakrament sv. birme tudi pevka, ki že vrsto let poje pri pevskem društvu. Dekleta pa so sodelovala v Finžgarjevem domu na večeru ob sklepu pastoralnega obiska tržakega škofa msgr. Evgena Ravignanija. Kot vsako leto so tudi letos sodelovala pri oblikovanju šmarničnega koncerta.

Prvo soboto junija se je Otroški pevski

zbor s starši podal na letni izlet. Izbrali so si izbrali Dan na kmetiji v Poljanski dolini. V jutranjih urah so se otroci v spremstvu staršev podali z avtobusom na kmetijo, ki leži visoko na griču. V popoldanskih urah so si ogledali Škofjo Loko. In že naslednjo soboto, 9. junija je bila na vrsti prireditev Poj, pleši, igraj.... Na tradicionalni prireditvi so nastopili: Otroški pevski zbor in Mlajša dekliška pevska skupina Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan in ob instrumentalni spremljavi Jane Drasič, Iris Risehari in Laure Venier, učenci osnovne šole Franceta Bevka z Opčin, ki so pod mentorstvom Nadje Perini pripovedovali smešnice v openskem narečju, plesna skupina, plesna skupina MOSP, za koreografijo je poskrbela Raffaella Petronio. Kot gost je nastopil Harmonikarski orkester šole GM iz Špetra, ki je pod taktirko prof. Aleksandra Ipavca izvedel pester program, ki

*MePZ Jacobus Gallus in Mlajša dekliška pevska skupina na božičnem koncertu v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah (foto: Z.Vidau);
slika spodaj: pevci Vesele pomladi*

ga je za to zasedbo priredil sam dirigent. Naslednji teden sta imeli skupini sklepno srečanje pred počitnicami, otroški pevski zbor se je poslovil z nastopom, na katerem so se predstavili tudi posamezniki, ki študirajo razna glasbila.

Počitnice so trajale za Mlajšo dekleško pevsko skupino le slab mesec, saj so v drugi polovici julija pričele s pevskimi vajami, ki so bile priprava na mednarodni poletni pevski teden Europa Cantat 2007, ki so se ga udeležile od 12. do 19. avgusta v Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani. Skupina je sledila delavnici za zборе in posamezne pevce., ki jo je vodil svetovno znani dirigent Gary Graden. Seminarja se je udeležilo dvesto pevcev, ki so prišli iz raznih držav. Pevske vaje so bile zahtevne, vendar je bilo druženje z mladimi pevci edinstvena priložnost za tkanje novih prijateljstev. Nadvse sugestivna in mogočna sta bila koncerta v Brežicah in v Ljubljani.

Zadnji teden avgusta so prišli na vrsto najmlajši pevci, ki so se udeležili poletnega pevskega tedna za Otroški pevski zbor. Ta je potekal v prostorih Marijanišča na Opčinah. V jutranjih urah so otroci pripravili program slovenskih ljudskih pesmi in plesov. Vodile so jih Mira Fabjan, Urška in Metka Šinigoj. V popoldanskih urah so prišle na vrsto razvedrilne dejavnosti, med katerimi so udeleženci obiskali kmetijo Lenarta Vidalija in mojstra goslarja Ivana Miliča, kotalkali na Poletovi ploščadi in plaval v bazenu hotela Danev na Opčinah. Poslušali in ilustrirali so pravljice ter na petkovi popoldanski predstavi prikazali program *Poj z menoj...*, ki ga nameravajo v naslednjih mesecih dopolnjenega ponuditi tudi drugim sovrstnikom. V septembru se je pričelo novo pevsko leto. Mlajša dekleška pevška skupina je sodelovala ob predstavitvi zbornika *Glas naših zborov*, v drugi polovici oktobra je angažirana na predstavitvi kulinarične ponudbe *Okusi Krasa*. Pevci pri Veseli pomladi upajo, da se jim bodo pridružili tudi novi prijatelji, s katerimi bodo vadili nove pesmi. Predsednik, ustanovitelj in duša Vesele pomladi, gospod župnik Franc Pohajač, je na prireditvi *Poj, pleši, igray...* povedal, da bi bilo zaželeno, da bi se ob trideseti obletnici pevskega delovanja pridružili vsi bivši pevci, saj jih je bilo v treh desetletjih preko štiristo in jim je petje v zboru v mladostniških letih veliko pomenilo. Načrtov je veliko, upamo, da jih bomo z zanosom in delavnostjo uresničili v veselje vsem, ki jim je pri srcu zborovsko petje.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV IZ TRSTA

Marija Kerže

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta deluje že več kot štiri desetletja in povezuje približno 40 pevskih zborov in vokalnih skupin od Milj do Štivana. Gre torej za pomembno organizacijo, ki je v zadnjem desetletju lahko še bolj razvila svoje delovanje ob dejstvu, da tako dežela FJK kot Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu tudi finančno podpirata njene pobude.

Poklon Mariju Kogoj ob njegovi 50-letnici smrti in 100-letnici rojstva je bil 4.12.2006 v evangeličansko-luteranski cerkvi v Trstu (foto: Z. Vidau).

Redno delovanje

Delovanje samo je bilo tudi v pretekli sezoni nadvse pestro. Tradicionalne pobude so se kar vrstile, veliko pa je bilo tudi novih zamisli.

Oglejmo si najprej tradicionalne pobude. Po poletnem premoru smo najprej priredili *Dekanijsko revijo* openske dekanije, ki je že tretjič zapovrstjo prikazala jesensko pripravljenost naših zborov. Tokrat je potekala v župnijski cerkvi sv. Urha v Dolini v soboto, 7.10.2006. Nastopilo je dvanajst zborov: OPZ Slomšek – Bazovica, OPZ Kraški cvet – Trebče, MePZ Sv. Ana – Trst, MePZ Sv. Jernej – Opčine, ŽPZ Prosek – Kontovel, ŽCPZ Ricmanje, Katizbor-Catticoro – Katinara, CPZ Rojan, MePZ Repentabor, MePZ Lipa – Bazovica, MePZ Mačkolje in Združeni zbor ZCPZ. Napovedovala je Marija Kerže.

Sledila je 7. *Dekanijska revija* devinske dekanije v cerkvi sv. Roka v Nabrežini, 14. 10. Nastopili so naslednji zbori: CPZ Zgonik, ŽPZ Devin, MeCPZ Devin, Me Farni PZ Šempolaj, ŽCPZ Nabrežina, ŽCPZ Mavhinje in Fantje izpod Grmade. Udeležence je uvodoma nagovoril dekan Jože Markuža, spored je povezovala Vida Forčič. V novembru, v nedeljo, 26., je bila na vrsti 41. revija *Pesem jeseni*, ki smo jo priredili v gledališču F. Prešeren v Boljuncu. Nastopili so: ŽPZ Prosek-Kontovel, MePZ Sv. Jernej – Opčine, MoPZ Upokojencev iz Brega, MePZ Sv. Križ, MoPZ Fantje izpod Grmade – Devin, MePZ Skala-Slovan – Gropada in Padriče, Združeni zbor Repentabor in MePZ Mačkolje. Napovedoval je Tomaž Susič.

Vsako leto, že od ustanovitve naše Zveze dalje, prirejamo *Božični koncert*. Zadnji je potekal pod geslom 'Zori noč vesela' v nedeljo, 14.1.2007, v stolnici

sv. Justa v Trstu. Oblikovali so ga pevke in pevci združenih cerkvenih in posvetnih zborov iz devinske dekanije pod vodstvom Hermana Antoniča. Kot solista sta nastopila tenorist Aleš Petaros in basist Aldo Žerjal, na orgle je spremljal Andrej Pegan. Spored je povezovala Urška Šinigoj.

ZCPZ je tudi v minuli sezoni sodelovala pri organizaciji vsakoletne revije *Primorska poje*. V samostojni režiji je priredila koncerta v Marijinem domu v ul. Risorta (10.3.) v Trstu in v cerkvi pri Sv. Ani (24.3.) v Trstu; v soorganizaciji z Zvezo slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zvezo slovenskih kulturnih društev – Trst, Gorica, Videm ter društvom Planika iz Kanalske doline pa je priredila še koncert, ki je bil v Občinskem kulturnem centru na Trbižu (18.3.).

Začetek pomladi, v nedeljo, 13.3., je bil pri ZCPZ povezan z izvedbo 37. revije otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih*. Dvaindvajset otroških in mladinskih zborov, med katerimi je bilo tudi več šolskih zborov, je zapelo na Pomorski postaji v Trstu. Vsi delujejo na Tržaškem, razen enega, ki je prišel v goste iz Sežane. Koncert je snemala televizijska ekipa slovenskih deželnihih sporedov RAI. Spored sta povezovala Rossana Paliaga in Peter Raseni. S prispevkom zborom je pri tej tradicionalni pobudi sodeloval tudi Sklad v spomin na velikega tržaškega narodnjaka in dobrotnika Marka Udoviča.

Združeni zbor ZCPZ

Združeni zbor ZCPZ, ki je imel skozi celo sezono redne pevske vaje pod vodstvom svojega stalnega dirigenta Edija Raceta, je tudi v minuli sezoni večkrat nastopal ob raznih praznovanjih in slovesnih mašah na Tržaškem in v Sloveniji. Kronika beleži petje za Hvaležnico 12.11.2006 v cerkvi sv. Justa v Trstu, na orgle je igral Tomaž Simčič; nadalje pri slovenski maši 21.11.2006 ob prazniku Matere Božje zdravja; pri maši za vse pokojne v cerkvi na pokopališču pri Sv. Ani 29.10.2006; ob otvoritvi jaslic v Piranu 30.12.2006; prvi nastop v letu 2007 je bil 28. 1., ko je zbor ob 15-letnici smrti Ubalda Vrabca pel v Rodiku pri maši, ob spremljavi Bojane Kralj, in na pokopališču; 19.3. pri slovesni maši v čast sv. Jožefu v Ricmanjih, ko je zbor spremljala Marija Šturman; 23.3. je združeni zbor pel na reviji *Primorska poje* pri Sv. Ani v Trstu; 5. 5. je ZCPZ priredila romanje na Trsat in obisk Lanišča, kjer so se spomnili 60-letnice napada na svetniškega kandidata msgr. Jakoba Ukmarja in žrtve tistega pogroma; tradicionalno je združeni zbor 27.5. nastopil pri maši v Sveti jami na Socerbu, ko ga je spremljal Iztok Cergol; 13.6. na slovesnem praznovanju farnega zavetnika pri Svetem Antonu Novem, ko je bil pri orglah Tomaž Simčič; za god sv. Janeza Krstnika, ko je svojo zlato mašo praznoval p. Bogomil Srebot, pa je zbor pel v Štarmarju nad Miljami; 1.7. je zbor najprej sooblikoval sv. mašo pri razvalinah cerkve sv. Tomaža nad Gročano, nato pa še v spomin na žrtve medvojnega nasilja v Rižarni, ko je petje na orgle spremljal Iztok Cergol; tradicionalna Ciril-Methodova nedelja, na kateri tudi poje Združeni zbor ZCPC, pa je bila 8.7. v openski župnijski cerkvi, ker je bila cerkev na Vejni zaprta zaradi sesutja dela strešne kritine.

Skrb za organiste in pritrkovalce

Tudi v minuli sezoni se je nadaljeval orgelski tečaj, v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah, z občasnimi srečanji štirih tečajnikov (Marija Kerže, Katja Lavrenčič, David Lenisa in Tomaž Simčič) z mentorico prof. Angelo Tomanič iz Ljubljane. Na poletnem seminarju v Zrečah pa so ob podpisani vadile še Teresa Cendon, Martina Feri in Nada Tavčar. Med letom imajo svoja srečanja tudi pritrkovalci. Mentor teh skupin, ki so se v bolj organizirani obliki začele zbirati leta 2004, je duhovnik g. Andrej Vovk. Pobuda oživljanja te starodavne ljudske navade muziciranja na zvonove, zlasti ob cerkvenih praznikih in posebnih slovesnostih, je uspela, saj so skupine oživele v kar nekaj župnijah. V minuli sezoni je bilo zlasti odmevno 7. srečanje pritrkovalcev *Pojó, pojó zvonovi*, ki je potekalo v okviru praznovanj Marijinega vnebovzetja na Repentabru 15.8., in zlasti pritrkovanje v tržaški stolnici pri Sv. Justu ob hvaležnici (12.11.2006). V letu 2007 se je izvedba srečanja *Pojó, pojó zvonovi* na Repentabru na sam Veliki šmaren pokazala kot posrečena izbira. Ponovno srečanje pritrkovalcev pa je bilo ob praznovanju v čast sv. Jerneju 26. 8. v Mačkoljah, ko sta s svojimi vižami nastopili mlajša in starejša skupina iz samih Mačkolj in še Klenkači iz Šentvida pri Stični, skupina Scampanadors iz Moša pri Gorici, Dekliška skupina iz Novega mesta in otroška skupina iz Lokavca. Mladi navdušenci pa opravljajo tudi popis zvonikov in zvonov v župnijah, kjer je v tržaški škofiji slovenska služba božja.

Izredne pobude

Med zelo kvalitetne enkratne pobude, ki smo jih organizirali v prejšnji sezoni pri ZCPZ, uvrščamo vsekakor *Poklon Mariju Kogoju* ob njegovi 50-letnici smrti in 100-letnici rojstva. Koncert je bil 4.12.2006 v evangeličansko-luteranski cerkvi v Trstu. Vokalno-instrumentalni koncert, pod vodstvom Adija Daneva, so oblikovali solisti Eleonora Matjašič-sopran, Lara Komar-alt, Miran Žitko-tenor in Damjan Locatelli-bas, priložnostno zbrani 16-članski komorni mešani zbor in godalni orkester Arsatelj; kot recitator in povezovalc večera je nastopil Aleksij Pregarc.

Gostili smo tudi dva pevska zbora, in sicer 21.10.2006, ko smo priredili v cerkvi v Bazovici koncert MePZ župnije sv. Jožefa Delavca iz Idrije. Gostje so izvajali skladbe posvečene Materi Božji, med drugim tudi kantato *Marija, Slovencev Kraljica* Matije Tomca. V okviru orgelskih koncertov, ki jih organizira FJK v cerkvi sv. Justa, pa je nastopil MePZ Ave iz Ljubljane. Pri organizaciji tega koncerta je sodelovala tudi naša Zveza, ki je po koncertu priredila družabno srečanje z nastopajočimi v prostorih Marijinega doma v ul. Risorta.

Publicistična dejavnost

Bilo je tudi nekaj predstavitev glasbenih publikacij. V okviru Koroških dne-
vov, ki so v oktobru 2006 potekali v Trstu in Gorici, smo v sodelovanju s Slo-
vensko Prosveto iz Trsta 12. oktobra predstavili pesmarico Silvestra Miheliča *Nebo*,

oko, jezero. Predstavitev je bila v dvorani zbora Fantov izpod Grmade v Devinu. V imenu založnika je spregovoril Nužej Tolmajer, nato pa je o življenju in delovanju duhovnika-salezijanca in skladatelja Miheliča spregovorila urednica Jasna Nemec Novak in še Ivo Jelerčič kot urednik notnega gradiva. Večer je bil obenem poklon skladatelju (rojen v Trstu leta 1905, umrl na Koroškem leta 1981), ki je z našo Zvezo veliko sodeloval zlasti ob različnih zborovodskih tečajih v Rojani in Tinjah.

Spomladi 2006 je izšla knjiga Bojane Kralj *Ubald Vrabec 1905-1992*, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba v sodelovanju z Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Predstavitev knjige je bila prvič v Slomškovem domu v Bazovici 11.12.2006, kjer je nekaj Vrabčevih pesmi zapel zbor Lipa pod vodstvom Tamare Ražem. Druga predstavitev te knjige pa je bila v Vrabčevi dvorani Glasbene šole v Sežani 26.1.2007, kjer so nastopili učenci sežanske Glasbene šole in otroški zbor pod vodstvom Bojane Kralj. Knjigo sta obakrat predstavila Bojana Kralj in Marko Tavčar.

Dragocen dokument o delovanju in uspehih ter težavah, s katerimi se sooča ZCPZ in posamezni zbori, pa predstavlja nova številka glasila *Glas naših zborov* 5., ki je izšla poleti 2007 in ki na skoraj 200 straneh predstavlja bralcu številne prireditve in pobude same Zveze ter posameznih včlanjenih zborov v obdobju od 2003 do konca 2006.

Poletni seminar

Vsakoletni seminar za pevce, organiste in zborovodje se je odvijal od 5. do 11.8.2007 v Zrečah, na Štajerskem, kjer se je zbralo 118 udeležencev. Pevci, ki jih je bilo nekaj več kot 60, so vsak dan imeli pevski tečaj, ki sta ga vodila tržaška zborovodkinja Aleksandra Pertot in ljubljanski stolni organist ter zborovodja različnih zborov Gregor Klančič, sicer doma iz Mirna. Predstavitev pesmi, ki so jih pevci vadili cel teden, pa je bila zadnji večer seminarja pri maši v cerkvi sv. Egidija v Zrečah in v veliki dvorani hotela Dobrava. Pred mašo pa je bil v zreški cerkvi tudi nastop organistov, ki so se udeležili enotedenskega orgelskega tečaja, ki je potekal istočasno s pevskim seminarjem; orgelski tečaj je vodila prof. Angela Tomanič iz Ljubljane.

Sklep

Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov je torej zelo raznoliko, vendar ne gre pozabiti, da je to le del tistega rednega in požrtvovalnega dela, ki ga na našem ozemlju opravljajo posamezni včlanjeni zbori, ki so marsikje ostali še edina javna in organizirana oblika slovenske prisotnosti. S svojim petjem in marsikdaj tudi s prosvetnim delovanjem v svojih župnijah so torej odločilni činitelji, da ostaja slovenščina tudi jezik v javnosti in ne le zaseben kodeks za osebno ali družinsko dogovarjanje.

DRUŠTVO FINŽGARJEV DOM

Lučka Susič

Društvo Finžgarjev dom deluje na Opčinah, kjer ima svoj sedež v prostorih Marijanišča. Ime nosi po slovenskem pisatelju, duhovniku Franu Saleškem Finžgarju. Gre za prosvetno društvo, zato prireja razne kulturne pobude, kot so odrske predstave, koncerti, predavanja, predstavitev knjig in druga srečanja. V njegovem okviru delujeta tudi otroška in odrasla igralska skupina Tamara Petaros z igranicami in recitali. Ime Tamara Petaros si je skupina nadela pred leti, ob nenadni smrti ene svojih najbolj navdušenih malih igralok.

Preteklega marca je minilo štirideset let od odprtja dvorane in od nastanka društva. Delovanje v teh prostorih je doživljalo v štiridesetletnem obdobju srečnejše in manj srečne dni, vsekakor pa je bila dvorana prostor, kjer so se vsa leta uresničevale kulturne pobude tistih prebivalcev Opčin, ki sprejemajo kot svoje ne samo ideale demokracije in slovenstva, pač pa tudi krščansko gledanje na svet. Če govorimo o dvorani Finžgarjevega doma, ki je sicer po pogodbi predvsem sedež društva Finžgarjev dom, moramo poudariti, da je to primeren prostor za delovanje tudi drugih sorodnih skupin, ki z društvom občasno sodelujejo, ne spadajo pa vanj; v njej se redno ali občasno odvijajo dejavnosti z versko ali kulturno vsebino za širše območje, kot npr. vaje in nastopi zborov Vesela pomlad, vaje Združenega cerkvenega pevskega zbora, skavtska srečanja, tečaji za zaročence, festival Drage mladih ipd.

Kot primer delovanja društva Finžgarjev dom naj na kratko navedem, kaj se je dogajalo v društvu v pretekli sezoni.

Oktobra je bilo na sporedu potopisno predavanje z videoposnetkom o Armeniji. V sliki in besedi je bila predstavljena država, o kateri se prav v zadnjem obdobju mnogo govori (predvsem v zvezi s spornim vstopom Turčije v Evrop-

Finžgarjev dom je 4. marca praznoval svojo 40-letnico. Večer so poklonili skladatelju, jezikoslovcu in narodopiscu prof. Pavletu Merkižu ob njegovem življenjskem jubileju.

sko zvezo), v glavnem pa dežele in njene zgodovine skorajda ne poznamo. Tega so se zavedeli npr. izletniki Novega glasa, ki so šele pred odhodom v biblično Armenijo iskali podatke o njej, na samem potovanju in s pomočjo odlične armenske vodičke pa je njihovo zanimanje in občudovanje raslo, tako da so si zaželeli svoja doživetja in spoznanja obnoviti in posredovati tudi drugim. Zavedeli so se tudi, kako vse drugače doživlja človek razne omembe te nesrečne dežele, ko jo od bliže spozna (pomislimo samo na primer Nobelovega nagradjenca za literaturo, Turka Pamuka, ali na francoski zakon o kaznivosti zanikanja armenskega genocida, ki je sprožil politični incident med Turčijo in Francijo). Tako je prišlo do večera, na katerem je bil prikazan video o Armeniji (posnetki so nastali na omenjenem izletu), s svojimi vtisi in znanjem pa so ga obogatili izletniki sami.

Mesec november je zaznamovala Gregorčičeva proslava. Ob stoletnici Gregorčičeve smrti so recital z naslovom *Srce mi je biserna školjka* oblikovali recitatorji, Cerkveni pevski zbor Sveti Jernej in solisti. Predstava pa je nudila tudi priložnost za predstavitev nove knjige prof. Majde Artač z naslovom *Rapsodija o goriškem slavčku*, ki analizira motive biserov, cvetja in antike v Gregorčičevih pesmih.

V društvo spada tudi delovanje za otroke in z otroki. Vsako leto prireja društvo ob prazniku svetega Miklavža miklavževanje z obiskom in obdarovanjem dobrega svetnika, ta praznik pa vedno obogati še nastop malih igralcev skupine Tamar Petaros, ki vsakokrat pripravijo kratko Miklavževo igrico. Skupino vodi Lučka Susič, ki je zanjo (in seveda tudi za druge skupine) napisala že vrsto Miklavževih igric. Tokrat je bila na sporedu igrice *Pobeg igrač*, ki govori o tem, kako hudički prepričajo igrače v trgovini, naj pobegnejo iz trgovine, da ne bi prišle v roke razvajenim otrokom. Nastopilo je dvanajst osnovnošolskih otrok, ki so se tako dobro odrezali, da so igrico potem ponovili še v Slomškovem domu v Svetem Križu. V mesecu marcu, na dan Marijinega oznanjenja, so otroci iste skupine pripravili še eno predstavo, in sicer zabavno igrico *Torta za mamu* ter recital pesmic, namenjenih mamicam, očetom, dedkom in babicam. To predstavo so ponovili še v Kulturnem domu v Gorici na pevski reviji *Zlata grla* ter na Festivalu zamejskih amaterskih gledališč v Mavhinjah. Otrokom je bila namenjena tudi pravljična igra *Snežica*, s katero je januarja na Opčinah gostovala igralska skupina Radijskega odra.

Mesec marec je bil izrecno posvečen praznovanju 40-letnice društva. Tako je četrtega marca, na dan, ko je bil pred 40 leti uradno odprt Finžgarjev dom, na odru zaživel Večer slovenske pesmi in besede (to je tradicionalni slovenski kulturni praznik). Tokrat so ga organizatorji posvetili skladatelju Pavletu Merkuju, ki je v tem letu praznoval svoj osemdeseti rojstni dan. Šlo je za eno od številnih priznanj umetniku, ki je s svojim raziskovalnim in umetniškim udejstvovanjem vsa leta opozarjal na naš »predmejski« prostor in se s prav posebno ljubeznijo posvetil njegovemu skrajnemu zahodnemu robu, predvsem Beneški Sloveniji in Reziji in to »belo liso« na slovenskem kulturnem zemljevidu bistveno obarval, ovrednotil in rešil mnogo njenega ljudskega bogastva pred pozabo.

Spored večera je zaobjemal Merkujevo glasbeno in besedno ustvarjalnost. Pri izbiri sporeda so oblikovalci sledili nekakšni rdeči niti, ki bi ji lahko dali naslov Domača poezija in ljudska kultura v glasbi Pavleta Merkuja. Vse izvedene pesmi je namreč uglasbil ali priredil Pavle Merku, nekatere izmed njih na besedilo domačih pesnikov, kot so Vinko Beličič, Alojz Rebula ali Srečko Kosovel, druge pa so priredbe ljudskih z raznih koncev našega obrobja slovenskega kulturnega prostora. Izvajali so jih Mlajša mladinska pevska skupina Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan (eno je na flavto spremljala Iris Risegari), CPZ Sveti Jernej pod vodstvom Janka Bana delno v mešani, delno pa v moški sestavi; samospeve pa so izvajali solisti Matejka Bukavec in Marta Fabris ter Mojca Milič in Marjan Škerlavaj ob klavirski spremljavi Martine Feri oziroma Mire Fabjan.

Marsikdo je morda že pozabil na Merkujevo besedno ustvarjalnost, vendar sta knjigi Pajčevina in kruh ter Poslušam še vedno aktualni s svojimi esei, prisrčen in deloma kar ganljiv pa je dnevnik iz obdobja odkrivanja bogastva Rezije in Benečije. Nekaj odlomkov iz njih so prebrali odrasli člani skupine Tamara Petaros : Urška Šinigoj in Matej Susič (ki sta program tudi povezovala) ter Maruška Guštin in Mitja Petaros. Namesto običajnega govora je večer popestril še pogovor Rossane Paliage s prof. Merkujem.

Marca je Finžgarjev dom ob svoji 40-letnici posvetil en večer še pisatelju, po katerem nosi ime. Vsak Slovenec vsaj približno pozna pisatelja Frana Saleškega Finžgarja. Vendar pa je tudi res, da marsikdo ni več slišal zanj, potem ko je zapustil šolske klopi. Vsekakor ni šlo za dolgočasno nocionistično predavanje o pisatelju in njegovem delu, saj je o njem govoril znani etnolog Janez Bogataj. Njegovo zanimivo in živahno pričevanje je nosilo naslov Moja srečanja s Finžgarjem. Profesor Bogataj je namreč zelo dobro poznal Finžgarja in je že tudi pisal o njem. Bil je skorajda član njegove družine, zato je nanj ne samo strokovno, pač pa tudi čustveno navezan. Njegova pričevanja so pripomogla k temu, da so poslušalci spoznali pisatelja v novi luči in nadgradili s tem svoje znanje o njem.

Meseca aprila je zanimivo predavanje z naslovom Zlate palače v puščavi privabilo v Finžgarjev dom veliko število obiskovalcev, ki so z zanimanjem prisluhnili mlademu predavatelju Mateju Susiču. Ta jih je vodil s sliko in besedo po krožni poti, ki jo je sam opravil, skozi enega najlepših predelov Indije, Radjastan. Zato da so poslušalci lahko bolje razumeli ozadje izrednega materialnega in kulturnega bogastva, ki ga odražajo spomeniki tega geografskega območja, je predavatelj najprej prikazal zgodovinsko sliko Radjastana, njegovega pomena za trgovske poti svile in začimb od starega veka preko obdobja velikanskega mongolskega imperija do širitve islama in nazadnje še angleškega kolonializma. Pretok bogastva in močnih kulturnih in verskih vplivov se še danes odraža v podobi čudovitih mestec, v katerih so imeli maharadže svoje prestolnice.

Poleg predstav in predavanj društvo Finžgarjev dom nudi svojo podporo marsikateri pobudi openske Župnije (zborniku Naša beseda, raznim koncertom in prireditvam). Prav tako je skupaj z župnijo soorganizator tečaja slovenščine za tujce.

MLADINSKI DOM

Poročilo o delovanju v letu 2006-2007

Mauro Leban

7. septembra je praznovalo svoj tretji rojstni dan društvo Mladinski dom, ki je leta 2004 nastalo prav zato, da bi zadostilo potrebam goriškega teritorija na vzgojno-socialnem in kulturnem področju. Ponuja didaktično pomoč dijakom, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici, in jim na ta način zagotavlja varno okolje tudi v popoldanskih urah. Gojencem so priskrbljeni prevoz od šole do sedeža, kosilo, spremstvo pri opravljanju domačih nalog, pomoč in strokovno svetovanje pri premoščanju specifičnih učnih težav ter prevoz na njihove popoldanske dejavnosti. Storitev pošolskega pouka dopolnjujejo še druge specifične ponudbe, kot so logopedska in psihoterapevtska služba, strokovna pomoč z inštrukcijami v posameznih predmetih, poletno središče, razni tečaji.

V šolskem letu 2006/07 je storitev pošolskega pouka koristilo 21 gojencev-dijakov srednje šole Ivan Trinko iz Gorice in Večstopenjskega zavoda Doberdob; v doberdobski podružnici je popoldanski pouk potekal na srednji šoli. Skupno število članov, ki so se posluževali kake od ponujenih uslug, je letos preseglo 60 enot. Gojencem so skrbno sledili trije vzgojitelji in trije redni sodelavci.

Mladinski dom je tudi preteklo sezono poskrbel za prevoz otrok s Krminskega, ki so izbrali nadaljnje šolanje na slovenskih srednjih šolah v Gorici. Tokrat so se prevoza domov posluževali lahko tudi dijaki sovodenjske občine.

Med raznovrstne druge pobude, ki jih je poleg pošolskega pouka društvo namenjalo gojencem in njihovim družinam, spada priprava petošolcev na vstop v nižjo srednjo šolo. S tem tečajem se dejansko tudi začne novo šolsko leto.

13. oktobra so se udeleženci poletnih središč zbrali na predstavitvi filmskih posnetkov in videoizdelkov otrok, ki so sodelovali pri videofilmski delavnici pod mentorstvom pedagoga g. Cirila Murnika.

Te izdelke je Mladinski dom tudi uspešno predstavil na 42. Srečanju najmlajših filmskih in video ustvarjalcev Slovenije, ki je potekal oktobra v Izoli v priredbi Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Novost sezone 2006/07 predstavlja redno sodelovanje s psihoterapevtom Bogdanom Žoržem, ki je bil na razpolago gojencem, staršem in vzgojiteljem za pogovore in svetovanje.

14. novembra in 11. decembra je psiholog v okviru niza večernih srečanj *Vzgoja danes* imel tudi dve predavanji na vzgojno tematiko. Prvo, z naslovom *Vzgoja z ljubeznijo*, je potekalo v Domu Franca Močnika, drugo predavanje pa, ki je obravnavalo *Reševanje problemov in napor*, je bilo na Srednji šoli Ivana Trinko v Gorici v sodelovanju s tamkajšnjim združenjem staršev. Februarja in marca 2007

so se predavanja nadaljevala v sodelovanju s Skupnostjo družin Sončnica. Bogdan Žorž je nagovoril številno občinstvo s posegoma o *Vzgoji za odrekanje in za odgovornost*. 15. maja pa je ob sklepu niza v ponovni režiji Mladinskega doma spregovoril o *Vlogi starih staršev*.

Spomladi je Mladinski dom ponudil svojim članom štiri zanimive tečaje: tečaj domačega sirarstva in osvežitveni tečaj angleščine sta bila v dogovoru z vpisanimi prenesena na jesen, med tem ko sta se začetna tečaja računalništva pod vodstvom Paola Posillipa in taroka v režiji Ninka Černica redno odvijala v mesecih aprilu in maju.

Od 11. junija do 13. julija je skupno nad sto predšolskih otrok, učencev in dijakov, ki obiskujejo slovenske šole na Goriškem, obiskovalo poletno središče Srečanja in Izzi-
vi 2007, ki je potekalo v prostorih doma in v sosednjem Zavodu svete Družine v petih tedenskih izmenah. Animatorji so jim nudili možnost za zdravo rast v skupnosti in naravnem okolju ter vrsto vzgojnih pobud od uvajanja v športno kulturo, do delavnic ročnih spretnosti, kopanja v sezonskem bazenu, raziskovalnih in poučnih ekskurzij v naravo, avtobusnih izletov, srečanja in sodelovanja z drugače sposobnimi osebami centra CISI iz Gorice. Z *Izzivi* je Mladinski dom poskrbel za otroke stare od 11 do 14 let in s tem dopolnil ponudbo Skupnosti družin Sončnica (*Srečanja*), namenjeno mlajšim.

Posebno zanimiv je bil program za srednješolce.

Čeprav je to središče trajalo samo tri tedne (od 18. junija dalje), je bil program pester, tako da se je lahko dvajset mladih zabavalo v naravi in spoznavalo najrazličnejše veščine pod vodstvom Danijela Oliva, Simona Petra in ravnatelja Maura Lebana.

Zeleni izzivi: rafting na Soči in Tarzanova pustolovščina v Nevejskem sedlu (foto: M. Leban)

Prvi teden smo spoznali, kako se lovci in ribiči odpravljajo na lov in muharjenje. Z nami so bili Jan Leopoli, Dušan Černic in Walter Prinčič. V spremstvu članov društva Soška fronta so obiskali jame in jarke na Sveti Gori in na Vodica. Sredi tedna so se odpravili na krajši potep s kolesi na Kalvarijo in pekli klobase, konec tedna pa odšli na kopanje v Sesljan.

Drugi teden je bil adrenalinsko še bolj nabiti, saj so obiskali pustolovski park na Nevejskem sedlu, kjer so kot Tarzan hodili po vrveh, prečkali tibetanske mostove in se gugali na lijanah. En dan so se z rafti spustili po brzicah deroče Soče, drugič so imeli orientacijsko igro s kolesi, spet drugič so spoznavali, kako ravnajo prostovoljci civilne zaščite in gozdne službe v primeru požara ali naravne katastrofe tudi s pomočjo izurjenih psov. Zadnji dan pa so z Erikom Ferfoljo spoznali plesno-borilno večščino capoeira.

Tretji teden pa so se razdelili, saj so gojenci Mladinskega doma odšli v kočo svetega Jožefa na »Zeleni izziv«, tj. zeleni teden, ostali pa so v poletnem središču nadaljevali s programom: najprej je bila na vrsti mehanska delavnica v Doberdobi pri Micheleju Petruzu, z gospodom Cirilom Murnikom so naslednjega dne snemali kratkometražni film. Nekega dne so se odpravili na potep s kolesi. Poletno središče so zaključili z jahanjem pri Remudi.

Na Zelenem izzivu pa so se tudi zabavali: v Pušji vesi smo si ogledali mušije, v Žabnicah pa spoznavali okolico podnevi (levje) in ponoči (zajčje), se povzpeli na Svete Višarje, zopet obiskali adrenalinski park, se v dežju sprehodili po planini pod Montažem in se kopali v termah pri Beljaku. Zvečer so se v koči igrali, se pogovarjali, ob tabornem ognju pa pekli klobase, jabolka in krompir. Seveda so si tudi sami kuhali, pomivali in pospravljali. Na poti nazaj so si še v Logu pod Mangartom ogledali vhod tunela v rabeljski rudnik in korita pri Klužah.

V začetku septembra 2007 so se gojenci spet zbrali v Mladinskem domu: eni še vedno bolj počitniško v zadnjem tednu poletnega središča, drugi, petošolci, malo bolj delovno na pripravi na vstop v srednjo šolo. Tu so se vpisani otroci tri ure dnevno v spremstvu vzgojiteljev in profesorjev privajali novim dolžnostim in izzivom novega šolskega leta, osvajali učne navade ter utrjevali svoje znanje v slovenščini, italijanščini, matematiki in angleščini.

SKUPNOST DRUŽIN SONČNICA

Sezona 2006/07

Mauro Leban

Delovno leto 2006/07 je proti koncu septembra otvorila seja odbora, na kateri sta bila na dnevnem redu posprava poletnega središča in načrtovanje programa nove sezone.

Sredi oktobra so dvorano doma Franca Močnika v Gorici napolnili udeleženci poletnega središča, njihovi starši, sorodniki in prijatelji, da bi prisostvovali predstavitvi zgoš-

čenke iz brezskrbnih poletnih dni v Zavodu svete Družine. Simon Peter Leban je videoizdelke in fotografije z digitalno tehniko posnel, zbral in sestavil v zelo privlačni DVD, katerega enote trajajo skupno nad dve uri.

Člani Skupnosti družin Sončnica so se zbrali v nedeljo, 22. oktobra 2006, na Ligu na prvi dejavnosti, tj. jesenski izlet z nabiranjem in pečenjem kostanja: odlična priložnost za sproščen sprehod v naravi in, kar je najpomembnejše, za utrjevanje in poglobljanje osebnih in meddružinskih odnosov.

Vsakoletno martinovanje je tokrat potekalo prav 11. novembra v kleti Edija Keberja na Plešivem ob pristni domači kapljici.

Jeseni je v sodelovanju z Mladinskim domom iz Gorice potekal niz vzgojnih predavanj psihoterapevta Bogdana Žorža z naslovom *Vzgoja danes*.

V nedeljo, 14. januarja 2007, je v Močnikovi dvorani nastopal Radijski oder iz Trsta pod vodstvom Lučke Susič z igrico-pravljico *Snežica*.

Januarski občni zbor, deveti po vrsti, so člani izkoristili za odobritev bilance društva in letnega načrta dejavnosti.

Kot vsako leto je proti koncu zime Sončnica ponudila širši publiki štiri vzgojna predavanja. V torek, 13. februarja, je polni dvorani Doma Franca Močnika Bogdan Žorž spregovoril o *Vzgoji za odrekanje*. »Jaz sem se moral marsičemu odpovedovati, mojemu otroku pa se ne bo treba!« Ob podobnem prepričanju starši otroku dajejo vse, še preden izrazi svoje želje. Odrekanje pa je temelj svobode. Svoboda pa je tudi izbira med možnostmi, ki jih imamo. In v trenutku, ko eno izberemo, se moramo drugim odreči. Otrok, ki ni sposoben odrekanja, ni sposoben izbire, ampak hoče imeti vse! In ker tega ne more imeti, je kronično neza-

Med predavanjem v Domu Franca Močnika

dovoljen. *Sonce naj ne zaide nad vašo jezo* je bil naslov predavanja, ki je bilo na vrsti v torek, 27. februarja. Specialistka zakonske in družinske terapije s. Mateja Kraševce iz skupnosti Manjših sester sv. Frančiška na Sveti Gori, je odgovarjala na vprašanja, zakaj pride do konflikta v zakonu, katere so stopnje konflikta, kako rešiti konflikt, kdo ima prav, kaj se pravzaprav dogaja v naših odnosih, da se prepiramo in to prav s tistimi ljudmi, ki jih imamo najraje... Podobno temo je obravnavalo tudi predavanje zakoncev Tomaža in Katarine Erzar, ki je bilo teden dni kasneje, 6. marca, z naslovom *Komunikacija med zakonci*. Ni mogoče namreč biti človek in biti obenem nenavezan ali povsem imun do drugega. Bistvo človekove intimne in najmočnejši impulz preživetja je biti povezan, pripadati, stopati v odnos, komunicirati... Komunikacija med zakoncema je temeljnega pomena za pravilen razvoj odnosov v družini. V torek, 13. marca, je kot zadnji ponovno predaval psihoterapevt Bogdan Žorž na temo *Vzgoja za odgovornost*. Številni publiki je dopovedal, da se odgovornosti ne moremo neposredno učiti. Zanj ne obstajajo učne ure ali kakšen tečaj. Odgovornost se privzga sproti ob primeren reševanju problemov, ob sprejemanju navora in izbire.

Dan družine, ki ga Sončnica vsako leto prireja ob mednarodnem dnevu družine, je letos potekal dvanajstič, in to kot izlet v nedeljo, 12. junija, v Dolino Glinščice. Udeleženci so se po sveti maši na Opčinah podali na pohod po stari železnici proti Botaču. Utrinki iz programa: sproščeni pogovori med hojo, okusno kosilo iz nahrbtnika, zanimivo raziskovanje potoka s strani najmlajših, improvizirane igre in zaslužen počitek ob svežem pivu, dosti smeha, dobre volje in zadovoljstva.

Dne 29. julija je Skupnost sodelovala pri zboru civilne družbe v Kulturnem centru Lojze Bratuž, ki se je s podpisom izjave odločno izrekel proti gradnji mega-igralnice na Goriškem in se zavzel za prirejanje vrste pobud, nemenjenih primernemu informiranju javnosti o velikih negativnih učinkih zabavišča.

Od 11. junija do 13. julija se je v prostorih Zavoda sv. Družine odvijalo poletno središče za osnovnošolske otroke Srečanja in Izzivi 2007. Tudi letos je pobuda potekala v sodelovanju z Mladinskim domom iz Gorice, ki je pa poskrbel za dijake srednje šole. Otroci so se v petih tedenskih izmenah poleg sproščene igre ukvarjali tudi z raznimi drugimi dejavnostmi, ki vzpodbujajo v njih zanimanje in jim v naravnem okolju nudijo možnosti za zdravo rast v skupnosti, kot so kopanje v bazenu in rekah, obisk delavnic ročnih spretnosti, celodnevne ekskurzije in izleti v blejski Vintgar in k izviru Soče, odbojarski kamp v sodelovanju s ŠZ Olympio. V centru CISI so otroci sodelovali skupaj z drugače sposobnimi osebami pri izdelovanju raznih izdelkov. Drugič je bila letos na vrsti video delavnica s pedagogom g. Cirilom Murnikom iz Ljubljane. Po nekajletnem premoru je Franci Vaupotič ponovno nudil otrokom plesno delavnico, ki je bila tokrat posvečena folklorim in narodnim plesom. Odgovorna za program je bila Ana Turus; z njo so sodelovale vzgojiteljice Danijela Tomsic in Saša Černic. Pri varstvu otrok so odraslim vzgojiteljem pomagali tudi dijaki slovenskih višjih srednjih šol Lucrezia Bogaro, Mateja Fajt, Costanza Frandolič, Simon Peter Leban, Debora Tesolin.

STOLETNICA SKAVTSTVA

Vestna vidra

Pred sto leti je dvajseterica fantov z glavnim nadzornikom kraljevske konjenice, Robertom Baden-Powellom, postavila prvi skavtski tabor na majhnem otoku Brownsea, v zalivu Poole ob Rokavskem prelivu. Bil je 31. julij 1907. Baden Powell je razdelil fante v majhne skupine, ki so jih vodili njihovi vrstniki, in jim tako nudil nepozabno pustolovščino: deset dni so živeli v neposrednem stiku z naravo, zaposleni z izvidništvom in igro, preizkusili so svojo samostojnost, odgovornost in življenje v skupnosti ob nepozabnih dogodivščinah, v katerih so doživljali to, kar jih je voditelj učil.

Naslednje leto je Baden Powell izdal priročnik »Skavtizem za otroke«, ki se je takoj razširil med mladimi in bil že naslednje leto preveden v pet jezikov. Vzporredno z izdajo knjige so nastajale nove skupine izvidnikov, ki jih je bilo ob koncu leta 1909 več kot 100.000.

Skavtizem se je zelo hitro širil. Leta 1981 je UNESCO podelil skavtizmu nagrado za Vzgojo k miru. Podatki iz leta 2000 kažejo, da je preko 36 milijonov skavtov pozdravilo novo tisočletje, kar dokazuje, da je skavtizem še zelo živ.

Slovenski skavtizem v Italiji

V to veliko svetovno skupnost spadajo tudi člani naše Slovenske zamejske skavtske organizacije, ki je začela s svojim delovanjem v Škedenju daljnega leta 1951 pod vodstvom g. Župančiča. Organizacija je dejavna v tržaški in goriški pokrajini, danes pa šteje preko 300 mladih članov.

Utrinki s svetovnega Jamboreeja v Angliji

V svojem vzgojnem poslanstvu sledi glavnim smernicam svetovnega skavtizma, katerim dodaja še vzgojo za narodni čut. V zadnjem letu 2006/2007 se iz skavtskih vrst razvija tudi skupina odraslih skavtov, ki aktivno nadaljujejo svoje poslanstvo dobrih državljanov.

Skavtska metoda

Skavtsko gibanje je »vzgojno gibanje za mlade, ki sloni na prostovoljnem delu, je apolitično, odprto vsem, brez razlik v sloju, rasi in veri«, njegov namen pa je »prispevati k razvoju mladih, tako da jim v polnosti pomaga razviti njihove fizične, intelektualne, socialne in duhovne sposobnosti in vzgaja v odgovorne državljane in zavedne člane krajevnih, državnih in mednarodnih skupnosti«.

Temeljna načela gibanja so dolžnost do Boga, do drugih in do samih sebe; zato da dosežemo te cilje, je predvidena porazdelitev otrok v starostne veje (volčiči in volkuljice / izvidniki in vodnice / roverji in popotnice) z različno ambientacijo in načinom dela, ki spodbuja rast posameznika na način, primeren za posamezno starost.

Volčiči in volkuljice. Ko je Baden Powell, ustanovitelj skavtizma, mislil, kako bi lahko prilagodil svojo vzgojno metodo tudi otrokom izpod 10-ih let starosti, je zasnoval to, čemur pravimo »življenje v džungli«, ker je svoj navdih za ambientacijo dobil v Kiplingovi »Knjigi o džungli«. Vzgojna metoda Badna Powella sloni na vzgoji »preko zgleda«, tako da spodbuja sposobnosti posameznika: otrok, oziroma volčič, se v pustolovski atmosferi džungle uči preko igre, ki je njegovo naravno okolje. Nauči se delati in nauči se rasti, tudi in predvsem moralno, ker obljubi, da bo »delal kar najbolje in da bo vsak dan naredil eno dobro delo«.

Izvidniki in vodnice. Skavtizem predstavlja najstnikom izkušnjo, ki se opira na njihovo željo po druženju, po samoizkazovanju, razigranosti, ki so lastne otrokom 12 -16 let. Skavtizem se rodi kot pustolovščina: viktorijanski nadzorNIK, izkušen v lovu, v iskanju sledi, v življenju na odprtem v divjih krajih, povabi otroke, da se združijo v majhne ekipe, da taborijo, da si sami pripravijo hrano, da si zgradijo stole in mize iz hlodov. Sto let kasneje skavtska skupina še vedno ponuja možnost občutiti vonj po mokri travi, po dimu iz tabornega ognja, uživanje samote sredi gozdne jase pod zvezdnatim nebom, kričanje, igranje in petje v družbi, uporabljanje lastnih rok. Predlaga življenje v vodih, s katerim naj bi začeli gozdno pot. Spodbuja ponos, da se lahko posameznik znajde v vsaki situaciji in da ima vsak važno vlogo med vrstniki. Izboljša samopodobo, spodbuja, da se vsak odreče lenobi in nestrpnosti, pomaga pri popravljanju slabosti in pri prevzemanju odgovornosti. Zato da lahko vsak postane dober državljan bodočega sveta!

Roverji in popotnice. Baden Powell je trdil: »klan je bratstvo poti in služenja«. Predlog poti za mlade od 17. do 20/21. leta je lahko metafora za življenje. Začeti pot, truditi se, kljubovati težavam, sprejeti odločitve, prevzeti si odgovornosti, vse to pomaga mladim, da razumejo, da se pot lahko kaže v vsej svoji lepoti

samo na račun velikega truda. Obenem »biti na poti« pomeni biti samostojni, znajti se, gledati vedno naprej proti novim obzorjem.

Drugi pomemben kamenček je predlog služenja, sredstvo, ki ponuja mladim, da se preizkusijo v nečem nenavadnem, kar ni samoumevno. To je vrednota, v katero verjamemo, to je solidarnost, zmožnost živeti z drugimi, hoditi po poti z njimi, darovati se. To je naš način, da pustimo svet nekoliko boljši, kot smo ga dobili. To je sredstvo, predlog, ki je lahko všeč ali pa nas lahko spravi tudi v krizo. Izkušnja služenja je izpit, preko katerega se mladi soočajo s svojimi mejami. Tudi če med potjo »padeš«: hoditi se ne naučimo, če včasih ne pademo.

Skavtska vzgojna metoda pa se ne zaključi s klanom, saj je Baden Powell sam napisal: »vsak mora znati krmariti svoj čoln«. Odrasla oseba, kakršna je lahko »oseba odhoda« iz klana, se spopada z vedno novimi in nepričakovanimi situacijami in v skavtskem duhu aktivno deluje v situacijah, pred katerimi se znajde.

Pobude ob stoletnici skavtizma v Trstu

Ob 100-letnici svetovnega skavtizma se je tudi SZSO aktivno vključila v priprave na razne pobude, ki so bile ob tej priložnosti v Trstu. Na programu so bili dve razstavi in natečaj skavtske fotografije, razne konference, velika igra po mestnih ulicah in dogodki ob raznašanju luči miru iz Betlehema.

Prva razstava, ki je bila v palači Costanzi v drugi polovici aprila in na kateri sta za SZSO sodelovala Franc Mozetič in Ivo Jevnikar, priča o zgodovini skavtizma v Trstu, druga pa je bila razstava skavtske filatelije v dvorani NŠK v prostorih Visoke šole za tolmače in prevajalce od 3. do 5. maja in za katero je skrbel član SZSO Igor Tuta.

Dve konferenci sta bili na vrsti meseca marca, in sicer na temo skavtske vzgojne ponudbe (na njej je kot govornik nastopil Marijan Kravos), tretja pa je bila 19. maja z naslovom: »Skavtizem: od korenin do bodočih izzivov«.

21. in 22. aprila je bila velika igra namenjena članom vseh skavtskih organizacij v mestu. Igra je potekala v dveh dneh po mestnih ulicah mimo skavtskih sedežev in je spodbujala rast in krepitev skavtskega bratstva med nami.

Osrednja slovesnost

ZARJA SKAVTSTVA – 1. AVGUST – EN SVET, ENA OBLJUBA
(ONE WORLD ONE PROMISE)

»Pri svoji časti obljubljam,
da bom z božjo pomočjo
vestno služil Bogu in domovini,
pomagal svojemu bližnjemu
in izpolnjeval skavtske zakone!«

Na milijone skavtov celega sveta je v sredo, 1. avgusta, ob 8. uri zjutraj, vsak po svojem lokalnem času, obnovilo svojo skavtsko obljubo. Bila je to neke vrste

štafetna mavrica, ki se je začela na svetovnem jamboreeju v Londonu in v štirindvajsetih urah zaobjela cel svet. Na dan 1. avgusta torej, ko je Baden Powell pred natanko sto leti prav tako dvigoval zastavo na prvem jamboru prvega skavtskega tabora na otoku Brownsea, si takrat verjetno sploh ni predstavljal, da se bo njegovo gibanje tako razširilo. V nekaj letih se je namreč za skavtizem zanimalo ne samo ogromno število angleških skupin, temveč tudi v drugih državah so že poznali to gibanje, tako da je leta 1909 Baden Powell že opustil svojo vojaško kariero, da bi se posvetil gibanju po celem svetu. Želel je namreč mladim nuditi stil življenja, ki bi temeljil na iznajdljivosti in na služenju drugim. Takoj po prvi svetovni vojni, leta 1920, je že potekal prvi svetovni jamboree v Olimpiji, ko se je B.P. jasno zavzel za mir v svetu in za bratstvo med narodi, katerega naj bi bili skavti prvi glasniki in pokazatelji. Ob izbruhu druge svetovne vojne je B.P. celo poslal svetu sporočilo polno optimizma, rekoč: »Ne obupajte, nikoli na svetu niso potrebovali tako dobrih skavtov kot danes: in tisti izmed vas, ki še danes vztrajate pri njihovi vzgoji, sooblikujete bodoči svet« (januarja 1940).

Danes štejejo številne skavtske organizacije po svetu več kot 30 milijonov mladih poleg vseh tistih, ki so v teh sto letih že »prejeli odhod« in se po svojih močeh trudijo, da bi v vsakodnevnem življenju izvrševali obljubo in zakone, ki so jih izrekli v mladosti.

Letošnji svetovni jamboree se je odvijal v Angliji, udeležili pa so se ga tudi nekateri člani SZSO, ostali člani pa so svojo obljubo lahko obnovili na slovesnostih, ki so 1. avgusta potekale v Trstu, Gorici in Ljubljani.

SKAVTI NA TRŽAŠKEM V DELOVNEM LETU 2006/07

Vestna vidra

5. slovenski zamejski skavtski jamboree

»Vsi za enega, eden za vse«

»Jamboree« je bil izredno doživet skavtski tabor v drugi polovici julija v Terskih dolinah. Bil je to 5. slovenski zamejski skavtski jamboree, ki je od 23. julija dalje popestril življenje slovenskih in italijanskih prebivalcev občine Tipana, od ravnine na Buoni do Prosnida. Tabora so se udeležili skavti in taborniki vseh starostnih vej, ki so se pod geslom »vsi za enega, eden za vse« vživeli v pustolovščine pripravnikov kralja Ludvika XIII. in Ane Avstrijske s ciljem, da bi postali mušketirji.

Mali mušketirji

Volčiči in volkuljice so taborili delno v šotorih in delno v kočah. Najmlajša veja je bila razdeljena v Akademije, ki so jih vodili Aramis, Portos in Athos.

Koordinatorica veje VV, Metka Sinigoi – Dobrosrčna panda je tako opisala tabor najmlajših: »Dobrodošlico na taboru nam je že prvi dan izreklo grdo vreme. A kaj za to ... skavt si žvižga v težavah, zaradi tega se dežja nismo prestrašili. Kljub vsakodnevnim ploham smo se kratkočasili z izdelavo sabelj, nožev in konjev, ki so nas popeljali do Pariza in nazaj. Imeli smo tudi srečo, da so nas s svojo prisotnostjo na večerji počastili celo kralj Ludvik XIII. in Ana Avstrijska. In ko smo ob zaključku jamboreeja potegnili črto, kaj so povedali najmlajši? Prvič, da

Skavti sodelujejo pri Marijanski procesiji na Opčinah (Kroma); srečanje tržaških skavtov (arhiv NG).

je bil letošnji tabor poseben prav zaradi dežja, ker smo se vsi skupaj zabavali ob posrečenem programu v koči; drugič, ker smo lahko zjutraj dlje spali v šotoru in tretjič, ker smo se ob igranju kitare in prepevanju himne stiskali vsi skupaj pod eno streho. Če prezremo grdo vreme, so se volčiči imeli res lepo, ker so se bolje spoznali z goriškimi in tržaškimi skavti ter si obljubili, da se ponovno snidejo. Kdo ve, morda naslednje leto na skupnem prenočevanju ali taboru ...»

Kraljevi pripravniki

Izvidniki in vodnice, stari od 11. do 16. leta, so bili razdeljeni na dva podtabora: na enem je taboril goriški del SZSO-ja skupno z italijanskim Agesci, na drugem pa so taborile čete s Tržaškega, katerim so se pridružili taborniki Rodu modrega vala.

Edwin Bukavec – Prisrčno brundajoči volk pravi, da je vodstvo veje vložilo veliko časa in truda v priprave tabora. »Celo leto smo imeli veliko stikov in kar nekaj skupnih sestankov bodisi z Agesci bodisi s taborniki Rodu modrega vala. Vzdušje na obeh podtaborih je bilo na višku in razlike med nami so mlade udeležence spodbujale, da so z dodatno energijo in vnemo pokazali svoje spretnosti in navade. Še najbolj je ta zagrizenost prihajala na dan na večernih tabornih ognjih, kjer je vsaka skupnost učila ostale novih pesmi, plesov in skečev. Kljub kislemu vremenu je na obeh podtaborih zaživela enotnost v različnosti, tako da sta kralj in kraljica na koncu tabora dobila veliko novih zvestih in izurjenih mušketirjev!«

Peš po vrhovih nad Terskimi dolinami

Za roverje in popotnice je bil kot običajno na programu najprej potovalni tabor. Opravili so ga po vrhovih vzdolž slovensko-italijanske meje, razdeljeni v manjše skupine z gosti iz Trsta in iz Novega mesta. Program je predvideval hojo in prenočevanje v dvojicah in challenge, ki pa je zaradi slabega vremena žal odpadel. RP-jevci so se nato vrnili na jamboree, kjer so se vključili v program tabora, imeli pa so seveda tudi čas za svoj program, služili so na drugih podtaborih in pomagali pri podiranju zgradb. Martina Černic – Pogumna mravlja pravi, da tabor pomeni začetek novega sodelovanja z gostujočimi skupinami.

Odrasli skavti

Od 4. do 6. avgusta so svoj tabor imeli tudi t.i. odrasli skavti, ki so se po dolgih desetletjih vrnili v objem čudovitih doživetij skavtske družine in si uredili svoj tridnevni podtabor. Načelnik Močni netopir si je zamislil program, primeren za različne starostne dobe odraslosti. Tako so si na tabornem prostoru v Plešiščih s skupnimi močmi uredili prostor s šotori, postavili jambor in pagodo, a zaradi nestabilnega vremena so si kuhinjo uredili kar v župnišču. V gosteh so imeli tudi predstavnico starejših skavtov iz Slovenije, Glasbeni jastreb pa je vodil diskusijo »Iz ptičje perspektive«, in sicer o možnosti organiziranja veje starejših skavtov

znotraj SZSO. Različni pogledi in mnenja izražajo željo, da bi tudi odrasli skavti na katerikoli način sodelovali v organizaciji. Skupni taborni ogenj pa je bil prava slovesnost, saj so člani vseh skavtskih vej pripravili zaključni večer, seveda so se tudi odrasli skavti oglasili s svojim klicem: »*Vedno skavti.*«

Prvi dvojezični žig v videmski pokrajini

Na taboru je bila v Infotočki postavljena razstava razglednic in znamk na skavtsko tematiko iz celega sveta, ki so jo pripravili Igor Tuta – Vesela veverica, Fabio Ferluga in Giorgio Crevati. V soboto, 5. avgusta, je na taboru deloval tudi poštni urad, ki je na posebne spominske razglednice delil priložnostni dvojezični žig, za katerega je poskrbelo Slovensko **filatelistično** društvo **Lovrenc Košir** iz Trsta.

Delovno leto 2006/2007

Po napornih pripravah na jamboree je september stekel po običajnih tirnicah z začetkom skavtskega leta na Tržaškem z Marijanskim shodom in z občnim zborom, na katerem sta dolgoletna načelnika Močni netopir in Prizadevna puma zaključila svoj mandat. Žal pa še ni prišlo do odločitve o novem vodstvu. Vrzal pa so skavti napolnili že januarja, ko sta bila na občnem zboru soglasno izvoljena Mirni jelen in Nasmejana želva.

Leto se je tako nadaljevalo v znamenju izletov stega, pri katerih smo uradno sprejeli tudi nove člane v naše skupine, se z otroki igrali in hodili na sprehod, da bi lahko utrdili medsebojne odnose in seveda preživeli prijeten dan v naravi.

V novembru smo se skavti in skavtinje vseh vej udeležili Hvaležnice, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani v stolnici sv. Justa, v decembru pa smo sodelovali pri organizaciji romanja Betlehemske luči, ki prinaša mir. Množična skupina tržaških skavtov se je z drugimi skavti in taborniki iz Slovenije odpravila na Dunaj, kjer je bila uradno predstavljena tudi naša organizacija, ki je sprejela luč miru in jo nato ponesla v Trst in po celi Italiji. V mesecu decembru so se zvrstila še nekatera srečanja, med katerimi naj omenimo predvsem pripravo na Božič. Mesec februar se je za skavte odvijal v znamenju spomina na Badna Powella, ustanovitelja skavtizma. Ob tej priložnosti je deželno vodstvo organiziralo skupni izlet v okolico doberdobskega Krasa. Meseca marec in april sta kot vsako leto posvečena po eni strani pripravi na Veliko noč z duhovnimi srečanji, po drugi pa osrednjemu skavtskemu srečanju, to je Jurjevanju, ko na dan svojega zavetnika sv. Jurija skavti sprejmejo v svoje vrste nove člane. Letos je Jurjevanje potekalo v Bazovici in so se ga, kot vsako leto, udeležili tudi številni bivši skavti, ki so še vedno močno navezani na organizacijo.

Marmeljada in poletni tabori

Da je tabor višek skavtskega delovanja med letom, ni samo prazna fraza. Tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije je v letošnjem poletju organiziral

6 taborov, 2 za najmlajšo vejo volčičev in volkuljic (od 7. do 11. leta starosti), 2 za srednjo vejo izvidnikov in vodnic (od 12. do 16. leta starosti) in 2 za najstarejšo vejo roverjev in popotnic (od 17. do 20./21. leta starosti). Mlade varovance so na teh izkušnjah spremljali voditelji, ki so že med letom sledili enotam in si tako pridobili obojestransko zaupanje, ki dovoljuje, da je lahko vsak voditelj »starejši brat«.

Preden so se skavti odpravili na tabor, pa so se 7. in 8. julija udeležili Marmeljade, to je srečanja vseh primorskih skavtov, ki poteka vsaki dve leti v različnem kraju Primorske. Tokrat so se skavti podali globoko v rudnike idrijske pokrajine in odkrivali njene zaklade, ki so jih potem radi delili z drugimi.

Program po vejah se je zaključil v nedeljo popoldne, ko so se vsi udeleženci zbrali na idrijskem trgu, predstavili svoj program in praznovali petnajstletnico Primorske regije. V dneh Marmeljade so tako skavti odkrivali zaklade, ki so jih zapustili rudarji in se trudili posnemati njihov zgled. Tako so pri sebi odkrili mnogo zakladov in kar je še pomembneje – delili so jih z drugimi. Ni važno, koliko zakladov odkrije vsak izmed nas. Dovolj je že eden – če ga je le pripravljen deliti z drugimi.

Takoj po Marmeljadi sta se 1. in 2. četa odpravili na tabor v Žirovnico pri Idriji, kjer so se prelevili v Vikinge in tam preživeli dva tedna pod šotori. Njim so se nato pridružili še volčiči in volkuljice, ki pa so deset dni odkrivali skrivnosti narave s pomočjo Smrkcev. Po končanem taboru mlajših bratov in sester so še klanovci opravili svoj tabor na istem prostoru, na katerem so izvajali razna služenja, pomagali bližnjemu in se dva dni odpravili na hike v bližnjo okolico.

Konec julija sta šli na tabor v Sele na Koroško še 3. in 4. četa, ki sta svoj prostor preuredili v indijanski tabor in prav tako preživeli dva tedna pod vrhovi Karavank. Skoraj istočasno so bili na potovalnem taboru še klanovci Učen klana, ki so letos izbrali Češko in reko Vltavo ter prišli vse do njenega izvira, stalni del tabora pa so imeli v Selah v bližini tabora izvidnikov in vodnic. Nekoliko kasneje, in sicer na začetku avgusta, so bili na taboru tudi volčiči in volkuljice iz Trsta in Brega, ki so s Petrom Panom odkrivali skrivnosti »Otoka, ki ga ni« in se bojevali proti hudobnim gusarjem ter spoznavali veščine indijanskih ljudstev.

BOGATO DELOVANJE SKAVTSKE ORGANIZACIJE NA GORIŠKEM

Navihani tiger

Skavtsko leto se je za vse člane začelo v soboto, 7. oktobra 2006, s skupnim srečanjem v Števerjanu. Lepo vreme je botrovalo pestremu in zabavnemu programu ob začetku sezone. Tudi skavtska iznajdljivost je pri tem odigrala svojo vlogo, tako da se je vse izteklo v najlepšem redu. Novo skavtsko leto se je začelo z dobrimi obeti. Čez celo leto so se izpeljale številne skupne pobude, na katerih so se srečali vsi skavti iz goriške pokrajine. Pomembna pobuda z velikim simboličnim nabojem je bil že tradicionalen sprejem betlehemske lučke kak teden pred božičnimi prazniki. Betlehemska lučka, simbol miru za ves svet, so skupno pričakali goriški skavti iz organizacije SZSO, novogoriški skavti ter italijanski goriški skavti iz organizacije AGE-SCI. Lučka iz Betlehema je na trgu pred severno železniško postajo simbolično tako ponovno zagorela nad Vecchietovim mozaikom. Drugi pomemben skupni trenutek obhajajo skavti v drugi polovici februarja, natančneje 22. februarja. Takrat se je namreč leta 1857 rodil ustanovitelj skavtskega gibanja Robert Stevenson Baden Powell. Letos je ta obletnica v skavtskih, pa tudi širših krogih, odmevala skupaj z drugo, prav tako pomembno obletnico, stoletnico prvega skavtskega tabora na otočku Brownsea v Rokavskem prelivu. V tem sklopu (100-letnica skavtizma) so vse skavtske organizacije na Goriškem skozi vso sezono prirejale niz srečanj, ki se je začel oktobra 2006 in se zaključuje oktobra 2007. Pobude so potekale na ravni vej in so imele svoj prvi višek maja, ko je bilo v Gorici prirejeno dvodnevno srečanje vseh skavtskih organizacij. Šlo je za pobudo, na kateri so se srečali skavti vseh goriških

*Volčiči na Sabotinu (zgoraj - arhiv NG);
Skavtske obljuje (foto A. Černic)*

nad Vecchietovim mozaikom. Drugi pomemben skupni trenutek obhajajo skavti v drugi polovici februarja, natančneje 22. februarja. Takrat se je namreč leta 1857 rodil ustanovitelj skavtskega gibanja Robert Stevenson Baden Powell. Letos je ta obletnica v skavtskih, pa tudi širših krogih, odmevala skupaj z drugo, prav tako pomembno obletnico, stoletnico prvega skavtskega tabora na otočku Brownsea v Rokavskem prelivu. V tem sklopu (100-letnica skavtizma) so vse skavtske organizacije na Goriškem skozi vso sezono prirejale niz srečanj, ki se je začel oktobra 2006 in se zaključuje oktobra 2007. Pobude so potekale na ravni vej in so imele svoj prvi višek maja, ko je bilo v Gorici prirejeno dvodnevno srečanje vseh skavtskih organizacij. Šlo je za pobudo, na kateri so se srečali skavti vseh goriških

organizacij. Pri tem so sodelovali tudi člani SZSO. Pravi višek praznovanj pa je bila Zarja skavtizma, ki je v začetku avgusta na dan, ko se je leta 1907 začel prvi tabor, v mestnem vrtu v Gorici zbralo kakih 200 skavtov in skavtinj.

Svojega ustanovitelja se je Slovenska zamejska skavtska organizacija spomnila vsekakor tudi s skupo pobudo tržaškega in goriškega dela organizacije v Jamljah pri Doberdobu. Skupno zbirališče in uvod v dogodivščin poln dan je bil Kulturni dom v Jamljah. Tam so načelniki in voditelji uradno pozdravili vse volčiče in volkuljice, izvidnike in vodnice ter roverje in popotnice, ki so se izleta udeležili. Tako so se srečali vsi člani organizacije na deželni ravni. Zanimivega in poučnega srečanja se je udeležilo preko sto skavtov in skavtinj z Goriškega in Tržaškega. Program se je po skupnem začetku ločil po starostnih vejah.

Skorajšnji prihod pomladi in prvo čivkanje lavstovk sta pospremila vse skavte v prijetnejši del sezone, ko so sestanki in srečanja skoraj obvezno na odprtem. Pomlad je tudi zelo pomemben čas, ker se v tem obdobju mladiči in novinci pripravljajo na vstop v skavtsko organizacijo. Gre za tradicionalno Jurjevanje. Letos je bil ta praznik na Vrhu sv. Mihaela. Vsi slovenski goriški skavti so skupaj s starši in prijatelji praznovali najpomembnejši trenutek za vse mladiče veje volčičev in volkuljic in novince veje izvidnikov in vodnic v lepem in sončnem vremenu. Najmlajši, osnovnošolci so prvič izrekli obljubo in tako vstopili v veliko skavtsko družino, v svet džungle, v katerem živijo volčiči in volkuljice. Večina starejših, srednješolcev je z obljubo le potrdila željo, da bi nadaljevala skavtsko pot v veji izvidnikov in vodnic, saj je pred tem skavtizem že spoznala v mlajši veji VV. Pred poletnimi tabori je bila zadnja skupna pobuda srečanje in zahvalna sveta maša ob koncu skavtskega leta v Štandrežu v začetku junija 2007. Predstavitev taborov, ki je sklenila srečanje, je vse člane uvedla v poletne dogodivščine, ki jih je vsaka veja doživljala na taborih.

Delovanje organizacije se je med letom seveda razcepilo po posameznih vejah. Najmlajši skavtiči, osnovnošolci med osmim in desetim letom starosti, so prvine skavtizma spoznavali predvsem skozi igro. Ob sobotah se je krdelo Seeonee zbiralo v brlogu v Doberdobu, krdelo Sambhur pa v Gorici. V duhu Kiplingove Zgodbe o džungli so volčiči in volkuljice spoznavali Mowglija in druge prebivalce džungle, Akelo, vodjo krdela, rjavega medveda Baluja, črnega panterja Bagirola, nevarnega tigra Širkana in ostale. Tudi oni sami so se v dveh tedenskih sestankih uvajali v življenje v džungli. Udeležili so se številnih lovov (krajših izletov in prenočevanj), na katerih so se borili proti Širkanu in opicam Bandarlog, ki v džungli edine živijo brez zakonov. Višek skavtske sezone je bil seveda tabor, na katerega sta se krdeli Seeonee in Sambhur podali skupno. Letos so taborili v koči v Dragi pri Bazovici. Otroci so se na taboru spustili v čudežen svet Lewisovih Narnijskih kronik. Spoznali so leva Aslana, kralja Narnije, gospoda Bobra in gospo Bobrovo, favna Tumnusa, pa tudi hudobno Belo kraljico, ki ni hotela, da bi se v Narnijo vrnila pomlad. Zavzemala se je namreč za večno zimo brez Božiča. Na koncu so seveda otroci premagali kraljico in spet vzpostavili v Narniji pravljični svet.

Veja IV, ki vključuje srednješolce in višješolce od 11. do 16. leta starosti, je svoje člane pritegnila predvsem skozi pustolovščino, z življenjem v stiku z naravo ter ročnimi spretnostmi. V lanskem skavtskem letu je na Goriškem delovalo sedem vodov: Gamsi, Pume in Sove iz Gorice, Mravlje iz Sovodnjah ter Modrasi, Fazanke in Srne iz Doberdoba. Sestanki so potekali ločeno v Gorici, Sovodnjah in Doberdobi. Na tedenskih sestankih so izvidniki in vodnice spoznavali različne vidike tipičnega skavtskega življenja: poglobili so poznavanje orientacijskih spretnosti (uporaba kompasa, branje topografske karte), se seznanili s tipičnimi ročnimi spretnostmi (kurjenje ognja, postavljanje bivakov). Vse te spretnosti so seveda praktično preverili na poletnem taboru. Najstniki so se podali na taborjenje v deželo Zelozelodaleč (v okolici Dravograda), v kateri kraljuje oger Shrek in njegova žena, princesa Fiona. Dvigovanje jambora in postavljanje zgradb, športni dan in dvodnevna igra ter orientacijski pohod, pa seveda številni pravljični napoji in recepti: tabor se je tako kaj kmalu sklenil.

Najstarejša veja roverjev in popotnic, ki vključuje člane od sedemnajstega do dvajsetega leta starosti, je z mlajšimi člani noviciata tedenska srečanja imela v Gorici. Skozi pogovore, a tudi z delom na terenu, so spoznavali vlogo voditeljev in skavtizem kot način služenja bližnjemu. Tedenske sestanke so popestrili z občasnimi izhodi in prenočevanji. Skavtsko leto so si tako razdelili v več sklopov ter v vsakem obravnavali določeno problematiko. Tudi veja RP je svoje celoletno delovanje sklenila s potovalnim taborom, ki je temeljil na pojmu služenja. Goriški noviciat in klan sta se odpravila na tabor v Toskano, v okolico Siene. Dobršen del poti na potovalnem taboru so skavti prepešali. Ustavili so se tudi v znameniti opatiji v Sant'Antimu in tam prebili tri dni skupaj z duhovniki in menihi, ki tam živijo.

Skavtsko srečanje (foto A. Černic)

SLOVENSKI ŠPORT

Andrej Černic

Slovenci smo od nekdaj veljali za narod športnikov, predvsem ko je tekla beseda o alpskem smučanju ali kvečjemu o košarki. Vedno smo se bahali z Zlatimi lisicami in Matejo Svet, s spusti na vitranški strmini ter z Bojanom Križajem. No, ja tudi Olimpijo Iva Daneva in Zmaga Sagadina smo radi podpirali. Ivo je bil res prvovrsten športni mit. Skoraj tako kot legendarni Leon Štukelj. Danes se je trend nekoliko spremenil. V Katančevem obdobju je bil prvi državni šport seveda nogomet. Po letu 2002, ko je nastopilo dolgo obdobje suhih krav, pa so žogobrcarji že spet postali manj pomembni. Tudi alpsko smučanje vsekakor ni več nujno prva slovenska izbira. In Planica? Ja, čudovit kraj za enkratno veselico ob začetku pomladi. Pa tudi enkratno prizorišče za spremljanje v živo svetovnih rekordov v smučarskih poletih. Že nekaj let pa ni več kraj za proslavljanje slovenskih zmag.

Mitja Petkovšek (zgoraj)
ter Iztok Čop in Luka Špiš

Zimzelena gimnastika

Kaj nam torej ostaja? Ja, po pravici, ostaja nam še res veliko. Dovolj je le malo se ozreti naokoli. Lahko začnemo prav pri športni panogi, s katero se je bavil legendarni Leon Štukelj, z gimnastiko. Za Štukljem smo imeli Slovenci še en svetovni kaliber: govorim o Miru Cerarju. No, očitno nam je gimnastika pisana v genih, saj se slovenski atleti v tej disciplini vedno izkazujejo. Tako je bilo npr. tudi v sončnem letu 2007: Mitja Petkovšek in Aljaž Pegan sta se na septembrskem svetovnem prvenstvu izredno izkazala in postavila Slovenijo med prve svetovne sile v gimnastiki. Prvovrsten uspeh je za slovenske barve priigral Mitja Petkovšek 9. septembra na bradlji. Z naslovom svetovnega prvaka si je priboril tudi pravico do nastopanja na OI 2008 v Peking. Petkovškov uspeh je bil nepričakovan, saj je svojo vajo sam ocenil za ne ravno odlično: »Zavedal sem se, da sem naredil premalo, da bi lahko konkuriral Azijcem, sploh pa s takšno vajo. Če bi mi uspela 'idealna', res lepa vaja, potem se že lahko vmešam v boj,

a da se je na koncu vse skupaj tako razpletlo, še kar ne morem verjeti ... Lahko rečem le: *noro, noro!*» je dejal Petkovšek po razglasitvi rezultatov. Sam je namreč med tekmovalno vajo pridela nekaj manjših napak. Ostali favoriti pa so bili še bolj raztreseni, tako da se je Petkovšek lahko na koncu nepričakovano veselil. Le malo je do enakega uspeha zmanjkalo Peganu na drogu. Z najvišje stopničke ga

je šele z zadnjim nastopom dneva prehitel domačin **Fabian Hambüchen**. Pegan je tako po zlatu iz leta 2005 in dveh srebrnih kolajnah (2002, 2006) osvojil še četrto odličje na SP, a vsaj za zdaj ostal brez tako zelenega nastopa na OI.

Zimski športi... a brez alpskega smučanja, prosim!

To, da Slovencem alpsko smučanje ne gre več tako dobro »od nog«, ugotavljamo že nekaj sezon. Vrhunskim športnikom v alpski deželici pa vse bolj ležijo »alternativni« športi in nordijske discipline.

Alternativni športi, ja recimo deskanje. Rok Flander se je tako v prvi polovici januarja 2007 ovenčal z naslovom svetovnega deskarskega prvaka v paralelnem veleslalomu. Gre za izreden uspeh, ki ga je bil med Slovenci sposoben doseči samo še Dejan Košir leta 2003. Flander je svoj uspeh slavil v Arosi, v Švici, domovini bratov Philippa in Simona Schocha, prvih favoritov za naslov. Flander je v finalnem dvoboju premagal prav enega od dveh bratov, Philippa, medtem ko je Simon izpadel že prej. *"Vesel sem, da sem dobil bitko sam s sabo. Vedel sem, da me razen Simona Schocha ne more premagati nihče. No, on je premagal sam sebe že v kvalifikacijah,"* je svojo zmago komentiral slovenski deskar. Osvojeno SP je doslej njegov največji uspeh, čeprav si je že leta 2006 na OI pridescal odlično sedmo mesto. Istega leta je v Krönplatu tudi v isti disciplini zmagal na tekmi za svetovni pokal.

Izredno sezono ima za sabo tudi slovenska šprinterka v smučarskem teku Petra Majdič. Slovenski športni dnevnik Ekipa jo je izvolil za najboljšo slovensko športnico leta 2006. To si je Petra zaslužila. Na svetovnem prvenstvu smučarskih tekov v drugi polovici februarja v Saporu je namreč osvojila zlata vredno srebrno kolajno v sprintu v klasični tehniki. Zaostala je samo za Norvežanko Astrid Jacobsen, za Slovenko pa je zaostala celo favorizirana Finka Virpi Kuitunen. *"Na tem prvenstvu želim predstaviti mejnik,"* je še pred prvenstvom govorila Majdičeva. Svoje cilje je dejansko uresničila: doslej so se namreč s svetovnih prvenstev za nordijske discipline z odličji vračali samo smučarji-skakalci. Majdičeva se je tako vpisala v zgodovino kot prva slovenska smučarka – tekačica s kolajno iz svetovnega prvenstva.

Atletika? Dobri rezultati že, a črna sezona

Najbolj pozitivna točka letošnje atletske sezone je bil nedvomno Matic Osovnikar, slovenski šprinter na 100 m in 200 m. Domov sicer ni prinesel nobenega odličja, dosegel pa je kar nekaj izvrstnih rezultatov. Na finalnem teku za 100 m v japonski Osaki je Osovnikar osvojil končno 7. mesto z znamko 10.23. Njegov veliki uspeh sicer ni bilo sedmo mesto samo na sebi, ampak dejstvo, da je prišel v finale. Sprinterske discipline so od nekdanj monopol temnopoltih atletov. V ta svet se je s svetovnim prvenstvom 2007 povzpел tudi Osovnikar, ki se je dejansko uveljavil kot najhitrejši belopolti zemljan. To je velik uspeh, ki se lahko primerja z lanskim tretjim mestom na EP v Göteborgu.

Nedvomno pa se je na svetovnem prvenstvu najboljšo odrezal Primož Kozmus, metalec kladiva, ki mu je na omenjenem SP za las ušla zlata kolajna. Izvedel je sanjsko finalno serijo metov in se z 82,29 metri skoraj izboljšal svoj slovenski rekord (82,30m). Znamka je bila obarvana v zlato vse do zadnjega meta favoriziranega Belorusa Ivana Tihona, ki je v zadnjem poskusu orodje zalučal meter dlje od Kozmusa. Takoj po tekmi Kozmus seveda razočaranja ni mogel skrivati: *»Zdaj, takoj po tekmi, se sploh ne zavedam, da sem drugi. Predvsem me jezi, da me je Tihon premagal prav s svojim zadnjim metom v zadnji seriji. Vrgel je prek 83 metrov, kar je zame trenutno še predaleč. Pred zadnjim metom na tekmi sem se zbral, vendar pa je bilo 82,29 metra premalo za vnovični prevzem vodstva. Žal na podelitvi ne bomo slišali slovenske himne.«* Kljub temu da je dosegel izreden rezultat, se seveda ni mogel sprijazniti z nesrečno izgubljenim prvim mestom. Kozmusovo srebro je s Cankarjevim 2. mestom (skok v daljino, Sevilla 1999) vsekakor najboljši slovenski rezultat doslej na atletskih SP.

Kljub vsemu, mnogi ocenjujejo letošnjo sezono v atletiki kot negativno. Najbolj reprezentativna atletinja, Velenjčanka Jolanda Čeplak se je namreč ujela na doping testu ravno pred SP in potem ko je na EP v Birminghamu osvojila bron. Novica je kot strela z jasnega obkrožila vso Slovenijo in prizadela vse slovenske navijače. Jolanda Čeplak je postala namreč v zadnjih letih simbol uspešnega slovenskega športa z več odličji iz različnih EP, SP in OI. Tudi na letošnjem SP je bila med favoriti na ženskem teku na 800 m.

Kaj pa ostali športniki?

Prava stalnica v rubriki »Najboljši športniki« je veslaški dvojec Iztok Čop – Luka Špiš. 1. septembra 2007 sta v Münchnu ponovno dokazala svojo premoč v veslaškem dvojnem dvojcu. Finale sta začela nekoliko zadržano, zadnjih 750 metrov pa sta z neverjetnim pospeškom nadoknadila zaostanek in zmagala za pičlih 30 stotink pred Francozoma. Zelo nevarna nasprotnika sta bila tudi Estonca: Špiš in Čop pa sta ju znala primerno ukrotiti. S tem je slovenska zlata dvojica osvojila že sedmo mednarodno kolajno na velikih tekmovanjih in 3. naslov svetovnih prvakov. Z letošnjim naslovom sta se tudi oddolžila Francozoma, ki sta jima pred nosom pobrala zlato kolajno na OI v Atenah.

V letošnji sezoni zasluži posebno pozornost še en slovenski športnik, ki si kruh služi v tujini. Govorimo o hokejistu Anžetu Kopitarju, ki je v sezoni 2006/2007 očaral zelo zahtevno publiko v Los Angelesu. Gre za okolje, ki se na hokej spozna zelo dobro, saj je tam nekaj časa igral tudi največji med največjimi, Wayne Gretzky. No, Kopitar je v svoji prvi sezoni kot novinec odlično izkoristil vsako minuto na ledu. Ob koncu redne sezone je zabeležil 20 zadetkov in 41 asistenc, skupno 61 točk na lestvici najbolj učinkovitih hokejistov. Konec redne sezone je moral presedeti zaradi poškodbe, kar ga je verjetno stalo naslov najboljšega novince. Dokler se je podil za ploščico na ledu, je namreč veljal za enega od favoritov za osvojitev omenjene lovorike.

PRAVLJICA O FIŽOLČKU

Majda Artac Sturman

Vtepla si je v glavo, da mora prodreti. Prodreti v gledališki svet in dokazati, kaj velja. Da jo bodo opazili in da ji bodo začeli podeljevati pomembnejše vloge. Da bo končno uresničila svoje sanje... Vedno ji je bil všeč Lorca, tako topel, tako mediteranski... Zelo si je želela odigrati vlogo v kaki njegovi igri, še najbolj v Krvavi svatbi. In končno jo je doletela ta čast. Toda režiser ji je podelil stransko vlogo: vse svoje napore in energije je vložila v obrazne kretnje, v gib in ples. Kajti besed pravzaprav dramatizacija ni predvidevala. Šlo je za poseben projekt, ki naj bi na nek način premoščal jezikovne pregrade in ciljalo na številčnejšo publiko, na širši krog, ne glede na jezik. V drami so nastopali nekateri prestižni igralci in igralkе slovenskega teatra, v čast ji je bilo, da je mogla stopiti na oder z njimi.

Vse se je odvijalo na preprosti sceni, ki so jo osvetljevale različne luči in ki so jo razgibavali različni šumi, ropot, hrup, šepetanje, vršanje, ploskanje, predvsem pa tišina. Še nikoli ni bila igrala v taki odrski postavitvi, zato je bila nekoliko v zadregi. Tudi na vajah, še posebno takrat, ko je bilo treba več minut molčati. Molk je bil težak, težji od pečin, s katerih se je v poletnih dneh razgledovala na morje pod svojo rojstno hišo. Večkrat so igralci bruhnili v smeh ali pa so se začeli hihitati. Ni in ni šlo, režiser jih je priganjal, se drl nanje. Oni pa so se spogledovali in požirali besede, njegove in svoje. Za ljubi mir, ker je bilo pač treba. Kaj pa režiserja briga, kaj o njegovem konceptu in viziji gledališkega dela misli njegov ansambel!

»Nobene besede, razumete, nobene. Nič... tišina...hočem, da gledalec razume, kaj hočem povedati. Izostri ti hočem njegovo pozornost. Tišina je izjemno pomembna, gre za izziv, za izziv publike. Razumete? Beseda danes nima smisla. Besede, besede, besede...« je tulil nanje.

Vse svoje napore in energije je vložila v obrazne kretnje, v gib in ples. A tista scena ji je ostala globoko zasidrana v spominu. Ena sama, neznansko dolga, kot večnost trajajoča scena, v kateri je mati s hčerkami sedela za dolgo hrastovo mizo in izbirala, prekladala in spet jemala v roke fižol iz velike sklede na mizi. Namesto besed so po mizi odmevali fižolčki, samo njihov sinji zvok je odmeval v tišini gledališke dvorane. S...s...s.in potem .tk tk in spet s...s...s...s...s.in spet tk tk tk.

Njena gledališka kariera se je začela in končala s tisto igro. Zaradi spleta naključij...Na eni izmed ponovitev je nerodno segla v skledo in iz nje so se zakotrljali fižoli. Namesto besed. Od mize je v dvorano odmeval suhi zvok prevrnjene sklede. Publika kot da ni opazila napake... A ona je odigrala svojo zadnjo gledališko sezono in zapustila odrske deske.

Asja je pospravila mizo, z nje pobrisala krušne drobtinice in jih obredno počasi natresla v ptičnico na terasi, nato pa z mokro krpo pobrisala plastični prt. Na njem so se rjavi gobani pogovarjali z nabrekli zelenkasto rumenimi grozdnicami

jagodami, jesenski listi so poplesavali v veselje družinskih članov, ki so se srečevali ob pogrneni mizi.

Za zajtrk, za kosilo in za večerjo, ne vedno. Hiteli so eden sem, eden tja, zdaj sem, zdaj tja in skorajda niso imeli časa, da bi pogledali drug v drugega. Asja pa je bila doma. Govorili so ji, da ima veliko časa, več kot oni. Da zato lahko vidi to in ono, da zato lahko počiva in da zato čuti nenehno željo po pogovoru. Oni pa nič. Ko so se srečevali pri obedih, se jim ni preveč ljubilo pogovarjati se z njo. Pogoltali so okusno rižoto s škampi ali pa hrustljave krompirčke s telečjo pečenko ali pa ocvrta piščančja prsa s pirejem, popili kozarec vode ali vina, stresli nanjo svoje skrbi in nejevoljo.

»Veš, danes je bilo v uradu vse narobe... Pošiljka ni prispela pravočasno in zdaj ne vem, kako bo. Dušan je zbolel in je na bolniškem dopustu in ga moram nadomeščati jaz. Jutri me ne bo doma, pravzaprav bom zdoma dva dni, da uređim zadevo namesto njega in se domenim s stranko...«

»Ah, ja,« je utegnila vzdihniti Asja, ko se je že oglasil Rok: »Čuj, danes zvečer imam trening. Pojutrišnjem igramo proti tistim iz Pordenona. Moramo zmagat. Trener pritiska name, saj veš, mama, da sem super. Samo nimam več trenirk in nogavic. Jaz ne vem, kako ne zastopiš, da mora biti vse pronto.«

»Vedno ista štorija s temi tvojimi nogavicami! Kaj sem jaz kriva, če dežuje že ves teden in se nič ne suši!«

»Oprosti, ma jaz rabim ono lepo bluzo danes zvečer za tisti nastop,« se je oglasila Maja.

»Kakšen nastop?« je streslo Asjo. »Vedno pozabiš vse, sem ti povedala že stokrat. Danes igramo v društvu ob otvoritvi razstave. Ne morem bit kot ena ciganka. Si jo speglala, oprosti, si jo polikala?«

Asja tako rekoč ni prišla do besede. Ja, če je šlo za srajco, trenirko, kosilo ali večerjo, da bi pa ona lahko kaj povedala, da bi ji prisluhnila...

Sedla je na stol. Roki sta jo pobožali po obrazu. Nato sta se zakopali v rjavkasto rdečo gmoto las, ki so izdajali umetni lesk in skrivali sive pramene. Ulilo se je na gobane, grozde in liste. Kot povodenj, ki je že ves teden divjala po vsej državi in pustošila vasi in gorske grebene, odnašala mostove in ceste, v smrtonosnem vrtincu vrtinčila živali in ljudi. Utrgalo se ji je. Kopičilo se ji je že dneve in dneve, mesece in mesece. Gmota nedorečenosti in zatrtih besed se ji je zataknila v grlu, skočila v oči in planila na prt. Sama je bila, sama. Sama s svojimi gobani, grozdi in listi. Ne, ne s tistimi iz gozda, iz vinograda, iz sadovnjaka, kamor je zahajala kot otrok. Ko jo je babica vodila za roko in ji pripovedovala pravljice in zgodbe iz svojega otroštva...Ko ji je ded razlagal, kako se obrezujejo trte in zakaj se jočejo spomladi... Ko jo je teta vzela s seboj v gozd in jo učila razlikovati med strupenimi in užitnimi gobami.

To so bili drugi časi. Zdaj je bila vklenjena med tiste štiri stene, med tiste liste, grozde in gobane, ki jih je na začetku decembra zamenjala s svečkami, lobodikami in zvezdami, marca s poljskim cvetjem in belimi oblački, junija z rumeno

oranžnimi sončnicami na živomodrem dnu. To je bil njen svet, njen mali svet v veliki kuhinji, kjer so se srečevale štiri usode. Svet, ki se je zreduciral na tiste tri kvadratne metre plastičnega prta. Svet, ki se je zreduciral na pečenke in bluze in neplačane račune in zdravniške recepte in obroke za stanovanje.

Saj se ni mogla pritoževati nad njimi: on je bil izredno delaven, skoraj vedno zdoma, zaljubljen v svoj poklic, zaslužil je dobro, od časa do časa se je prikazal na pragu z vrtnico ali s šopom cvetja. Skratka, idealen družinski oče, ki je poskrbel za družino, zanjo in za otroka. Otroka sta bila tudi lepo vzgojena, olikana, ni se mogla pritoževati nad šolskimi uspehi. Rok je bil perspektiven košarkar, skoraj pri koncu z univerzitetnim študijem. Manjkala sta mu še dva izpita na fakulteti za inženirstvo. Maja, odlična violinistka in literarna navdušenka, je živela za glasbo in knjige in je komaj čakala, da odide na glasbeno izpopolnjevanje v Nemčijo. Res, bila je glasbeni talent in Asja jo je z veseljem spremljala na koncerte in nastope vsepovsod. Ob zvokih njene violine je pozabila nase. Pravzaprav je že zdavnaj pozabila nase, na svoje nekdanje načrte in želje.

Tako rekoč zgledna družina, prav lahko bi jo bili postavili v lep okvir podeželskega mlina, žitnih polj in sinjega neba, ob lepo leseno mizo brez plastičnega prta. Pa vendar ni bilo tako. Ulilo se je in slane kapljice so se dotikale gobanov, listov in grozdov. Aseptično, brezosebno, brez drobtinic, brez umazanije je prt, moker od solza, čakal na naslednji obrok, na večerjo ali na kosilo, morda danes, morda jutri, ko bodo spet vsi skupaj. Ko se bo on vrnil s poslovnega potovanja, ko Rok ne bo imel večernega treninga (toda kdaj je že to bilo?) in ko Maja ne bo zasedena s kakim nastopom ali prireditvijo ali s tečajem keramike ali angleščine.

Povodenj se je izlila, za zavesami je bilo slutiti poljube jesenskega sonca. Bled novembrski žarek je preniknil na teraso in poskočil po zadnjih gorečkah, ki so kljubovale megli in dežju, nalivom in toči zadnjih dni. Ozrla se je po terasi: fikus je bil že malce žejen, aglaonema tudi, kalanhoje pa je zalivala skoraj preveč, da jih je že naskakovala plesen. Najraje je imela ciklame, ki jim je očitno hlad terase prijal, da so se bohotno razcvetale v rdečih, karminasto vijoličnih, belih, rožnatih in lilastih niansah. Vsega skupaj je bilo devet vazic s temi čudovitimi čebulnicami. Nalila je vode v zalivalnik in nahranila svoje prijateljice, pobožala s pogledom kaktuse, se zaustavila pri itak že prenapojenih gorečkah, ki so poganjale zadnje cvetove, in se vrnila v dnevno sobo, da pregleda in zalije še nekaj rastlin na oken-skih policah. Kapljice je dozirala skoraj kirurško natančno, saj je vedela, da preveč zalivanja še bolj škodi kot premalo. Saj se tudi rastlina razvadi. Če ji nudiš preveč, se preobje, oziroma se zaduši od preobilja vode. Seveda jo moraš negovati, tudi pogovarjati se moraš z njo, pravijo (to je bila pravzaprav Asjina rešilna bilka); postaviti jo moraš na pravo mesto, ravno prav osvetljeno ali senčnato. Vsak tip lončnice, sončnice, čebulnice ali trajnice ima pač svoje zahteve, ki se jim moraš prilagoditi, da rastlina uspeva. A ničesar preveč. Morda se je bila Asja tako navezala na svoje gorečke, fuksije in vodenke, ker so ji pričarale občutek, da živi med

zelenjem, v naravi, ne pa v sicer prostornem stanovanju. Zatekala se je vanje, ko se ni imela s kom pogovarjati. Spominjala se je svojega otroštva, ko so jo njeni seznanjali z govorico gozdov, trt, cvetja, rastlinja, gob, ptic in dreves.

Bila je otrok narave, prisrčen, nagonski in iskren.

A sčasoma se je oddaljila od nje: naučila se je igrati, igrati različne vloge, najprej na odru, nato v življenju sploh. Odrske sanje so se razblinile ob tisti Lorcovi drami, življenjske sanje pa so ležale razmetane tam v kleti med staro šaro, dotrajanimi kolesi, orumenelimi časopisi in zaboji starih šolskih knjig, otroških oblačilc in igrač.

Zalila je čudno rastlino na oknu, kateri ni vedela imena, in opazila bledikasto zelena stebelca, ki so bila pognala med njenimi listi. Najprej se je začudila, pogledala nekoliko bolj pozorno in opazila drobne razklane polovice fižolčkov. Saj res, kdaj je že bilo? Ko je zalila z vodo, v kateri je oprala fižole, preden jih je skuhala. Gotovo je kak fižolček ostal v vodi in med zalivanjem padel v vazo. Kaj se vse ne dogaja! Novi poganjki so jo presenetili in razveselili obenem. Učinkovali so krhko in nežno, a vendar so si utrli prostor med ozkimi listi gostujoče rastline, ki jim je morala odstopiti nekaj svojega prostora, obenem pa jim je nudila zavetje pred blede novembrsko svetlobo, ki je prenikala skozi teraso. Spet se je zganil otrok v njej, pozabil je na solze in se nasmehnil, presenečen in radosten ob svežih poganjkih.

Kot takrat, ko so z učiteljico v šoli opazovali, kako so se na šolskem oknu fižolčki, položeni v namočeno zibelko vate, nanovo rodili in vzbrsteli v stebila z lepimi cveti. To ti je bil stvarni pouk, opazovalnica in laboratorij življenja! Učenci so vsak dan kukali na okensko polico in zvedavo opazovali, če je kaj novega. Nestrpno, a obenem potrpežljivo, in njihovo otroško pričakovanje je bilo poplačano. Razveselili so se nove rastline, ki je zrasla v vsem svojem sijaju. Zadovoljili so se z malim... vsak je opazoval svoj fižolček, ki se je prelevil v sijajni cvet. A to je bilo že zdavnaj!

Asja je bila sama, a obdajala jo je topla odejica spominov. In tedaj so se iz njih začeli sipati pravljični drobci, narahlo, eden za drugim, najprej počasi, potem pa vse hitreje, da je deklica, sama s svojimi fižolčki, pozabila na gladki, plastični prt z umetnimi gobani, grozdem in listjem, in se spomnila pravljičice o fižolčku, ki je zrasel do neba.

Splezala je po prekli, okrog katere se je ovijalo njegovo steblo, prav do neba. Zazdelo se ji je čudovito, da je lahko vse opazovala iz drugačne perspektive. Gozdovi, vinogradi in polja so se ji zazdeli majceni, majceni, njena terasa drobna kot bučikina glavica. Tam na vrhu se je razgledovala sem ter tja, podolgem in počez, skakala in se prekopicavala v zgodnjem otroštvu, smejala in šalila se je kot veselo dekle, polno načrtov in pričakovanj. Potem je splezala navzdol, a ker je bila nerodna, se je fižolovo steblo s preklo vred nalomilo in štrbunk! je padla na trda tla.

Ko je Asja pokukala skozi zavese in se ozrla navzgor v sinje krpice, ki so se trgale na nebu, da bi poiskala čudežno preklo, okrog katere se je ovijal fižolček, je zazvonil telefon...

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

Joseph Ratzinger – Benedikt XVI. »Jezus iz Nazareta« <i>Anton Štrukelj</i>	29
Sveta Gora – stoletnica Marijine bazilike <i>Pavel Krajnik</i>	34
P. Placido Cortese in tri študentke medicine <i>Ivo Jevnikar</i>	37
Sv. Hieronim – mož s Krasa <i>Rafko Valenčič</i>	41
Obnova verskega življenja na Goriškem <i>Renato Podberšič</i>	45
Tragedija v Lanišću in župnik Štefan Cek <i>Tomaž Simčič</i>	51
Velika noč v goriškem okraju leta 1954 - moteče versko slavlje? <i>Jurij Rosa</i>	56
Ob novih gradnjah na Sv. Višarjah <i>Giorgio Giannini</i>	61
Grgar in Urška Ferligoj <i>Justina Doljak</i>	64
Marijin kip v Sočergi <i>Igor Gregori</i>	67
Obnovljena kraška cerkva posvečena sv. Notburgi <i>Marko Tavčar</i>	69
Janez Wolf – Robarjev gospod Kanonik v Gorici <i>Ambrož Kodelja</i>	73
Iz zapuščine Viktorja Kosa <i>Ivanka Uršič</i>	75
Msgr. Franc Močnik - ob 100-letnici rojstva <i>Andrej Bratuž</i>	79

PRIČEVANJA, RAZPRAVE

Nova odkritja iz »Kobariške delavnice« <i>Silvester Gaberšček</i>	81
Zvesti misli slovenskih taborov <i>Vlasta Tul</i>	89
Slovenija, vodilno krasoslovno središče <i>Nataša Ravbar</i>	95
Soča in njeni arheološki zakladi <i>Miha Mlinar</i>	101
Z vlakom iz Gorice v Trst leta 1885 <i>Branko Marušič</i>	106
Voda – tekoče zlato <i>Nina Mazi</i>	111
Primož Trubar v Trstu in na Goriškem <i>Lojzka Bratuž</i>	117
Soustvarjalnost Alojza Gradnika pri upesnitvi psalmov <i>Francka Premk</i>	121
Otroška in mladinska poezija Iga Grudna <i>Ivan Vogrič</i>	125
150 let slovenske osnovne šole v Štandrežu <i>Damjan Paulin</i>	131
Stoletnica dveh Zadrughnih bank <i>Marijan Bajc</i>	135
Stoletnica Katoliškega tiskovnega društva v Gorici <i>Damjan Paulin</i>	137
100-letnica slovenske Marijine družbe v Gorici <i>Mariza Perat</i>	143
Šestdeset let Slovenske Vincencijeve konference v Trstu <i>Aldo Stefančič</i>	146
Renesansa pritrkovanja na Tržaškem <i>Matjaž Rustja</i>	149
Šola kot institucija <i>Adrijan Pahor</i>	153
Prvi dan pouka na novi dvojezični srednji šoli v Špetru (STA)	155
Spominske svečanosti ob 70-letnici smrti Lojzeta Bratuža <i>Iva Koršič</i>	156

JUBILEJI

Biseromašnik Hilarij Brezigar <i>A.L.</i>	159
Zlatomašnik p. Bogomir Srebot <i>Igor Gregori</i>	161
Praznovanje treh redovnih jubilejev <i>Sosestre</i>	163
Ob 80-letnem življenjskem jubileju Zore Koren Škerk <i>Jasna Merku</i>	165
Msgr. Franc Vončina ob življenjskem jubileju <i>Jože Zadravec</i>	167
Trije »vrtovi« ali veselje in skrb 70-letnika Alojza Debelisa <i>Marko Tavčar</i>	169
Pogovor s prof. Diomiro Fabjan Bajc <i>Igor Gregori</i>	171
Prof. Viljem Černo – s srcem Slovenec <i>Jože Zadravec</i>	173

DRUŽBENOPOLITIČNA STVARNOST

O občinskih volitvah v občini Devin-Nabrežina <i>Alojz Tul</i>	175
--	-----

Volitve v goriški občini <i>Julijan Čavdek</i>	177
Ob 60-letnici pariške mirovne pogodbe <i>Alojz Tul</i>	180
Še vedno prevlada moči nad resnico <i>Ivo Žajdela</i>	185
Nove gradnje, predznak globljih sprememb pri Banih <i>Pavel Vidau</i>	191
Jusarska posest na Tržaškem <i>Peter Močnik</i>	193
POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB	
Celovška Mohorjeva družba <i>Anton Koren</i>	196
Delovanje Goriške Mohorjeve družbe <i>Marko Tavčar</i>	199
Kronika Celjske Mohorjeve družbe <i>Alenka Veber</i>	203
SPOMINSKI ZAPISI	
V večni spomin s. Justi Dolhar <i>Sosestre</i>	207
Stanko Jericijo – Glasbenik, ki ga je treba še odkriti <i>David Bandelj</i>	209
Zapustil nas je Aleksander Žerjal <i>Jože Markuža</i>	212
Po večno plačilo je odšla s. Melita <i>Sosestre</i>	213
V spomin Sestri Silveriji Gogala <i>Sosestra</i>	214
Umrli je skladatelj Ciril Kren <i>Danijel Devetak</i>	215
V večnost je odšel g. Stanko Živic <i>Igor Gregori</i>	217
KULTURNA DEJAVNOST	
Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete in njenih članic <i>Damjan Paulin</i>	218
Slovenska prosveta in kulturna dejavnost na Tržaškem <i>Nadia Roncelli</i>	233
Versko-kulturni utrip iz Bazovice <i>Žarko Škerlj</i>	246
Kulturni center Lojze Bratuž <i>Danilo Čotar</i>	249
Galerija Ars na Travniku <i>Vida Bitežnik</i>	251
Slovenski center za glasbeno vzgojo E. Komel - Arsatelj <i>Vida Bitežnik</i>	253
Vesela pomlad - Novim izzivom naproti <i>Nataša Sosič Fabjan</i>	258
Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta <i>Marija Kerže</i>	261
Društvo Finžgarjev dom <i>Lučka Susič</i>	265
Mladinski dom - Poročilo o delovanju v letu 2006-2007 <i>Mauro Leban</i>	268
Skupnost družin Sončnica - Sezona 2006/07 <i>Mauro Leban</i>	271
SKAVTIZEM IN ŠPORT	
Stoletnica skavtstva <i>Vestna vidra</i>	273
Skavti na Tržaškem v delovnem letu 2006/07 <i>Vestna vidra</i>	277
Bogato delovanje skavtske organizacije na Goriškem <i>Navihani tiger</i>	281
Slovenski šport <i>Andrej Černic</i>	284
ZGODBE ŽIVLJENJA	
Pravljica o fižolčku <i>Majda Artac Sturman</i>	287
PESMI	
Nasmešek stare kamelije <i>Vladimir Kos</i>	72
Z menoj se mnogi, mnogi veselijo <i>Vladimir Kos</i>	72
Zvezdam nad čolni oblakov <i>Vladimir Kos</i>	78
Zlató-marelični refren <i>Vladimir Kos</i>	78
Marčna skrivnost <i>Vladimir Kos</i>	80
Soncu <i>Janez Povše</i>	130
Mavrici <i>Janez Povše</i>	130

Knjižna zbirka 2008

V letu 2007 so izšle naslednje knjige

Naša **banka**, naša **zemlja**, naši **sadovi**

Sedež in podružnica:

Opčine

34151 - Ul. Ricreatorio, 2 - Tel. 040 21491 - Fax 040 211879

Podružnice:

Trst

Trg Libertà, 5
Tel. 040 2149357 - Fax 040 2149352

Trst

Ul. Molino a Vento, 154
Tel. 040 2149850 - Fax 040 2149855

Nabrežina

Trg sv. Roka, 106
Tel. 040 2149401 - Fax 040 201133

Dolina

Obrtna Cona Dolina, 507/13
Tel. 040 2149804 - Fax 040 2149805

Sesljan

Sesljan, 44
Tel. 040 2149523 - Fax 040 291500

Bazovica

Ul. I. Gruden, 23/c
Tel. 040 2149551 - Fax 040 2149553

Domjo

Domjo, 38
Tel. 040 2149571 - Fax 040 2149576

Milje

Ul. Roma, 17/b-c
Tel. 040 2149830 - Fax 040 2149835

ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA

www.zkb.it

V različnosti je **naša moč**

Doberdò e Savogna
Zadružna Banka
Doberdob in Sovodnje

100
1908 2008

Sedež in Glavna Direkcija

Doberdob

Podružnice

Sovodnje

Ronke

Štandrež

Gorica

Bančni avtomat

Tržič

Tvoja domača banka!
100 let skupaj

www.bccdos.it